

ओ३म्

ATHARVA VEDA

॥अथर्ववेद॥

VOL. II खण्ड

Complete in 5 vols.

Mantras in Sanskrit
with English Translation
and Transliteration

Translated by
Swami Satya Prakash Saraswati
Udaya Vir Viraj

The enduring teachings of the Vedas are not a relic of the past, nor are they the exclusive preserve or the sole inheritance of Indians and Indo-Aryans. They belong to the common heritage of humanity and are relevant in our contemporary world and in our age. We owe it to ourselves and to the peoples and the nations of the world to share this precious heritage and to disseminate its message and meaning.

The Vedas have been translated into several languages. Scholars like Griffith, Wilson and Max Muller have written commentaries on the Vedas in English. But the need for bringing out an authentic and standard translation of the Vedas has been felt for quite sometime.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977.

This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

ATHARVA VEDA

अथर्ववेद

(English translation of Mantras with
Sanskrit text and transliteration)

(Volume II)

CHHARVA VEDA

VEDIC

THE CHHARVA VEDA
OF THE CHHARVA VEDIC

(Volume III)

ATHARVA VEDA

अथर्ववेद

Volume II
[Kāṇḍa IV-VI]

English Translation
by
Swami Satya Prakash Saraswati
and
Udaya Vir Viraj

द्वितीयो भागः
[काण्ड 4-6]

DAV Publication Division
(Veda Pratishthan)
Arya Samaj Building, UP Block,
Pitampura, Delhi-110034

Price : Rs. 400.00 (Rupees Four Hundred only)
(For Complete Set of 5 Volumes)

Transliteration based on the text of Theodor Aufrecht.

Edition - 2008

Reprint - 2009

ISBN : 978-81-89492-25-0

ISBN : 978-81-89492-23-6 (Set)

ATHARVAVEDA. Vol. II

© Published by the D.A.V. Publication Division,
(Veda Pratishthan), Arya Samaj Building,
UP Block, Pitampura, Delhi-110034

About this Edition

The great reformer, Swami Dayanand who ushered in a renaissance of Indian society towards the end of 19th century had ordained that :

The vedas are the source of true knowledge. To read and understand the vedas is the supreme duty of one and all.

This is one of the ten Principles of the Arya Samaj as laid down by Swami ji. Importance and relevance of the Vedas has been succinctly said in the Upanishadas also :

वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त

तद् वेदस्य वेदत्वम् ।

(Taittiriya samhita : 1.7.4.6 तैत्तिरीय संहिता)

The Vedas are so called because each statement therein informs a man of the ideals of human life, called the Law of Righteousness, to understand which there is no better source.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977. The first edition was well produced and well received. Later as this important task slipped into inexperienced hands, quality of printing and paper became inferior while the price was unduly raised.

In the year 2008, the responsibility of publishing and propagating the Vedas has been taken over by the Publication Division of the DAV College Managing Committee. This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

Our object is to make the Vedas easily affordable for every one who is interested in having a set of the four Vedas in his home for him and the family members to read and benefit by their divine message.

We propose to publish the Hindi translation of the four Vedas also in the near future and offer at a very moderate price. We seek your cooperation in this noble task.

Vishwa Nath

Vice President

DAV College Managing Committee

Contents

About this Edition

1. Kāṇḍa - IV	405
2. Kāṇḍa - V	525
3. Kāṇḍa - VI	649

Kāṇḍa IV

चतुर्थं काण्डम्

अथ चतुर्थं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-७) सतर्षस्यास्य सूक्तस्य वेन कविः । बृहस्पतिरादित्यो वा वेवता । (१, १-४, १-७) प्रथमा-
तृतीयाचतुर्थीपञ्चीसप्तमीनाष्ट्यां विदुः, (२, ५) द्वितीयापञ्चमोऽथ भुरिषिष्वदुः उन्वसी ॥

ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।
स बुध्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥१॥
इयं पित्र्या राष्ट्रयेत्वग्ने प्रथमायं जनुषं भुवनेष्ठाः ।
तस्मा एतं सुरुचं हारमहं घर्मं श्रीणन्तु प्रथमायं धास्यवे ॥२॥
प्र यो जज्ञे विद्वानस्य बन्धुर्विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति ।
ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचैरुचैः स्वधा अभि प्र तस्यौ ॥३॥
स हि दिवः स पृथिव्या ऋतस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कभायत् ।
महान्मही अस्कभायद्वि जातो धां सद्य पार्थिवं च रजः ॥४॥
स बुध्यादाष्ट्र जनुषोभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट् ।
अह्यर्च्युक्रं ज्योतिषो जनिष्ठार्थं द्युमन्तो वि वसन्तु विप्राः ॥५॥

ब्रह्म । जज्ञानम् । प्रथमम् । पुरस्तात् । वि । सीमतः । सुरुचः । वेनः । आवः ।
सः । बुध्याः । उपमाः । अस्य । विस्थाः । सतः । च । योनिम् । असतः । च । वि । वः ॥
इयम् । पित्र्या । राष्ट्री । एतु । अग्ने । प्रथमायं । जनुषं । भुवनेस्थाः ।
तस्मै । एतम् । सुरुचम् । हारम् । अहम् । घर्मम् । श्रीणन्तु । प्रथमायं । धास्यवे ॥ २ ॥
प्र । यः । जज्ञे । विद्वान् । अस्य । बन्धुः । विश्वा । देवानाम् । जनिम् । विवक्ति ।
ब्रह्म । ब्रह्मणः । उज्ज । जभार । मध्यात् । नीचैः । उचैः । स्वधाः । अभि । प्र । तस्यौ ॥ ३ ॥
सः । हि । दिवः । सः । पृथिव्याः । ऋतस्थाः । मही इति । क्षेमम् । रोदसी इति । अस्कभायत् ।
महान् । मही इति । अस्कभायत् । वि । जातः । धाम् । सद्यं । पार्थिवम् । च । रजः ॥
सः । बुध्यात् । आष्ट्रः । जनुषः । अभि । अग्रम् । बृहस्पतिः । देवता । तस्य । सम्राट् ।
अहः । यत् । शुक्रम् । ज्योतिषः । जनिष्ठ । अर्थः । द्युमन्तः । वि । वसन्तु । विप्राः ॥ ५ ॥

Brhaspati and Āditya

- IV.1.1 The supreme Lord was the first knower, pre-existing all. That beautiful one, from the summit enlightens beautiful worlds. He illuminates the regions, mid-regions, the worlds existing therein, and the womb of the existent and the non-existent. (cf. Yv. XII.3)
- IV.1.2 May this illuminating fatherly speech, present within beings, come to the fore for giving birth to her first born. For him, let them boil this delicious strength giving milk daily, so that the first-born may survive.
- IV.1.3 The learned one, who becomes his kin declares birth of all the bounties of Nature. The Lord supreme came out of the Lord supreme. In the middle, downwards and upwards extend His self-sustaining powers.
- IV.1.4 Surely He has fixed the sky. He the earth in their right places and the vast heaven and earth as an abode. The great one, having pervaded with His appearance, has steadied the vast heaven, the terrestrial abode, as well as the midspace.
- IV.1.5 He existed from the very beginning (origin), even before the first birth. The divine Lord supreme is glorious ruler of that creation. As the bright day was born out of the light, so may the luminous wise ones live happily.

नूनं तदस्य काव्यो हि नोति महो देवस्य पूर्व्यस्य धाम ।
 एष जज्ञे बहुभिः साकमित्या पूर्वे अर्धे विधिते ससन्तु ॥६॥
 योथर्वाणं पितरं देवबन्धुं बृहस्पतिं नमसाव च गच्छात् ।
 त्वं विश्वेषां जनिता यथासः कविर्देवो न दभायत्स्वधावान् ॥७॥

नूनम् । तत् । अस्य । काव्यः । हि नोति । महः । देवस्य । पूर्व्यस्य । धाम ।
 एषः । जज्ञे । बहुभिः । साकम् । इत्या । पूर्वे । अर्धे । विदसिते । ससन् । तु ॥ ६ ॥
 यः । अथर्वाणम् । पितरम् । देवबन्धुम् । बृहस्पतिम् । नमसा । अव । च । गच्छात् ।
 त्वम् । विश्वेषाम् । जनिता । यथा । असः । कविः । देवः । न । दभायत् । स्वधावान् ॥ ७ ॥

(९) द्वितीयं सूक्तम्

(१-८) अहर्षस्यास्य सूक्तस्य वेन कविः । आत्मा देवता । (१-५, ७) प्रथमाविपश्चर्या सप्तम्याथ
 विदुर्, (९) षडधाः पुरोऽनुदुष्णिगुर्, (८) अहम्याधोपरिहास्योतिष्ठन्वांसि ॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
 योऽस्येशो हिपदो यश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१॥
 यः प्राणतो निमिषतो महित्वैको राजा जगतो बभूव ।
 यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२॥
 यं क्रन्दसी अवतश्चस्कभाने भियसानि रोदसी अह्वयेयाम् ।
 यस्यासौ पन्था रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥३॥
 यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी च मही यस्याद उर्वान्तरिक्षम् ।
 यस्यासौ सूरौ विततो महित्वा कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥४॥

यः । आत्मदा । बलदा । यस्य । विश्वे । उपऽआसते । प्रऽशिषम् । यस्य । देवाः ।
 यः । अस्य । ईशे । हिऽपदः । यः । चतुऽपदः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ १ ॥
 यः । प्राणतः । निऽमिषतः । महित्वा । एकः । राजा । जगतः । बभूव ।
 यस्य । छाया । अमृतम् । यस्य । मृत्युः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ २ ॥
 यम् । क्रन्दसी इति । अवतः । चस्कभाने इति । भियसानि इति । रोदसी इति । अह्वयेयाम् ।
 यस्य । असौ । पन्थाः । रजसः । विऽमानः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ३ ॥
 यस्य । द्यौः । उर्वी । पृथिवी । च । मही । यस्य । अदः । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 यस्य । असौ । सूरः । । विऽततः । महित्वा । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ४ ॥

- IV.1.6 Verily the sage attains to that superb abode of the divinity, most ancient of all. Thus this one was born along with many. They go on sleeping when half of the east opens.
- IV.1.7 Whoever knows and bows in reverence to the unmoving, fatherly and friend of the enlightened ones, the Lord supreme, and who says unto him that you are the creator of all, such a self-controlling sage and enlightened one never gets harmed.

Ātman

- IV.2.1 Who is the bestower of spiritual power, bestower of physical strength, whom all the universe worships, whose commands the bounties of Nature comply with, and who rules over these bipeds as well as quadrupeds, to that divinity alone and none else we offer our oblations. (cf. Yv. XXV.13)(Kasmai = ekasmai)
- IV.2.2 Who by His majesty is the only sovereign of all that breathes, that blinks, and that moves; whose shade is immortality; whose shade is death as well; to that divinity alone and none else, we offer our oblations. (cf. Yv. XXV.11-variation).
- IV.2.3 Whom the two warring hosts invoke for protection; whom the terror-stricken heaven and earth call; whose yonder path measures out the midspace, that divinity alone and none else we adore with our oblations.
- IV.2.4 With whose grandeur the space has spread vast, the earth has spread wide; with whose might that vast midspace (came into existence) and with whose might this sun spreads wide, that divinity alone and none else we adore with our oblations.

यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा समुद्रे यस्य रसामिदाहुः ।
 इमाश्च प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥५॥
 आपो अग्रे विश्वमावन्गर्भं दधाना अमृता ऋतज्ञाः ।
 यालु देवीष्वधि देव आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥६॥
 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।
 स दाधार पृथिवीमुत यां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥७॥
 आपो वत्स जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन् ।
 तस्योत जायमानस्योत्वं आसीद्विरण्ययः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥८॥

यस्य । विश्वे । हिमवन्तः । महित्वा । समुद्रे । यस्य । रसाम् । इत् । आहुः ।
 इमाः । च । प्रदिशः । यस्य । बाहू इति । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ५ ॥
 आपः । अग्रे । विश्वम् । आवन् । गर्भम् । दधानाः । अमृताः । ऋतुज्ञाः ।
 यालु । देवीषु । अधि । देवः । आसीत् । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ६ ॥
 हिरण्यगर्भः । सम् । अवर्तत । अग्रे । भूतस्य । जातः । पतिः । एकः । आसीत् ।
 सः । दाधार । पृथिवीम् । उत । याम् । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ७ ॥
 आपः । वत्सम् । जनयन्तीः । गर्भम् । अग्रे । सम् । ऐरयन् ।
 तस्य । उत । जायमानस्य । उत्वं । आसीत् । हिरण्ययः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ८ ॥

(१) कृतीषं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूक्तस्यापरां ऋषिः । स्रो व्याघ्रो वा वेवता । (१) प्रथमः पृथ्वापङ्क्तिः, (२, ४-६) द्वितीयापा-
 ष्ठुप्यादितृषस्य बाणुदुर्, (१) कृतीयाया गावधी, (७) सप्तम्याश्च कङ्कुमतीगर्भोपरिहाह्वती कन्दारि ।

उदितस्त्रयो अक्रमन्व्याघ्रः पुरुषो वृकः ।
 हिरुग्धि यन्ति सिन्धवो हिरुदेवो वनस्पतिर्हिरुङ्गमन्तु शत्रवः ॥१॥
 परेणेतु पथा वृकः परमेणोत तस्करः ।
 परेण दृत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्षतु ॥२॥

उत् । इतः । त्रयः । अक्रमन् । व्याघ्रः । पुरुषः । वृकः ।
 हिरुक् । हि । यन्ति । सिन्धवः । हिरुक् । देवः । वनस्पतिः । हिरुक् । नुमन्तु । शत्रवः ॥ १ ॥
 परेण । एतु । पथा । वृकः । परमेण । उत । तस्करः ।
 परेण । दृत्वती । रज्जुः । परेण । अघायुः । अर्षतु ॥ २ ॥

- IV.2.5** With whose might all the snow covered mountains take shape; with whose might rivers flow into the ocean; these quarters are whose arms; that divinity alone and none else we adore with our oblations.
- IV.2.6** In the very beginning, the elemental waters, immortal and following the eternal law, fostered all this universe, holding the embryo in their womb; within those divine waters He was the over-lording divinity. That divinity alone and none else we adore with our oblations.
- IV.2.7** Before all, the Lord having all the bright constellations in His womb, existed every-where. He was the only lord of every thing born. He holds earth as well as heaven. That alone and none else we adore with our oblations. (cf. Yv. XII.4; also Rg. X.121.1)
- IV.2.8** In the beginning, for bearing the child the elemental waters activated the embryo. When it was born even that it had a golden foetal sheath (ulba). That divinity alone and none else we adore with our oblations.

Vyāghraḥ - Tiger

- IV.3.1** Three have moved away from this place-the tiger, the high-way-man and the wolf. The floods move away out of sight. Out of sight is the lord of vegetation. May their enemies make the tiger, the high-way-man and the wolf disappear. (May the enemies move out of our sight.)
- IV.3.2** May the wolf (vṛka) go by a path other than ours. May the high-way-man go by the path even farther away. May the toothed rope (snake) move along some other path and may killer go by some distant path.

अक्ष्यौ च ते मुखं च ते व्याघ्र जम्भयामसि ।
 आत्सर्वीन्विशति नखान् ॥३॥
 व्याघ्रं दत्वतां वयं प्रथमं जम्भयामसि ।
 आदुं छेनमथो अहिं यातुधानमथो वृकम् ॥४॥
 यो अद्य स्तेन आर्यति स संपिष्टो अपायति ।
 पथामपध्वसेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम् ॥५॥
 मुर्णा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः ।
 निम्नुक्ते गोधा भवतु नीचार्यच्छशयुर्मृगः ॥६॥
 यत्संयमो न वि यमो वि यमो यन्न संयमः ।
 इन्द्रजाः सोमजा आथर्वणमसि व्याघ्रजम्भेनम् ॥७॥

अक्ष्यौ । च । ते । मुखम् । च । ते । व्याघ्र । जम्भयामसि ।
 आत् । सर्वान् । विशतिम् । नखान् ॥ ३ ॥
 व्याघ्रम् । दत्वताम् । वयम् । प्रथमम् । जम्भयामसि ।
 आत् । ऊं इति । स्तेनम् । अथो इति । अहिम् । यातुधानम् । अथो इति । वृकम् ॥४॥
 यः । अद्य । स्तेनः । आऽर्यति । सः । सम्ऽपिष्टः । अप । अयति ।
 पथाम् । अपऽध्वसेन । एतु । इन्द्रः । वज्रेण । हन्तु । तम् ॥ ५ ॥
 मुर्णाः । मृगस्य । दन्ताः । अपिऽशीर्णाः । ऊं इति । पृष्टयः ।
 निऽन्नुक् । ते । गोधा । भवतु । नीचा । अयत् । शशयुः । मृगः ॥ ६ ॥
 यत् । सम्ऽयमः । न । वि । यमः । वि । यमः । यत् । न । सम्ऽयमः ।
 इन्द्रऽजाः । सोमऽजाः । आथर्वणम् । असि । व्याघ्रऽजम्भेनम् ॥ ७ ॥

(४) वतुर्यं सूक्तम्

(१-८) अथर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वनस्पतिर्वेवता । (१-३, ५, ८) प्रथमादितृचस्य पञ्चम्यष्टम्योर्ऋचो-
 रनुष्टुप्, (५) वतुर्याः भुरिक्पुर उणिक्, (६-७) पञ्चीसप्तम्योश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दसि ॥

यां त्वां गन्धर्वो अखेनहरुणाय मृतभ्रजे । तां त्वां वयं खेनामस्योर्षधिं शेपहर्षणीम् ॥१॥

याम् । त्वा । गन्धर्वः । अखेनत् । वरुणाय । मृतभ्रजे ।
 ताम् । त्वा । वयम् । खेनामसि । ओर्षधिम् । शेपऽहर्षणीम् ॥ १ ॥

- IV.3.3 O tiger (vyāghra), we hereby destroy your two eyes, as well as your mouth, and thereafter all your twenty claws we destroy.
- IV.3.4 Out of the toothed killers, first of all we destroy the tiger; after that the thief; then the snake; then the pain-inflicter and thereafter the wolf.
- IV.3.5 Whosoever thief comes today, he will have to run away badly mauled. May he go along the path of destruction. May the resplendent one smite him with his bolt (adamantine weapon).
- IV.3.6 May the teeth of the beast be worn out; may his horns, and his ribs also be weakened. O traveller, may the alligator keep away from your view and may the beast, that sleeps in the day, pass by the path far below.
- IV.3.7 What can be captured, should not be driven away. Only that should be driven away which cannot be captured. This is the way of destroying tigers initiated by the resplendent one, the blissful one and the fire-producer (ātharvaṇa).

Vanaspati - Some divinities

- IV.4.1 You whom the agriculturists have dug up for the venerable king, who lost his virility, O medicinal herb, we dig you up, that are penis-erecting. (śepa-harsanīm or aphrodisiac).

उदुषा उदु सूर्य उदिदं मामकं वचः । उदेजतु प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिना ॥२॥
 यथा स्म ते विरोहतेभित्तसमिवानति । ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोषधिः ॥३॥
 उच्छुष्मोषधीनां सारं ऋषभाणाम् । सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन्धेहि तनूवशिन् ॥४॥
 अपां रसः प्रथमजोथो वनस्पतीनाम् । उत सोमस्य भ्रातास्युतार्शमसि वृष्ण्यम् ॥५॥
 अद्याग्ने अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति । अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्गवा तानया पसः ॥६॥

आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि ।

क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥७॥

उत् । उषाः । उत् । ऊं इति । सूर्यः । उत् । इदम् । मामकम् । वचः ।
 उत् । एजतु । प्रजापतिः । वृषा । शुष्मेण । वाजिना ॥ २ ॥
 यथा । स्म । ते । विरोहतः । अभित्तप्तम् इव । अनति ।
 ततः । ते । शुष्मवत्तरम् । इयम् । कृणोतु । ओषधिः ॥ ३ ॥
 उत् । शुष्मा । ओषधीनाम् । सारा । ऋषभाणाम् ।
 सम् । पुंसाम् । इन्द्र । वृष्ण्यम् । अस्मिन् । धेहि । तनूवशिन् ॥ ४ ॥
 अपाम् । रसः । प्रथमजः । अथो इति । वनस्पतीनाम् ।
 उत । सोमस्य । भ्राता । असि । उत । आर्शम् । असि । वृष्ण्यम् ॥ ५ ॥
 अद्य । अग्ने । अद्य । सवितः । अद्य । देवि । सरस्वति ।
 अद्य । अस्य । ब्रह्मणः । पते । धनुः इव । आ । तानय । पसः ॥ ६ ॥
 आ । अहम् । तनोमि । ते । पसः । अधि । ज्याम् इव । धन्वनि ।
 क्रमस्व । ऋशः इव । रोहितम् । अनवग्लायता । सदा ॥ ७ ॥

- IV.4.2 May the dawn raise, may the sun raise, may the speech of mine raise and may the showerer Lord of creation raise your organ up with powerful strength.
- IV.4.3 As, when you were growing up, your member used to get, as if heated up, even more powerful than may this herb make you.
- IV.4.4 O resplendent one, we have complete control over the body, may you put in this man the potency of medicinal plants, the strength of bulls and the virility of men.
- IV.4.5 You are the first born sap of waters, and of the forest-plants, you are the brother of Soma (medicinal herb) and also the virility of the stag.
- IV.4.6 To day O adorable Lord, to day O creator Lord, to day O speech divine, to day O Lord supreme, may you (stretch) make his male organ (pasa) taut like a bow.
- IV.4.7 I hereby stretch your male organ like a string on a bow. Mount (your woman) like a powerful bull always joyful.

अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेतृस्य च ।
अथ ऋषभस्य ये वाजास्तानस्मिन्वेहि तनूवशिन् ॥८॥

अश्वस्य । अश्वतरस्य । अजस्य । पेतृस्य । च ।
अथ । ऋषभस्य । ये । वाजाः । तान् । अस्मिन् । धेहि । तनूवशिन् ॥ ८ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षस्यास्य सूक्तस्य ऋषिः । वृषभः स्वपञ्च देवते । (१, ३-६) प्रथमर्षस्तृतीयादित-
सृणाञ्जानुदुष, (२) द्वितीयाया भुरिगनुदुष, (७) सप्तम्याश्च पुरस्ताद्व्योतिस्त्रिदुष् छन्दांसि ॥

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।
तेना सहस्येना वयं नि जनान्स्वापयामसि ॥१॥
न भूमिं वातो अतिं वाति नातिं पश्यति कश्चन ।
स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन् ॥२॥
प्रोष्ठेशयास्तल्पेशया नारीया बह्वशीवरीः ।
स्त्रियो याः पुण्यगन्धयस्ताः सर्वाः स्वापयामसि ॥३॥
एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् ।
अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिशर्वरे ॥४॥

सहस्रशृङ्गः । वृषभः । यः । समुद्रात् । उत्आचरत् ।
तेन । सहस्येन । वयम् । नि । जनान् । स्वापयामसि ॥ १ ॥
न । भूमिम् । वातः । अतिं । वाति । न । अतिं । पश्यति । कः । चन ।
स्त्रियः । च । सर्वाः । स्वापय । शुनः । च । इन्द्रसखा । चरन् ॥ २ ॥
प्रोष्ठेशयाः । तल्पेशयाः । नारीः । याः । बह्वशीवरीः ।
स्त्रियः । याः । पुण्यगन्धयः । ताः । सर्वाः । स्वापयामसि ॥ ३ ॥
एजत्एजत् । अजग्रभम् । चक्षुः । प्राणम् । अजग्रभम् ।
अङ्गानि । अजग्रभम् । सर्वा । रात्रीणाम् । अतिशर्वरे ॥ ४ ॥

- IV.4.8** Whatever are the (sexual) powers of the horses, the mule, the he-goat, the ram and also of the bull, O controller of body, may you put those powers in this man.

Bull-Vṛṣabhaḥ - Dream-Slumber

- IV.5.1** The thousand-horned bull (the sun with a thousand rays) that rises out of the ocean, with him, the conqueror of adversaries, we hereby make people sleep. (Cf. Ṛg. VII.5.7)
- IV.5.2** May the wind not blow strong on earth; may not any one watch it closely; O friend of soul (i.e., the breath), moving slowly put all the women and dogs to sleep.
- IV.5.3** The women, who sleep in the courtyard, who sleep on beds, or who sleep on swings; the women who are pure fragrances, all of them we hereby put to sleep. (Cf. Ṛg. VII.5.8)
- IV.5.4** Each and everything that moves, I have seized and secured, I have seized vision and breath as well. At the dead of nights, I have seized and secured each and every limb.

य आस्ते यश्चरति यश्च तिष्ठन्विपश्यति ।
तेषां सं दध्मो अक्षीणि यथेदं हृम्य तथा ॥५॥

स्वप्तु माता स्वप्तु पिता स्वप्नु आ स्वप्नु विशपतिः ।
स्वर्पन्त्वस्यै ज्ञातयः स्वस्वयमभितो जनः ॥६॥
स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन सर्वं नि स्वापय जनम् ।

ओत्सूर्यमन्यान्त्स्वापयान्युषं जागृतादुहमिन्द्र इवारिष्टो अक्षितः ॥७॥

यः । आस्ते । यः । चरति । यः । च । तिष्ठन् । विऽपश्यति ।
तेषां । सम् । दध्मः । अक्षीणि । यथा । इदम् । हृम्यम् । तथा ॥ ५ ॥
स्वप्नु । माता । स्वप्नु । पिता । स्वप्नु । आ । स्वप्नु । विशपतिः ।
स्वर्पन्तु । अस्यै । ज्ञातयः । स्वप्नु । अयम् । अभितः । जनः ॥ ६ ॥
स्वप्न । स्वप्नऽभिकरणेन । सर्वम् । नि । स्वापय । जनम् । आऽउत्सूर्यम् ।
अन्यान् । स्वापय । आऽव्युषम् । जागृतात् । अहम् । इन्द्रऽइव । अरिष्टः । अक्षितः ॥ ७ ॥

(१) षष्ठं सूक्तम्

(१-८) अथर्वस्यास्य सूक्तस्य गङ्गावृषिः । तस्यैको मन्त्रोक्तश्च देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशास्यः ।

स सोमं प्रथमः पपौ स चकारारसं विषम् ॥१॥

यावती यावापृथिवी वरिष्णा यावत्सप्त सिन्धवो वितष्टिरे ।

वाचं विषस्य दूषणीं तामितो निरवादिषम् ॥२॥

ब्राह्मणः । जज्ञे । प्रथमः । दशऽशीर्षः । दशऽआस्यः ।

सः । सोमम् । प्रथमः । पपौ । सः । चकार । अरसम् । विषम् ॥ १ ॥

यावती इति । यावापृथिवी इति । वरिष्णा । यावत् । सप्त । सिन्धवः । विऽतस्थिरे ।

वाचम् । विषस्य । दूषणीम् । ताम् । इतः । निः । अवादिषम् ॥ २ ॥

IV.5.5 Whoever sets, whoever goes about, whoever stands and watches (us), of those we hereby shut the eyes, close, just as we shut this large house. (Cf. Ṛg. VII.5.6)

IV.5.6 May the mother sleep; may the father sleep; may the watch-dog sleep; may the house-holder sleep; may her kinsfolk sleep; and may all these people around her be lulled to sleep (sleep as well). (Cf. Ṛg. VII.5.5)

IV.5.7 O slumber, with your paraphernalia of sleep put all the people to deep sleep. Make all the others to sleep till sunrise, till the break of dawn. May I alone keep awake like the resplendent one, unharmed and un-exhausted.

Brāhmaṇa

IV.6.1 The intellectual, the first and foremost, with ten heads and ten mouths, comes into being was born. He is the first to drink of the devotional bliss. He makes the poison ineffective.

Dyāvā-Prthivī - Sapta Sindhus

IV.6.2 As far as the spacious heaven and earth extend, and as far as the seven seas (rivers) are spread, so far from here my speech, that I speak, will destroy the poison.

सुप॒र्णस्त्वा ग॒रुत्मान्विषं प्रथ॒ममावयत् ।
 नामी॒मदो ना॒रुरु॒प उ॒तास्मा॑ अभवः पि॒तुः ॥३॥
 यस्त॒ आस्य॒त्पञ्चाङ्गुरिर्व॒क्राच्चि॒दधि ध॒न्वनः॑ ।
 अ॒प॒स्क॒म्भस्य॑ श॒ल्यान्निर॑वोच॒महं वि॒षम् ॥४॥
 श॒ल्याद्विषं॑ निर॑वोच॒ प्राञ्ज॑नादु॒त पर्ण॑धेः ।
 अ॒पा॒ष्ठाच्छृ॒ङ्गात्कु॒स्मला॑न्निर॑वोच॒महं वि॒षम् ॥५॥
 अ॒र॒सस्त॑ इषो श॒ल्योथो॑ ते अ॒रसं॑ वि॒षम् ।
 उ॒ता॒र॒सस्य॑ वृ॒क्षस्य॑ ध॒नुष्टे॑ अ॒म्मार॑सम् ॥६॥
 ये अ॒पी॒ष॒न्ये अ॒दि॒ह॒न्य आ॒स्य॒न्ये अ॒वा॒सृ॒जन् ।
 सर्वे॑ ते व॒ध्रयः॑ कृ॒ता व॒ध्रिर्विष॑गिरिः कृतः ॥७॥
 व॒ध्रय॑स्ते ख॒नितारो॑ व॒ध्रिस्त्वम॑स्योष॒धे ।
 व॒ध्रिः स पर्व॑तो गिरि॒र्यतो॑ जा॒तमि॒दं वि॒षम् ॥८॥

सु॒प॒र्णः । त्वा । ग॒रु॒त्मान् । विषं । प्र॒थ॒मम् । आ॒व॒यत् ।
 न । अ॒मी॒मदः । न । अ॒रु॒रु॒पः । उ॒त । अ॒स्मै । अ॒भ॒वः । पि॒तुः ॥ ३ ॥
 यः । ते । आ॒स्य॒त् । प॒ञ्चा॒ङ्ग॒रिः । व॒क्रात् । चि॒त् । अ॒धि । ध॒न्वनः ।
 अ॒प॒स्क॒म्भस्य॑ । श॒ल्यात् । निः । अ॒वो॒च॒म् । अ॒हम् । वि॒षम् ॥ ४ ॥
 श॒ल्यात् । वि॒षम् । निः । अ॒वो॒च॒म् । प्र॒ञ्ज॑नात् । उ॒त । पर्ण॑धेः ।
 अ॒पा॒ष्ठात् । शृ॒ङ्गात् । कु॒स्मलात् । निः । अ॒वो॒च॒म् । अ॒हम् । वि॒षम् ॥ ५ ॥
 अ॒र॒सः । ते । इषो॑ इति । श॒ल्यः । अ॒थो इति॑ । ते । अ॒र॒सम् । वि॒षम् ।
 उ॒त । अ॒र॒सस्य॑ । वृ॒क्षस्य॑ । ध॒नुः । ते । अ॒र॒स । अ॒र॒सम् ॥ ६ ॥
 ये । अ॒पी॒षन् । ये । अ॒दि॒हन् । ये । आ॒स्यन् । ये । अ॒व॒सृ॒जन् ।
 सर्वे॑ । ते । व॒ध्रयः॑ । कृ॒ता । व॒ध्रिः । वि॒ष॒गिरिः॑ । कृतः ॥ ७ ॥
 व॒ध्रयः॑ । ते । ख॒नितारः॑ । व॒ध्रिः । त्वम् । अ॒सि । ओष॑धे ।
 व॒ध्रिः । सः । पर्व॑तः । गिरिः । यतः । जा॒तम् । इ॒दम् । वि॒षम् ॥ ८ ॥

Suparṇa or Eagle

- IV.6.3 O poison, first of all the mighty-winged eagle (the great Lord) has eaten you up. Now may you not make a person inflicted with you intoxicated and devoid of senses. On the other hand, may you become just like food to us.

Poison

- IV.6.4 The five-fingered hand, has shot you from a curved bow; from the point of that arrow, I hereby take away the poison.
- IV.6.5 I have taken away the poison from the point of the arrow, from the anointment, from the winged shaft; from the barb (apāṣṭha), from the horn and from the neck also I have exorcised the poison.
- IV.6.6 O arrow, powerless (ineffective) be your point and powerless be your poison. Moreover, your bow made out of a powerless tree, be also powerless, totally ineffective.
- IV.6.7 Those who have mashed you fine, those who have smeared, those who have hurled you, and those who have thrown you, all of them I have made impotent. The mountain, producing the poison, also has been made impotent.
- IV.6.8 May impotent become the diggers of poison; impotent (badhri) may you become O poisonous plant. May that mountain become impotent from where this poison (is produced) has come out.

(७) सामं नृत्तम्

(१-७) सामर्षस्यास्य नृत्तस्य गङ्गमाहुषिः । वनस्पतिर्देवता । (१-३, ५-७) प्रथमादितृषस्य
पञ्चम्यादितृषस्य चानुहुप् , (४) चतुर्थाथ स्वराडनुहुप् छन्दसी ॥

वारिदं वारयातै वरणावत्यामधि । तन्नामृतस्यासिक्तं तेना ते वारये विषम् ॥१॥

अरसं प्राच्यं विषमरसं यदुदीच्यम् । अथेदमधराच्यं करम्भेण वि कल्पते ॥२॥

करम्भं कृत्वा तिर्यं पीबस्पाकमुदारथिम् ।

क्षुधा किल त्वा दुष्टनो जक्षिवान्स न रूरुपः ॥३॥

वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि ।

प्र त्वा चरुमिव येषन्तं वचसा स्थापयामसि ॥४॥

परि ग्राममिवाचितं वचसा स्थापयामसि ।

तिष्ठं वृक्ष इव स्थाप्यभिखाते न रूरुपः ॥५॥

पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणन्दुर्शोभिरजिनैरुत ।

प्रक्रीरसि त्वमोषधेभिखाते न रूरुपः ॥६॥

वाः । इदम् । वारयातै । वरणावत्याम् । अधि ।

तत्र । अमृतस्य । आसिक्तम् । तेन । ते । वारये । विषम् ॥ १ ॥

अरसम् । प्राच्यम् । विषम् । अरसम् । यत् । उदीच्यम् ।

अथ । इदम् । अधराच्यम् । करम्भेण । वि । कल्पते ॥ २ ॥

करम्भम् । कृत्वा । तिर्यम् । पीबःस्पाकम् । उदारथिम् ।

क्षुधा । किल । त्वा । दुस्तनो इति दुःस्तनो । जक्षिवान् । सः । न । रूरुपः ॥ ३ ॥

वि । ते । मदम् । मदावति । शरमइव । पातयामसि ।

प्र । त्वा । चरुमइव । येषन्तम् । वचसा । स्थापयामसि ॥ ४ ॥

परि । ग्राममइव । आचितम् । वचसा । स्थापयामसि ।

तिष्ठं । वृक्षःइव । स्थाप्यभि । अभिखाते । न । रूरुपः ॥ ५ ॥

पवस्तैः । त्वा । परि । अक्रीणन् । दुर्शोभिः । अजिनैः । उत ।

प्रक्रीः । असि । त्वम् । ओषधे । अभिखाते । न । रूरुपः ॥ ६ ॥

Vanaspatih

- IV.7.1** This water, procured from a place (varaṇāvātī) where Varāṇa (Creativa Roxburghii) trees grow in abundance, wards off (the ill effects of poison). There is infusion of ambrosia in it. With this (water), I restrain your poison.
- IV.7.2** May the poison of the east become ineffective, ineffective be that of the north; also that which is of the nadir, may become ineffective by the use of Karmḇha (a poisonous plant; or buttermilk).
- IV.7.3** O vicious poison, that man has eaten you, the hidden one, digesting fat and causing intense pain, taking you for buttermilk during hunger, may you not cause severe pain.
- IV.7.4** O madāvati (an intoxicating poisonous plant), hereby we hurl away your intoxication like an arrow. With our words of prayer (vacasā), we arrest you, like a secretly moving spy (or like a boiling pot-corn).
- IV.7.5** With our words of prayer (vacasā), we arrest you, collected like a troop (grāma), keep standing at your place like a tree, O herb, dug up with a spade. May you not cause severe pain and collapse.
- IV.7.6** Men barter you for pavastas (covers or winnowing fans), for woven cloth, as well as for deer-skins. O herb dug up with a spade, you are sold for a good price. May you not cause severe pain.

- IV.7.7** Previously, whatever operations those unreliable quacks have performed on you, may they not harm our sons (virān) here, so I am demonstrating this cure before you.

Coronation - King's Abhiśeka

- IV.8.1** That being infuses sap in beings. He has become the overlord of all beings. The death attends his rājasūya (royal consecration). May he, the king, approve of this kingdom.
- IV.8.2** Move forward to this (kingship). Do not give it up in disdain. Formidable, discriminating, destroyer of rivals, ascend this throne, O promoter of friends. The enlightened ones have shown favour to you
- IV.8.3** All decorate him, ascending the throne, clothed in glory, he moves about shining by himself. Great is the name of the mighty vanquisher of foes. In this various capacities he goes through his various duties earning immortality for him.
- IV.8.4** Being a tiger, move against tiger-like foe. Stride out to vast quarters. May all people like you (as their king) and so may the celestial waters, rich in milk.
- IV.8.5** The celestial waters (āpo-divyāḥ), that satisfy the beings with their sap in the midspace, as well as on the earth, with the might and lustre of all those waters, I hereby consecrate you.

अभि त्वा वचसासिचिन्नापो दिव्याः पर्यस्वतीः ।

यथासौ मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत ॥६॥

एना व्याघ्रं परिषस्वजानाः सिंहं हिन्वन्ति महते सौभगाय ।

समुद्रं न सुभुवंस्तस्थिवांसं मर्मज्यन्ते ह्रीपिनमप्स्वन्तः ॥७॥

अभि । त्वा । वचसा । असिचन् । आपः । दिव्याः । पर्यस्वतीः ।

यथा । असः । मित्रवर्धनः । तथा । त्वा । सविता । करत् ॥ ६ ॥

एना । व्याघ्रम् । परिषस्वजानाः । सिंहम् । हिन्वन्ति । महते । सौभगाय ।

समुद्रम् । न । सुभुवं । तस्थिवांसम् । मर्मज्यन्ते । ह्रीपिनम् । अप्सु । अन्तः ॥७॥

(९) षष्ठमं सूक्तम्

(१-१०) दशार्चस्यास्य सूक्तस्य ऋगुक्तेभिः । वैष्णवराजानं देवता । (१, ४-१०) षष्ठमर्चश्चतुर्धादित्यज्ञानाञ्जानुदुष

(२) द्वितीयाया कङ्कमत्वबुद्धिः, (३) तृतीयायाश्च पथ्यापङ्क्तिरुक्त्यासि ।

एहि जीवं त्रायमाणं पर्वतस्यास्यक्ष्यम् ।

विश्वेभिर्देवैर्दत्तं परिधिर्जीवनाय कम् ॥१॥

परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवामसि ।

अश्वानामर्वतां परिपाणाय तस्थिषे ॥२॥

उतासि परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन

उतामृतस्य त्वं वेत्थाथो असि जीवभोजनमथो हरितभेषजम् ॥३॥

यस्याञ्जनं प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ।

ततो यक्ष्मं वि बाधसे उग्रो मध्यमशीरिव ॥४॥

आ । इहि । जीवम् । त्रायमाणम् । पर्वतस्य । असि । अक्ष्यम् ।

विश्वेभिः । देवैः । दत्तम् । परिधिः । जीवनाय । कम् ॥ १ ॥

परिपानम् । पुरुषाणाम् । परिपानम् । गवाम् । असि ।

अश्वाणाम् । अर्वताम् । परिपानाय । तस्थिषे ॥ २ ॥

उत । असि । परिपानम् । यातुजम्भनम् । आऽअञ्जनम् ।

उत । अमृतस्य । त्वम् । वेत्थ । अथो इति । असि । जीवभोजनम् । अथो इति । हरितभेषजम् ॥३॥

यस्य । आऽअञ्जनम् । प्रसर्पसि । अङ्गम् । अङ्गम् । परुः । परुः ।

ततः । यक्ष्मम् । वि । बाधसे । उग्रः । मध्यमशीः । ईव ॥ ४ ॥

- IV.8.6** The celestial, sapful waters have consecrated you with lustre, May the impeller Lord (savitṛ) fashion you so that you shall be a promoter of friends. (Mitra-var dhana = promoter of friends).
- IV.8.7** These celestial waters embracing affectionately the tiger (like king) urge the lion (like king) to vast fortunes (great prosperity). These of good origin (besubhu ones) cleanse the leopard (like king) standing amidst the waters, as if it were an ocean.

Traikakudañjanam - Ointment

- IV.9.1** May you come to save the living being. You are of the (Triakut) mountain, beneficial to the eyes and the other sense organs. You have been bestowed by all the bounties of Nature as a protective enclosure for a happy life.
- IV.9.2** You are all round protection (Paripāṇam) for men; all round protection for cows as well. You stand for all round protection of fleet-footed (arvatām) horses.
- IV.9.3** You are an all round protection, O ointment, killer of viruses. You give immortality. More-over you are delight (rejoicing, of living beings, as well as the remedy for jaundice).
- IV.9.4** O Ointment, whomsoever you (creep over) anoint to him limb by limb (aṅgam-aṅgam), and joint by joint (paruṣparu). There from you drive away the wasting disease like a formidable midhir (madhyamaśīḥ).

नैनं प्राप्नोति शपथो न कृत्या नाभिःशोचनम् ।
 नैनं विष्कन्धमश्नुते यस्त्वा विभर्त्याञ्जन ॥५॥
 असन्मन्त्रादुष्वप्यादुष्कृताच्छर्मलादुत ।
 दुर्हार्दुश्चक्षुषो घोरात्तस्मान्नः पाह्याञ्जन ॥६॥
 इदं विद्वानाञ्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् ।
 सनेयमश्वं गामहमात्मानं तव पूरुषः ॥७॥
 त्रयो दासा आञ्जनस्य तक्मा बलास आदहिः ।
 वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिकुक्कुत्तमं ते पिता ॥८॥
 यदाञ्जनं त्रैकुदं जातं हिमवतस्परि ।
 यातृश्च सर्वाञ्जम्भयत्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥९॥
 यदि वासि त्रैकुदं यदि यामुनमुच्यसे ।
 उभे ते भद्रे नाम्नी नाम्नी नः पाह्याञ्जन ॥१०॥

न । एनम् । प्र । आप्नोति । शपथः । न । कृत्या । न । अभिःशोचनम् ।
 न । एनम् । विऽस्कन्धम् । अश्नुते । यः । त्वा । विभर्ति । आऽअञ्जन ॥ ५ ॥
 असत्ऽमन्त्रात् । दुऽस्वप्यात् । दुऽकृतात् । शर्मलात् । उत ।
 दुऽहार्दः । चक्षुषः । घोरात् । तस्मात् । नः । पाहि । आऽअञ्जन ॥ ६ ॥
 इदम् । विद्वान् । आऽअञ्जन । सत्यम् । वक्ष्यामि । न । अनृतम् ।
 सनेयम् । अश्वम् । गाम् । अहम् । आत्मानम् । तव । पूरुष ॥ ७ ॥
 त्रयः । दासाः । आऽअञ्जनस्य । तक्मा । बलासः । आत् । अहिः ।
 वर्षिष्ठः । पर्वतानाम् । त्रिऽकुक्कुत् । नाम । ते । पिता ॥ ८ ॥
 यत् । आऽअञ्जनम् । त्रैकुदम् । जातम् । हिमवतः । परि ।
 यातृन् । च । सर्वांन् । जम्भयत् । सर्वाः । च । यातुऽधान्यः ॥ ९ ॥
 यदि । वा । असि । त्रैकुदम् । यदि । यामुनम् । उच्यसे ।
 उभे इति । ते । भद्रे इति । नाम्नी इति । ताम्नीम् । नः । पाहि । आऽअञ्जन ॥ १० ॥

- IV.9.5** Curse does not reach him, nor evil designs, nor the tormenting stratagems, nor the rheumatism seizes him, who applies you, O ointment.
- IV.9.6** O ointment, may you protect us from evil conspiracy, from unpleasant dreams, evil actions, sinful acts, and also from a malicious and illwilling eye.
- IV.9.7** Knowing this well, O balm, I will speak the truth and will not tell a lie. Being your man, may I be able to make use of the horse, the cow as well as, of my self.
- IV.9.8** Verily, three are the slaves of this belm-fever, consumption and also the snake. Trikakut (having three peaks), the eldest of the mountains, is your father, O ointment.
- IV.9.9** May this ointment, which has been procured from Trikakut (three peaked hill) at the high altitudes of the Himālaya (the snowy mountain), destroy all the germ-carriers.
- IV.9.10** O ointment, whether you are of the Trikakut mountain, or you are said to be of Yamuna, both of your names (Gangotrī and Yamunotrī) are excellent, with them, may you protect us.

(१०) इषामं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूतस्यायर्वा ऋषिः । शङ्खमणिः कृशानो देवता । (१-५) प्रथमादिपञ्चार्चामनुष्टुप,
(६) षष्ठ्याः पञ्चापङ्क्तिः, (७) सप्तम्याश्च पञ्चपदा पगानुष्टुप् शङ्करी छन्दोऽस्मि ॥

वाताञ्जातो अन्तरिक्षाद्द्विद्युतो ज्योतिषस्परि ।

स नो हिरण्यजाः शङ्खः कृशानः पात्वंहसः ॥१॥

यो अग्रतो रोचनानां समुद्रादधि जज्ञिषे ।

शङ्खेन हत्वा रक्षांस्यत्रिणो वि वहामहे ॥२॥

शङ्खेनामीवाममतिं शङ्खेनोत सदान्वाः ।

शङ्खो नो विश्वभेषजः कृशानः पात्वंहसः ॥३॥

दिवि जातः समुद्रजः सिन्धुतस्पर्याभृतः ।

स नो हिरण्यजाः शङ्ख आयुष्प्रतरणो मणिः ॥४॥

समुद्राञ्जातो मणिर्वृत्राञ्जातो दिवाकुरः ।

सो अस्मान्त्सर्वतः पातु हेत्या देवासुरेभ्यः ॥५॥

वातात् । जातः । अन्तरिक्षात् । विद्ध्युतः । ज्योतिषः । परि ।

सः । नः । हिरण्यजाः । शङ्खः । कृशानः । पातु । अंहसः ॥ १ ॥

यः । अग्रतः । रोचनानाम् । समुद्रात् । अधि । जज्ञिषे ।

शङ्खेन । हत्वा । रक्षांसि । अत्रिणः । वि । सहामहे ॥ २ ॥

शङ्खेन । अमीवाम् । अमतिम् । शङ्खेन । उत । सदान्वाः ।

शङ्खः । नः । विश्वभेषजः । कृशानः । पातु । अंहसः ॥ ३ ॥

दिवि । जातः । समुद्रजः । सिन्धुतः । परि । आभृतः ।

सः । नः । हिरण्यजाः । शङ्खः । आयुःप्रतरणः । मणिः ॥ ४ ॥

समुद्रात् । जातः । मणिः । वृत्रात् । जातः । दिवाकुरः ।

सः । अस्मान् । सर्वतः । पातु । हेत्याः । देवऽअसुरेभ्यः ॥ ५ ॥

Śaṅkha - Maṇiḥ

IV.10.1 Born from the wind, from the midspace, from the lightening, and from the light above all; may that gold-born shell, (śaṅkha maṇi) the pearl, protect us from evil.

IV.10.2 With you the (pearl) shell, who are foremost among the glittering ones, and who are born from the ocean, having killed the germs, we over-power the flesh-eating worms (devourers).

IV.10.3 We banish disease as well as ignorance with (pearl) shell. With (pearl) shell we banish the perpetual bewailers. The (pearl) shell is all-heating panacea for us. May the pearl protect us from evil.

IV.10.4 Born in the sky, born in the ocean, brought here from the river, may this gold-born jewel, the pearl-shell, be bestower of long life for us.

IV.10.5 The (pearl) jewel is born from the ocean as the sun is born from the covering cloud. May that jewel protect us from all sides from the weapons of the enlightened ones and of the evil ones.

हिरण्यानामेकोसि सोमात्त्वमधि जज्ञिषे ।
 रथे त्वमसि दर्शत इषुधौ रोचनस्त्वं प्र ण आयूषि तारिषत् ॥६॥
 देवानामस्थि कृशं बभूव तदात्मन्वश्चरत्यप्स्वः ।
 तत्तं बभ्राम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय कार्शनस्त्वाभि रक्षतु ॥७॥

हिरण्यानाम् । एकः । अस्ति । सोमात् । त्वम् । अधि । जज्ञिषे ।
 रथे । त्वम् । अस्ति । दर्शतः । इषुधौ । रोचनः । त्वम् । प्र । नः । आयूषि । तारिषत् ॥
 देवानाम् । अस्थि । कृशं । बभूव । तत् । आत्मन् । चरति । अप्सु । अन्तः । तत् । ते ।
 बभ्रामि । आयुषे । वर्चसे । बलाय । दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय । कार्शनः । त्वा । अभि । रक्षतु ॥

(११) एकादशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्चन्यास्य सूक्तस्य सूत्रवद्विरा कविः । इन्द्रकपोऽनङ्गरेषता । (१, ४) प्रथमाचतुर्थ्योर्कपोर्गती,
 (२) द्वितीयाया भुरिक्विट्पृ, (३, ५-६) तृतीयापञ्चमीषधीनां चिट्पृ, (७) सप्तम्यास्त्यवसाना षट्पदानुहुङ्गाभ्यो-
 परिहाजागता निष्पृच्छकरी, (८-१२) अष्टम्यादिपञ्चानाञ्चानुहुङ्ग इत्यादि ।

अनङ्गान्दाधार पृथिवीमुत यामनङ्गान्दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
 अनङ्गान्दाधार प्रदिशः षडुर्वीरनङ्गान्विश्वं भुवनमा विवेश ॥१॥
 अनङ्गानिन्द्रः स पशुभ्यो वि चष्टे त्रयां लुक्रो वि मिमीते अर्ध्वनः ।
 भूतं भविष्यन्भुवना दुहानः सर्वा देवानां चरति व्रतानि ॥२॥
 इन्द्रो जातो मनुष्येष्वन्तर्धर्मस्तसश्चरति शोशुचानः ।
 सुप्रजाः सन्तस उदारे न सर्वथो नाश्नीयादनुहुहो विजानन् ॥३॥
 अनङ्गान्दुहे सुकृतस्य लोक ऐनं प्याययति पर्वमानः पुरस्तात् ।
 पर्जन्यो धारा मरुत ऊधो अस्य यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ॥४॥

अनङ्गान् । दाधार । पृथिवीम् । उत । याम् । अनङ्गान् । दाधार । उह । अन्तरिक्षम् ।
 अनङ्गान् । दाधार । प्रदिशः । षट् । उर्वीः । अनङ्गान् । विश्वम् । भुवनम् । आ । विवेश ॥
 अनङ्गान् । इन्द्रः । सः । पशुभ्यः । वि । चष्टे । त्रयान् । लुक्रः । वि । मिमीते । अर्ध्वनः ।
 भुतम् । भविष्यत् । भुवना । दुहानः । सर्वा । देवानाम् । चरति । व्रतानि ॥ २ ॥
 इन्द्रः । जातः । मनुष्येषु । अन्तः । धर्मः । तसः । चरति । शोशुचानः ।
 सुप्रजाः । सन् । सः । उतऽदारे । न । सर्वत् । यः । न । अश्नीयात् । अनुहुहः । विजानन् ॥ ३ ॥
 अनङ्गान् । दुहे । सुकृतस्य । लोके । आ । एनम् । प्याययति । पर्वमानः । पुरस्तात् ।
 पर्जन्यः । धाराः । मरुतः । ऊधः । अस्य । यज्ञः । पयः । दक्षिणा । दोहः । अस्य ॥ ४ ॥

- IV.10.6** You are one of the golds (precious materials). You have been born out of the moon. You look beautiful on the chariot and shine on the quiver. May you prolong our days of life.
- IV.10.7** The bone of the enlightened ones becomes the pearl. That, being animated with soul, moves about within the waters. That (pearl) I tie on you for life, lustre, strength, and long life of a hundred autumns. May the pearl jewel, protect you from all sides.

Anaḍvān in the form of Indra

- IV.11.1** The draft-ox (the anaḍvān in the form of Indra) (of the cosmic cart) sustains earth as well as heaven. The draft-ox (of the cosmic cart) sustains the wide- spread midspace. The draft-ox (of the cosmic cart) sustains the six spacious regions of sky. The draft-ox (of the cosmic cart) has entered into all the beings.
- IV.11.2** The draft-ox (of the cosmic cart) is the resplendent Lord. He oversees all the creatures. He, the mighty, measures out three different pathways carefully. Milking the past, the future and the present He discharges all the eternal duties of the bounties of Nature.
- IV.11.3** The resplendent one has appeared within men. Glowing brightly He moves about like warm sunshine; who having realized the draft-ox (of the cosmic cart) does not indulge in worldly pleasures; he being blessed with good offsprings does not wander (go astray) after death.
- IV.11.4** The draft-ox (of the cosmic cart) yields satisfaction in the world of pious deeds. The devotional bliss makes him swell all around from the beginning. Rain cloud is his streams. Cloud-bearing winds are his udder. The sacrifice is his milk and the sacrificial gift is his milking vessel.

यस्य नेशो यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य दातेशे न प्रतिग्रहीता ।
 यो विश्वजिद्विश्वभृद्विश्वकर्मा घर्म नो ब्रूत यतमश्वतुष्पात् ॥५॥
 येन देवाः स्वगिरुरुहुर्हित्वा शरीरममृतस्य नाभिम् ।
 तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं घर्मस्य ब्रूतेन तपसा यशस्यवः ॥६॥
 इन्द्रो रूपेणाभिर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् ।
 विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानुदुह्यक्रमत ।
 सोऽदृंहयत सोऽधारयत ॥७॥

मध्यमेतदनदुहो यत्रैष वह आहितः ।
 एतावदस्य प्राचीनं यावान्प्रत्यङ् समाहितः ॥८॥
 यो वेदानुदुहो दोहान्त्सप्तानुपदस्वतः ।
 प्रजां च लोकं चाप्नोति तथा सप्तऋषयो विदुः ॥९॥
 पद्भिः सेदिमवक्रामन्निरां जङ्घाभिरुत्खिदन् ।
 श्रमेणानुद्वान्कीलालं कीनाशश्चाभि गच्छतः ॥१०॥

यस्य । न । ईशे । यज्ञऽपतिः । न । यज्ञः । न । अस्य । दाता । ईशे । न । प्रतिऽग्रहीता ।
 यः । विश्वऽजित् । विश्वऽभृत् । विश्वऽकर्मा । घर्मम् । नः । ब्रूत । यतम् । चतुऽपात् ॥ ५ ॥
 येन । देवाः । स्वः । आऽरुरुहुः । हित्वा । शरीरम् । अमृतस्य । नाभिम् ।
 तेन । गेष्म । सुऽकृतस्य । लोकम् । घर्मस्य । ब्रूतेन । तपसा । यशस्यवः ॥ ६ ॥
 इन्द्रः । रूपेण । अग्निः । वहेन । प्रजाऽपतिः । परमेऽस्थी । विऽराट् । विश्वानरे । अक्रमत ।
 वैश्वानरे । अक्रमत । अनुदुहि । अक्रमत । सः । अदृंहयत । सः । अधारयत ॥७॥
 मध्यम् । एतत् । अनुदुहः । यत्र । एषः । वहः । आऽहितः ।
 एतावत् । अस्य । प्राचीनम् । यावान् । प्रत्यङ् । समऽआहितः ॥ ८ ॥
 यः । वेद । अनुदुहः । दोहान् । सप्त । अनुपदस्वतः ।
 प्रऽजाम् । च । लोकम् । च । आप्नोति । तथा । सप्तऽऋषयः । विदुः ॥ ९ ॥
 पत्ऽभिः । सेदिम् । अवऽक्रामन् । इराम् । जङ्घाभिः । उत्ऽखिदन् ।
 श्रमेण । अनुद्वान् । कीलालम् । कीनाशः । च । अभि । गच्छतः ॥ १० ॥

- IV.11.5** Who is not governed by the sacrificer nor by the sacrifice, who is not governed by the donor nor by the recipient; who is the conqueror of all, sustainer of all, and accomplisher of all; tell us, who is He the four-footed one (the sun).
- IV.11.6** Whereby the enlightened ones; having discarded the body, ascend to the world of light, the navel of the immortality, thereby may we, desirous of glory, go to the world obtainable by virtuous deeds, by fervour and by the vow of the shining one (the sun).
- IV.11.7** The resplendent Lord with His form entered all men; the adorable Lord with His drawing force entered what is beneficial to all men; and the Lord of creatures, staying in the highest abode, superbly glorious entered the draft-ox (of the cosmic cart). He made it steady. He sustained it.
- IV.11.8** This is the middle part of the draft-ox (of the cosmic cart) where this shoulder-bar (yoke) is placed, so much of Him extends towards the front as much as towards hind quarters.
- IV.11.9** He, who knows the seven inexhausting milkings (yieldings) of the draft-ox (of the cosmic cart), obtains good progeny and the (happy) world, this the seven seers (sapta-ṛṣayah) know. (Seven milkings = sapta-dohan = seven cultivated plants -rice etc. or seven worlds; seven oceans, any heptad)
- IV.11.10** Subduing misery with his feet and breaking soil with his shins, the draft-ox, through his toil, supplies food to the approaching ploughman.

द्वादश वा एता रात्रीर्व्रत्या आहुः प्रजापतेः ।
 तत्रोप ब्रह्म यो वेद तद्वा अनङ्गुहो व्रतम् ॥११॥
 दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे मध्यंदिनं परि ।
 दोहा ये अस्य संयन्ति तान्विद्वानुपदस्वतः ॥१२॥

द्वादश । वै । एताः । रात्रीः । व्रत्याः । आहुः । प्रजापतेः ।
 तत्र । उप । ब्रह्म । यः । वेद । तत् । वै । अनङ्गुहः । व्रतम् ॥ ११ ॥
 दुहे । सायम् । दुहे । प्रातः । दुहे । मध्यंदिनम् । परि ।
 दोहाः । ये । अस्य । संयन्ति । तान् । विद्वान् । अनुपदस्वतः ॥ १२ ॥

(१२) द्वादशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षस्यास्य सूक्तस्य ऋषिर्ऋषिः । वनस्पतिर्देवता । (१) प्रथमर्षिपदा गायत्री, (२-५) द्वितीयादि-
 चतसृषामनुष्टुप्, (६) षष्ठ्याक्षिपदा यवमध्या भुरिग्यायत्री, (७) सप्तम्याश्च बृहती छन्दांसि ॥

रोहण्यसि रोहण्यस्मदिल्लस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति ॥१॥
 यत्ते रिष्टं यत्ते द्युत्तमस्ति पेष्ट्रं त आत्मनि ।
 धाता तद्भद्रया पुनः सं दधत्परुषा परुः ॥२॥
 सं ते मज्जा मज्ज्ञा भवतु समु ते परुषा परुः ।
 सं ते मांसस्य विस्त्रस्तं समस्थपि रोहतु ॥३॥

रोहणी । असि । रोहणी । अस्थः । छिन्नस्य । रोहणी । रोहय । इदम् । अरुन्धति ॥१॥

यत् । ते । रिष्टम् । यत् । ते । द्युत्तम् । अस्ति । पेष्ट्रम् । ते । आत्मनि ।
 धाता । तत् । भद्रया । पुनः । सम् । दधत् । परुषा । परुः ॥ २ ॥

सम् । ते । मज्जा । मज्ज्ञा । भवतु । सम् । ऊं इति । ते । परुषा । परुः ।
 सम् । ते । मांसस्य । विस्त्रस्तम् । सम् । अस्थि । अपि । रोहतु ॥ ३ ॥

IV.11.11 These twelve nights, they say, are meant for observing a vow to the Lord of creatures. Whoever realizes the supreme within these (nights), he indeed accomplishes the vow of the draft-ox (of the cosmic cart).

IV.11.12 I milk Him in the evening; I milk Him in the morning, I milk Him at noon. The streams of His milk that flow together, those are inexhaustible we know. (Three milkings are : prataḥ, madhyandina and Sayam i.e., in the morning, at the mid-day and during the evenings)

Rohaṇī Vanaspati

IV.12.1 O Rohaṇī or Rohiṇī (grower) art thou. You are healer, you are healer of blood flowing from a severed limb. May you heal it up, O unobstructing one. (Rohaṇī, so called because it grows or spreads on)

IV.12.2 Whatever of yours is injured, whatever of yours is inflamed, and whatever has been crushed in your body, may the creator Lord put that together again (limb) properly.

IV.12.3 May your marrow be joined with marrow; your limb be joined with limb. May your torn up flesh as well as your broken bone also grow up.

मृज्जा मृज्जा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।
 अस्क्ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ॥४॥
 लोम लोम्ना सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् ।
 अस्क्ते अस्थि रोहतु छिन्नं सं धेहोषधे ॥५॥
 स उत्तिष्ठ प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः । प्रति तिष्ठोर्ध्वः ॥६॥
 यदि कर्तं पतित्वा सैश्वरे यदि वाश्मा प्रहृतो जघान ।
 ऋभू रथस्येवाङ्गानि सं दधत्परुषा परः ॥७॥

मृज्जा । मृज्जा । सम् । धीयताम् । चर्मणा । चर्म । रोहतु ।
 अस्क् । ते । अस्थि । रोहतु । मांसम् । मांसिन । रोहतु ॥ ४ ॥
 लोम । लोम्ना । सम् । कल्पय । त्वचा । सम् । कल्पय । त्वचम् ।
 अस्क् । ते । अस्थि । रोहतु । छिन्नम् । सम् । धेहि । ओषधे ॥ ५ ॥
 सः । उत् । तिष्ठ । प्र । इहि । प्र । द्रव । रथः । सुऽचक्रः । सुऽपविः । सुऽनाभिः । प्रति ।
 तिष्ठ । ऊर्ध्वः ॥ ६ ॥
 यदि । कर्तम् । पतित्वा । सम्ऽश्वरे । यदि । वा । अश्मा । प्रऽहृतः । जघान ।
 ऋभुः । रथस्येव । अङ्गानि । सम् । दधत् । परुषा । परः ॥ ७ ॥

(१३) प्रयोदशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षस्याग्न्य सूक्तस्य शान्तातिर्कषिः । चन्द्रमा विश्वे देवा वा देवताः । भद्रमुप छन्दः ॥

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।
 उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः ॥१॥
 द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।
 दक्षं ते अन्य आवातु व्यन्थो वातु यद्रपः ॥२॥

उत । देवाः । अवहितम् । देवाः । उत् । नयय । पुनः ।
 उत । आगः । चक्रुषम् । देवाः । देवाः । जीवयय । पुनः ॥ १ ॥
 द्वौ । इमौ । वातौ । वातः । आ । सिन्धोः । आ । पराऽवतः ।
 दक्षम् । ते । अन्यः । आऽवातु । वि । अन्यः । वातु । यत् । रपः ॥ २ ॥

- IV.12.4** May the marrow be joined with marrow. May the skin grow with the skin. May your sap make the broken bone grow strong. May your flesh close up with flesh.
- IV.12.5** May you join hair with hair properly. May you join skin properly with skin. May your sap make the broken bone grow strong. O plant, may you join what is severed.
- IV.12.6** Treated as such, O man, get up; run forward like a chariot with good wheels (cakra), good felines (pavi) and good naves (nābhi). Occupy a high and respected place (stand up firm and erect).
- IV.12.7** If a flying weapon has injured or hurled stone has struck him, may this plant join his limb with limb properly as an expert car-maker joins the parts of a chariot.

Viśvedevāḥ

- IV.13.1** O bounties of Nature, raise this man up again, even though he has gone very low. Even though he has committed sins (āgas), O gracious bounties of Nature, may you restore him to life again. (Cf. Ṛg. X.137.1).
- IV.13.2** These two winds (vital breaths) are moving up to the sweat-cells from far outside. May one of them breathe strength into you and the other breathe out what is evil in you. (Cf. Ṛg. X.137.2)

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।
 त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईर्यसे ॥३॥
 त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरुतां गणाः ।
 त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरूपा अस्तत् ॥४॥
 आ त्वागमं शंतातिभिरथो अरिष्टतातिभिः ।
 दक्षं त उग्रमाभारिषं परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥५॥
 अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः ।
 अयं मे विश्वभेषजोयं शिवाभिमर्शनः ॥६॥
 हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।
 अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि ॥७॥

आ । वात । वाहि । भेषजम् । वि । वात । वाहि । यत् । रपः ।
 त्वम् । हि । विश्वऽभेषज । देवानाम् । दूतः । ईर्यसे ॥ ३ ॥
 त्रायन्ताम् । इमम् । देवाः । त्रायन्ताम् । मरुताम् । गणाः ॥
 त्रायन्ताम् । विश्वा । भूतानि । यथा । अयम् । अरूपाः । अस्तत् ॥ ४ ॥
 आ । त्वा । अगमम् । शंतातिऽभिः । अथो इति । अरिष्टतातिऽभिः ।
 दक्षम् । ते । उग्रम् । आ । अभारिषम् । परा । यक्ष्मम् । सुवामि । ते ॥ ५ ॥
 अयम् । मे । हस्तः । भगवान् । अयम् । मे । भगवत्तरः ।
 अयम् । मे । विश्वऽभेषजः । अयम् । शिवऽभिमर्शनः ॥ ६ ॥
 हस्ताभ्याम् । दशशाखाभ्याम् । जिह्वा । वाचः । पुरऽग्वी ।
 अनामयित्नुभ्याम् । हस्ताभ्याम् । ताभ्याम् । त्वा । अभि । मृशामसि ॥ ७ ॥

(१४) चतुर्दशं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य शृगुर्कृषिः । आज्यमग्निश्च देवते । (१, ५-६) प्रथमापञ्चमी-
 षष्ठीनामृचं त्रिष्टुप्, (२, ४) द्वितीयाचतुर्थ्योरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाः प्रस्तारपङ्क्तिः, (७, ९)
 सप्तमीनवम्योर्जगती, (८) अष्टम्याश्च पञ्चपदातिशङ्करी छन्दांसि ॥

अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सो अपश्यज्जन्तारमग्रे ।
 तेन देवा देवतामग्र आयन्तेन रोहान्ब्रुह्मेध्यासः ॥१॥

अजः । हि । अग्नेः । अजनिष्ट । शोकात् । सः । अपश्यत् । जन्तारम् । अग्रे ।
 तेन । देवाः । देवताम् । अग्रे । आयन् । तेन । रोहान् । ब्रुह्म । मेध्यासः ॥ १ ॥

- IV.13.3** O wind, may you blow in the remedy here. O wind, may you blow out what is evil in him. You are verily the panacea for all ills and you move about as an envoy of the bounties of Nature. (Cf. Ṛg. X.137.3)
- IV.13.4** May the enlightened ones protect and save this man. May the hosts of vital breaths save him. May all the beings save him, so that he may be cured of all ills (gets free from evil.) (Cf. Ṛg. X.137.5)
- IV.13.5** I have come to you with (tranquilizers) remedies giving rest and peace, and which prevent grave injury. I have brought formidable strength for you. I hereby drive away your wasting disease. (Cf. Ṛg. X.137.4)
- IV.13.6** This hand of mine is dispenser and this of mine is even dispenser. This hand of mine is a panacea (all healing); this has got a benevolent touch. (Cf. Ṛg. X.137.6)
- IV.13.7** For two hands, having ten branches, the tongue becomes forerunner of speech. With such hands, that cure all ills, we touch you over all your body. (Cf. Ṛg.X.137.7)

Agniḥ - Āyāyam

- IV.14.1** The unborn was born out of the glow of the adorable Lord. He saw his begetter in the very beginning. In the beginning the enlightened ones attain enlightenment with his help; with his help the wise ones ascend to the heights.

क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यान्हस्तेषु विभ्रतः ।

दिवस्पृष्ठं स्वर्गित्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥२॥

पृष्ठात्पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम् ।

दिवो नाकस्य पृष्ठात्स्वर्ग्योतिरगामहम् ॥३॥

स्वर्ग्यन्तो नापेक्षन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी ।

यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ॥४॥

अग्ने प्रेहि प्रथमो देवतानां चक्षुर्देवानामुत मानुषाणाम् ।

इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्ग्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥५॥

अजमनञ्मि पर्यसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं पर्यसं बृहन्तम् ।

तेन गोष्म सुकृतस्य लोकं स्वर्गिरोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ॥६॥

पञ्चोदनं पञ्चभिर्हृलिभिर्दव्योद्धर पञ्चधैतमोदुनम् ।

प्राच्यां दिशि शिरौ अजस्य धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ॥७॥

क्रमध्वम् । अग्निना । नाकम् । उख्यान् । हस्तेषु । विभ्रतः ।

दिवः । पृष्ठम् । स्वर्गः । गत्वा । मिश्राः । देवेभिः । आध्वम् ॥ २ ॥

पृष्ठात् । पृथिव्याः । अहम् । अन्तरिक्षम् । आ । अरुहम् । अन्तरिक्षात् । दिवम् । आ । अरुहम् ।

दिवः । नाकस्थः । पृष्ठात् । स्वर्गः । ज्योतिः । अगाम् । अहम् ॥ ३ ॥

स्वर्गः । यन्तः । न । अप । ईक्षन्ते । आ । द्याम् । रोहन्ति । रोदसी इति ।

यज्ञम् । ये । विश्वतःधारम् । सुविद्वांसः । वितेनिरे ॥ ४ ॥

अग्ने । प्र । इहि । प्रथमः । देवतानाम् । चक्षुः । देवानाम् । उत । मानुषाणाम् ।

इयक्षमाणाः । भृगुभिः । सजोषाः । स्वर्गः । यन्तु । यजमानाः । स्वस्ति ॥ ५ ॥

अजम् । अजम् । पर्यसा । घृतेन । दिव्यम् । सुपर्णम् । पर्यसम् । बृहन्तम् ।

तेन । गोष्म । सुकृतस्य । लोकम् । स्वर्गः । आऽरोहन्तः । अभि । नाकम् । उत्तमम् ॥ ६ ॥

पञ्चोदनम् । पञ्चभिः । अहर्गुलिभिः । दव्यम् । उत् । हर । पञ्चधा । एतम् । ओदनम् ।

प्राच्याम् । दिशि । शिरः । अजस्य । धेहि । दक्षिणायाम् । दिशि । दक्षिणम् । धेहि । पार्श्वम् ॥ ७ ॥

- IV.14.2** With the grace of the adorable Lord, may you go to the sorrowless world (nāka), bearing sacrifices (ubhya-Akṣa) in your hands (ukhyān-hasteṣu bibhrataḥ). Having reached the top of heaven, the world of light (svah), may you sit and mix up with the enlightened ones. (nāka = na + a + ka i.e., not-not-happiness)
- IV.14.3** From the back of the earth, I have ascended to the mid-space. From the mid-space, I have ascended to the heaven. From the top of the heaven, the sorrowless world, I have reached the world of light.(Yv. XVII.67- Variation)
- IV.14.4** Those much learned ones, who have extended the sacrifice, sustainer in all respects, going to the world of light, do not pay any heed to heaven. They ascend above both, the heaven and earth.
- IV.14.5** O adorable Lord, first and foremost of the bounties of Nature, may you come here. You are the vision of men, as well as of the enlightened ones, performing sacrifice and accordant with the ascetics, may the sacrificers reach the world of light safe and secure.
- IV.14.6** I mix (anajmi) the goat, the old rich (aja) with milk and clarified butter; which is as if, a divine, strong- winged, huge bird. I anoint the goat, the heavenly huge eagle with milk and clarified butter. With his aid may we go to the world obtainable with pious deeds, ascending to the world of light, towards the best sorrowless world. (Since suparṇa or śyena flies to the highest distance in the midspace, we in olden days had the tradition of constructing suparṇa or śyena citis or fire-altars for cremation or burials)
- IV.14.7** Take this rice-mess of five constituents (pañcan dana) up with the ladle with your five fingers and divide this rice mess into five portions. Put the top part of this rice in the east, put its right portion in the south.

प्रतीच्यां दिशि भसदमस्य धेह्युत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् ।
ऊर्ध्वायां दिश्यं जस्यानूकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्य मन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य ॥८॥

शृतमजं शृतया प्रोर्णुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः संभृतं विश्वरूपम् ।

स उत्तिष्ठेतो अभि नाकमुत्तमं पद्भिश्चतुर्भिः प्रति तिष्ठ दिक्षु ॥९॥

प्रतीच्याम् । दिशि । भसदम् । अस्य । धेहि । उत्तरस्याम् । दिशि । उत्तरम् । धेहि । पार्श्वम् ।
ऊर्ध्वायां । दिशि । अजस्य । अनूकम् । धेहि । दिशि । ध्रुवायां । धेहि । पाजस्यम् ।
अन्तरिक्षे । मध्यतः । मध्यम् । अस्य ॥ ८ ॥

शृतम् । अजम् । शृतया । प्र । ऊर्णुहि । त्वचा । सर्वैः । अङ्गैः । सम्भृतम् । विश्वरूपम् ।
सः । उत् । तिष्ठ । इतः । अभि । नाकम् । उत्तमम् । पद्भिः । चतुर्भिः । प्रति । तिष्ठ । दिक्षु ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-१६) षोडशसर्वास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्षः सर्वा दिशः, (२-३) द्वितीयाद्वृत्तीययोर्वीर्यः, (४) चतुर्थ्या
माकृतपर्जन्याः, (५-९) पञ्चम्यादिपञ्चानां मरुतः, (१०) दशम्या अग्निः, (११) एकादश्याः स्तनयित्तुना सह प्रजापतिः,

(१२) द्वादश्या ऋक्, (१३-१५) त्रयोदश्यादितृचस्य मण्डूकाः पितरश्च, (१६) षोडश्याश्च दातो देवताः ।

(१-२, ५) प्रथमाद्वितीयापञ्चमीनां विराड्गुणती, (३, ६, ११, १६) तृतीयापञ्चमेकादशीषोडशीनां विदुप्,

(४) चतुर्थ्यां विराट् पुरस्ताद्गुहती, (७-८, १३-१५) सप्तम्याद्वितीयादशीचतुर्दशीनामनुदुप्, (९)

नवम्याः पथ्यापङ्क्तिः, (१०) दशम्या भुरिक्त्रिदुप्, (१२) द्वादश्याः पञ्चपदानुदुग्मर्भा भुरिक्त्रिदुप्,

(१५) पञ्चदश्याश्च शाङ्गमत्यनुदुप् छन्दांसि ॥

समुत्पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः समभ्राणि वातजूतानि यन्तु ।

महर्ऋषभस्य नर्दतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥१॥

समीक्षयन्तु तविषाः सुदानवोपां रसा ओषधीभिः सचन्ताम् ।

वर्षस्य सर्गां महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ॥२॥

समुत्पतन्तु । प्रदिशोः । नभस्वतीः । सम । अभ्राणि । वातजूतानि । यन्तु ।

महाऽऋषभस्य । नर्दतः । नभस्वतः । वाश्राः । आपः । पृथिवीम् । तर्पयन्तु ॥ १ ॥

सम् । ईक्षयन्तु । तविषाः । सुदानवः । अपाम् । रसाः । ओषधीभिः । सचन्ताम् ।

वर्षस्य । सर्गाः । महयन्तु । भूमिम् । पृथक् । जायन्ताम् । ओषधयः । विश्वरूपाः ॥ २ ॥

IV.14.8 Put its middle portion in the west and the left portion in north . Put the core of the rice mess, in the zenith, its vigour in the nadir, and its middle part in the midspace.

IV.14.9 With cooked cream cover the cooked old rice, complete with all its parts and having all sorts of appearances. As such, O rice, may go up towards the best sorrowless world, and with your four feet may you be firmly established in the regions of heaven.

Dik - regions

IV.15.1 May the regions full of clouds fly up together. May the wind driven clouds gather (in the sky). May the waters, the lowing cows of the huge roaring bull; the storm-cloud, gratify the earth.

Virudha

IV.15.2 May the mighty and bounteous rain clouds show up (look at us graciously). May the saps of waters be infused into plants. May the gushes of rain enrich (gladden) the earth. May all sorts of plants and shrubs spring up in their different varieties.

समीक्षयस्व गायतो नभोस्यपां वेगासः पृथगुद्दिजन्ताम् ।
 वर्षस्य सर्गा महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तां वीरुधो विश्वरूपाः ॥३॥
 गुणास्त्वोषं गायन्तु मारुताः पर्जन्य घोषिणः पृथक् ।
 सर्गा वर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥४॥
 उदीरयत मरुतः समुद्रतस्त्वेषो अर्को नभ उत्पातयाथ ।
 महऋषभस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥५॥
 अभि क्रन्द स्तनयार्दयोदधिं भूमिं पर्जन्य पर्यसा समङ्घ्रिध ।
 त्वया सृष्टं बहुलमैतु वर्षमाशारेषी कृशगुरेत्वस्तम् ॥६॥
 सं वोवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।
 मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥७॥
 आशामाशां वि द्योततां वाता वान्तु दिशोदिशः ।
 मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः सं यन्तु पृथिवीमनु ॥८॥

सम । ईक्षयस्व । गायतः । नभोसि । अपाम् । वेगासः । पृथक् । उत । विजन्ताम् ।
 वर्षस्य । सर्गाः । महयन्तु । भूमिम् । पृथक् । जायन्ताम् । वीरुधः । विश्वरूपाः ॥ ३ ॥
 गुणाः । त्वा । उप । गायन्तु । मारुताः । पर्जन्य । घोषिणः । पृथक् ।
 सर्गाः । वर्षस्य । वर्षतः । वर्षन्तु । पृथिवीम् । अनु ॥ ४ ॥

उत । ईरयत । मरुतः । समुद्रतः । त्वेषः । अर्कः । नभः । उत । पातयाथ ।
 महाऋषभस्य । नदतः । नभस्वतः । वाश्राः । आपः । पृथिवीम् । तर्पयन्तु ॥ ५ ॥

अभि । क्रन्द । स्तनय । अर्दय । उदधिम् । भूमिम् । पर्जन्य । पर्यसा । सम । अङ्घ्रिध ।
 त्वया । सृष्टम् । बहुलम् । आ । एतु । वर्षम् । आशारऽएषी । कृशगुरुः । एतु । अस्तम् ॥ ६ ॥

सम । वः । अवन्तु । सुदानवः । उत्साः । अजगराः । उत ।
 मरुद्भिः । प्रच्युताः । मेघाः । वर्षन्तु । पृथिवीम् । अनु ॥ ७ ॥

आशाम् आशाम् । वि । द्योतताम् । वाताः । वान्तु । दिशः । दिशः ।
 मरुद्भिः । प्रच्युताः । मेघाः । सम । यन्तु । पृथिवीम् । अनु ॥ ८ ॥

- IV.15.3** May you, O cloud bearing winds, show us, who are singing (your praises). May the torrents of waters rush up here and there. May the gushes of rain enrich (gladden) the earth. May all sorts of creepers spring up in their different varieties.

Marut - parjanya Pair

- IV.15.4** O Lord of rain, may the roaring hosts of cloud bearing winds sing your praises here and there. May the gushes of the pouring rain drench the earth through and through.

Marut

- IV.15.5** O cloud bearing winds, may you move up out of the ocean, as a bright splendour, and make the cloud fly upward. May the waters, the lowing cows of the huge roaring bull, the storm cloud, gratify the earth.

- IV.15.6** O Lord of rain, may you roar aloud; make the clouds thunder; agitate the ocean, and drench the earth with water. Generated by you, may the rain-cloud come in plenty (abundance). May the cow-herd of lean cows, longing for torrential rains, speed up for his home. (May the sun with feelled rays set down seeking refuge here.)

- IV.15.7** May the bounteous water-streams, moving like goat-swallowing pythons, please you well, O men. May the rain bearing clouds, the maruts, by stormy winds, drench the earth thoroughly.

- IV.15.8** May the lightning flash on each and every side. May the gusty winds blow from each and every direction. May the rain bearing clouds, urged by stormy winds, rush to the earth.

आपो वि॒द्युद॒भ्रं व॒र्षं सं वो॑वन्तु सु॒दान॑व॒ उत्ता॑ अज॒ग॒रा उ॒त ।

म॒रुद्भिः प्र॑च्यु॒ता मे॒घाः प्रा॑वन्तु पृथि॒वीम॑नु ॥९॥

अ॒पाम॑मिस्त॒नूभिः संवि॑दानो य ओष॑धीनामधि॒पा ब॒भूव॑ ।

स नो॑ व॒र्षं व॑नुतां जा॒तवे॑दाः प्रा॒णं प्र॒जाम्यो॑ अ॒मृतं॑ दि॒वस्प॑रि ॥१०॥

प्र॒जाप॑तिः स॒लिला॑दा स॒मुद्रा॑दाप॒ ईर्य॑न्नुद॒धिर्म॑दयाति ।

प्र प्या॑यतां वृ॒ष्णो अश्व॑स्य रे॒तोर्वा॑हि॒तेन॑ स्तनयि॒न्नुने॑हि ॥११॥

अ॒पो नि॑षि॒ञ्चन्न॑सु॒रः पि॒ता नः॑ श्व॒सन्तु॑ गर्गी॒रा अ॒पां व॑रु॒णाव॑ नी॒र्चीर॑पः सृ॒ज ।

वद॑न्तु पृथि॒व्याह॑वो म॒ण्ड॒का इ॒रिणा॑नु ॥१२॥

संव॑त्स॒रं श॑शया॒ना ब्रा॒ह्म॒णा व्र॑त॒च्चारि॑णः ।

वा॒चं प॒र्जन्य॑जिन्वितां प्र म॒ण्ड॒का अ॒वादि॑षुः ॥१३॥

उ॒प॒प्र॒व॒द म॒ण्ड॒कि व॒र्ष॒मा व॒द ता॑दुरि ।

म॒थ्ये ह॒दस्य॑ प्ल॒वस्व॑ वि॒गृ॒ह्य च॒तुरः॑ प॒दः ॥१४॥

आपः । वि॒द्युत् । अ॒भ्रम् । व॒र्षम् । सम् । वः । अ॒वन्तु॑ । सु॒दान॑वः । उत्ताः । अ॒ज॒ग॒राः । उ॒त ।

म॒रुत्॒भिः । प्र॑च्यु॒ताः । मे॒घाः । प्र । अ॒वन्तु॑ । पृथि॒वीम् । अनु॑ ॥ ९ ॥

अ॒पाम् । अ॒ग्निः । त॒नूभिः॑ । सम्॒वि॒दानः । यः । ओष॑धीनाम् । अ॒धि॒ष्ठाः । ब॒भूव॑ ।

सः । नः । व॒र्षम् । व॑नुताम् । जा॒तवे॑दाः । प्रा॒णम् । प्र॒जाम्यो॑ । अ॒मृतम्॑ । दि॒वः । परि॑ ॥

प्र॒जाप॑तिः । स॒लिला॑त् । आ । स॒मुद्रा॑त् । आपः । ईर्य॑न् । उ॒द॒धिम् । अ॒र्दया॑ति ।

प्र । प्या॑यताम् । वृ॒ष्णः । अश्व॑स्य । रे॒तः । अ॒र्वा॒ह् । ए॒तेन॑ । स्तन॑यि॒न्नुना॑ । आ । इ॒हि ॥११॥

अ॒पः । नि॑षि॒ञ्चन् । अ॒सुरः । पि॒ता । नः॑ । श्व॒सन्तु॑ । गर्गी॒राः । अ॒पाम् । व॑रु॒ण । अ॒व ।

नी॒र्चीः । अ॒पः । सृ॒ज । वद॑न्तु । पृथि॒व्याह॑वः । म॒ण्ड॒काः । इ॒रिणा॑ । अनु॑ ॥ १२ ॥

सम्॒व॒त्स॒रम् । श॑शया॒नाः । ब्रा॒ह्म॒णाः । व्र॑त॒च्चारि॑णः ।

वा॒चम् । प॒र्जन्य॑जिन्विताम् । प्र । म॒ण्ड॒काः । अ॒वादि॑षुः ॥ १३ ॥

उ॒प॒प्र॒व॒द । म॒ण्ड॒कि । व॒र्षम् । आ । व॒द । ता॑दुरि ।

म॒थ्ये । ह॒दस्य॑ । प्ल॒वस्व॑ । वि॒गृ॒ह्य । च॒तुरः॑ । प॒दः ॥ १४ ॥

- IV.15.9** O men, may the waters, the lightning, the rain and also the bounteous water-streams, moving like goat-swallowing pythons, please you well. May the rain bearing clouds, driven by stormy winds, flood the earth (with water).

Agni

- IV.15.10** The celestial fire, who in unison with the bodies of waters, has become the over-lord of plants, may he, the knower of all beings, bring heaven for us the rain, that would sustain the life of our off-springs.

Prajapati and thunder

- IV.15.11** May the creator Lord, moving the waters upwards from all over the spacious sea, set the ocean in agitation. May the seed of the showering horse (the cloud) over-flow. With that roar of thunder may you come down (to us).

Varuṇa

- IV.15.12** May the bestower of life, our father (the Sun) go on pouring waters down. May the gurgling sounds of waters breathe up. O venerable Lord, may you discharge waters coming towards earth. May the speckled frogs start croaking on bare plains.

Frogs (Maṇḍūkā)

- IV.15.13** The frogs, who had been lying asleep for a full year, like intellectual persons observing a vow, have started croaking in a voice, which is pleasing to the Lord of rain (cloud). (Also Rg. VII.103.1)

- IV.15.14** Croak up with joy O she-frog. O taduri (a she frog of particular variety), cry out welcome to rain. May you swim in the midst of the pond stretching out your all the four feet.

खप्स्वखा३इ खैमखा३इ मध्ये तदुरि ।
 वर्षं वनुध्वं पितरो मरुतां मनं इच्छत ॥१५॥
 महान्तं कोशमुदचाभि पिञ्च सविद्युतं भवतु वातु वातः ।
 तन्वतां यज्ञं बहुधा विस्पृष्टा आनन्दिनीरोषधयो भवन्तु ॥१६॥

खप्स्वखा३ई । खैमखा३ई । मध्ये । तदुरि ।
 वर्षम् । वनुध्वम् । पितरः । मरुताम् । मनः । इच्छत ॥ १५ ॥
 महान्तम् । कोशम् । उत । अच । अभि । सिञ्च । सऽविद्युतम् । भवतु । वातु । वातः ।
 तन्वताम् । यज्ञम् । बहुधा । विस्पृष्टाः । आनन्दिनीः । ओषधयः । भवन्तु ॥ १६ ॥

(१९) षोडशं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य गङ्गा कपिः । वरुणो देवता । (१) प्रथमर्षोऽनुहुत्, (२-४, ९) द्वितीयादिषु चत्स्य षष्ठ्याश्च त्रिषु, (५) पञ्चम्या भुरिक्विषु, (७) सप्तम्या वगती, (८) अष्टम्या-
 सिपान्महाहृती, (९) नवम्याश्च त्रिषदा विपन्नापत्री ऋन्दांसि ॥

बृहन्नैषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति ।
 य स्तायन्मन्यते चरन्त्सर्वं देवा इदं विदुः ॥१॥
 यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः प्रतङ्कम् ।
 द्वौ सनिषद्य यन्मन्त्रयेति राजा तद्वेदं वरुणस्तृतीयः ॥२॥
 उतेयं भूमिर्वरुणस्य राज्ञं उतासौ द्यौर्वृहती दूरेऽन्ता ।
 उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी उतासिन्नल्य उदके निलीनः ॥३॥

बृहन् । एषाम् । अधिऽस्थाता । अन्तिकात् । इव । पश्यति ।
 यः । स्तायत् । मन्यते । चरन् । सर्वम् । देवाः । इदम् । विदुः ॥ १ ॥
 यः । तिष्ठति । चरति । यः । च । वञ्चति । यः । निऽलायम् । चरति । यः । प्रऽतङ्कम् ।
 द्वौ । समुऽनिषद्य । यत् । मन्त्रयेति । इति । राजा । तत् । वेद । वरुणः । तृतीयः ॥ २ ॥
 उत । इयम् । भूमिः । वरुणस्य । राज्ञः । उत । असौ । द्यौः । वृहती । दूरेऽन्ता ।
 उतो इति । समुद्रौ । वरुणस्य । कुक्षी इति । उत । अस्मिन् । अल्पे । उदके । निऽलीनः ॥ ३ ॥

- IV.15.15** O Khaṇvakhā, (a variety of frogs), O Khaimakhā, and O taduri, in the middle (of the pond), may you win rain (with your croakings). O elders, may you seek favour (pleasure) of the cloud-bearing winds, (such is the roaring sound of the mist-enveloped bull, or frogs during rains).

Vāta

- IV.15.16** May you life up huge cloud (kośa or vessel) (from the ocean). May you pour it (on earth). May the mid-space become charged with lightning. May the gusty wind blow. May the waters, raining in various forms, make the sacrifice thrive. May the plants and shrubs rejoice (be gladdened).

Varuṇa - Truth and Non-Truth

- IV.16.1** The mighty overseer of these (worlds), watches as if from very close quarters. Whosoever thinks that he is acting stealthily, all that the bounties of Nature know.

- IV.16.2** Whoever stands still, whoever moves about, whoever deceives, whoever works in secret, whoever conducts defiantly, and what two persons sittings close by whisper to each other, all that the lustrous venerable Lord knows being the third one (present there in hiding).

- IV.16.3** This earth, of course, belongs to the lustrous venerable Lord, also that yonder space, vast, extending far and near. The two oceans are merely the two paunches of venerable Lord; still in this spoonful of water. He is hidden.

उत यो धामतिस्पीत्यस्तान्न स मुच्याते वरुणस्य राज्ञः ।
 दिव स्पशः प्र चरन्तीदमस्य सहस्राक्षा अति पश्यन्ति भूमिम् ॥४॥
 सर्वं तद्राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात् ।
 संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षानिव श्वघ्नी नि मिनोति तानि ॥५॥
 ये ते पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विधिता रुशन्तः ।
 छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तं यः सत्यवाचति तं सृजन्तु ॥६॥
 शतेन पाशैरभि धेहि वरुणैनं मा ते मोच्यन्तुवाङ् नृचक्षः ।
 आस्ता जाल्म उदरं श्रंसयित्वा कोश इवाबन्धः परिकृत्यमानः ॥७॥
 यः समाम्योऽं वरुणो यो व्याम्योऽं यः संदिश्योऽं वरुणो यो विदिश्यः ।
 यो द्वैवो वरुणो यश्च मानुषः ॥८॥
 तैस्त्वा सर्वैरभि प्यामि पाशैरसावामुप्यायणामुप्याः पुत्र ।
 तानु ते सर्वाननुसंदिशामि ॥९॥

उत । यः । धाम् । अतिऽस्पीत् । परस्तात् । न । सः । मुच्याते । वरुणस्य । राज्ञः ।
 दिवः । स्पशः । प्र । चरन्ति । इदम् । अस्य । सहस्रऽअक्षाः । अति । पश्यन्ति । भूमिम् ॥४॥
 सर्वम् । तत् । राजा । वरुणः । वि । चष्टे । यत् । अन्तरा । रोदसी इति । यत् । परस्तात् ।
 समख्याताः । अस्य । निऽमिषः । जनानाम् । अक्षान्ऽइव । श्वघ्नी । नि । मिनोति । तानि ॥
 ये । ते । पाशाः । वरुण । सप्तऽसप्त । त्रेधा । तिष्ठन्ति । विऽसिताः । रुशन्तः ।
 छिनन्तु । सर्वे । अनृतम् । वदन्तम् । यः । सत्यऽवादी । अति । तम् । सृजन्तु ॥ ६ ॥
 शतेन । पाशैः । अभि । धेहि । वरुण । एनम् । मा । ते । मोचि । अनृतऽवाक् । नृऽचक्षः ।
 आस्ताम् । जाल्मः । उदरम् । श्रंसयित्वा । कोशऽइव । अबन्धः । परिऽकृत्यमानः ॥ ७ ॥
 यः । समऽआम्यः । वरुणः । यः । विऽआम्यः । यः । समऽदेस्यः । वरुणः । यः । विऽदेस्यः ।
 यः । द्वैवः । वरुणः । यः । च । मानुषः ॥ ८ ॥
 तैः । त्वा । सर्वैः । अभि । प्यामि । पाशैः । असौ । आमुप्यायण । अमुप्याः । पुत्र ।
 तान् । कुं इति । ते । सर्वान् । अनुऽसंदिशामि ॥ ९ ॥

- IV.16.4** Even if one flees across the space and beyond that, he cannot escape (the fetters of) lustrous venerable Lord. His spies move out of the space to this earth. Thousand-eyed they oversee all this world.
- IV.16.5** The lustrous venerable Lord beholds all that exists between the space and earth and even beyond that. Keeps counter-record even of the winkings of people. He fixes those things accordingly as a gambler throws dice.
- IV.16.6** O venerable Lord, may all those of your shining nooses, seven by seven, fixed up three-fold, bind him down who tells lies; may they leave him free, who always speaks truth.
- IV.16.7** O venerable Lord may you bind him with a hundred fetters; O overseer of men's conduct, may not a liar escape you. May the unrighteous person remain with his belly hanging loose (with water), like an unbound sheath being cut round about.
- IV.16.8** Venerable Lord's fetter, which inflicts some common (samābhya) disease, or the one which inflicts different types of diseases (vyābhya), venerable Lord's fetter, which of local origin, or the one, which is of foreign origin; venerable Lord's fetter, which pertains to the bounties of Nature of the one, which pertains to human beings.
- IV.16.9** With all those fetters, I bind you down O so and so, of such and such family, and son of such and such mother, all of them I direct towards you.

(१७) समदर्शं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । अपामार्गवनस्पतिर्वेवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

ईशानां त्वा भेषजानामुजेष आ रभामहे ।
 चक्रे सहस्रवीर्यं सर्वस्मा ओषधे त्वा ॥१॥
 सत्यजितं शपथयावनीं सहमानां पुनःसराम् ।
 सर्वाः समङ्क्षयोषधीरितो नः पारयादिति ॥२॥
 या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे ।
 या रसस्य हरणाय जातमरिभे तोकर्मन्तु सा ॥३॥
 यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चकुर्नीललोहिते ।
 आमे मांसे कृत्यां यां चकुस्तया कृत्याकृतो जहि ॥४॥
 दौष्वज्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमिराय्यः ।
 दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि ॥५॥
 क्षुधामारं तृणामारमगोतामनपत्यताम् ।
 अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥६॥

ईशानाम् । त्वा । भेषजानाम् । उत्तुजेषे । आ । रभामहे ।
 चक्रे । सहस्रवीर्यम् । सर्वस्मै । ओषधे । त्वा ॥ १ ॥
 सत्यजितम् । शपथयावनीम् । सहमानाम् । पुनःसराम् ।
 सर्वाः । सम् । अङ्घ्रि । ओषधीः । इतः । नः । पारयात् । इति ॥ २ ॥
 या । शशाप । शपनेन । या । अधम् । मूरम् । आदधे ।
 या । रसस्य । हरणाय । जातम् । आद्रेभे । तोकम् । अन्तु । सा ॥ ३ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । आमे । पात्रे । याम् । चक्रुः । नीललोहिते ।
 आमे । मांसे । कृत्याम् । याम् । चक्रुः । तया । कृत्याऽकृतः । जहि ॥ ४ ॥
 दौऽस्वज्यम् । दौऽर्जीवित्यम् । रक्षः । अभ्वम् । अराय्यः ।
 दुऽज्जाम्नीः । सर्वाः । दुऽवाचः । ताः । अस्मत् । नाशयामसि ॥ ५ ॥
 क्षुधाऽमारम् । तृणाऽमारम् । अगोताम् । अनपत्यताम् ।
 अपामार्गं । त्वया । वयम् । सर्वम् । तत् । अपं । मृज्महे ॥ ६ ॥

Apāmārgaḥ - Vanaspatih

- IV.17.1** O conquering one , we take hold of you, the queen of healing remedies, O herb, I invest you with thousands of powers for all and sundry.
- IV.17.2** Surely conquering, anguish-removing, over-powering, having reverted bloom, O apāmārga, you and all other herbs have I invoked. May they save us from these diseases.
- IV.17.3** One who has cursed us (śaśāpa) with a curse or has committed a murder and kept it a secret, or has seized or kidnapped our son for his blood, why not she devour, her own child, which she bear.
- IV.17.4** Whatever device of injury they have put in an unbaked pot, or in a pot baked blue and red, or in raw meat, with that very device may you kill those who are the makers of the evil craft.
- IV.17.5** Unpleasant dreams, unwholesome living, germs (of diseases), epidemic (abhvamarayya) and wretchedness (ugly hags); all these evil-named and evil-voiced we drive away from us. (Abhva = invincible monster)
- IV.17.6** Death due to hunger, death due to thirst, want of cows and want of children – all these, O apāmārga (the wiper off; *Achyranthes aspera*) we wipe off with your aid.

तृष्णा॒मा॒रं क्षु॒धामा॒रमथो॑ अक्षपराज॒यम् ।
 अपा॒मार्ग॑ त्वया व॒यं सर्वं॑ तदप॑ मृ॒ज्महे ॥७॥
 अपा॒मार्ग॑ ओषधीनां॒ सर्वा॑सामेक॒ इह॒शी ।
 तेन॑ ते मृ॒ज्म आस्थि॑तमथ॒ त्वम॑गदश्चर ॥८॥

तृष्णा॒ऽमा॒रम् । क्षु॒धाऽमा॒रम् । अथो॑ इति । अक्ष॒ऽपराज॒यम् ।
 अपा॒मार्ग॑ । त्वया । व॒यम् । सर्व॑म् । तत् । अप॑ । मृ॒ज्महे ॥ ७ ॥
 अपा॒मार्गः॑ । ओषधीनाम् । सर्वा॑साम् । एकः । इत् । व॒शी ।
 तेन॑ । ते । मृ॒ज्मः । आ॒स्थित॑म् । अथ॑ । त्वम् । अ॒गदः । च॒र ॥ ८ ॥

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्कस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । अपामार्गवनस्पतिर्देवता । (१-५, ७-८) प्रथमादि-
 पञ्चानामृचां सप्तम्यष्टम्योश्चानुष्टुप्, (९) षष्ठ्याश्च इहतीगर्मानुष्टुप् छन्दसी ॥

समं॑ ज्योतिः॒ सूर्ये॑णा॒ह्ना रात्री॑ स॒माव॑ती ।
 कृ॒णोमि॑ स॒त्यमृ॑तये॒रसाः॑ स॒न्तु कृ॒त्वरीः ॥१॥
 यो दे॒वाः कृ॒त्यां कृ॒त्वा ह॒राद॑विदुषो गृहम् ।
 व॒त्सो धा॒रुरि॑व मा॒तरं॑ तं प्र॒त्यगु॑पं प॒द्यता॑म् ॥२॥
 अ॒मा कृ॒त्वा पा॒प्मानं॑ यस्तेना॒न्यं जिघाँ॑सति ।
 अश्मा॑नस्तस्या॒ दुग्धा॑या॒ बहु॒लाः फ॒डरि॑कृति ॥३॥

स॒मम् । ज्योतिः॑ । सूर्ये॑ण । अ॒ह्ना । रात्री॑ । स॒मऽव॑ती ।
 कृ॒णोमि॑ । स॒त्यम् । ऊ॒तये॑ । अ॒रसाः । स॒न्तु । कृ॒त्वरीः ॥ १ ॥
 यः । दे॒वाः । कृ॒त्याम् । कृ॒त्वा । ह॒रात् । अ॒विदु॑षः । गृहम् ।
 व॒त्सः । धा॒रुऽरि॑व । मा॒तरम् । तम् । प्र॒त्यक् । उ॒प । प॒द्यता॑म् ॥ २ ॥
 अ॒मा । कृ॒त्वा । पा॒प्मानं॑ । यः । तेन॑ । अ॒न्यम् । जिघाँ॑सति ।
 अश्मा॑नः । तस्या॑म् । दुग्धा॑या॒म् । बहु॒लाः । फ॒ड् । क॒रि॒कृति॑ ॥ ३ ॥

IV.17.7 Death due to hunger, death due to thirst, as well as defeat at the dice-play – all this, O apāmārga (the wiper off), we wipe off with your aid.

IV.17.8 Apāmārga (the wipe off) is surely the only sovereign of all the plants. With that we wipe away your chronic disease. Now you may move about free from affliction.

Apāmārgaḥ Vanaspatih

IV.18.1 The light is constant with the sun. The night is constant with the day. I adopt truth for protection's sake. May the perpetrators of violence become impotent. (yātudhāna = low people, engaged in violence ; their wife yātudhanī)

IV.18.2 Whosoever carry an instrument of violence, having made up his mind, to the house of the house or an unknowing person, O bounties of Nature, to him may that instrument of violence revert like a sucking calf to its mother.

IV.18.3 Having prepared poison, when one wants to kill another with it, then if the dish (containing poison) is burnt on a fire, it will make a sound of breaking many stones-fut (phat - phat.)

सहस्रधामन्विशिखान्विप्रीवां छायाया त्वम् ।
 प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावति हर ॥४॥
 अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदृदुषम् ।
 यां क्षेत्रे चक्रुर्या गोषु यां वा ते पुरुषेषु ॥५॥
 यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् ।
 चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तर्पनं तु सः ॥६॥
 अपामार्गोपं मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथं च यः ।
 अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः ॥७॥
 अपमृज्य यातुधानानप सर्वा अराय्यः ।
 अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे ॥८॥

सहस्रधामन् । विशिखान् । विप्रीवान् । शायय । त्वम् ।
 प्रति । स्म । चक्रुषे । कृत्याम् । प्रियाम् । प्रियऽवति । हर ॥ ४ ॥
 अनया । अहम् । ओषध्या । सर्वाः । कृत्याः । अदृदुषम् ।
 याम् । क्षेत्रे । चक्रुः । याम् । गोषु । याम् । वा । ते । पुरुषेषु ॥ ५ ॥
 यः । चकार । न । शशाक । कर्तुम् । शश्रे । पादम् । अङ्गुरिम् ।
 चकार । भद्रम् । अस्मभ्यम् । आत्मने । तर्पनम् । तु । सः ॥ ६ ॥
 अपामार्गः । अप । मार्ष्टु । क्षेत्रियम् । शपथः । च । यः ।
 अप । अह । यातुऽधानीः । अप । सर्वाः । अराय्यः ॥ ७ ॥
 अपमृज्य । यातुऽधानान् । अप । सर्वाः । अराय्यः ।
 अपामार्गं । त्वया । वयम् । सर्वम् । तत् । अप । मृज्महे ॥ ८ ॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-८) अष्टवस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । अपामार्गवनस्पतिर्देवता । (१, ३-८) प्रथमर्व-
 स्तुतीपादिविष्णुस्त्वानुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च पथ्यापङ्क्तिरुच्छन्ती ॥

उतो अस्यबन्धुकुद्रुतो असि नु जामिकृत् ।
 उतो कृत्याकृतः प्रजा नडमिवा छिन्धि वार्षिकम् ॥१॥

उतो इति । असि । अबन्धुऽकृत् । उतो इति । असि । नु । जामिऽकृत् ।
 उतो इति । कृत्याऽकृतः । प्रजाम् । नडम् ईव । आ । छिन्धि । वार्षिकम् ॥ १ ॥

- IV.18.4** O plant on a thousand places, may you put to sleep those who cut crests (hair) and throats of others. Take the device of injury back to him who has made it, like a dear girl (priyā) to her lover. (priyāvant)
- IV.18.5** With this herb I have ruined all the vicious instruments of violence, which they had planted in the field or on kine or on men.
- IV.18.6** Whosoever has used instruments of violence against has never succeeded. He has got his foot or finger injured. Thus he has caused good to us and burning (tapana) for himself. (yātud hān - one who indulges in violence.; Arāyaah - hags.)
- IV.18.7** Let the Apāmārga (off-wiper) wipe off all the kṣethriya (hereditary), and whatever malady (there is); (wipe off/ for sooth; the yātudhāna, i.e., the inflictor of violence and all the stingy hags; arāyyaḥ - ugly old woman)
- IV.18.8** Having wiped off the indulgers in violence and all the hags, O Apāmārga with your use, we wipe off all that. (A poetic pun in the words apamrjya and apāmārga)

Apāmārgaḥ Vanaspatih

- IV.19.1** O herb, whether you have been applied by an enemy or you have been applied by a kinsman; may you cut off the progeny of the violent evil-doers like a reed that grows in rainy season.

ब्राह्मणेन पर्युक्तासि कण्वेन नार्षदेन ।
 सेनेवैषि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योषधे ॥२॥
 अग्रमेप्योषधीनां ज्योतिषिवाभिदीपयन् ।
 उत त्रातासि पाकृत्यार्थो हुन्तासि रक्षसः ॥३॥
 यदुदो देवा असुरांस्त्वयाग्रे निरकुर्वत ।
 ततस्त्वमध्योषधेपामार्गो अजायथाः ॥४॥
 विभिन्दती शतशाखा विभिन्दन्नाम ते पिता ।
 प्रत्यग्वि भिन्धि त्वं तं यो अस्मौ अभिदासति ॥५॥
 असन्नूम्याः समभवत्तद्यामेति महद्बचः ।
 तद्दे ततो विधूपायत्प्रत्यक्तर्तारमृच्छतु ॥६॥
 प्रत्यङ् हि संबभूविथ प्रतीचीनफलस्त्वम् ।
 सर्वान्मच्छपथौ अधि वरीयो यावया वधम् ॥७॥

ब्राह्मणेन । परिऽउक्ता । अ॒सि । कण्वेन । ना॒र्षदेन ।
 सेना॒ऽइव । ए॒षि । त्वि॒षी॒मती । न । तत्र । भ॒यम् । अ॒स्ति । यत्र । प्रा॒प्नो॒ष्यो॒षि । ओ॒ष॒धे ॥
 अ॒ग्रम् । ए॒षि । ओ॒ष॒धीनाम् । ज्योति॑षाऽइव । अ॒भि॒दी॒पयन् ।
 उ॒त । त्रा॒ता । अ॒सि । पा॒क॒र॒त्य॒र्थो । हु॒न्ता । अ॒सि । र॒क्ष॒सः ॥ ३ ॥
 यत् । अ॒दः । दे॒वाः । अ॒सु॒रान् । त्वया॑ । अ॒ग्रे । निःऽअकुर्व॑त ।
 ततः । त्वम् । अ॒धि । ओ॒ष॒धे । अ॒पा॒मा॒र्गः । अ॒जा॒य॒थाः ॥ ४ ॥
 वि॒भि॒न्द॒ती । श॒त॒शा॒खा । वि॒भि॒न्द॒न् । ना॒म । ते । पि॒ता ।
 प्र॒त्य॒क् । वि । भि॒न्धि । त्वम् । तम् । यः । अ॒स्मान् । अ॒भि॒दा॒स॒ति ॥ ५ ॥
 अ॒स॒त् । भू॒म्याः । सम॑ । अ॒भ॒व॒त् । तत् । या॒म् । ए॒ति । म॒ह॒त् । व॒य॒चः ।
 तत् । वै । ततः । वि॒धू॒पा॒य॒त् । प्र॒त्य॒क् । क॒र्ता॒र॒म् । ऋ॒च्छ॒तु ॥ ६ ॥
 प्र॒त्य॒ङ् । हि । स॒म् । स॒म् । स॒म् । प्र॒ती॒ची॒न॒ऽफ॒लः । त्वम् ।
 सर्वा॑न् । मत् । श॒प॒थो॒न् । अ॒धि । वरी॑यः । य॒व॒य॒ । व॒ध॒म् ॥ ७ ॥

- IV.19.2** O herb, you have been told of by an intellectual learned person, a Brāhmaṇa, respected among men, you come like an army of archers, there is no danger wherever you are available, O herb.
- IV.19.3** You come at the head of the herbs as if illuminating with light. You are protector from sepsis and also the killer of germs.
- IV.19.4** As then, in the olden times, the enlightened ones threw out the indulgent ones with your help, there-after, O herb, you were born as apāmārga (one that wipes off).
- IV.19.5** You are a cleaver with your thousand branches, cleaver by name is your father, so, turning back, may you cleave him thoroughly who wants to enslave us.
- IV.19.6** The evil is born out of earth, but spreading out, it reaches up to the sky. Certainly it reverts from there. May it turn back and fall on the very maker of it.
- IV.19.7** Indeed you are born reverting with your fruit turned backwards. May you turn all the curses and weapons of murder far away from me.

शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा ।
इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधत् ॥८॥

शतेन । मा । परि । पाहि । सहस्रेण । अभि । रक्ष । मा ।
इन्द्रः । ते । वीरुधाम् । पते । उग्रः । ओज्मानम् । आ । दधत् ॥ ८ ॥

(२०) विंशं सूक्तम्

(१-९) नवर्षस्यास्य सूक्तस्य मातृनामा ऋषिः । मातृनामौषधिर्वैषता । (१) प्रथमर्षः स्वराडनुष्टुप् ,

(२-८) द्वितीयादिसप्तलांमनुष्टुप् , (९) नवम्याश्च सुरिगनुष्टुप् छन्दांसि ।

आ पश्यति प्रति पश्यति परां पश्यति पश्यति ।

दिवमन्तरिक्षमाभूमि सर्वं तदेवि पश्यति ॥१॥

तिष्ठो दिवस्तिष्ठः पृथिवीः षट् चेमाः प्रदिशः पृथक् ।

त्वयाहं सर्वो भूतानि पश्यानि देव्योषधे ॥२॥

दिव्यस्य सुपर्णस्य तस्य हासि कनीनिका ।

सा भूमिमा रुरोहिथ वृहन् श्रान्ता वधूरिव ॥३॥

तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् । तयाहं सर्वं पश्यामि यश्च शूद्र उतार्यः ॥४॥

आ । पश्यति । प्रति । पश्यति । परां । पश्यति । पश्यति ।

दिवम् । अन्तरिक्षम् । आत् । भूमिम् । सर्वम् । तत् । देवि । पश्यति ॥ १ ॥

तिष्ठः । दिवः । तिष्ठः । पृथिवीः । षट् । च । इमाः । प्रदिशः । पृथक् ।

त्वया । अहम् । सर्वो । भूतानि । पश्यानि । देवि । ओषधे ॥ २ ॥

दिव्यस्य । सुपर्णस्य । तस्य । ह । असि । कनीनिका ।

सा । भूमिम् । आ । रुरोहिथ । वृहन् । श्रान्ता । वधूः । ईव ॥ ३ ॥

ताम् । मे । सहस्रऽअक्षः । देवः । दक्षिणे । हस्ते । आ । दधत् ।

तया । अहम् । सर्वम् । पश्यामि । यः । च । शूद्रः । उत । आर्यः ॥ ४ ॥

- IV.19.8** Protect me all round with a hundred and save me from all the sides with a thousand. O lord of plants, may the resplendent Lord infuse you with tremendous vigour.

Cure and Medicine

- IV.20.1** You see in front. You see behind. You see afar. You see all. Whatever is in the sky, in the midspace and also on this earth, O glorious one, you see all of it.
- IV.20.2** Three skies, three earths, and these six different regions of heaven; with your aid, O glorious herb, may I see all the beings.
- IV.20.3** Surely you are the eye-pupil of the divine bird having beautiful wings. As such, you have alighted on earth, just as a weary bride sits on a litter.
- IV.20.4** May the thousand-eyed Lord lay that herb on my right hand. With that may equally I see through all, whether a sūdra (labourer) or an arya (master; employer). (See.Rg.X.90.12 for four classes or four varṇas of Aryan social structure in the Purusa Sūkta of the Yajurveda, Chapter XXXI)

आविष्कृण्व रूपाणि मात्मानमप गृह्याः ।

अथो सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्याः किमीदिनः ॥५॥

दर्शय मा यातुधानान्दर्शय यातुधान्यः । पिशाचान्तसर्वान्दर्शयेति त्वा रम ओषधे ॥६॥

कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च चतुरश्याः । वीधे सूर्यमिव सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ॥७॥

उदग्रमं परिपाणायातुधानं किमीदिनम् । तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम् ॥८॥

यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यश्चातिसर्पति ।

भूमिं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं प्र दर्शय ॥९॥

आविः । कृण्व । रूपाणि । मा । आत्मानम् । अप । गृह्याः ।

अथो इति । सहस्रचक्षो इति सहस्रचक्षो । त्वम् । प्रति । पश्याः । किमीदिनः ॥ ५ ॥

दर्शय । मा । यातुधानान् । दर्शय । यातुधान्यः ।

पिशाचान् । सर्वान् । दर्शय । इति । त्वा । आ । रमे । ओषधे ॥ ६ ॥

कश्यपस्य । चक्षुः । असि । शुन्याः । च । चतुःश्रयाः ।

वीधे । सूर्यमइव । सर्पन्तम् । मा । पिशाचम् । तिरः । कुरः ॥ ७ ॥

उत् । अग्रभम् । परिपाणात् । यातुधानम् । किमीदिनम् ।

तेन । अहम् । सर्वम् । पश्यामि । उत । शूद्रम् । उत । आर्यम् ॥ ८ ॥

यः । अन्तरिक्षेण । पतति । दिवं । यः । च । अतिसर्पति ।

भूमिम् । यः । मन्यते । नाथम् । तम् । पिशाचम् । प्र । दर्शय ॥ ९ ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूक्तस्य ऋषिः । गावो देवताः । (१, ५-७) प्रथमर्षेः पञ्चम्यादित्यस्य
च विदुर्, (२-४) द्वितीयादित्यस्य च वज्रती उन्मत्ती ॥

आ गावो अगमन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे ।

प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः ॥१॥

आ । गावः । अगमन् । उत । भद्रम् । अक्रन् । सीदन्तु । गोऽस्थे । रणयन्तु । अस्मे इति ।

प्रजावतीः । पुरुऽरूपाः । इह । स्युः । इन्द्राय । पूर्वीः । उषसः । दुहानाः ॥ १ ॥

- IV.20.5** Make the forms of things manifest. Do not hide their true selves. And then, O thousand-eyed one, may you see the robbers face to face. (kimīdin=robbers and plunderers; see Av.I.VII.1; low class of the Aryan Society – dirty and malignant. According to the Nirukta, VI.2, the word originally means one who goes about crying, kimidānīm, Quid nīne, meaning what now or kim idam.
- IV.20.6** Enable me to see the he-torturers (yātudhāna). Enable me to see also the she-tortures (yatudhānī). Enable me to see all the blood-suckers. For this purpose, O herb, I take hold of you.
- IV.20.7** You are the sight of Kaśyapa (one who sees clearly), and of the four-eyed she-hound (caturākṣya śunyā). May you not conceal the blood-sucker; make it manifest like the sun crawling in the sky.
- IV.20.8** I have dragged the torturer robber out of his shelter. With him (under my control) now I see through all, whether a sūdra (labourer) or an arya (master; employer).
- IV.20.9** May you enable me to see clearly the blood-sucker, whēver flies about in the mid-space, and whoever goes beyond the sky and whoever thinks the earth as his refuge.

Brahmā

- IV.21.1** May cows come and bring us good fortune; let them stay in our cowsheds and enjoy in our company. May many coloured cows bring here prolific milk for offerings to the resplendent Lord at many dawns. (Also Rg. VI.28.1)

इन्द्रो यज्वेन गृणते च शिक्षते उपेददाति न स्वं मुषायति ।
 भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥२॥
 न तानशन्ति न दधाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति ।
 देवांश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित्ताभिः सचते गोपतिः सह ॥३॥
 न ता अवीं रेणुककाटोश्नुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि ।
 उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥४॥
 गावो भगो गाव इन्द्रो मे इच्छाद्वावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।
 इमा या गावः स जनासु इन्द्र इच्छामि हृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥५॥
 युयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्रीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम् ।
 भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वयं उच्यते सुभासु ॥६॥
 प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।
 मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिवृणक्तु ॥७॥

इन्द्रः । यज्वेन । गृणते । च । शिक्षते । उपे । इत् । ददाति । न । स्वम् । मुषायति ।
 भूयःऽभूयः । रयिम् । इत् । अस्य । वर्धयन् । अभिन्ने । खिल्ये । नि । दधाति । देवऽयुम् ॥ २ ॥
 न । ताः । नशन्ति । न । दधाति । तस्करो । न । आसाम् । आमित्रः । व्यथिः । आ । दधर्षति ।
 देवान् । च । याभिः । यजते । ददाति । च । ज्योक् । इत् । तार्भिः । सचते । गोऽपतिः । सह ॥
 न । ताः । अवीं । रेणुकऽकाटः । अश्नुते । न । संस्कृतत्रम् । उपे । यन्ति । ताः । अभि ।
 उरुऽगायम् । अभयम् । तस्य । ताः । अनु । गावः । मर्तस्य । वि । चरन्ति । यज्वनः ॥ ४ ॥
 गावः । भगः । गावः । इन्द्रः । मे । इच्छात् । गावः । सोमस्य । प्रथमस्य । भक्षः ।
 इमाः । याः । गावः । सः । जनासुः । इन्द्रः । इच्छामि । हृदा । मनसा । चित् । इन्द्रम् ॥
 युयम् । गावः । मेदयथ । कृशम् । चित् । अश्रीरम् । चित् । कृणुथ । सुऽप्रतीकम् ।
 भद्रम् । गृहम् । कृणुथ । भद्रऽवाचः । बृहत् । वः । वयः । उच्यते । सुभासु ॥ ६ ॥
 प्रजाऽवतीः । सुऽयवसे । रुशन्तीः । शुद्धाः । अपः । सुऽप्रपाणे । पिबन्तीः ।
 मा । वः । स्तेनः । ईशत । मा । अघऽशंसः । परि । वः । रुद्रस्य । हेतिः । वृणक्तु ॥ ७ ॥

- IV.21.2** The resplendent Lord bestows affluence on devotee who offers worship and oblations. He takes not what belongs to the worshipper and gives him more; thereby increasing his wealth more and ever-more; he places the devotee in fortified positions, free from danger. (Also R̥g. VI.28.2)
- IV.21.3** Let not the cows run away from us, let no thief carry them away; let no hostile weapon fall upon them. May the master of the cattle be long possessed of them, with the milk products of which he makes offerings and with which he serves the godly men. (Also R̥g. VI.28.3)
- IV.21.4** Let not the cows fall a victim to the arrogant, dust-spurning war-horse. Let them not fall in the hands of a butcher or his shop. Let the cattle of the man, the householder, move about free and graze out of fear. (Also R̥g. VI.28.4)
- IV.21.5** May the cows be our affluence (Bhaga); may the resplendent Lord (Indra) grant us cattle; may the cows yield food (milk and butter) of the first libation (Soma). These cows, O men, are sacred as the Lord resplendent Himself, the Lord whose blessings we crave for, with head and heart.
- IV.21.6** O cows, even when worn out and wasted, you fatten (in due course); you from ugly appearance, become beautiful to look on. May you make my home prosperous; may you have auspicious voices. Your power and position is magnified in our assemblies and associations (sabhāsu).
- IV.21.7** May you, O cows, have many calves grazing upon good pastures and drinking pure water at accessible ponds. May no thief be your master. May no beast of prey assail you and may the dart of vital Lord (rudrasya hetih) never fall on you:

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१-७) समर्चस्यास्य सूक्तस्य वसिष्ठ भयर्षा वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामेकवृषं कृणु त्वम् ।
 निरमित्रानक्ष्णुह्यस्य सर्वास्तान्रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥१॥
 एमं भज ग्रामे अश्वेषु गोषु निष्टं भज यो अमित्रो अस्य ।
 वर्षमक्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै ॥२॥
 अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विशपतिरस्तु राजा ।
 अस्मिन्निन्द्र महि वचांसि धेह्यवर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ॥३॥
 अस्मै द्यावापृथिवी भूरि वामं दुहाथां घर्मदुधे इव धेनू ।
 अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात्प्रियो गवामोषधीनां पशूनाम् ॥४॥
 युनजि त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते ।
 यस्त्वा करदेकवृषं जनानामुत राज्ञामुत्तमं मानवानाम् ॥५॥
 उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन्प्रतिशत्रवस्ते ।
 एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रूप्यतामा भरा भोजनानि ॥६॥

इमम् । इन्द्र । वर्धय । क्षत्रियम् । मे । इमम् । विशाम् । एकवृषम् । कृणु । त्वम् ।
 निः । अमित्रान् । अक्ष्णुहि । अस्य । सर्वांन् । तान् । रन्धय । अस्मै । अहम् उत्तरेषु ॥ १ ॥
 आ । इमम् । भज । ग्रामे । अश्वेषु । गोषु । निः । तम् । भज । यः । अमित्रः । अस्य ।
 वर्षम् । क्षत्राणाम् । अयम् । अस्तु । राजा । इन्द्र । शत्रुम् । रन्धय । सर्वम् । अस्मै ॥ २ ॥
 अयम् । अस्तु । धनपतिः । धनानाम् । अयम् । विशाम् । विशपतिः । अस्तु । राजा ।
 अस्मिन् । इन्द्र । महि । वचांसि । धेहि । अवर्चसम् । कृणुहि । शत्रुम् । अस्य ॥ ३ ॥
 अस्मै । द्यावापृथिवी इति । भूरि । वामम् । दुहाथाम् । घर्मदुधे इवेति । घर्मदुधे इव । धेनू इति ।
 अयम् । राजा । प्रियः । इन्द्रस्य । भूयात् । प्रियः । गवाम् । ओषधीनाम् । पशूनाम् ॥
 युनजि । ते । उत्तरावन्तम् । इन्द्रम् । येन । जयन्ति । न । पराजयन्ते ।
 यः । त्वा । करत् । एकवृषम् । जनानाम् । उत । राज्ञाम् । उत्तमम् । मानवानाम् ॥
 उत्तरः । त्वम् । अधरे । ते । सपत्नाः । ये । के । च । राजन् । प्रतिशत्रवः । ते ।
 एकवृषः । इन्द्रसखा । जिगीवान् । शत्रुप्यताम् । आ । भरा । भोजनानि ॥ ६ ॥

Indra - Kṣatriya King

- IV.22.1** O resplendent Lord, may you exalt this ruling prince of mine, make him the unrivalled strong man among people; disintegrate his adversaries, and put all of them under his control in the struggles for superiority.
- IV.22.2** Bestow on this prince the possession of village (grāma), of horses and of cows. Dispossess him who is enemy of this prince, O resplendent Lord, may this prince become the embodiment of ruling powers. May you put all his enemies under his subjugation.
- IV.22.3** May this man become master of immense riches, (dhanānām dhanapatiḥ). May he become glorious (rājā) master of the people, popular among them, O resplendent Lord, may you bestow great lustre of his enemies also on him and make his foes lustreless.
- IV.22.4** O heaven and earth, like two cows yielding milk for sacrificial purposes, may you grant to this prince in plenty whatever is desirable. May this prince gain the affection of the resplendent Lord, of the cattle, of the plants, and of all the animals as well.
- IV.22.5** I put in league with (or I am on the sides of) the resplendent Lord, always superior to all, with whose help men conquer and are never conquered. May He make you unrivalled strong man among people, and even among princes and the best (man) among human beings.
- IV.22.6** You are superior and inferior are your rivals, as well as those, whoever, O king, are your opponents. Unrivalled in power, friendly to the resplendent Lord, and victorious, may you take away the wealth of those, who behave as enemy.

सिंहप्रतीको विशो अद्भि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोव बाधस्व शत्रून् ।
एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रयतामा खिदा भोजनानि ॥७॥

सिंहऽप्रतीकः । विशः । अद्भि । सर्वाः । व्याघ्रऽप्रतीकः । अव । बाधस्व । शत्रून् ।
एकऽवृषः । इन्द्रऽसखा । जिगीवान् । शत्रुऽयताम् । आ । खिद । भोजनानि ॥७॥

(२३) प्रयोविशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षस्यास्य सूक्तस्य वृत्तार क्रयिः । प्रचेता अग्निदेवता । (१-२, ५, ७) प्रयमाद्वितीयापञ्चमीसप्तमीनामृषां
त्रिष्टुप्, (१) तृतीयायाः पुरस्तादग्न्योतिष्मती त्रिष्टुप्, (५) चतुर्थ्या अनुष्टुप्, (९) षष्ठ्याश्च प्रस्तारपङ्क्तिरुक्त्यासि ॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पाञ्चजन्यस्य बहुधा यमिन्धते ।
विशोविशः प्रविशिवांसमीमहे स नो मुखत्वंहसः ॥१॥
यथा हव्यं वहसि जातवेदो यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् ।
एवा देवेभ्यः सुमतिं न आ वह स नो मुखत्वंहसः ॥२॥
यामन्यामन्नपयुक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मन्नाभंगम् ।
अग्निमीडे रधोहणं यज्ञवृधं घृताहुतं स नो मुखत्वंहसः ॥३॥
सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् ।
हव्यवाहं हवामहे स नो मुखत्वंहसः ॥४॥

अग्नेः । मन्वे । प्रथमस्य । प्रऽचेतसः । पाञ्चऽजन्यस्य । बहुऽधा । यम् । इन्धते ।
विशःऽविशः । प्रविशिऽवांसम् । ईमहे । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ १ ॥
यथा । हव्यम् । वहसि । जातऽवेदः । यथा । यज्ञम् । कल्पयसि । प्रऽजानन् ।
एव । देवेभ्यः । सुऽमतिम् । नः । आ । वह । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ २ ॥
यामन्ऽयामन् । उपऽयुक्तम् । वहिष्ठम् । कर्मन्ऽकर्मन् । आऽभंगम् । अग्निम् । ईडे ।
रधःऽहर्नम् । यज्ञऽवृधम् । घृतऽआहुतम् । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ ३ ॥
सुऽजातम् । जातऽवेदसम् । अग्निम् । वैश्वानरम् । विभुम् ।
हव्यऽवाहम् । हवामहे । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ ४ ॥

- IV.22.7** Just like a lion, eat up all the clans. Just like a tiger defeat and drive away the enemies. Unrivalled in power, friendly to the resplendent Lord, and victorious may you snatch away the wealth of those who behave as enemy.

Agni

- IV.23.1** I meditate on the fire-divine, the first of all in rank, and extra-ordinary wise, belonging to five classes of people. Him they kindle on various occasions. We beg of him, who has entered each and every creature. As such, may he release us from sin.
- IV.23.2** O knower of all, as you carry the oblations and as you arrange the sacrifice knowing every detail, so may you convey the favour of the enlightened ones to us. As such, may he free us from sin.
- IV.23.3** I adore the fire-divine, that is put to use at each and every time, the best of the carriers, worshipped at each and every rite, the destroyer of evil ones, fosterer of sacrifice, receiver of the oblation of clarified butter. As such, may he free us from sin.
- IV.23.4** We invoke the fire-divine, nobly born, the knower of all, benefactor of all men, the mighty, and carrier of oblations. As such, may he free us from sin.

येन ऋषयो बलमद्योतयन्पुजा येनासुराणामयुवन्त मायाः ।
 येनाग्निना पृणीनिन्द्रो जिगाय स नो मुखत्वंहसः ॥५॥
 येन देवा अमृतमन्वर्विन्दन् येनौषधीर्मधुमतीरकृष्वन् ।
 येन देवाः स्वऽरामरन्तस नो मुखत्वंहसः ॥६॥
 यस्येदं प्रदिशि यद्दिरोचते यज्जातं जनितव्यं च केवलम् ।
 स्तौम्यमि नाधितो जोहवीमि स नो मुखत्वंहसः ॥७॥

येन । ऋषयः । बलम् । अद्योतयन् । पुजा । येन । असुराणाम् । अयुवन्त । मायाः ।
 येन । अग्निना । पृणीन् । इन्द्रः । जिगार्य । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ ५ ॥
 येन । देवाः । अमृतम् । अनुऽअर्विन्दन् । येन । ओषधीः । मधुऽमतीः । अकृष्वन् ।
 येन । देवाः । स्वः । आऽअमरन् । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ ६ ॥
 यस्य । इदम् । प्रऽदिशि । यत् । विऽरोचते । यत् । जातम् । जनितव्यम् । च । केवलम् ।
 स्तौमि । अग्निम् । नाधितः । जोहवीमि । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ ७ ॥

(२४) षड्विंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षिण्यास्य सूक्तस्य शृगार ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्षः शङ्करीगर्भा
 पुरवाङ्करी त्रिष्टुप्, (२-७) द्वितीयादिपञ्चाञ्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

इन्द्रस्य मन्महे शश्वदिदस्य मन्महे वृत्रघ्न स्तोमा उप मेम आगुः ।
 यो दाशुषः सुकृतो हवमेति स नो मुखत्वंहसः ॥१॥
 य उग्रीणामुग्रबाहुर्ययुर्यो दानवानां बलमारुरोज ।
 येन जिताः सिन्धवो येन गावः स नो मुखत्वंहसः ॥२॥

इन्द्रस्य । मन्महे । शश्वत् । इत् । अस्य । मन्महे । वृत्रऽघ्नः । स्तोमाः । उप । मा । इमे । आ । अगुः ।
 यः । दाशुषः । सुकृतः । हवम् । एति । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ १ ॥
 यः । उग्रीणाम् । उग्रबाहुः । ययुः । यः । दानवानाम् । बलम् । आऽरुरोज ।
 येन । जिताः । सिन्धवः । येन । गावः । सः । नः । मुञ्चतु । अंहसः ॥ २ ॥

IV.23.5 With whom as a friend the seers (the Ṛṣis) showed their strength; with whom the enlightened ones broke through the wiles (māyā) of the self-seekers; with whom, the fire-divine, the resplendent self wins over the barterers (paṇi). As such, may he free us from sin.

IV.23.6 With whom as an aid, the enlightened ones obtain immortality; with whom they make the seasonal plants full of sweet sap; with whose aid enlightened ones attain the world of light; as such may he (the fire-divine) free us from sin.

IV.23.7 Under whose sole command lies all this that shines, and whatever is born and whatever is yet to be born. I, a suppliant, praise the fire divine and invoke him again and again. As such may he free us from sin.

Indra

IV.24.1 We meditate on the resplendent Lord, surely we meditate on Him, the killer of the evil. These praise-verses have come to me. He, who comes at the call of the donor and the virtuous. As such may He free us from sin. (am̐hasaḥ)

IV.24.2 He, who Himself of formidable arms, is the subduer of the formidable ones; who shatters the strength of the mighty self-seekers; who has conquered the oceans and the lands (gāvaḥ). As such may He free us from sin. (go = earth; land).

यश्चर्षणिप्रो वृषभः स्वर्विद्यस्मै प्रावाणः प्रवदन्ति नृम्णम् ।
 यस्याध्वरः सप्तहोता मदिष्ठः स नो मुखत्वंहसः ॥३॥
 यस्य वशास ऋषभास उक्षणो यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वर्विदे ।
 यस्मै शुक्रः पवते ब्रह्मशुम्भितः स नो मुखत्वंहसः ॥४॥
 यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं हवन्त इषुमन्तं गविष्ठौ ।
 यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः स नो मुखत्वंहसः ॥५॥
 यः प्रथमः कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् ।
 येनोद्यतो वज्रोभ्यायताहिं स नो मुखत्वंहसः ॥६॥
 यः समग्रामान्नयति संयुधे वशी यः पुष्टानि संसृजति दूयानि ।
 स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुखत्वंहसः ॥७॥

यः । चर्षणिऽप्रः । वृषभः । स्वःऽवित् । यस्मै । प्रावाणः । प्रऽवदन्ति । नृम्णम् ।
 यस्य । अध्वरः । सप्तहोता । मदिष्ठः । सः । नः । मुखत्तु । अंहसः ॥ ३ ॥
 यस्य । वशासः । ऋषभासः । उक्षणः । यस्मै । मीयन्ते । स्वरवः । स्वःऽविदे ।
 यस्मै । शुक्रः । पवते । ब्रह्मशुम्भितः । सः । नः । मुखत्तु । अंहसः ॥ ४ ॥
 यः । प्रथमः । कर्मऽकृत्याय । जज्ञे । यस्य । वीर्यम् । प्रथमस्य । अनुऽबुद्धम् ।
 येन । उत्सृतः । वज्रः । अभिऽआयत । अहिम् । सः । नः । मुखत्तु । अंहसः ॥ ६ ॥
 यः । समग्रामान् । नयति । सम् । युधे । वशी । यः । पुष्टानि । समऽसृजति । दूयानि ।
 स्तौमि । इन्द्रम् । नाथितः । जोहवीमि । सः । नः । मुखत्तु । अंहसः ॥ ७ ॥
 यस्य । जुष्टिम् । सोमिनः । कामयन्ते । यम् । हवन्ते । इषुमन्तम् । गोऽष्टौ ।
 यस्मिन् । अर्कः । शिश्रिये । यस्मिन् । ओजः । सः । नः । मुखत्तु । अंहसः ॥ ५ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूक्तस्य वृगार क्रमः । वायुसवितारौ देवते । (१-२, ४-६) प्रथमाद्वितीययोर्क्रोधात्तुष्यादि-
 वृषस्य च त्रिष्टुप्, (३) वृषीयाया अतिपादरीगर्भा जगती, (७) सप्तम्याश्च पथ्यावृहती छन्दांसि ॥

वायोः सवितुर्विदधानि मन्महे यावात्मन्वद्विदधौ यौ च रक्षथः ।

यौ विश्वस्य परिभू बभूवधुस्तौ नो मुखतमंहसः ॥१॥

वायोः । सवितुः । विदधानि । मन्महे । यौ । आत्मन्ऽवत् । विश्वस्यः । यौ । च । रक्षथः ।
 यौ । विश्वस्य । परिभू इति परेऽभू । बभूवधुः । तौ । नः । मुखत्तुम् । अंहसः ॥ १ ॥

- IV.24.3** He, who makes men perfect, who is the showerer and who is the bestower of light; for whom the pressing stones make pleasing sounds; whose sacrifice with seven priests is the most delightful; as such, may He free us from sin.
- IV.24.4** He, who is the possessor of benign cows, bulls and oxen; for whom, the bestower of light, sacrificial posts are set up; for whom the devotional bliss, consecrated with prayers, is made pure; as such, may He free us from sin.
- IV.24.5** He, whose pleasure the drinks of devotional bliss desire; whom the arrow-shooter (śuman), invoke for fulfillment of their desires; in whom the worshiper seeks shelter and in whom the vigour; as such, may He free us from sin.
- IV.24.6** He, who the foremost, has come into existence for leading sacrificial work to completion; whose unrivalled power is known all around; whose lifted up weapon has cut down the mountain; as such, may He free us from sin.
- IV.24.7** He, who in over-all control, leads the hosts of men for battle; who unites the mature couples together, I praise the resplendent Lord; as suppliant, I invoke Him again and again. As such, may He free us from sin.

Vayu - Savitr Pair

- IV.25.1** We meditate on the qualities of the sun, elemental wind (vāyu) and of the impeller (savituḥ), both of whom enter the living beings and who protect them. Both of them have become the encompassers of all. As such, may both of them free us from sin.

ययोः संख्याता वरिमा पार्थिवानि याभ्यां रजो युपितमन्तरिक्षे ।
 ययोः प्रायं नान्वानशे कश्चन तौ नो मुखतमंहसः ॥२॥
 तव व्रते नि विशन्ते जनासस्त्वय्युदिते प्रेरिते चित्रभानो ।
 युवं वायो सविता च भुवनानि रक्षथस्तौ नो मुखतमंहसः ॥३॥
 अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप रक्षांसि शिमिदां च सेधतम् ।
 सं ह्युर्जया सृजथः सं बलेन तौ नो मुखतमंहसः ॥४॥
 रयि मे पोषं सवितो वायुस्तनू दक्षमा सुवतां सुशेवम् ।
 अयक्ष्मताति मह इह धत्तं तौ नो मुखतमंहसः ॥५॥
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः ।
 अर्वाग्वामस्य प्रवतो नि यच्छतं तौ नो मुखतमंहसः ॥६॥
 उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मन्नस्थिरन् ।
 स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुखतमंहसः ॥७॥

ययोः । सम्ख्याता । वरिमा । पार्थिवानि । याभ्याम् । रजः । युपितम् । अन्तरिक्षे ।
 ययोः । प्रऽअयम् । न । अनुऽआनशे । कः । च । न । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ २ ॥
 तव । व्रते । नि । विशन्ते । जनासः । त्वयि । उत्तरे । प्र । ईरते । चित्रभानो इति चित्रभानो ।
 युवम् । वायो इति । सविता । च । भुवनानि । रक्षथः । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ३ ॥
 अप । इतः । वायो इति । सविता । च । दुःकृतम् । अप । रक्षांसि । शिमिदाम् । च । सेधतम् ।
 सम् । हि । ऊर्जया । सृजथः । सम् । बलेन । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ४ ॥
 रयिम् । मे । पोषम् । सविता । उत । वायुः । तनू इति । दक्षम् । आ । सुवताम् । सुशेवम् ।
 अयक्ष्मतातिम् । महः । इह । धत्तम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ५ ॥
 प्र । सुमतिम् । सवितः । वायो इति । ऊतये । महस्वन्तम् । मत्सरम् । मादयाथः ।
 अर्वाक् । वामस्य । प्रवतः । नि । यच्छतम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ६ ॥
 उप । श्रेष्ठाः । नः । आशिषः । देवयोः । धर्मन् । अस्थिरन् ।
 स्तौमि । देवम् । सवितारम् । च । वायुम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ७ ॥

- IV.25.2** These two, whose physical expanses have been counted up; by whom the cloud is held up in the midspace; whose speed none-so-ever has reached; as such, may both of them free us from sin.
- IV.25.3** O Lord of beauteous lustre, in conformity with your course, men go in (for rest) and at your rising they move about. Both of you, O sun and O wind, protect all the beings. As such, may both of you free us from sin.
- IV.25.4** May the elemental wind and the impeller sun remove the evil action from here; may both of them drive away the killers and the torturers. May they endow us with vigour and strength. May both of them free us from sin.
- IV.25.5** May the impeller sun and the elemental wind grant to me the enjoyable riches and nourishment, an excellent body, and dexterity. May both of them grant me complete freedom from consumption. As such, may both of you free us from sin.
- IV.25.6** O impeller sun, O elemental wind, may both of you grant wisdom to us for our preservation. May you enable us to enjoy the bright and exhilarating (soma), the sap of a creeper available at great heights on mountains. As such, may both of you free us from sin.
- IV.25.7** In the domain of these two bounties of Nature, the best of the blessings have unto us. I praise the divine impeller the sun and the elemental wind. As such, may both of them free us from sin.

(२९) षड्विंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षेयास्य सूक्तस्य दृगात् ऋषिः । द्यावापृथिवी देवते । (१) अथमर्षः पुरोऽद्विर्ब्रह्मती,

(२-९) द्वितीयाद्विषज्जानां विष्टुप्, (७) सप्तम्याश्च शाकलगर्भातिमप्येतद्विष्टुप् ऋषांसि ।

मन्वे वा द्यावापृथिवी सुभोजसौ सचेतसौ ये अप्रथेथाममिता योजनानि ।

प्रतिष्ठे ह्यभवत वसूनां ते नो मुञ्चतमंहसः ॥१॥

प्रतिष्ठे ह्यभवत वसूनां प्रवृद्धे देवी सुभगे उरूची ।

द्यावापृथिवी भवत मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ॥२॥

असंतापे सुतपसौ हुवेहमुर्वी गम्भीरे कविभिर्नमस्ये ।

द्यावापृथिवी भवत मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ॥३॥

ये अमृतं विभूथो ये हवींषि ये स्रोत्या विभूथो ये मनुष्यान् ।

द्यावापृथिवी भवत मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ॥४॥

ये उस्त्रियां विभूथो ये वनस्पतीन्ययोंवा विश्वा भुवनान्यन्तः ।

द्यावापृथिवी भवत मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ॥५॥

ये कीलालेन तर्पयथो ये घृतेन याभ्यामृते न किं चन शक्नुवन्ति ।

द्यावापृथिवी भवत मे स्योने ते नो मुञ्चतमंहसः ॥६॥

मन्वे । वाम् । द्यावापृथिवी इति । सुभोजसौ । सचेतसौ । ये इति । अप्रथेथाम् । अमिता ।
योजनानि । प्रतिस्थे इति । प्रतिऽस्थे । हि । अभवतम् । वसूनाम् । ते इति । नः । मुञ्चतम् ।
अंहसः ॥ १ ॥

प्रतिस्थे इति । प्रतिऽस्थे । हि । अभवतम् । वसूनाम् । प्रवृद्धे इति । प्रऽवृद्धे । देवी इति ।
सुभगे इति । सुऽभगे । उरूची इति । द्यावापृथिवी इति । भवतम् । मे । स्योने इति ।
ते इति । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ २ ॥

असंतापे इत्यसम्ऽतापे । सुतपसौ । हुवे । अहम् । उर्वी इति । गम्भीरे इति । कविऽभिः ।
नमस्येऽ इति । द्यावापृथिवी इति । ०० ॥ ३ ॥

ये इति । अमृतम् । विभूथः । ये इति । हवींषि । ये इति । स्रोत्याः । विभूथः । ये इति । मनुष्यान् ।
द्यावापृथिवी इति । भवतम् । मे । स्योने इति । ते इति । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ४ ॥

ये इति । उस्त्रियाः । विभूथः । ये इति । वनस्पतीन् । ययों । वाम् । विश्वा । भुवनानि । अन्तः ।
द्यावापृथिवी इति । भवतम् । मे । स्योने इति । ते इति । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ५ ॥

ये इति । कीलालेन । तर्पयथः । ये इति । घृतेन । याभ्याम् । ऋते । न । किम् । चन । शक्नुवन्ति ।
द्यावापृथिवी इति । भवतम् । मे । स्योने इति । ते इति । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ६ ॥

Dyāva - Pṛthivī Pair

- IV.26.1 I meditate on both of you, O heaven and earth, good providers of food, and sympathetic, who are extended up to innumerable leagues. You two have become the permanent seat of goodly treasures. As such, may both of you free us from sin.
- IV.26.2 You two have become permanent seat of goodly treasures. You two are very ancient, divine, full of glory and far-extended. O heaven and earth, may you two be gracious to me. As such, may both of you free us from sin.
- IV.26.3 I invoke both of you, who cause no pain, who give proper warmth, who are far-extended, fathomless, and worthy of adoration by the omnivisioned seers. O heaven and earth, may you two be gracious to me. As such, may both of you free us from sin.
- IV.26.4 You two, who possess immortality, who possess offerings, who possess rivers and who possess men; O heaven and earth, may you two be gracious to me. As such, may both of you free us from sin.
- IV.26.5 You two, who support ruddy cows, who support vegetation (vanaspati, forest trees), and within whom you two are all the beings contained, O heaven and earth, may you two be gracious to me. As such, may both of you free us from sin.
- IV.26.6 You two, who gratify with delicious drink, and with clarified butter; without whom, you two, one cannot do anything whatsoever; O heaven and earth, may you two be gracious to me. As such, may both of you free us from sin.

यन्मेदमभिःशोचति येनयेन वा कृतं पौरुषेयात् देवात् ।
स्तौमि चावापृथिवी नाधितो जोहवीमि ते नो मुखन्त्वंहसः ॥७॥

यत् । मा । इदम् । अभिःशोचति । येनयेन । वा । कृतम् । पौरुषेयात् । न । देवात् ।
स्तौमि । चावापृथिवी इति । नाधितः । जोहवीमि । ते इति । नः । मुखन्त्वम् । अंहसः ॥ ७ ॥

(२७) लार्बिचं सूक्तम्

(१-७) लार्बिचं सूक्तम् इत्यारम्भः । मरुतो देवताः । विष्णुः इन्द्रः ॥

मरुतां मन्वे अधि मे भुवन्तु प्रेमं वाजं वाजसाते अवन्तु ।
आशूनिव सुयमानाः ऊतये ते नो मुखन्त्वंहसः ॥१॥
उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा य आसिञ्चन्ति रसमोषधीषु ।
पुरो दधे मरुतः पृथिमातृस्ते नो मुखन्त्वंहसः ॥२॥
पर्यो धेनुनां रसमोषधीनां जवमर्वतां कवयो य इन्वय ।
शम्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते नो मुखन्त्वंहसः ॥३॥
अपः समुद्रादिवमुद्वहन्ति दिवस्पृथिवीमभि ये सृजन्ति ।
ये अद्विरीशाना मरुतश्चरन्ति ते नो मुखन्त्वंहसः ॥४॥
ये कीलालेन तर्पयन्ति ये घृतेन ये वा वयो मेदसा संसृजन्ति ।
ये अद्विरीशाना मरुतो वर्षयन्ति ते नो मुखन्त्वंहसः ॥५॥

मरुताम् । मन्वे । अधि । मे । भुवन्तु । प्र । इदम् । वाजम् । वाजसाते । अवन्तु ।
आशूनिव । सुयमान् । अहे । ऊतये । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ १ ॥
उत्सम् । अक्षितम् । विऽअचन्ति । ये । सदा । ये । आऽसिञ्चन्ति । रसम् । ओषधीषु ।
पुरः । दधे । मरुतः । पृथिमातृन् । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ २ ॥
पर्यः । धेनुनाम् । रसम् । ओषधीनाम् । जवम् । अर्वताम् । कवयः । ये । इन्वय ।
शम्माः । भवन्तु । मरुतः । नः । स्योनाः । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ ३ ॥
अपः । समुद्रात् । दिवम् । उत् । वदन्ति । दिवः । पृथिवीम् । अभि । ये । सृजन्ति ।
ये । अत्ऽभिः । ईशानाः । मरुतः । चरन्ति । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ ४ ॥
ये । कीलालेन । तर्पयन्ति । ये । घृतेन । ये । वा । वयः । मेदसा । समुद्रसृजन्ति ।
ये । अत्ऽभिः । ईशानाः । मरुतः । वर्षयन्ति । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ ५ ॥

- IV.26.7** This grief, which torments me, whosoever might have caused it, is not due to the bounties of Nature, but is caused by human action. To get rid of it, I praise heaven and earth. Being a suppliant, I invoke them again and again. As such, may both of them free us from sin.

Marut

- IV.27.1** I meditate on maruts (cloud-bearing winds). May they speak favourably for me. May they preserve this strength in the battle. Like well-trained swift horses, them I invoke for my protection. As such, may they free us from sin.
- IV.27.2** Who always increase the unexhausting spring of water; who pour sap into plants; those maruts (cloud-bearing winds), sons of the mother midspace, I put forward. As such, may they free us from sin.
- IV.27.3** You, O omnivisioned ones (kavayah), who pervade the milk of the cows, the sap of the plants and the speed of the coursers, the maruts, bestowers of strength, may be gracious to us. As such, may they free us from sin.
- IV.27.4** Who lift the waters from the ocean up to the sky, who from the sky pour them on the earth; the maruts, who move about lording it over waters, may they free us from sin.
- IV.27.5** Who gratify with delicious drink; who gratify with clarified butter; and who combine longevity with fat; who cause rain lording it over waters; may they free us from sin.

यदीदिदं मरुतो मारुतेन यदि देवा दैव्येनेदगारं ।
यूयमीशिध्वे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते नो मुखन्त्वंहसः ॥६॥
तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्मारुतं शर्धः पृतनासूग्रम् ।
स्तौमि मरुतो नायितो जोहवीमि ते नो मुखन्त्वंहसः ॥७॥

यदि । इत् । इदम् । मरुतः । मारुतेन । यदि । देवाः । दैव्येन । ईदक् । आरं ।
यूयम् । ईशिध्वे । वसवः । तस्य । निःस्कृतेः । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ ६ ॥
तिग्मम् । अनीकम् । विदितम् । सहस्वत् । मारुतम् । शर्धः । पृतनासु । सूग्रम् ।
स्तौमि । मरुतः । नायितः । जोहवीमि । ते । नः । मुखन्तु । अंहसः ॥ ७ ॥

(१८) अष्टविंशं सूक्तम्

(१-७) समर्चत्वात्स्य सूक्तस्य दृगारोऽथर्वा वा कश्चि । भवाशर्वो यो वा देवता । (१) प्रथमर्चो
द्वयतिजागतगर्भा भुरिक्मिदुप्, (१-७) द्वितीयादिपञ्चाब्ज मिदुप् कम्पती ।

भवाशर्वो मन्वे वा तस्य वित्तं ययोर्वाभिदं प्रदिशि यद्दिरोचते ।
यावत्स्येशाथे द्विपदो यो चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥१॥
ययोरभ्यध्व उत यदुरे चिथौ विदिताविष्मृतामसिष्ठौ ।
यावत्स्येशाथे द्विपदो यो चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥२॥
सहस्राक्षौ वृत्रहणा हुवेह दुरेगव्यूती स्तुवन्नेम्युग्रौ ।
यावत्स्येशाथे द्विपदो यो चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥३॥
यावरिभाथे बहु साकमग्रे प्र चेदक्षाष्टमभिभां जनेषु ।
यावत्स्येशाथे द्विपदो यो चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥४॥

भवाशर्वो । मन्वे । वाम् । तस्य । वित्तम् । ययोः । वाम् । इदम् । प्रदिशि । यत् । विप्रोचते ।
यौ । अस्य । ईशाथे इति । द्विऽपदः । यौ । चतुऽपदः । तौ । नः । मुखन्तुम् । अंहसः ॥ १ ॥
ययोः । अभिऽअध्वे । उत । यत् । दुरे । चित् । यौ । विदितौ । इषुऽमृताम् । असिष्ठौ ।
यौ । अस्य । ००॥ २ ॥

सहस्रऽअक्षौ । वृत्रऽहना । हुवे । अहम् । दुरेगव्यूती इति दुरेऽगव्यूती । स्तुवन् । एमि ।
उग्रौ । यौ । ००॥ ३ ॥

यौ । आरेभाथे इत्याऽरेभाथे । बहु । साकम् । अग्रे । प्र । च । इत् । अक्षाष्टम् । अभि-
ऽभाम् । जनेषु । यौ । ००॥ ४ ॥

- IV.27.6** This plight of mine, which surely has come, O maruts, due to some offence committed to maruts, or O bounties of Nature, due to some offence against the bounties of Nature, O rehabilitators, you are capable of removing it. As such, may they free us from sin.
- IV.27.7** The fierce army of maruts (storm-troopers) is well-known as overpowering, mighty and formidable against invaders. I praise the maruts. Being a suppliant, I invoke them again and again. As such, may they free us from sin.

Bhavā - Śarva Pair

- IV.28.1** O Bhavā (the creator) and Śarva (the destroyer), I meditate on you two. May both of you know this. You two, under whose control lies all this, that shines; and who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds; may those both of you free us from sin.
- IV.28.2** To whom you two belongs all that is quite close on the way or that is afar; who are well-known as best shooters among archers (arrow-bearers); who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds; may those both of you free us from sin.
- IV.28.3** I invoke you two, the thousand-eyed and killers of nescience. I come forward praising you two, the formidable ones, of wide domination, who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds; may those both of you free us from sin.
- IV.28.4** You two, who in the beginning performed many deeds jointly and created ambition (yāvārebhathe) or a desire for superiority (yāvāsyēsāthe), among people; who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds; may those both of you free us from sin.

ययोर्वधाभ्नापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषु मानुषेषु ।
 यावत्स्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥५॥
 यः कृत्याकृन्मूलकृयातुधानो नि तस्मिन्धत्तां वज्रमुग्रौ ।
 यावत्स्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुखतमंहसः ॥६॥
 अर्धि नो ब्रूतं पृतनासुग्रौ सं वज्रेण सृजतं यः किमीदी ।
 स्तौमि भवाश्रवो नाथितो जोहवीमि तौ नो मुखतमंहसः ॥७॥

ययोः । वधात् । न । अपपद्यते । कः । चन । अन्तः । देवेषु । उत । मानुषेषु । यौ । ०० ॥
 यः । कृत्याऽकृत् । मूलऽकृत् । यातुऽधानः । नि । तस्मिन् । धत्तम् । वज्रम् । उग्रौ ।
 यौ । अस्य । ईशाथे इति । द्विऽपदः । यौ । चतुऽपदः । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ६ ॥
 अर्धि । नः । ब्रूतम् । पृतनासु । उग्रौ । सम् । वज्रेण । सृजतम् । यः । किमीदी ।
 स्तौमि । भवाश्रवो । नाथितः । जोहवीमि । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ७ ॥

(१९) एकोऽर्धिकां सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूक्तस्य दृगार क्रमिः । मित्रावरुणौ देवते । (१-९) प्रथमाविषद्वृत्तां
 विष्णुः, (७) सप्तम्याथ शक्ररीगर्भां जगती ऋक्षसौ ।

मन्वे वा मित्रावरुणावृतावृधौ सचेतसौ द्रुह्मणो यौ नुदेथे ।
 प्र सत्यावानमवथो भरेषु तौ नो मुखतमंहसः ॥१॥
 सचेतसौ द्रुह्मणो यौ नुदेथे प्र सत्यावानमवथो भरेषु ।
 यौ गच्छथो नृचक्षसौ बभ्रुणा सुतं तौ नो मुखतमंहसः ॥२॥
 यावङ्गिरसमवथो यावगस्ति मित्रावरुणा जमदग्निमग्निम् ।
 यौ कश्यपमवथो यौ वसिष्ठं तौ नो मुखतमंहसः ॥३॥

मन्वे । वाम् । मित्रावरुणौ । ऋतुऽवृधौ । सऽचेतसौ । द्रुह्मणः । यौ । नुदेथे इति ।
 प्र । सत्यऽवानम् । अवथः । भरेषु । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ १ ॥
 सऽचेतसौ । द्रुह्मणः । यौ । नुदेथे इति । प्र । सत्यऽवानम् । अवथः । भरेषु ।
 यौ । गच्छथः । नृऽचक्षसौ । बभ्रुणा । सुतम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ २ ॥
 यौ । अङ्गिरसम् । अवथः । यौ । अगस्तिम् । मित्रावरुणा । जमदऽग्निम् । अत्रिम् ।
 यौ । कश्यपम् । अवथः । यौ । वसिष्ठम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ३ ॥

- IV.28.5** You two, from whose weapons of destruction no one, whether among men or even among the enlightened ones, can ever escape; who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds; may those both of you free us from sin.
- IV.28.6** May you two, O formidable ones, hurl your adamantine weapon on the torturer, who is a violent injurer and cuts at the root. May you two, who are the masters of all these bipeds and of the quadrupeds, free us from sin.
- IV.28.7** May you two, formidable against the invaders (kimīdin), speak favourably for us. Strike him with your bolt, who is a robber. I praise Bhava and Śarva. Being a suppliant, I invoke them again and again. May both of them free us from sins.

Mitra - Varuṇā Pair

- IV.29.1** I meditate on you O Mitra (the friendly Lord), (friendliness) and Varuṇa (the venerable Lord), who are augmenters of righteousness, and who, with one mind, drive away the treacherous; who protect the truthful in struggles. As such, may both of you free us from sin.
- IV.29.2** You two, who, with one mind, drive away the treacherous; who carefully protect the truthful in struggles; who, the overseers of men, go to the sacrifice full of nourishment, as such, may both of you free us from sin.
- IV.29.3** You two, O Mitra (friend) and O Varuṇa (venerable), who protect angiras (bright as a piece of burning coal), agasti (repeller of sin), jamadagni (who keeps his fires burning), and atri (free from three types of sin); who protect kasyapa (who sees the reality), and vasistha (richest in wisdom); as such, may both of you free us from sin.

यौ श्यावाश्वमवथो वध्यश्च मित्रावरुणा पुरुमीदमत्रिम् ।
 यौ विमदमवथः सप्तवध्नि तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥४॥
 यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वामित्रं वरुण मित्रं कुत्सम् ।
 यौ कक्षीर्वन्तमवथः प्रोत कण्वं तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥५॥
 यौ मेघातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणावुशनां काव्यं यौ ।
 यौ गोतममवथः प्रोत मुद्रलं तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥६॥
 ययो रथः सत्यवर्त्मजुरंश्मिर्मिथुया चरन्तमभियातिं दूषयन् ।
 स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥७॥

यौ । श्यावऽअश्वम् । अवथः । वध्निऽअश्वम् । मित्रावरुणा । पुरुऽमीदम् । अत्रिम् ।
 यौ । विऽमदम् । अवथः । सप्तऽवध्निम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ४ ॥
 यौ । भरत्ऽवाजम् । अवथः । यौ । गविष्ठिरम् । विश्वामित्रम् । वरुण । मित्र । कुत्सम् ।
 यौ । कक्षीर्वन्तम् । अवथः । प्र । उत । कण्वम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ५ ॥
 यौ । मेघाऽअतिथिम् । अवथः । यौ । त्रिऽशोकम् । मित्रावरुणौ । उशनाम् । काव्यम् । यौ ।
 यौ । गोतमम् । अवथः । प्र । उत । मुद्रलम् । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ६ ॥
 ययोः । रथः । सत्यऽवर्त्मा । श्रजुऽरश्मिः । मिथुया । चरन्तम् । अभिऽयातिं । दूषयन् ।
 स्तौमि । मित्रावरुणौ । नाथितः । जोहवीमि । तौ । नः । मुञ्चतम् । अंहसः ॥ ७ ॥

(१०) त्रिंशत् सूक्तम्

(१-८) ऋग्वेदस्यास्य सूक्तस्यापरां कृषिः । सर्वरुपा सर्वात्मिका सर्वदेवमयी वाग्देवता । (१-५, ७-८) ऋषयः-
 पञ्चर्षा सप्तमहर्षयोश्च विदुः, (९) षष्ठ्याश्च अगती ऊच्यन्ते ॥

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः ।

अहं मित्रावरुणोभा बिभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा ॥१॥

अहम् । रुद्रेभिः । वसुऽभिः । चरामि । अहम् । आदित्यैः । उत । विश्वऽदेवैः । अहम् ।
 मित्रावरुणा । उभा । बिभर्मि । अहम् । इन्द्राग्नी इति । अहम् । अश्विना । उभा ॥ १ ॥

- IV.29.4** You two, O Mitra and Varuṇa, who protect śyavāśva (one with restless horses), vadhryaśva (one with calm and still horses), purumīḍha (one with great riches), and atri (seeker of progress by travelling widely); who protect vimada (free from arrogance and saptavadhri (one with seven horses); as such, may both of you free us from sin.
- IV.29.5** You two, O Varuṇa and O Mitra, who protect bharadvāja (full of strength), gaviṣṭhira (well-versed in speech), viśvamiṭra (friend of all), and kutsa (reviler of evil); who protect kakṣīvān (one who holds the reins of his horses), and also kaṇva (skilled in science of sound); as such, may both of you free us from sin.
- IV.29.6** You two, O Mitra and Varuṇa, who protect medhatithi (one who has attained wisdom), triśōka (one who inquires into three types of sorrows), and uśanas (love-poet) the son of the poet; who protect gotama (always active), and also mudgala (ever-happy); as such, may both of you free us from sin.
- IV.29.7** I praise you two, O Mitra and Varuṇa, whose chariot, moving along the path of truth, with straight reins, proceeds on ruining those who act fraudulently. Being a suppliant, I invoke you again and again. As such, may both of you free us from sin.

Vak or Speech (multiform)

- IV.30.1** I associate with all the learned men called as Vasu (young preceptors), and Āditya (the matured professors). I support all nature's bounties such as the sun, ocean, fire, lightning, and the pair of twin divines. (Also Rg. X.125.1).

अहं राष्ट्रीं संगमनीं वसूनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् ।
 तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यविशयन्तः ॥२॥
 अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् ।
 यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥३॥
 मया सोन्नमत्ति यो विपश्यति यः प्राणति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
 अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रुदेयं ते वदामि ॥४॥
 अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उं ।
 अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥५॥
 अहं सोममाहनसं बिभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् ।
 अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्रव्यां यजमानाय सुन्वते ॥६॥
 अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्वन्तः समुद्रे ।
 ततो वि तिष्ठे भुवनानि विश्वेतामू द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ॥७॥

अहम् । राष्ट्रीं । समङ्गमनी । वसूनाम् । चिकितुषीं । प्रथमा । यज्ञियानाम् ।
 ताम् । मा । देवाः । वि । अदधुः । पुरुऽत्रा । भूरिऽस्थात्राम् । भूरिं । आऽवेशयन्तः ॥२॥
 अहम् । एव । स्वयम् । इदम् । वदामि । जुष्टम् । देवानाम् । उत । मानुषाणाम् ।
 यम् । कामये । तम् । उग्रम् । कृणोमि । तम् । ब्रह्माणम् । तम् । ऋषिम् । तम् । सुऽमेधाम् ॥
 मया । सः । अन्नम् । अत्ति । यः । विऽपश्यति । यः । प्राणति । यः । ईम् । शृणोति । उक्तम् ।
 अमन्तवः । माम् । ते । उप । क्षियन्ति । श्रुधि । श्रुत । श्रुतऽधेयम् । ते । वदामि ॥ ४ ॥
 अहम् । रुद्राय । धनुः । आ । तनोमि । ब्रह्मऽद्विषे । शरवे । हन्तवै । उं इति ।
 अहम् । जनाय । समदम् । कृणोमि । अहम् । द्यावापृथिवी इति । आ । विवेश ॥ ५ ॥
 अहम् । सोमम् । आहनसम् । बिभर्मि । अहम् । त्वष्टारम् । उत । पूषणम् । भगम् ।
 अहम् । दधामि । द्रविणा । हविष्मते । सुप्रऽव्या । यजमानाय । सुन्वते ॥ ६ ॥
 अहम् । सुवे । पितरम् । अस्य । मूर्धन् । मम । योनिः । अप्सु । अन्तः । समुद्रे ।
 ततः । वि । तिष्ठे । भुवनानि । विश्वा । उत । अमम् । द्याम् । वर्ष्मणा । उप । स्पृशामि ॥ ७ ॥

- IV.30.2** I support the foe-destroying herbs, the sun, the strength-giving food and the riches; I bestow wealth upon the institutor of worship offering the oblation and deserving careful protection, and upon those, who perform selfless noble deeds.(Also R̥g. X.125.2)
- IV.30.3** I am the sovereign queen (the supreme speech) of the state, who collects treasure; (I am) full of wisdom, first among those who deserve reverence; and as such, learned people honour me under all circumstances, in many problems and in numerous functions.(Also R̥g. X.125.3)
- IV.30.4** Through me alone, whosoever eats, eats food. It is through me that one sees, breathes, hears, and speaks; those who are ignorant of me are sure to perish; may all hear, one and all, I tell you the truth, and you have to accept it. (Also R̥g. X.125.4)
- IV.30.5** I verily of myself announce the truth, that is approved of by both, the divine ones and men; I make him formidable, a sage, a seer, and wise, whomsoever I choose. (Also R̥g. X.125.5)
- IV.30.6** I bend the bow of the Lord, so that His arrow may strike and destroy enemy of learned and pious devotees. I wage war against the hostiles (or infidels). I pervade heaven and earth. (Also R̥g. X. 125.6).
- IV.30.7** I establish the father, the heaven, at the summit of the world, my birth place is in the midst of the celestial waters; thence I spread through all beings, and touch even yonder heaven with my glory. (Also R̥g. X.125.7)

अहमेव वात इव प्र वाम्यारभमाणा भुवनानि विश्वा ।
पुरो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ॥८॥

अहम् । एव । वातःऽइव । प्र । वामि । आऽरभमाणा । भुवनानि । विश्वा ।
पुरः । दिवा । परः । एना । पृथिव्या । एतावती । महिम्ना । सम् । बभूव ॥ ८ ॥

(११) एकविंशं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्ष्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मास्फन्द ऋषिः । मन्युर्वेत्ता । (१, ३) प्रथमाक्षीषयोर्कपोलिङ्गुषु,
(२, ४) द्वितीयाक्षतुर्थ्योर्भुषिक्विङ्गुषु, (५-७) पञ्चम्यादितृप्तस्य च वगती ऋणांसि ॥

त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणा हृषितासो मरुत्वन् ।
तिग्मेष्व आयुधा संशिशाना उप प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ॥१॥
अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीनः सहुरे हूत एधि ।
हत्वाय शत्रून्वि भजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृधो नुदस्व ॥२॥
सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहि शत्रून् ।
उग्रं ते पाजो ननुवा रुरुध्रे वशी वशं नयासा एकज त्वम् ॥३॥
एको बहुनामसि मन्य ईडिता विश्विशं युद्धाय सं शिशधि ।
अकृत्तुरुक्त्वा युजा वयं बुध्मन्तं घोषं विजयाय कृष्मसि ॥४॥
विजेषुकृदिन्द्र इवानवब्रवोऽस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।
प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्म तमुत्सं यत आबभूथ ॥५॥

त्वया । मन्यो इति । सऽरथम् । आऽरुजन्तः । हर्षमाणाः । हृषितासः । मरुत्वन् ।
तिग्मऽइष्वः । आयुधा । सम्ऽशिशानाः । उप । प्र । यन्तु । नरः । अग्निरूपाः ॥ १ ॥
अग्निःऽइव । मन्यो इति । त्विषितः । सहस्व । सेनाऽनीनः । नः । सहुरे । हूतः । एधि ।
हत्वाय । शत्रून् । वि । भजस्व । वेदः । ओजः । मिमानः । वि । मृधः । नुदस्व ॥ २ ॥
सहस्व । मन्यो इति । अभिऽमातिम् अस्मै । रुजन् । मृणन् । प्रऽमृणन् । प्र । इहि । शत्रून् ।
उग्रम् । ते । पाजः । ननु । आ । रुरुध्रे । वशी । वशम् । नयासै । एकऽज । त्वम् ॥ ३ ॥
एकः । बहुनाम् । असि । मन्यो इति । ईडिता । विश्विशऽविशम् । युद्धाय । सम् । शिशधि ।
अकृत्तुरुक् । त्वया । युजा । वयम् । बुध्मन्तम् । घोषम् । विजयाय । कृष्मसि ॥ ४ ॥
विजेषुकृत् । इन्द्रःऽइव । अनवऽब्रवः । अस्माकम् । मन्यो इति । अधिऽपाः । भव । इह ।
प्रियम् । ते । नाम । सहुरे । गृणीमसि । विद्म । तम् । उत्सम् । यतः । आऽबभूथ ॥ ५ ॥

IV.30.8 I breath a strong breath like the wind, giving form to all created worlds; beyond the heaven, beyond this earth, I become powerful in my grandeur. (Also Rg. X.125.8).

Manyu - Wrath

IV.31.1 O Wrath or Fury (manyu), O companion of storm-troopers, infused with you may our men (move forward) impetuous and joyful, bearing pointed arrows, sharpening their weapons and bothering (the enemy) like flames of fire. (Also Rg. X.84.1)

IV.31.2 O Wrath, flashing like fire, may you overwhelm (our enemies). Being invoked, O victorious one, may you come to us as commander of our forces. Having killed the enemies, may you divide the booty (among us). Showing forth your valour, may you scatter the malicious scorners (enemy). (Also Rg. X.84.2)

IV.31.3 O Wrath, may you overwhelm the arrogant enemy for us. Come on breaking, killing, battering and slaughtering the foes. Formidable is your might and it can certainly be not impeded by any one. O born of one only, you are the controller and you put all others under you control. (Also Rg. X.84.3)

IV.31.4 O Wrath, praised by us, you alone are capable of subduing many. You encourage each and every clan to fight. O one of undiminished brilliance, with your aid may we make a joyous roar for victory. (Also Rg. X.84.4)

IV.31.5 O Wrath or fury, you are maker of victorious. Like the resplendent king, Indra, not to be talked down you lead to victory. Now may you become our master here. O conquering one, we do praise your pleasing name. We know the fount out of which you are born.

आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो बिभर्षि सहभूत उत्तरम् ।
 कृत्वा नो मन्यो सह मेघेधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ॥६॥
 संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं धत्ता वरुणश्च मन्युः ।
 भियो दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम् ॥७॥

आऽभूत्या । सहऽजाः । वज्र । सायक । सहः । बिभर्षि । सहऽभूते । उत्तरम् ।
 कृत्वा । नः । मन्यो इति । सह । मेघी । एधि । महाऽधनस्य । पुरुहूत । समऽसृजि ॥ ६ ॥
 समऽसृष्टम् । धनम् । उभयम् । समऽआकृतम् । अस्मभ्यम् । धत्ताम् । वरुणः । च । मन्युः ।
 भियः । दधानाः । हृदयेषु । शत्रवः । पराऽजितासः । अप । नि । लयन्ताम् ॥ ७ ॥

(३२) द्वारिषां सूक्तम्

(१-७) सप्तर्षस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मास्कन्द ऋषिः । मन्युर्वेदता । (१) प्रथमर्षो
 ब्रह्मती, (२-७) द्वितीयादिषण्णाञ्च विष्णुर्छन्दसी ॥

यस्ते मन्योर्विधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक् ।
 साह्याम दासमार्यं त्वया युजा वयं सहस्कृतेन सहसा सहस्वता ॥१॥
 मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।
 मन्युर्विश ईडते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तपसा सजोषाः ॥२॥
 अभीहि मन्यो त्वसस्तवीयान्तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।
 अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या भरा त्वं नः ॥३॥

यः । ते । मन्यो इति । अविधत् । वज्र । सायक । सहः । ओजः । पुष्यति । विश्वम् । आनुषक् ।
 साह्याम् । दासम् । आर्यम् । त्वया । युजा । वयम् । सहऽस्कृतेन । सहसा । सहस्वता ॥१॥
 मन्युः । इन्द्रः । मन्युः । एव । आसु । देवः । मन्युः । होता । वरुणः । जातवेदाः ।
 मन्युम् । विशः । ईडते । मानुषीः । याः । पाहि । नः । मन्यो इति । तपसा । सजोषाः ॥
 अभि । इहि । मन्यो इति । त्वसः । तवीयान् । तपसा । युजा । वि । जहि । शत्रून् ।
 अमित्रऽहा । वृत्रऽहा । दस्युऽहा । च । विश्वौ । वसूनि । आ । भर । त्वम् । नः ॥ ३ ॥

IV.31.6 You are born along with the prosperity. O thunderbolt, O subduer, O born out of vigour, you bear even superior vigour. O fervour or wrath, invoked by many, may you come to us full of affection with your activity at the time of battle, source of vast riches. (Also R̥g. X.84.6)

IV.31.7 May the wrath and the venerable Lord, grant to us the collected and mingled wealth of both the sides. May our enemies having been defeated disappear stricken with fear in their hearts. (Also R̥g. X.84.7)

Manyu or Wrath

IV.32.1 O Manyu, Fury or Wrath, O thunderbolt, O subduer, whosoever cherishes you, he grows in power and vigour and he grows in all the allied matters. With your aid, who are born out of power, who are power incarnate and who are full of power, may we overwhelm the slaves as well as the masters (ārya). (Also R̥g. X.83.1) (Dāsam and āryam, slaves (subordinates) and masters ; also, dāsa = infidels; āryas = virtuous)

IV.32.2 Wrath is the resplendent king. The enlightened one also is wrath personified. Wrath is the same as fervour and fervour is the venerable Lord, knower of all creatures. All the people, descendants of Manu, praise fervour. O fervour, wrath, may you protect us with your warmth and affection. (Also R̥g. X.83.2)

IV.32.3 O Wrath, O mightier than the mighty, move to the fore. Full of heat, may you destroy the enemies. O slayer of unfriendly enemies, slayer of nescience, slayer of robbers, may you bring all the riches to us. (Also R̥g. X.83.3)

त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः ।
 विश्वर्चर्षणिः सद्गुरिः सहीयानस्मास्वोजः पृतनासु धेहि ॥४॥
 अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव क्रत्वा तविषस्य प्रचेतः ।
 तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीडाहं स्वा तनूर्बलदावा न एहि ॥५॥
 अयं ते अस्म्युप न एह्यर्वाह प्रतीचीनः सद्गुरे विश्वदावन् ।
 मन्यो वज्रिन् अभि न आ ववृत्स्व हनाव दस्यून् बोध्यापेः ॥६॥
 अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नोधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ।
 जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभावुपांशु प्रथमा पिबाव ॥७॥

त्वम् । हि । मन्यो इति । अभिभूतिऽओजाः । स्वयम्ऽभूः । भामः । अभिमातिऽसाहः ।
 विश्वऽर्चर्षणिः । सद्गुरिः । सहीयान् । स्मासु । ओजः । पृतनासु । धेहि ॥ ४ ॥
 अभागः । सन् । अप । पराऽइतः । अस्मि । तव । क्रत्वा । तविषस्य । प्रऽचेतः । तम् ।
 त्वा । मन्यो इति । अक्रतुः । जिहीड । अहम् । स्वा । तनूः । बलऽदावा । नः । आ । इहि ॥
 अयम् । ते । अस्मि । उप । नः । आ । इहि । अर्वाह । प्रतीचीनः । सद्गुरे । विश्वऽदावन् ।
 मन्यो इति । वज्रिन् । अभि । नः । आ । ववृत्स्व । हनाव । दस्यून् । उत । बोधि । आपेः ॥
 अभि । प्र । इहि । दक्षिणतः । भव । नः । अर्ध । वृत्राणि । जङ्घनाव । भूरि ।
 जुहोमि । ते । धरुणम् । मध्वः । अग्रम् । उभौ । उपऽअंशु । प्रथमा । पिबाव ॥ ७ ॥

(११) ऋषिर्वाङ्मन्त्र

(१-८) अहर्चस्यास्य सुक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अग्निर्वैवता । गायत्री छन्दः ॥

अप नः शोशुचदुधममे शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचदुधम् ॥१॥
 या च यजामहे । अप नः शोशुचदुधम् ॥२॥

२ । अग्ने । शुशुग्धि । आ । रयिम् । अप नः । शोशुचत् । अघम् ॥ १ ।

वसुऽया । च । यजामहे । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ २ ॥

- IV.32.4** O Wrath or Manyu you are indeed full of overpowering vigour, self-existent, furious, vanquisher of arrogant enemies, overseers of all, conqueror, still greater conqueror, may you infuse vigour in us in the battles. (Also Rg. X.83.4)
- IV.32.5** O wise one, not worshipping you, due to your might I have had to run away (from the battle field). As such, O Wrath, I have enraged you with my inactivity. Now may you come to us; your own selves, infusing us with strength. (Also Rg. X.83.5)
- IV.32.6** This I am yours. May you come towards us moving towards the enemy, O conquering one, granter of all the things. O Wrath (Manyu) wielder of adamantine weapon, may you turn towards us. Let both of us kill the destroyers. May you know me well as your protege. (Also Rg. X.83.6)
- IV.32.7** May you move forward. Keep to the right of us. Now let both of us destroy the evil (nescience) again and again. First. I offer to you the sustaining top (dharaṇam) of the sweet (madhu) and drink first, the initial drought (upamśu). (Others shall follow on if they so wish) (Also Rg. X.83.7)

Agni

- IV.33.1** May your light, O fire divine, dispel our sins, may your wealth shine on us. May your light dispel our sins. (Also Rg. I.97.1)
- IV.33.2** We worship you for good fields, for secure paths, and for riches. May your light dispel our sins. (Also Rg. I.97.2)

प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः । अप नः शोशुचदुघम् ॥३॥
 प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुघम् ॥४॥
 प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुघम् ॥५॥
 त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुघम् ॥६॥
 द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय । अप नः शोशुचदुघम् ॥७॥
 स नः सिन्धुमिव नावाति पर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदुघम् ॥८॥

प्र । यत् । भन्दिष्ठः । एषाम् । प्र । अस्माकासः । च । सूरयः । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ३ ॥
 प्र । यत् । ते । अग्ने । सूरयः । जायेमहि । प्र । ते । वयम् । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ४ ॥
 प्र । यत् । अग्नेः । सहस्वतः । विश्वतः । यन्ति । भानवः । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ५ ॥
 त्वम् । हि । विश्वतः । मुख । विश्वतः । परिभूरः । असि । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ६ ॥
 द्विषः । नः । विश्वतः । मुख । अति । नावाऽव । पारय । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ७ ॥
 सः । नः । सिन्धुमऽव । नावा । अति । पर्ष । स्वस्तये । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ८ ॥

(३५) षतुर्ध्यां सूक्तम्

(१-८) अहर्षस्यास्य सूक्तस्याथर्षा ऋषिः । ब्रह्मैवमं वेदता । (१-३) प्रथमादिवचस्य त्रिदुर्, (४) षतुर्ध्या उलगा भुरिक्त्रिदुर्, (५) पञ्चम्यास्वयवसाना सप्तपथा कृतिः, (६) षष्ठ्याः पञ्चपदातिरावरी, (७) सप्तम्या भुरिक् शक्वरी, (८) अष्टम्याश्च वगती छन्दांसि ।

ब्रह्मास्य शीर्षं बृहदस्य पृष्ठं वामदेव्यमुदरमोदुनस्य ।
 छन्दांसि पक्षौ मुखमस्य सत्यं विष्टारी जातस्तपसोधि यज्ञः ॥१॥

ब्रह्म । अस्य । शीर्षम् । बृहत् । अस्य । पृष्ठम् । वामदेव्यम् । उदरम् । ओदुनस्य ।
 छन्दांसि । पक्षौ । मुखम् । अस्य । सत्यम् । विष्टारी । जातः । तपसः । अधि । यज्ञः ॥ १ ॥

- IV.33.3** Among our people, here is the most devoted worshipper who speaks highly of you, and similarly, all our learneds pay you alone their homage. May your light gleam away our sins. (Also R̥g. I.97.3)
- IV.33.4** O adorable Lord, the fire divine, we all the learneds are your devotees and in fact, we have become yours. May your light gleam away our sins. (Also R̥g. I.97.4)
- IV.33.5** The ever-conquering beams of splendour of this fire divine are spreading in all directions. May your light gleam away our sins. (Also R̥g. I.97.5)
- IV.33.6** You, with your face turned in all directions, are circumbient from all sides. May your light flash our pain away. (Also R̥g. I.97.6)
- IV.33.7** O with your face turned in all directions, may you take us across, as on a boat, beyond the reach of our adversaries. May your light dispel our sins. (Also R̥g. I.97.8)
- IV.33.8** May you pass us over into well being as (over) a river (sindhu) with boat (nāva), gleaming away our evil. (Also R̥g. I.97.8)

Brahmodana

- IV.34.1** The intellectual (the Brahma) is its head; the great (bṛhat) (princely power) is its back; and the producer of beautiful and pleasing things (Vāmadeoya) (vaiśya) is its belly; metres are its two wings; truth is its mouth. This well-swollen rice has been born out of the heat of the sacrifice. (viṣṭārin = extensive, name of a long drawn sacrifice; also the swelling or swollen rice. Tapas = fervour; penance.)

अनुस्थाः पुताः पर्वनेन शुद्धाः शुचयः शुचिमपि यन्ति लोकम् ।
 नैषां शिक्षं प्र दहति जातवेदाः स्वर्गे लोके ब्रह्म स्त्रैणमेषाम् ॥२॥
 विष्टारिणमोदुनं ये पचन्ति नैनानवर्तिः सचते कदा चन ।
 आस्ते यम उप याति देवान्सं गन्धर्वैर्मदते सोम्येभिः ॥३॥
 विष्टारिणमोदुनं ये पचन्ति नैनान्यमः परि मुष्णाति रेतः ।
 रथी ह भूत्वा रथयानं ईयते पक्षी ह भूत्वाति दिवः समेति ॥४॥
 एष यज्ञानां वितर्तो वहिष्ठो विष्टारिणं पक्त्वा दिवमा विवेश ।
 आप्ण्डीकं कुसुदं सं तनोति बिसं शाळकं शर्फको मुलाली ।
 एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना
 उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥५॥
 घृतहृदा मधुकूलाः सुरोदकाः क्षीरेण पूर्णा उदकेन दृग्भा ।
 एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना
 उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥६॥

अनुस्थाः । पुताः । पर्वनेन । शुद्धाः । शुचयः । शुचिम् । अपि । यन्ति । लोकम् । न ।
 एषाम् । शिक्षन्म् । प्र । दहति । जातवेदाः । स्वः । ज्ञो । लोके । ब्रह्म । स्त्रैणम् । एषाम् ॥
 विष्टारिणम् । ओदुनम् । ये । पचन्ति । न । एनान् । अवर्तिः । सचते । कदा । चन ।
 आस्ते । यमे । उप । याति । देवान् । सम् । गन्धर्वैः । मदते । सोम्येभिः ॥ ३ ॥
 विष्टारिणम् । ओदुनम् । ये । पचन्ति । न । एनान् । यमः । परि । मुष्णाति । रेतः ।
 रथी । ह । भूत्वा । रथयानेन । ईयते । पक्षी । ह । भूत्वा । अति । दिवः । सम् । एति ॥
 एषः । यज्ञानाम् । विस्तर्तः । वहिष्ठः । विष्टारिणम् । पक्त्वा । दिवम् । आ । विवेश ।
 आप्ण्डीकम् । कुसुदम् । सम् । तनोति । बिसम् । शाळकम् । शर्फकः । मुलाली । एताः ।
 त्वा । धाराः । उप । यन्तु । सर्वाः । स्वः । ज्ञो । लोके । मधुमत् । पिन्वमानाः । उप ।
 त्वा । तिष्ठन्तु । पुष्करिणीः । सम् । अन्ताः ॥ ५ ॥

घृतहृदाः । मधुकूलाः । सुरोदकाः । क्षीरेण । पूर्णाः । उदकेन । दृग्भा । एताः । ०० ॥

- IV.34.2** Bereft of physical bodies, pure, cleansed with the wind, brilliant, they go to a brilliant world. The fire does not cause burning in their male organ. In the world of happiness they get plenty of women.
- IV.34.3** Those, who cook the swelling rice, are never visited by destitution. Such a person is comfortable at the time of death. He joins the company of the enlightened ones and rejoices with the musicians (gandharvas) tasting the devotional bliss.
- IV.34.4** Those, who cook the swelling rice, are never robbed of their virility by the death. Such a person, becoming the owner of a chariot, moves about in a chariot; becoming a bird, he soars even above or beyond the heaven.
- IV.34.5** This sacrifice, when performed is the best carrier (to the world of happiness) among the sacrifices. By cooking the swelling rice, one enters the sky. The bulb-born lotus spreads its fibre and there bloom the nenuphar and water lilies. May all these streams flow to you in the world of happiness swelling sweetly. May whole lakes full of lotuses be situated near you. (āṇḍika-kumuda = oval lotus; śālūka, śaphaka and mulātī are other unidentified aquatic plants).
- IV.34.6** Having pools of clarified butter, stocks of sweet honey, and having exhilarating drinks for water, full of milk and curds, may all these streams flow to us in the world of happiness swelling sweetly. May our lakes full of lotuses be situated near us.

चतुरः कुम्भान्भुवर्धा ददामि क्षीरेण पूर्णो उदकेन दुग्धा ।
 एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना
 उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥७॥
 इममोदनं नि दधे ब्राह्मणेष्टु विष्टारिणं लोकजितं स्वर्गम् ।
 स मे मा क्षेष्ट स्वधया पिन्वमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुग्धा मे अस्तु ॥८॥

चतुरः । कुम्भान् । चतुःऽधा । ददामि । क्षीरेण । पूर्णान् । उदकेन । दुग्धा । एताः । ००॥
 इमम् । ओदनम् । नि । दधे । ब्राह्मणेष्टु । विष्टारिणम् । लोकऽजितम् । स्वःऽगम् ।
 सः । मे । मा । क्षेष्ट । स्वधया । पिन्वमानः । विश्वऽरूपा । धेनुः । कामऽदुग्धा । मे । अस्तु ॥

(३५) पञ्चभिर्वा सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य प्रजापतिकर्षिः । अतिश्रुत्यर्चता । (१-२, ५-७) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोः
 पञ्चम्याद्विषस्य च विष्टुः, (१) द्वितीयाया अरिक्वित्रुष्टुः, (५) चतुर्थ्याश्च ऋगती इत्यादि ॥

यमोदनं प्रथमजा ऋतस्य प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणेपचत् ।
 यो लोकानां विष्टृतिर्नाभिरेषात्तेनोदनेनार्तिं तराणि मृत्युम् ॥१॥
 येनातरन्भूतकृतोर्तिं मृत्युं यमन्वविन्दुन्तपसा श्रमेण ।
 यं पपाच ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वं तेनोदनेनार्तिं तराणि मृत्युम् ॥२॥
 यो दाधारं पृथिवीं विश्वभोजसं यो अन्तरिक्षमापृणाद्रसेन ।
 यो अस्तन्नादिवमूर्ध्वो महिम्ना तेनोदनेनार्तिं तराणि मृत्युम् ॥३॥

यम् । ओदनम् । प्रथमऽजाः । ऋतस्य । प्रजाऽपतिः । तपसा । ब्रह्मणे । अपचत् ।
 यः । लोकानाम् । विष्टृतिः । न । अभिऽरेषात् । तेन । ओदनेन । अर्तिं । तराणि । मृत्युम् ॥ १ ॥
 येन । अतरन् । भूतऽकृतः । अर्तिं । मृत्युम् । यम् । अनुऽअविन्दन् । तपसा । श्रमेण ।
 यम् । पपाच । ब्रह्मणे । ब्रह्म । पूर्वं । तेन । ओदनेन । अर्तिं । तराणि । मृत्युम् ॥ २ ॥
 यः । दाधारं । पृथिवीम् । विश्वऽभोजसम् । यः । अन्तरिक्षम् । आऽअपृणात् । रसेन ।
 यः । अस्तन्नात् । दिवम् । ऊर्ध्वः । महिम्ना । तेन । ओदनेन । अर्तिं । तराणि । मृत्युम् ॥ ३ ॥

IV.34.7 I give four vessels (pitchers) full of milk, water and curd at four places. May all these streams flow to us in the world of happiness swelling sweetly. May whole lakes full of lotuses be situated near you.

IV.34.8 I serve to the intellectuals this well swollen odana (cooked rice), winner of world and carrier to the world of happiness. Swelling with abundant supply, may it never exhaust with me. May it be for me a cow having all forms and fulfilling all my desires.

Prajāpati

IV.35.1 The rice, which the Lord of creatures, the first offspring of the righteousness, cooked with austerity for the sake of knowledge, and which is the main sustenance of people and which never does any harm; with that odana (cooked rice) may I cross over death.

IV.35.2 With which the creators of beings swim across death; which they obtain with austerity and hard work; which in the olden times the intellectuals cooked for sake of knowledge; with that odana (cooked rice-mess) may I cross over death.

IV.35.3 Which sustains the all-feeding earth; which fills the midspace with sap; which keeps the heaven steady above with its might, with that odana (cooked rice-mess) may I cross over death.

यस्मान्मासा निमितास्त्रिंशदराः संवत्सरो यस्मांश्चिर्मितो द्वादशारः ।
 अहोरात्रा यं परियन्तो नापुस्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥४॥
 यः प्राणदः प्राणदवान्बभूव यस्मै लोका घृतवन्तः क्षरन्ति ।
 ज्योतिष्मतीः प्रदिशो यस्य सर्वास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥५॥
 यस्मात्पुकादमृतं संबभूव यो गायत्र्या अधिपतिर्बभूव ।
 यस्मिन्वेदा निर्हिता विश्वरूपास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥६॥
 अवं बाधे द्विषन्तं देवपीयुं सपत्ना ये मेप ते भवन्तु ।
 ब्रह्मोदनं विश्वजितं पचामि शृण्वन्तु मे श्रद्धधानस्य देवाः ॥७॥

यस्मात् । मासाः । निःऽर्मिताः । त्रिंशत्ऽअराः । समऽवत्सुरः । यस्मात् । निःऽर्मितः । द्वादशऽअरः
 अहोरात्राः । यम् । परिऽयन्तः । न । आपुः । तेन । ओदनेन । अति । तराणि । मृत्युम् ॥४॥
 यः । प्राणदः । प्राणदऽवान् । बभूव । यस्मै । लोकाः । घृतऽवन्तः । क्षरन्ति ।
 ज्योतिष्मतीः । प्रऽदिशः । यस्य । सर्वाः । तेन । ओदनेन । अति । तराणि । मृत्युम् ॥५॥
 यस्मात् । पुकात् । अमृतम् । समऽवत्सुरः । यः । गायत्र्याः । अधिऽपतिः । बभूव ।
 यस्मिन् । वेदाः । निऽर्हिताः । विश्वऽरूपाः । तेन । ओदनेन । अति । तराणि । मृत्युम् ॥६॥
 अवं । बाधे । द्विषन्तम् । देवऽपीयुम् । सऽपत्नाः । ये । मे । अप । ते । भवन्तु ।
 ब्रह्मऽओदनम् । विश्वऽजितम् । पचामि । शृण्वन्तु । मे । श्रुत्ऽदधानस्य । देवाः ॥७॥

(११) षट्तिंशं सूक्तम्

(१-१०) दशार्चस्यास्य सूक्तस्य षातन क्रमिः । सत्यौजा अभिर्वेयता । (१-८, १०) प्रथमा-
 धातामा दशम्याधातुद्वय, (९) नवम्याध धुरिगतुद्वय इत्यसी ॥

तान्तसत्यौजाः प्र दहत्वमिर्वैश्वानरो वृषा ।
 यो नो दुरस्यादिप्साच्चाथो यो नो अरातिऽयात् ॥१॥

तान् । सत्यऽओजाः । प्र । दहत् । अग्निः । वैश्वानुरः । वृषा ।
 यः । नः । दुरस्यात् । दिप्सात् । च । अथो इति । यः । नः । अरातिऽयात् ॥१॥

IV.35.4 Out of which the thirty-spoked months were fashioned; out of which the twelve-spoked cycle of the year was fashioned; whom the circling days and nights could not overtake; with that odana (cooked rice-mess) may I cross over death.

IV.35.5 Which is bestower of life; which contains the life-bestowing element; for which all the worlds drip with clarified butter; with whom all the regions of midspace are illuminated; with that odana (cooked rice-mess) may I cross over death.

IV.35.6 From which, when it is cooked, the ambrosia comes into existence; which is the overlord of the Gayatri (inclination to sing); within which lies the knowledge in its all the forms; with that odana (cooked rice-mess) may I cross over death.

IV.35.7 I hereby beat off the malicious dispiser of the enlightened ones. Whoever are my adversaries, may they be away from me. Here I cook the brahman rice - mess of knowledge, conqueror of all - may all the enlightened ones listen to me, full of faith and trust.

Satyaujā Agni : Real Vigour; Fire of Real Force

IV.36.1 May the mighty adorable Lord, with truth as his vigour, and benefactor of all men, burn him down, who reviles us, who wants to injure us, or who behaves as an enemy towards us.

यो नो दिप्सददिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति ।
 वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्नेरपि दधामि तम् ॥२॥
 य आग्ने मृगयन्ते प्रतिक्रोशेमावास्ये ।
 कव्यादो अन्यान्दिप्सतः सर्वास्तान्सहसा सहे ॥३॥
 सहे पिशाचान्सहसैषां द्रविणं ददे ।
 सर्वान्दुरस्यतो हन्मि सं म आकूतिर्कथ्यताम् ॥४॥
 ये देवास्तेन हासन्ते सूर्येण मिमते ज्वम् ।
 नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ॥५॥
 तपनो अस्मि पिशाचानां व्याघ्रो गोमेतामिव ।
 श्वानः सिंहमिव दृष्ट्वा ते न विन्दन्ते न्यञ्चनम् ॥६॥
 न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः ।
 पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति यमहं ग्राममाविशे ॥७॥

यः । नः । दिप्सात् । अदिप्सतः । दिप्सतः । यः । च । दिप्सति ।
 वैश्वानरस्य । दंष्ट्रयोः । अग्नेः । अपि । दधामि । तम् ॥ २ ॥
 ये । आग्ने । मृगयन्ते । प्रतिऽक्रोशे । अमाऽवास्ये ।
 कव्यऽअदः । अन्यान् । दिप्सतः । सर्वान् । तान् । सहसा । सहे ॥ ३ ॥
 सहे । पिशाचान् । सहसा । आ । एषाम् । द्रविणम् । ददे ।
 सर्वान् । दुरस्यतः । हन्मि । सम् । मे । आऽकूतिः । ऋष्यताम् ।
 ये । देवाः । तेन । हासन्ते । सूर्येण । मिमते । ज्वम् ।
 नदीषु । पर्वतेषु । ये । सम् । तैः । पशुऽभिः । विदे ॥ ५ ॥
 तपनः । अस्मि । पिशाचानाम् । व्याघ्रः । गोमेताम्ऽइव ।
 श्वानः । सिंहम्ऽइव । दृष्ट्वा । ते । न । विन्दन्ते । निऽअञ्चनम् ॥ ६ ॥
 न । पिशाचैः । सम् । शक्नोमि । न । स्तेनैः । न । वनर्गुऽभिः ।
 पिशाचाः । तस्मात् । नश्यन्ति । यम् । अहम् । ग्रामम् । आऽविशे ॥ ७ ॥

- IV.36.2 Him, who wants to harm us, while we do not intend to harm him, and him, who harms us while we want to harm him, I throw into the jaws of the adorable Lord, benefactor of all men.
- IV.36.3 Who seek their preys at the moonless night with agreed shouts and counter-shouts, all those flesh-eaters, bent upon harming others, I overpower with my overwhelming might.
- IV.36.4 I overpower the blood-suckers. With my power I take their wealth. I stay all those who revile. May all my determinations be successful.
- IV.36.5 The gamblers who hasten with (our cattle), and run away speedily with the coming of the sun, to the rivers and mountains, I find out those cattle again.
- IV.36.6 I am a cause of distress to blood-suckers, just as a tiger to cow-farmers (breeders). Like dogs seeing a lion, they (the blood-suckers) do not find a place for respite.
- IV.36.7 I never compromise with blood-suckers, nor with thieves, nor with robbers of the forests. Blood-suckers run away from the village, which I enter in.

यं ग्राममाविशते इदमुग्रं सहो मम ।
 पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति न पापमुप जानते ॥८॥
 ये मां क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मशका इव ।
 तानहं मन्ये दुर्हिताञ्जने अल्पशयूनिव ॥९॥
 अभि तं निःश्रैतिर्धत्तामश्वमिवाश्वमिधान्या ।
 मत्वो यो मह्यं क्रुध्यति स उ पाशाञ्च मुच्यते ॥१०॥

यम् । ग्रामम् । आऽविशते । इदम् । उग्रम् । सहः । मम ।
 पिशाचाः । तस्मात् । नश्यन्ति । न । पापम् । उप । जानते ॥ ८ ॥
 ये । मा । क्रोधयन्ति । लपिताः । हस्तिनम् । मशकाः । इव ।
 तान् । अहम् । मन्ये । दुःहितान् । जनैः । अल्पशयून् । इव ॥ ९ ॥
 अभि । तम् । निःश्रैतिः । धत्ताम् । अश्वम् । इव । अश्वऽअमिधान्या ।
 मत्वः । यः । मह्यम् । क्रुध्यति । सः । कुं इति । पाशात् । न । मुच्यते ॥ १० ॥

(३७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्चस्यास्य सूक्तस्य द्वादशयजुर्गणैः । (१-२, ६) प्रथमाद्वितीयापठनीनाम्बुचामञ्चुङ्गयोषधिः, (३-५) कृतीयादि-
 तृचस्याप्सरसः, (७-१२) सप्तम्यादिषण्णाञ्च गन्धर्वाप्सरओषधयो देवताः । (१-२, ४, ६, ८-१०)
 प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीपठनीनामष्टम्यादितृचस्य चानुष्टुप्, (३) कृतीयायास्त्रयवसाना षट्पदा
 त्रिष्टुप्, (५) षण्म्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (७) सप्तम्याः परोष्णिक्, (११) एकादस्याः
 षट्पदा अगती, (१२) द्वादस्याश्च निष्टदनुष्टुप् छन्दांसि ॥

त्वया पूर्वमर्थवर्षाणो जघ्नू रक्षीत्योषधे ।
 त्वया जघान कश्यपस्त्वया कण्वो अग्रस्त्यः ॥१॥
 त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातयामहे ।
 अजंभृङ्गयज रक्षः सर्वान्गन्धेन नाशय ॥२॥

त्वया । पूर्वम् । अर्थवर्षाणः । जघ्नू । रक्षीसि । ओषधे ।
 त्वया । जघान् । कश्यपः । त्वया । कण्वः । अग्रस्त्यः ॥ १ ॥
 त्वया । वयम् । अप्सरसः । गन्धर्वान् । चातयामहे ।
 अजंभृङ्गि । अज । रक्षः । सर्वान् । गन्धेन । नाशय ॥ २ ॥

- IV.36.8** Whatever village this awful power of mine enters, the blood-suckers run-away from there. They plan evil no more.
- IV.36.9** Those who provoke and enrage me talking abusively as stinging flies torment an elephant, then I think very badly placed, just as tiny insects lying on a crowded path.
- IV.36.10** As a horse-halter holds a horse, so may the wretchedness (perdition, misery) bind him fast. Whoever a fool gets furious with me, he is never released from fetters (of wretchedness).

Aja Śṛṅgī

- IV.37.1** With you, O herb, the fire-producers (atharvans) have killed the germs in olden times. With you Kasyapa (physician) kills and with you Agastya (medical incharge) and Kaṇva (surgeon) kill (the germs).
- IV.37.2** With you, we destroy the germs living in water (apsaras); as well as the germs living in soil (gandharva). O ajaśṛṅgī (the goat-horned herb; odina pinnata), drive away the germs of disease, and with your smell make all of them to vanish.

नदीं यन्त्वप्सरसोपां तारमवश्वसम् ।
 गुल्गुलुः पीला नलयौक्षगन्धिः प्रमन्दुनी ।
 तत्परैताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥३॥
 यत्राश्वत्या न्यग्रोधा महावृक्षाः शिखण्डिनः ।
 तत्परैताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥४॥
 यत्र वः प्रेङ्क्षा हरिता अर्जुना उत यत्राघाटाः कर्कर्युः स्रवदन्ति ।
 तत्परैताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥५॥
 एयमग्नौषधीना वीरुधा वीर्यावती ।
 अजभृङ्गशिराटकी तीक्ष्णभृङ्गी व्युषतु ॥६॥
 आनृत्यतः शिखण्डिनो गन्धर्वस्याप्सरापतेः ।
 भिनक्षि मुष्कावपि यामि शेषः ॥७॥
 भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीरयस्मयीः ।
 तामिहविरदान्गन्धर्वानवकादान्वुषतु ॥८॥

नदीम् । यन्तु । अप्सरसः । अपाम् । तारम् । अवऽश्वसम् । गुल्गुलुः । पीला । नलदी ।
 औक्षगन्धिः । प्रऽमन्दनी । तत् । परा । इत । अप्सरसः । प्रतिबुद्धाः । अभूतन ॥३॥
 यत्र । अश्वत्याः । न्यग्रोधाः । महाऽवृक्षाः । शिखण्डिनः ।
 तत् । परा । इत । अप्सरसः । प्रतिबुद्धाः । अभूतन ॥ ४ ॥
 यत्र । वः । प्रऽप्रेङ्क्षाः । हरिताः । अर्जुनाः । उत । यत्र । आघाटाः । कर्कर्युः । स्रवदन्ति ।
 तत् । परा । इत । अप्सरसः । प्रतिबुद्धाः । अभूतन ॥ ५ ॥
 आ । इयम् । अगन् । औषधीनाम् । वीरुधाम् । वीर्यावती ।
 अजऽभृङ्गी । अराटकी । तीक्ष्णऽभृङ्गी । वि । ऋषतु ॥ ६ ॥
 आऽनृत्यतः । शिखण्डिनः । गन्धर्वस्य । अप्सराऽपतेः ।
 भिनक्षि । मुष्कौ । अपि । यामि । शेषः ॥ ७ ॥
 भीमाः । इन्द्रस्य । हेतयः । शतम् । ऋष्टीः । अयस्मयीः ।
 तामिः । हविऽदान् । । गन्धर्वान् । अवकाऽदान् । वि । ऋषतु ॥ ८ ॥

Apsarasasḥ and Gandharvāpsarasasḥ

- IV.37.3 May the germs, living in water, having been puffed out, go to the river, gulgulu (bilellium) pīla, naladī, aukṣagandhī, and pramandani (all the five are fragrant herbs) have waken up. So O water germs, go away. (gulgulu = guggulu)
- IV.37.4 There, where are the great trees, the asvattha (the Holy Fig tree) and nyagrodha (the Indian Fig tree) with high crests, O apsaras, where do you go. You have been recognized.
- IV.37.5 There, where your swings are green and whitish, where cymbals and lutes sound together in harmony, may you go, O aquatic plants. You have been recognized.
- IV.37.6 Hither has come this herb, mighty among the creeping plants -the ajaśṅgī (goat-horned). May this sharp-horned and expeller of injurious ones destroy (the germs of pollution).
- IV.37.7 Of the wildly dancing and crested soil-germs, the lord of water-germs, I crush the testicles and bind the male organ.
- IV.37.8 Terrible are the weapons of the resplendent king, made of iron and striking at a hundred points. May he, with those (weapons), destroy the soil-germs that eat in the oblations and feed on avaka (Blyxa Octandra; a weed growing on water surface).

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतम् । श्रद्धीः । द्विरण्ययीः ।
ताभिर्हविरदान् गन्धर्वान् अवकाऽदान् पितु ॥९॥

अवकादानमिश्रोचान्पु ज्योतय मामकान् ।
पिशोचान् सर्वानोषधे प्र मूणीहि सहस्व च ॥१०॥

श्वेवैकः कपिरिवैकः कुमारः सर्विकेशुकः ।

प्रियो दृश इव भूत्वा गन्धर्वः संचते स्त्रियस्तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्याविता ॥११॥

जाया इहो अप्सुरसो गन्धर्वाः पतयो युयम् ।

अप धावतामर्त्या मर्त्यान्मा संचध्वम् ॥१२॥

भीमाः । इन्द्रस्य । हेतयः । शतम् । श्रद्धीः । द्विरण्ययीः ।

ताभिः । हविः । अदान् । गन्धर्वान् । अवकाऽदान् । वि । श्रपतु ॥ ९ ॥

अवकाऽदान् । अमिश्रोचान् । अप्सु । ज्योतया । मामकान् ।

पिशोचान् । सर्वान् । ओषधे । प्र । मूणीहि । सहस्व । च ॥ १० ॥

स्वाऽईव । एकः । कपिः । ईव । एकः । कुमारः । सर्विकेशुकः । प्रियः । दृशेऽईव । भूत्वा ।

गन्धर्वः । संचते । स्त्रियः । तम् । इतः । नाशयामसि । ब्रह्मणा । वीर्याविता ॥ ११ ॥

जायाः । इत् । वः । अप्सुरसः । गन्धर्वाः । पतयः । युयम् ।

अप । धावत । अमर्त्याः । मर्त्यान् । मा । संचध्वम् ॥ १२ ॥

(१८) अष्टाभिर्वा लुक्

(१-४) लार्जस्वस्य लुक्स्व सत्पयमिर्विकि । (१-४) प्रथमादिपुनस्तस्यमन्त्राः, (५-४) प्रथमादिपुनस्तस्य सवित्री-
वाङ्मनो देवते । (१-२, ४) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीयामनुष्टुप्, (१) लृङ्गिवाचतुर्थीयामानुष्टुप्

कृती, (५) प्रथमा अतिरिक्तपदि, (१) प्रथमादिपुनस्तस्य, (४) लार्जस्वस्य सत्पयमिर्विकि-
अनुष्टुप् वाङ्मनो देवते अतिरिक्तपदि अतिरिक्तपदि अतिरिक्तपदि अतिरिक्तपदि ॥

उद्भिन्वृतीं संजयन्तीमप्सुरां साधुदेविनीम् ।

ग्लहे कृतानि कृष्णानामप्सुरां तामिह हुवे ॥१॥

उद्भिन्वृतीम् । सम्जयन्तीम् । अप्सुराम् । साधुदेविनीम् ।

ग्लहे । कृतानि । कृष्णानाम् । अप्सुराम् । ताम् । इह । हुवे ॥ १ ॥

- IV.37.9 Terrible are the resplendent king's weapons, made of gold and striking at a hundred points. May he, with those (weapons), destroy the soil-germs, that eat into oblations and feed on avaka (Blyxa Octandra).
- IV.37.10 O herb, may you illumine all of my blood-suckers, that feed on avaka (Blyxa Octandra) and shine in the waters. May you overwhelm and destroy them.
- IV.37.11 One like a dog, one like a monkey, youthful, having hair all over his body, looking beautiful, the soil-germ approaches a woman. Him we drive away from here with our powerful intellect (knowledge).
- IV.37.12 O soil-germs, the water-germs are your wives and you are the husbands. Run away O non-mortals; do not cling to mortals.

Apsarasah

- IV.38.1 I hereby praise the lady apsaras of the house well-versed in house-hold duties, uplifter of the family, all vanquishing excellently playful, winning distinctions in contests, and skilled in social activities.

वि॒चि॒न्व॒तीमा॒कि॒रन्ती॑म॒प्स॒रां सा॒धुदे॒विनी॑म् ।
 ग्ल॒हैः कृ॒तानि॑ गृ॒ह्णाना॑म॒प्स॒रां ता॒मिह॑ हु॒वि ॥२॥
 या॒यैः परि॑नृ॒त्यत्वा॒ददा॑ना कृ॒ते ग्ल॒हात् ।
 सा नः॑ कृ॒तानि॑ सी॒षती॑ प्र॒हामा॑प्नोतु मा॒यया॑ ।
 सा नः॑ प॒र्यस्व॑त्येतु मा नो॑ जैषु॒रिदं॑ ध॒नम् ॥३॥
 या अ॒क्षेपु॑ प्र॒मोद॑न्ते शु॒चं क्रो॒धं च॑ बिभ्र॑ती ।
 आ॒न॒न्दिनी॑ प्र॒मोदि॑नीम॒प्स॒रां ता॒मिह॑ हु॒वि ॥४॥

सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति ।
 यासांशुषभो दूरतो वाजिनीवान्सृषः सर्वोल्लोकान्परेति रक्षन् ।
 स न ऐतु होममिमं जुषाणोऽन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् ॥५॥
 अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्कर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।
 इमे ते स्तोका बहुला एषावाङ्मिं ते कर्कीह ते मनोस्तु ॥६॥

वि॒चि॒न्व॒तीम् । आ॒जि॒रन्ती॑म् । अ॒प्स॒राम् । सा॒धुदे॒विनी॑म् ।
 ग्ल॒हैः कृ॒तानि॑ । गृ॒ह्णाना॑म् । अ॒प्स॒राम् । ता॒म् । इ॒ह । हु॒वि ॥ २ ॥
 या । या॒यैः । परि॑नृ॒त्यति॑ । आ॒ज्द॒दना॑ । कृ॒तम् । ग्ल॒हात् ।
 सा । नः॑ । कृ॒तानि॑ । सी॒षती॑ । प्र॒हाम् । आ॒प्नो॒तु । मा॒यया॑ ।
 सा । नः॑ । प॒र्यस्व॑ती । आ । ए॒तु । मा । नः॑ । जैषुः॑ । इ॒दम् । ध॒नम् ॥ ३ ॥
 याः । [?] । अ॒क्षेपु॑ । प्र॒मोद॑न्ते [?] । शु॒चम् । क्रो॒धम् । च॑ । बिभ्र॑ती ।
 आ॒ज॒न॒न्दिनी॑म् । प्र॒मोदि॑नीम् । अ॒प्स॒राम् । ता॒म् । इ॒ह । हु॒वि ॥ ४ ॥

सूर्यस्य । रश्मीन् । अनु । याः । स॒म॒च॒रन्ति॑ । मरी॒चीः । वा । याः । अ॒नु॒स॒च॒रन्ति॑ ।
 यासा॑म् । श॒ष॒भः । दूर॒तः । वा॒जिनी॑ज्वान् । सृषः । सर्वा॑न् । लो॒कान् । परि॑र॒ति॑ । रक्ष॑न् ।
 सः । नः॑ । आ । ए॒तु । हो॒मम् । इ॒मम् । जुषा॑णः । अ॒न्त॒रि॒क्षेण॑ । सह । वा॒जिनी॑ज्वान् ॥ ५ ॥
 अ॒न्त॒रि॒क्षेण॑ । सह । वा॒जिनी॑ज्वन् । क॒र्की॑म् । व॒त्साम् । इ॒ह । रक्ष॑ । वा॒जिन् । इ॒मे । ते॑ ।
 स्तो॒काः । बहु॒लाः । आ । इ॒हि । अ॒वाङ् । इ॒यम् । ते॑ । क॒र्की॑ । इ॒ह । ते॑ । म॒नः । अ॒स्तु ॥

- IV.38.2** I hereby praise the lady apsaras of the house, well-versed in house-hold duties, the one who accumulates and who distributes, excellently playful, winning prizes in contests, and skilled in social activities.
- IV.38.3** She (apsaras), who dances all around with dice (ayas), taking to herself the winning stakes from the pool, may she, trying to win stakes for the wager with her skill (māyayā), obtain success. May she, rich with milk, come to us. May others not win these riches from us. (Apsaras are intimately connected with gambling with dice. - Griffith).
- IV.38.4** She, who maintains happiness in her eyes even in sorrow and anger - her, the rejoicing and delighting, and well-versed in social activities, we call here.
- IV.38.5** They who move about following the rays of the sun, or who move about following the radiations from the sun; whose bull, possessor of powerful rays comes from far away instantly protecting people all around. May he, the possessor of powerful rays, come to us enjoying these oblations along with the air.
- IV.38.6** Along with the air, O possessor of powerful rays, O mighty one, preserve this white she-calf here. These are the abundant streams of milk and clarified butter for you. May you come hither. This is your white she-calf. May your heart (affection) lie here.

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्कुर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।
अयं घातो अयं व्रज इह वत्सां नि बभ्रीमः । यथानाम व ईश्महे स्वाहा ॥७॥

अन्तरिक्षेण । सह । वाजिनीऽवन् । कुर्कीम् । वत्साम् । इह । रक्ष । वाजिन् । अयम् । घातः ।
अयम् । व्रजः । इह । वत्साम् । नि । बभ्रीमः । यथानाम । वः । ईश्महे । स्वाहा ॥ ७ ॥

(१९) एकोनपत्वारिंशं सूक्तम्

(१-१०) वसवस्त्यास्य सूक्तस्याग्निरा क्रतिः । (१-१) वषमाद्वितीययोः इषिष्वग्री, (१-४) कृतीपाचतुर्थ्योर्वाच्यन्तरिक्षे,
(५-१) वज्रमीषद्वयोर्विवाधित्वी, (७-८) सप्तम्यहम्योर्विषचन्द्रमसा, (९-१०) नवमीषसम्योश्च वातपेदा
अग्निर्वत्ताः । (१, १, ५, ७) वषमाकृतीपाचनमीषद्वयीनां विषसा मन्त्रावहती,
(२, ४, ५, ८) द्वितीपाचतुर्थीषद्वयमीषां संस्तारपङ्क्तिः,
(९-१०) नवमीषसम्योश्च विदुर् ऋत्वांसि ।

पृथिव्यामग्नये समनमन्त्स आर्घ्नोत् ।
यथा पृथिव्यामग्नये समनमन्नेवा मह्यं सूनमः सं नमन्तु ॥१॥
पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निर्वत्सः । सा मेभिना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।
आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥२॥
अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आर्घ्नोत् ।
यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं सूनमः सं नमन्तु ॥३॥
अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।
आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥४॥

पृथिव्याम् । अग्नये । सम् । अनमन् । सः । आर्घ्नोत् । यथा । पृथिव्याम् । अग्नये ।
सम्ऽअनमन् । एव । मह्यम् । सम्ऽनमः । सम् । नमन्तु ॥ १ ॥

पृथिवी । धेनुः । तस्याः । अग्निः । वत्सः । सा । मे । अग्निना । वत्सेन । इषम् । ऊर्जम् ।
कामम् । दुहाम् । आयुः । प्रथमम् । प्रजाम् । पोषम् । रयिम् । स्वाहा ॥ २ ॥

अन्तरिक्षे । वायवे । सम् । अनमन् । सः । आर्घ्नोत् ।

यथा । अन्तरिक्षे । वायवे । सम्ऽअनमन् । एव । मह्यम् । सम्ऽनमः । सम् । नमन्तु ॥ ३ ॥

अन्तरिक्षम् । धेनुः । तस्याः । वायुः । वत्सः । सा । मे । वायुना । वत्सेन । इषम् । ऊर्जम् ।
कामम् । दुहाम् । आयुः । प्रथमम् । प्रजाम् । पोषम् । रयिम् । स्वाहा ॥ ४ ॥

- IV.38.7** Along with the air, O possessor of powerful rays, O mighty one, may you preserve this white she-calf here. Here is this fodder. Here is this cow-pen. Here we bind this she-calf carefully. According to names, we are enriched by you. Svāhā. (Hail !).

Varieties of Pairs (Blessings)

- IV.39.1** On earth all the beings bow in homage to the fire -divine. Thus he thrives. As on earth they bow in homage to the fire-divine, so may the attainments (of my heart's desires) bow down to me.
- IV.39.2** Earth is milch-cow; the fire-divine is her calf. May she, with the fire-divine as her calf, yield milk to me as food, vigour, fulfilment of my desires, long-life (as the foremost thing), offspring, nourishment and riches. Svāhā. (Hail !)
- IV.39.3** In the midspace all the being bow in homage to the wind. Thus he thrives. As in the midspace, they bow in homage to the wind, so may the attainments (of my heart's desires) bow down to me.
- IV.39.4** The midspace is a milch-cow; the wind is her calf. May she, with wind as her calf, yield milk to me as food, vigour, fulfillment of my desires, long life as the foremost thing, offspring, nourishment and riches. Svāhā.

दिव्या दिव्याय समनमन्त्स आर्घ्नोत् ।
 यथा दिव्या दिव्याय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥५॥
 योर्धेनुस्तस्या आदित्यो वत्सः । सा मे आदित्येन वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।
 आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयि स्वाहा ॥६॥
 दिक्षु चन्द्राय समनमन्त्स आर्घ्नोत् ।
 यथा दिक्षु चन्द्राय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥७॥
 दिशो धेनवस्तासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् ।
 आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयि स्वाहा ॥८॥
 अग्नावभिर्भरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा उ ।
 नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्म भागम् ॥९॥
 हृदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव व्युनानि विद्वान् ।
 सप्तास्यानि तव जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यम् ॥१०॥

दिवि । आदित्याय । सम् । अनमन् । सः । आर्घ्नोत् ।
 यथा । दिवि । आदित्याय । सम्ऽअनमन् । एव । मह्यम् । सम्ऽनमः । सम् । नमन्तु ॥ ५ ॥
 यौ । धेनुः । तस्याः । आदित्यः । वत्सः । सा । मे । आदित्येन । वत्सेन । इषम् । ऊर्जम् ।
 कामम् । दुहाम् । आयुः । प्रथमम् । प्रजाम् । पोषम् । रयिम् । स्वाहा ॥ ६ ॥
 दिक्षु । चन्द्राय । सम् । अनमन् । सः । आर्घ्नोत् ।
 यथा । दिक्षु । चन्द्राय । सम्ऽअनमन् । एव । मह्यम् । सम्ऽनमः । सम् । नमन्तु ॥ ७ ॥
 दिशः । धेनवः । तासाम् । चन्द्रः । वत्सः । ताः । मे । चन्द्रेण । वत्सेन । इषम् । ऊर्जम् ।
 कामम् । दुहाम् । आयुः । प्रथमम् । प्रजाम् । पोषम् । रयिम् । स्वाहा ॥ ८ ॥
 अग्नी । अग्निः । चरति । प्रविष्टः । ऋषीणाम् । पुत्रः । अभिशस्तिपाः । ऊं इति ।
 नमःऽकारेण । नमसा । ते । जुहोमि । मा । देवानाम् । मिथुया । कर्म । भागम् ॥ ९ ॥
 हृदा । पूतम् । मनसा । जातवेदः । विश्वानि । देव । व्युनानि । विद्वान् ।
 सप्त । आस्यानि । तव । जातवेदः । तेभ्यः । जुहोमि । सः । जुषस्व । हव्यम् ॥ १० ॥

IV.39.5 In the space, all the beings bow in homage to the sun. Thus he thrives. As in the space, they bow in homage to the sun, so the attainments (of my heart's desires) bow down to me.

IV.39.6 The space is a milch-cow; the sun is her calf. May she, with the sun as her calf, yield milk to me as food, vigour, fulfillment of my desires, long life as the foremost thing, offspring, nourishment and riches. Svāhā.

IV.39.7 In the regions of heaven, all the beings bow in homage to the moon. Thus he thrives. As in the regions of heaven, they bow in homage to the moon, so may the attainments of my heart's desire bow down to me.

IV.39.8 The regions of heaven are milch-cows. The moon is their calf. May they, with the moon as their calf, yield milk to me as food, vigour long life and riches. Svāhā.

IV.39.9 The fire-divine moves about, enters into the sacrificial fire. He is the son of seers and also protector from ignomy. I offer oblations to you with food and reverence. May we never deprive the enlightened ones of their due share.

IV.39.10 O knower of all beings, O Lord, you know all the actions and conducts (of men). O knower of all, seven are your mouths. To them, I offer oblations purified with heart and mind. As such, may you be pleased with and enjoy this oblation.

(४०) क्त्यारिषां सूक्तम्

(१-८) अहर्वासास्य सूक्तस्य शुक्ल ऋषिः । सामान्यतः सर्वासाधुषाज्ञातवेदाः, विशेषतश्च—(१) वषमर्षोऽग्निः, (२) द्वितीयाया वमः, (३) तृतीयाया वरुणः, (४) चतुर्थ्या सोमः, (५) पञ्चम्या भूमिः, (६) षष्ठ्या वायुः, (७) सप्तम्या सूर्या, (८) अष्टम्याश्च ऋद्ध देवताः । (१, ३-७) वषमायास्तृतीयादिपञ्चानाञ्च भिदुर्, (२) द्वितीयाया वगती, (८) अष्टम्याश्च पुरोऽतिशङ्करीषां वपुग्बगती इत्यादि ॥

ये पुरस्ताजुह्वति जातवेदः प्राच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 अग्निमृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥१॥
 ये दक्षिणतो जुह्वति जातवेदो दक्षिणाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 यममृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥२॥
 ये पश्चाजुह्वति जातवेदः प्रतीच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 वरुणमृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥३॥
 य उत्तरतो जुह्वति जातवेद उदीच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 सोममृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥४॥
 येऽधस्ताजुह्वति जातवेदो ध्रुवाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 भूमिमृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥५॥
 येऽन्तरिक्षाजुह्वति जातवेदो व्यध्वाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 वायुमृत्वा ते पराश्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥६॥

ये । पुरस्तात् । जुह्वति । जातवेदः । प्राच्याः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 अग्निम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥
 ये । दक्षिणतः । जुह्वति । जातवेदः । दक्षिणायाः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 यमम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ २ ॥
 ये । पश्चात् । जुह्वति । जातवेदः । प्रतीच्याः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 वरुणम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् ॥ प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥३॥
 ये । उत्तरतः । जुह्वति । जातवेदः । उदीच्याः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 सोमम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ ४ ॥
 ये । अधस्तात् । जुह्वति । जातवेदः । ध्रुवायाः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 भूमिम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ ५ ॥
 ये । अन्तरिक्षात् । जुह्वति । जातवेदः । विऽअध्वायाः । दिशः । अभिऽदासन्ति । अस्मान् ।
 वायुम् । ऋत्वा । ते । पराश्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ ६ ॥

Miscellaneous Divinities

- IV.40.1** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from the front and want to enslave us from the eastern region, may they turn back, go to the fire and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.
- IV.40.2** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from right and want to enslave us from the southern region, may they turn back, go to the ordainer and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.
- IV.40.3** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from left and want to enslave us from the western region, may they turn back, go to the ocean and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.
- IV.40.4** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from left and want to enslave us from the northern region, may they turn back, go to the moon and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.
- IV.40.5** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from nadir and want to enslave us from the downward region, may they turn back, go to the earth and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.
- IV.40.6** O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from the midspace and want to enslave us from the pathless region, may they turn back, go to the wind and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.

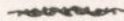

य उपरिष्ठाञ्जुहति जातवेद ऊर्ध्वाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 सूर्यमृत्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥७॥
 ये दिशामन्तर्वेशेभ्यो जुहति जातवेदः सर्वाभ्यो दिग्भ्योऽभिदासन्त्यस्मान् ।
 ब्रह्मर्त्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान्प्रतिसुरेण हन्मि ॥८॥

ये । उपरिष्ठात् । जुहति । जातवेदः । ऊर्ध्वायाः । दिशः । अभिदासन्ति । अस्मान् ।
 सूर्यम् । ऋत्वा । ते । पराञ्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ ७ ॥
 ये । दिशाम् । अन्तःऽदेशेभ्यः । जुहति । जातवेदः । सर्वाभ्यः । दिग्भ्यः । अभिदासन्ति ।
 अस्मान् । ब्रह्म । ऋत्वा । ते । पराञ्चः । व्यथन्ताम् । प्रत्यक् । एनान् । प्रतिऽसुरेण । हन्मि ॥ ८ ॥

॥ इति षतुर्षं ब्राह्मणम् ॥

[षतुर्षं ब्राह्मणे सूक्तानि ४०, पादः ३२४]

IV.40.7 O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from zenith and want to enslave us from the upward region, may they turn back, go to the sun and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.

IV.40.8 O Jātavedas (knower of all), those who challenge us from intermediate directions and who want to enslave us from all the regions, may they turn back, go to the Lord supreme and suffer pain. I drive them back with my counter-attack.

Here ends Kāṇḍa IV

Hymns 40 - Verses 324

IV.40.7. O Javanese (knows) of all those who challenge us from
east and west to engage us from the highway region, they
they run back to the sun and after said I chase them
back with my counter-attack.

IV.40.8. O Javanese (knows) of all those who challenge us from
immediate front and who want to engage us from
the highway, they they run back to the sun and after said I chase them
back with my counter-attack.

IV.40.9. O Javanese (knows) of all those who challenge us from
the highway, they they run back to the sun and after said I chase them
back with my counter-attack.

॥ पञ्चमः काण्डः ॥

Kānda V

पञ्चमं काण्डम्

अथ पञ्चमं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य बृहद्विद्वोऽथर्वा ऋषिः । वरुणो देवता । (१) प्रथमर्चः परावृहती ऋषिः,

(२-९, ८) द्वितीयादिष्विद्वानामष्टम्याश्च ऋषिः, (७) सप्तम्या विराट् ऋषिः,

(९) नवम्याश्च इषवसाना वृद्धपदाश्चष्टिस्तन्वाति ॥

ऋधं॑अन्त्रो योनिं॑ य आवि॑भूवा॒मृता॑सुर्वर्ध॑मानः सु॒जन्मा॑ ।
अद॑ब्ध॒आसु॑र्भ्राज॒मानो॑हव त्रितो॑ ध॒र्ता दा॑धार त्रीणि॑ ॥१॥
आ यो धर्मा॑णि प्रथ॒मः स॒साद् ततो॑ वपू॑षि कृ॒णुषे॑ पुरू॒णि ।
धा॒स्युयो॑निं प्रथ॒म आ वि॑वेशा यो वाच॑मनु॒दितां चि॑केत ॥२॥
यस्ते॑ शोका॒य तन्व॑रिरेच क्षर॑द्विर॒ण्यं शुच॑योनु स्वाः ।
अत्रा॑ दधेते अ॒मृता॑नि नामा॒स्मे वस्त्रा॑णि विश॑ एर॒यन्ता॑म् ॥३॥
प्र यदे॑ते प्र॒तरं पू॒र्व्यं गुः स॒दःस॒द आ॒तिष्ठ॑न्तो अ॒जु॒र्यम् ।
कविः॑ शुष॒स्य मा॒तरा रि॒हाणे जा॒म्यै धु॒र्यं प॒तिमे॑रयेधाम् ॥४॥
तदू॒ पु ते॑ म॒हत्पृ॑थु॒ज्मन्मः॑ क॒विः काव्ये॑ना कृ॒णोमि॑ ।
यत्स॒म्यञ्चौ॑ अ॒भिय॑न्ता॒वभि॑ क्षामत्रा॑ म॒ही रोध॑च॒क्रे वावृ॑धेते ॥५॥

ऋधं॑अन्त्रः । योनिं॑ । यः । आ॒ऽव॒भूव॑ । अ॒मृता॑असुः । वर्ध॑मानः । सु॒जन्मा॑ ।
अद॑ब्ध॒आसुः । भ्राज॑मानः । अहो॑ऽहव । त्रितः । ध॒र्ता । दा॑धार । त्रीणि॑ ॥ १ ॥
आ । यः । धर्मा॑णि । प्रथ॒मः । स॒साद् । ततः । वपू॑षि । कृ॒णुषे॑ । पुरू॒णि । धा॒स्युः ।
योनिं॑ । प्रथ॒मः । आ । वि॑वेश । आ । यः । वाच॑म् । अनु॒दिताम् । चि॑केत ॥ २ ॥
यः । ते । शोका॒य । तन्व॑रिम् । रिरेच॑ । क्षर॑त् । हिर॒ण्यम् । शुच॑यः । अनु॑ । स्वाः ।
अत्र॑ । दधेते॑ इति । अ॒मृता॑नि । नाम॑ । अ॒स्मे इति॑ । वस्त्रा॑णि । विशः । आ । ईर॒यन्ता॑म् ॥
प्र । यत् । एते । प्र॒तरम् । पू॒र्व्यम् । गुः । स॒दःऽस॒दः । आ॒तिष्ठ॑न्तः । अ॒जु॒र्यम् ।
क॒विः । शुष॒स्य । मा॒तरा । रि॒हाणे इति॑ । जा॒म्यै । धु॒र्यम् । प॒तिम् । आ । ईर॒ये॒धाम् ॥ ४ ॥
तत् । उँ॑ इति॑ । सु । ते । म॒हत् । पृ॒थुऽज्मन् । नमः॑ । क॒विः । काव्ये॑न । कृ॒णोमि॑ ।
यत् । स॒म्यञ्चौ॑ । अ॒भिय॑न्ता॒वभि॑ । क्षाम॑ । अत्र॑ । म॒ही इति॑ । रोध॑च॒क्रे इति॑ रोध॑च॒क्रे ।
वावृ॑धेते॑ इति॑ ॥ ५ ॥

Varuṇaḥ

- V.1.1** He, who meditating on truth, enters the womb, full of undying life force, always growing, of noble birth, full of unsuppressible life force and shining like days, sustainer in three (Trīta) ways sustains the three
- V.1.2** He, who first obtains the qualities, and there-after adopts various forms, eager to support, enters his birth place first; he, who understands the speech yet unspoken.
- V.1.3** He, who for your brightening has delivered your body, radiant as if molten gold, according to his own brightness; here both of them bestow immortal names; may the people provide clothing for this (child).
- V.1.4** To whom, these old and ancient have gone, each occupying his imperishable dwelling, to Him, O you broad-going one, I, a poet, pay my great homage with my poetry.
- V.1.5** May those two, who moving in the same direction, moving forward, coming to an obstructing eddy, wax mightily, here on earth, the mothers of power, full of affection (may the kissing mothers of the bards beloved), be able to find a seer and capable husband for the sister.

सप्त मर्यादाः कवयस्ततश्चुस्तासामिदेकामभ्यङ्कुरो गात् ।
 आयोर्हस्कुम्भ उर्पमस्य नीडे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥६॥
 उतामृतासुर्व्रत एमि कृष्वन्नसुरात्मा तन्वस्तत्सुमद्रुः ।
 उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत्सर्चते हविदाः ॥७॥
 उत पुत्रः पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्स्वस्तये ।
 दर्शन्नु ता वरुण यास्ते विष्ठा आवर्षततः कृणवो वर्षूषि ॥८॥
 अर्धमर्धेन पर्यसा पृणक्ष्यर्धेन शुष्म वर्धसे अमुर ।
 अविं वृधाम शग्मियं सखायं वरुणं पुत्रमदित्या इषिरम् ।
 कविशस्तान्यस्मै वर्षूप्यवोचाम रोदसी सत्यवाचा ॥९॥

सप्त । मर्यादाः । कवयः । तत्क्षुः । तासाम् । इत् । एकाम् । अभि । अङ्कुरः । गात् ।
 आयोः । ह । स्कुम्भः । उपमस्य । नीडे । पथाम् । विसर्गे । धरुणेषु । तस्थौ ॥६॥
 उत । अमृतसुः । व्रतः । एमि । कृष्वन् । असुः । आत्मा । तन्वः । तत् । सुमत्सुः ।
 उत । वा । शक्रः । रत्नम् । दधाति । ऊर्जया । वा । यत् । सर्चते । हविःसदाः ॥ ७ ॥
 उत । पुत्रः । पितरम् । क्षत्रम् । ईडे । ज्येष्ठम् । मर्यादम् । अह्वयन् । स्वस्तये ।
 दर्शन् । नु । ताः । वरुण । याः । ते । विऽस्थाः । आवर्षततः । कृणवः । वर्षूषि ॥ ८ ॥
 अर्धम् । अर्धेन । पर्यसा । पृणक्षि । अर्धेन । शुष्म । वर्धसे । अमुर ।
 अविम् । वृधाम् । शग्मियम् । सखायम् । वरुणम् । पुत्रम् । अदित्याः । इषिरम् ।
 कविऽशस्तानि । अस्मै । वर्षूषि । अवोचाम् । रोदसी इति । सत्यऽवाचा ॥ ९ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-९) नवर्षस्यास्य सूक्तस्य बृहद्विदोऽथर्षा क्रपिः । वरुणो देवता । (१-८) नवमासहर्षा विदुः ।

(९) नवम्याथ भुरिक्स्वरातिबागता विदुः कन्वसी ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषन्वृष्णः ।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून्नु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः ॥१॥

तत् । इत् । आसु । भुवनेषु । ज्येष्ठम् । यतः । जज्ञे । उग्रः । त्वेषन्वृष्णः ।

सद्यः । जज्ञानः । नि । रिणाति । शत्रून् । अनु । यत् । एनम् । मदन्ति । विश्वे । ऊमाः ॥ १ ॥

V.1.6 Men with vision (kavi) have fashioned seven ways of proper conduct. A distressed person has to follow one of them. That becomes a pillar of support for his life; it stands, where the paths divide in a nearby and firm shelter. (Also R̥g. X.5.6)

V.1.7 Observing my vows firmly, I go on with immortal spirit. Life, soul and body become of good quality by that, which the capable Lord assigns as jewels or which the offerer of oblations receives as vigour.

V.1.8 The son praises his father who protects him from injury; and they call the eldest as the arbiter for well-being. O venerable Lord, may you show us what are your revelations. You, verily, make the various forms moving in circles.

V.1.9 Half you fill with water; O wise one, with half you augment power. We exalt the venerable Lord, the protector; capable, our friend, and the lively son of the existence indivisible. O heaven and earth of true word, we have spoken of his various forms as suggested by the seers (poets).

Varunah

V.2.1 That (Brahman) verily has been the best and eldest in all the worlds, where from the fiery and fierce (sun), rich in radiance, is first born. As soon as born, he overcomes the foes, he is the one in whom all creatures feel happy and delighted. (Also R̥g. X.120.1)

ववृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति ।
 अव्यनञ व्यनञ सञ्चि सं ते नवन्त प्रमृता मदेषु ॥२॥
 त्वे क्रतुमपि पृच्छन्ति भूरि द्विर्यद्वेते त्रिर्भवन्त्यूमाः ।
 स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥३॥
 यदि चिन्नु त्वा धना जयन्त रणे रणे अनुमदन्ति विप्राः ।
 ओर्जीयः शुष्मिन्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन्दुरेवासः कशोकाः ॥४॥
 त्वया वयं शाश्वद्गृहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।
 चोदयामि त आरुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥५॥
 नि तदधिषेवेरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।
 आ स्थापयत मातरं जिगन्तुमत इन्वत कर्वराणि भूरि ॥६॥
 स्तुष्व वर्ष्मण्पुरुवर्त्मनं समृम्बाणमिनतममाप्तमाप्स्यानाम् ।
 आ दर्शति शर्वसा भूर्योजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥७॥

ववृधानः । शर्वसा । भूरिऽओजाः । शत्रुः । दासाय । भियसम् । दधाति ।
 अविऽअनत् । च । विऽअनत् । च । सस्ति । सम् । ते । नवन्त । प्रऽमृता । मदेषु ॥ २ ॥
 त्वे इति । क्रतुम् । अपि । पृच्छन्ति । भूरि । द्विः । यत् । एते । त्रिः । भवन्ति । ऊमाः ।
 स्वादोः । स्वादीयः । स्वादुना । सृज । सम् । अदः । सु । मधु । मधुना । अभि । योधीः ॥ ३ ॥
 यदि । चित् । नु । त्वा । धना । जयन्तम् । रणेऽरणे । अनुऽमदन्ति । विप्राः ।
 ओर्जीयः । शुष्मिन् । स्थिरम् । आ । तनुष्व । मा । त्वा । दभन् । दुःऽएवासः । कशोकाः ॥ ४ ॥
 त्वया । वयम् । शाश्वद्गृहे । रणेषु । प्रऽपश्यन्तोः । युधेन्यानि । भूरि ।
 चोदयामि । ते । आरुधा । वचःऽभिः । सम् । त । शिशामि । ब्रह्मणा । वयांसि ॥ ५ ॥
 नि । तत् । दधिषे । अवेरे । परे । च । यस्मिन् । आविथ । अवसा । दुरोणे ।
 आ । स्थापयत । मातरम् । जिगन्तुम् । अतः । इन्वत । कर्वराणि । भूरि ॥ ६ ॥
 स्तुष्व । वर्ष्मन् । पुरुऽवर्त्मनम् । सम् । ऋम्बाणम् । इनऽतमम् । आप्तम् । आप्यानाम् ।
 आ । दर्शति । शर्वसा । भूरिऽओजाः । प्र । संक्षति । प्रतिऽमानम् । पृथिव्याः ॥ ७ ॥

- V.2.2 Grown mighty in strength, with powerful vigour, our resplendent Lord implants fear in the heart of malignant. Both the worlds, inanimate and animate are readily one by him. Happy in your exhilaration, all creatures sing their praises and pay homage. (Also Rg. X.120.2)
- V.2.3 All devotees offer adoration and concentrate on you, at times, twice or thrice. May you blend a more tasteful one to the tasty and savoury. May you mix honey with honey to make it further exhilarating. (Also Rg. X.120.3)
- V.2.4 Verily, the pious sages praise you, O giver of wealth in your repeated wars and contests. O omnipotent God, may you extend your firmness; may not malignant and wicked ever harm you. (Also Rg. X.120.4)
- V.2.5 Through your help, we destroy our foes in halls; we bravely face the numerous opponents against whom we have to fight. I evoke you with my prayful words with full reliance in your weapons. I consecrate the food grains. (Also Rg. X.120.5)
- V.2.6 I praise Him, who is worthy of praise, multiform, vast, supreme, most accessible of the accessible ones; he strikes with might the seven types of clouds (or seven evil impulses). He verily subdues many opposing arts. (Also Rg. X.120.6)
- V.2.7 You bestow lower (i.e., material) and higher (i.e., the spiritual) wealth both, to the houses of your devotee, whom you love and provide protection, you maintain the two ever-revolving Mothers (Earth and the Sun) in dynamic equilibrium, and with glory, you accomplish many wondrous deeds. (Also Rg. X.120.7)

इमा ब्रह्म बृहद्विः कृणवदिन्द्राय शूषमग्निः स्वर्षाः ।
 महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद्विश्वमर्णवत्तपस्वान् ॥८॥
 एवा महान्बृहद्विः अर्णवोचत्स्वा तन्वमिन्द्रमेव ।
 स्वसारौ मातरिभ्वरी अग्निं हिन्वन्ति चैने शर्वसा वर्धयन्ति च ॥९॥

इमा । ब्रह्म । बृहद्विः । कृणवत् । इन्द्राय । शूषम् । अग्निः । स्वः । उसाः ।
 महः । गोत्रस्य । क्षयति । स्वराजा । तुरः । चित् । विश्वम् । अर्णवत् । तपस्वान् ॥८॥
 एव । महान् । बृहद्विः । अर्णवा । अर्णवोचत् । स्वाम् । तन्वम् । इन्द्रम् । एव ।
 स्वसारौ । मातरिभ्वरी इति । अग्निं इति । हिन्वन्ति । च । एने इति । शर्वसा । वर्धयन्ति । च ॥

(१) स्तूतीयं सूक्तम्

(१-११) एकादशसर्गस्यास्य सूक्तस्य बृहद्विः उच्यते । (१-२) वचनाद्वितीयादयोर्विद्वन्वेदः । (१-४) स्तूतीया-
 चतुर्विंशतिः । (५) एकादशा द्विविधोदात्तः । (१, २-१०) पञ्चमवीद्वत्तमीनां विधे देवाः । (७) सप्तम्याः लोकः ।
 (८, ११) अष्टम्येकादशोवेन्द्रो देवताः । (१, १-२, ११) वचनासर्गस्तूतीयाद्विद्वन्वेदः । (१०) एकादशा च विद्वन्वेदः ।
 विद्वन्, (२) द्वितीयाया अग्निविद्वन्, (१०) एकादशा च विद्वन्वेदः ।

ममग्निं वर्चो विद्वेध्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वमि पुषेम ।
 मह्यं नमन्तां प्रदिशध्वतस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम ॥१॥
 अग्ने मनुं प्रतिनुदन्परेषां त्वं नो गोपाः परि पाहि विश्वतः ।
 अपाञ्चो यन्तु निवता दुरस्यवोमैषां चित्तं प्रबुधां वि नेशत् ॥२॥
 मम देवा विद्वेध्वस्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।
 ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवतां कामायास्मै ॥३॥

मम । अग्ने । वर्चः । विद्वेध्वस्तु । अस्तु । वयम् । त्वा । इन्धानाः । तन्वम् । पुषेम ।
 मह्यम् । नमन्ताम् । प्रदिशः । चतस्रः । त्वया । अधिऽअक्षेण । पृतनाः । जयेम ॥ १ ॥
 अग्ने । मनुम् । प्रतिऽनुदन् । परेषाम् । त्वम् । नः । गोपाः । परि । पाहि । विश्वतः ।
 अपाञ्चः । यन्तु । निवता । दुरस्यवः । अमा । एषाम् । चित्तम् । प्रबुधाम् । वि । नेशत् ॥ २ ॥
 मम । देवाः । विद्वेध्वे । सन्तु । सर्वे । इन्द्रवन्तः । मरुतः । विष्णुः । अग्निः ।
 मम । अन्तरिक्षम् । उरुऽलोकम् । अस्तु । मह्यम् । वातः । पवताम् । कामाय । अस्मै ॥ ३ ॥

V.2.8 The wisest, the foremost, the most enlightened person repeats these prayers to gratify the Lord of resplendence. He dominates over the great self-luminous folds of regions and throws open all his doors of divine knowledge and treasure. (Also Rg. X.120.8)

V.2.9 Thus the great and most enlightened one, the divine wisdom repeats his praise to our Lord on resplendence. The spotless sisters, the streaming channels of consciousness, who are his mothers go to Lord of resplendence, speak high of Him and impel Him onward (for our support). (Also Rg. X.120.9)

Agniḥ

V.3.1 O fire divine, may there be glory for me in battles; enkindling you, may we develop our body. May all the four mid-regions bow to me; with you as our leader, may we conquer the invading hordes. (Also Rg. X.128.1)

V.3.2 O fire divine, diminishing the enthusiasm of (our) opponents and becoming our protector, may you guard us on all sides. May those vile persons, who deserve to be kept at distance, go down. May their thinking power be lost, even when they are awake. (Also Rg. X.128.6)

Devāḥ

V.3.3 May all the bounties of Nature be on my side in the battle - the cloud-bearing winds led by the resplendent lightning, the sun and the fire. May the extensive mid-space be mine. May the wind blow for fulfilment of my this desire. (Also Rg. X.128.2)

मह्यं यजन्तां मम यानीष्टाकृतिः सत्या मनसो मे अस्तु ।
 एनो मा नि गां कतमश्नाहं विश्वे देवा अभि रक्षन्तु मेह ॥४॥
 मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहृतिः ।
 देवा होतारः सनिषन्न एतदरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥५॥
 देवीः षड्वीरु नः कृणोत विश्वे देवास इह मादयध्वम् ।
 मा नो विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद्वजिना द्वेष्ट्या या ॥६॥
 तिस्रो देवीर्महि नः शर्म यच्छत प्रजायै नस्तन्वे यच्च पुष्टम् ।
 मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन् ॥७॥
 उरुव्यचा नो महिषः शर्म यच्छत्वस्मिन्हवे पुरुहूतः पुरुशु ।
 स नः प्रजायै हर्यश्च मृडेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ॥८॥
 धाता विधाता भुवनस्य यस्पतिर्देवः सविताभिमातिषाहः ।
 आदित्या रुद्रा अश्विनोभा देवाः पान्तु यजमानं निर्ऋथात् ॥९॥

मह्यम् । यजन्ताम् । मम । यानि । इष्टा । आऽकृतिः । सत्या । मनसः । मे । अस्तु ।
 एनः । मा । नि । गां । कतमत् । चन । अहम् । विश्वे । देवाः । अभि । रक्षन्तु । मा । इह ॥ ४ ॥
 मयि । देवाः । द्रविणम् । आ । यजन्ताम् । मयि । आऽशीः । अस्तु । मयि । देवहृतिः ।
 देवाः । होतारः । सनिषन् । नः । एतत् । अरिष्टाः । स्याम । तन्वा । सुवीराः ॥ ५ ॥
 देवीः । षट् । उर्वीः । उरु । नः । कृणोत । विश्वे । देवासः । इह । मादयध्वम् ।
 मा । नः । विदत् । अभिऽभाः । मो इति । अशस्तिः । मा । नः । विदत् । वृजिना । द्वेष्ट्या । या ॥ ६ ॥
 तिस्रः । देवीः । महि । नः । शर्म । यच्छत । प्रजायै । नः । तन्वे । यत् । च । पुष्टम् ।
 मा । हास्महि । प्रजया । मा । तनूभिः । मा । रधाम । द्विषते । सोम । राजन् ॥ ७ ॥
 उरुऽव्यचाः । नः । महिषः । शर्म । यच्छतु । अस्मिन् । हवे । पुरुहूतः । पुरुशु ।
 सः । नः । प्रजायै । हरिऽअश्व । मृड । इन्द्र । मा । नः । रिरिषः । मा । परा । दाः ॥ ८ ॥
 धाता । विऽधाता । भुवनस्य । यः । पतिः । देवः । सविता । अभिमातिऽसहः ।
 आदित्याः । रुद्राः । अश्विनो । उभा । देवाः । पान्तु । यजमानम् । निःऽऋथात् ॥ ९ ॥

- V.3.4** Whatever are pleasing to me, let those be offered to me. Let the intense wish of my heart come true. May I not be addicted to any vice. May all the bounties of Nature protect me here from all the sides. (Also R̥g. X.128.4)

Draviṇodāḥ

- V.3.5** May the bounties of Nature bestow wealth on me. May I have the blessings of the enlightened ones and the power to invoke them. May the divine invokers grant this to us. May we be unharmed in body and have good sons. (Also R̥g. X.128.3)

Viśvedevah

- V.3.6** O divine six extensive quarters, may you make wide space for us. O all the enlightened ones, revel here. May not any defeat come to us, nor ill-fame; may not the hateful sin come to us. (Also R̥g. X.128.5)

Somah

- V.3.7** O you three divinities, may you grant us great happiness and all that which is nourishing for our bodies and for our offsprings. May we not be deprived of children, our own bodies. O blissful lustrous Lord, may we not be subdued by our foes.

Indrah

- V.3.8** May the great Lord having immense power, invoked respectfully at the sacrifice, grant us happiness with plenty of food. O Lord of swift steeds, as such may you be gracious to our progeny. O resplendent Lord, may you not harass us. May you not leave us at the mercy of others. (Also R̥g. X.128.8)

- V.3.9** May the creator, the sustainer, and the inspirer Lord, who, the subduer of arrogant adversaries, is the Lord of all beings, old sages, adult sages, and both the divine healers protect (me) the sacrificer from perdition. (Also R̥g. X.128.7)

ये नः सपत्ना अपु ते भवन्त्विन्द्रामिभ्यामव बाधामह एनान् ।
 आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो न उग्रं चेतारमधिराजमक्रत ॥१०॥
 अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिह्वनजिदंश्चजिथः ।
 इमं नो यज्ञं विह्वे शृणोत्वस्माकमभूर्हर्यश्च मेदी ॥११॥

ये । नः । सपत्नाः । अप । ते । भवन्तु । इन्द्राग्नऽभ्याम् । अव । बाधामहे । एनान् ।
 आदित्याः । रुद्राः । उपरिस्पृशः । नः । उग्रम् । चेतारम् । अधिराजम् । अक्रत ॥ १० ॥
 अर्वाञ्चम् । इन्द्रम् । अमुतः । हवामहे । यः । गोऽजित् । धनऽजित् । अश्वऽजित् । यः ।
 इमम् । नः । यज्ञम् । विह्वे । शृणोतु । अस्माकम् । अभुः । हरिऽअश्व । मेदी ॥ ११ ॥

(१) षष्ठ्यं सूक्तम्

(१-१०) दशार्धस्यास्य सूक्तस्य दृग्बह्विरा ऋषिः । कुष्ठो यक्ष्मनाशनञ्च देवते । (१-४, ७-९)

प्रथमादिषट्कर्कषां सप्तम्यादिवचस्य वानुदुप्, (५) पञ्चम्या भुरिगुदुप्, (९) षष्ठ्या

गावधी, (१०) दशम्याश्च उन्विगगर्जा विह्वदुदुप् क्न्दांसि ॥

यो गिरिष्वजायथा वीरुधां बलवत्तमः । कुष्ठेहि तक्मनाशन तक्मानं नाशयन्नितः ॥१॥
 सुपर्णसुवने गिरौ जातं हिमवतस्परि । धनैरभि श्रुत्वा यन्ति विदुर्हि तक्मनाशनम् ॥२॥
 अश्वत्थो देवसर्दनस्तृतीयस्यामितो दिवि । तन्नामृतस्य चक्षेण देवाः कुष्ठमवन्वत ॥३॥

यः । गिरिषु । अजायथाः । वीरुधाम् । बलवत्तमः ।
 कुष्ठं । आ । इहि । तक्मऽनाशन । तक्मानम् । नाशयन् । इतः ॥ १ ॥
 सुपर्णऽसुवने । गिरौ । जातम् । हिमऽवतः । परि ।
 धनैः । अभि । श्रुत्वा । यन्ति । विदुः । हि । तक्मऽनाशनम् ॥ २ ॥
 अश्वत्थः । देवऽसर्दनः । तृतीयस्याम् । इतः । दिवि ।
 तत्र । अमृतस्य । चक्षेणम् । देवाः । कुष्ठम् । अवन्वत ॥ ३ ॥

Draviṇodā

- V.3.10** May those who are our rivals, be away from us. With the help of the resplendent king and the adorable army chief, we drive them off. Old and adult sages, who are high above us, have made our over-lord formidable and conscientious. (Also Rg. X.128.9)

Indraḥ

- V.3.11** We call the resplendent Lord from here to come hitherward, Him, who is conqueror of cows, conqueror of wealth and conqueror of horses. May he take note of our this sacrifice in the battle. O Lord of swift steeds, you have been our affectionate friend.

Cure for leprosy (Kuṣṭha—A skin disease)

- V.4.1** O kuṣṭha (costus speciosus), you, who grow on the mountains, are the most potent among plants. O banisher of fever, may you come driving the fever away from here. (kuṣṭha is a plant used for cure of Takman—a type of skin-disease) (Takman = shrinking; name of disease or of a class of diseases accompanied by skin-eruptions)
- V.4.2** Having heard that his kuṣṭha had grown on the snowy mountains, where eagles breed (or where the herbs with fine leaves grow), people throng with money, as they know for certain that this is the banisher of fever.
- V.4.3** In the third heaven from here, there is the aśvattha (the holy fig tree, *Ficus religiosa*) tree, the seat of the enlightened ones. There the enlightened ones find the kuṣṭha plant just as an embodiment of immortality.

हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यबन्धना दिवि ।
तन्नामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥४॥

हिरण्ययाः पन्थान आसन्नरित्राणि हिरण्यया ।
नावो हिरण्ययीरासन्याभिः कुष्ठं निरावहन् ॥५॥

इमं मे कुष्ठं पूरुषं तमा वह तं निष्कुरु । तमु मे अगदं कृधि ॥६॥

देवेभ्यो अधि जातोऽसि सोमस्यासि सखा हितः ।
स प्राणाय व्यानाय चक्षुषे मे अस्मै मृड ॥७॥
उदङ् जातो हिमवतः स प्राच्यां नीयसे जनम् ।
तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि भेजिरे ॥८॥
उत्तमो नाम कुष्ठास्युत्तमो नाम ते पिता ।
यक्ष्मं च सर्वं नाशय तक्मानं चारसं कृधि ॥९॥

हिरण्ययी । नौः । अचरत् । हिरण्यबन्धना । दिवि ।
तत्र । अमृतस्य । पुष्पम् । देवाः । कुष्ठम् । अवन्वत ॥ ४ ॥
हिरण्ययाः । पन्थानः । आसन् । अरित्राणि । हिरण्यया ।
नावः । हिरण्ययीः । आसन् । याभिः । कुष्ठम् । निःआवहन् ॥ ५ ॥
इमम् । मे । कुष्ठं । पूरुषम् । तम् । आ । वह । तम् । निः । कुरु ।
तम् । ऊं इति । मे । अगदम् । कृधि ॥ ६ ॥
देवेभ्यः । अधि । जातः । असि । सोमस्य । असि । सखा । हितः ।
सः । प्राणाय । विऽआनाय । चक्षुषे । मे । अस्मै । मृड ॥ ७ ॥
उदङ् । जातः । हिमवतः । सः । प्राच्याम् । नीयसे । जनम् ।
तत्र । कुष्ठस्य । नामानि । उत्ऽतमानि । वि । भेजिरे ॥ ८ ॥
उत्ऽतमः । नाम । कुष्ठं । असि । उत्ऽतमः । नाम । ते । पिता ।
यक्ष्मम् । च । सर्वम् । नाशय । तक्मानम् । च । अरसम् । कृधि ॥ ९ ॥

V.4.4 There moves a golden boat with golden tackle in heaven. There the enlightened ones find the kuṣṭha plant, the flower of immortality.

V.4.5 Golden are the (water) ways, golden are oars; golden are boats where with they carry the kuṣṭha.

V.4.6 O kuṣṭha, may you bring off this man of mine; may you relieve him; may you make this man of mine fully free from disease.

V.4.7 You are born from the bounties of Nature. You are a benign companion of Soma, the king of medicinal herbs. As such may you be gracious to inbreath, to through-breath and to the vision of this man of mine.

V.4.8 Grown in the north on the snowy mountain, you are carried east-ward to the people. There the kuṣṭha medicine comes to be used under various celebrated names.

V.4.9 O kuṣṭha, most celebrated by name you are; most celebrated by name is your father. May you drive away all wasting diseases and render fever powerless.

शीर्षामयमुपहृत्यामक्ष्योस्तन्वो३ रपः । कुष्ठस्तत्सर्वं निष्करुद्वैवं समह वृष्यम् ॥१०॥

शीर्षाऽआमयम् । उपऽहृत्याम् । अक्ष्योः । तन्वाः । रपः ।

कुष्ठः । तत् । सर्वम् । निः । करत् । दैवम् । समह । वृष्यम् ॥ १० ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । लाक्षा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

रात्रीं माता नमः पितार्यमा ते पितामहः ।

सिल्लाची नाम वा असि सा देवानामसि स्वसा ॥१॥

यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।

भर्त्री हि शश्वतामसि जनानां च न्यञ्चनी ॥२॥

वृक्षंवृक्षमा रोहसि वृष्यन्तीव कन्यला ।

जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती स्पर्णी नाम वा असि ॥३॥

यद्वण्डेन यदिष्ट्वा यद्वारुहंसा कृतम् ।

तस्य त्वमसि निष्कृतिः सेमं निष्कृधि पुरुषम् ॥४॥

रात्रीं । माता । नमः । पिता । अर्यमा । ते । पितामहः ।

सिल्लाची । नाम । वै । असि । सा । देवानाम् । असि । स्वसा ॥ १ ॥

यः । त्वा । पिबति । जीवति । त्रायसे । पुरुषम् । त्वम् ।

भर्त्री । हि । शश्वताम् । असि । जनानाम् । च । निऽअञ्चनी ॥ २ ॥

वृक्षम्ऽवृक्षम् । आ । रोहसि । वृष्यन्तीऽइव । कन्यला ।

जयन्ती । प्रतिऽआतिष्ठन्ती । स्पर्णी । नाम । वै । असि ॥ ३ ॥

यत् । दण्डेन । यत् । इष्ट्वा । यत् । वा । अरुः । हरसा । कृतम् ।

तस्य । त्वम् । असि । निऽकृतिः । सा । इमम् । निः । कृधि । पुरुषम् ॥ ४ ॥

V.4.10 Diseases of head, defects of eyes, and maladies of the body, all that the kuṣṭha relieves, as well as it is a divine tonic. (for virility i.e., vṛṣṇyam.)

Lakṣā or Lac

V.5.1 Night is (your) mother, cloud (your) father, and the sun of Vaiśākha month (aryaman) is your grand father. Surely your name is silāchī. As such, you are sister of the bounties of Nature.

V.5.2 He, who drinks you, lives (long). You save man. You are sustainer of all and a secure shelter for people.

V.5.3 You cling to each and every tree like a passionate maiden; you are conquering, standing fast and, verily, sparāṇī (the winner) by name.

V.5.4 Whatever injury has been caused by a staff, by an arrow or by fire, you are a relief therefor. May you grant relief to this man.

भद्रात्पुक्षाभिस्तिष्ठस्यश्चत्थात्खदिराद्वात् । भद्राभ्यगोधात्पर्णात्सा न एक्षरुन्धति ॥५॥
हिरण्यवर्णे सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे । रुतं गच्छासि निष्कृते निष्कृतिर्नाम वा असि ॥६॥

हिरण्यवर्णे सुभगे शुष्मे लोमशवक्षणे ।

अपामसि स्वसां लाक्षे वार्तो ह्यात्मा बभूव ते ॥७॥

सिलाची नाम कानीनोजबभ्रु पिता तव ।

अश्वो यमस्य यः श्यावस्तस्य ह्यस्नास्युक्षिता ॥८॥

अश्वस्यास्रः संपतिता सा वृक्षो अभि सिंस्यदे ।

सरा पतत्रिणी भूत्वा सा न एक्षरुन्धति ॥९॥

भद्रात् । पुक्षात् । निः । तिष्ठसि । अश्चत्थात् । खदिरात् । ध्वात् ।

भद्रात् । न्यगोधात् । पर्णात् । सा । नः । आ । इहि । अरुन्धति ॥ ५ ॥

हिरण्यवर्णे । सुभगे । सूर्यवर्णे । वपुःऽतमे ।

रुतम् । गच्छासि । निःऽकृते । निःऽकृतिः । नाम । वै । असि ॥ ६ ॥

हिरण्यवर्णे । सुभगे । शुष्मे । लोमशवक्षणे ।

अपाम् । असि । स्वसां । लाक्षे । वार्तः । ह । आत्मा । बभूव । ते ॥ ७ ॥

सिलाची । नाम । कानीनः । अजवभ्रु । पिता । तव ।

अश्वः । यमस्य । यः । श्यावः । तस्य । ह । अस्ना । असि । उक्षिता ॥ ८ ॥

अश्वस्य । अस्नः । सम्पतिता । सा । वृक्षान् । अभि । सिंस्यदे ।

सरा । पतत्रिणी । भूत्वा । सा । नः । आ । इहि । अरुन्धति ॥ ९ ॥

V.5.5 You arise from beneficent plakṣa (waved leaf fig tree, *Ficus infectoria*), aśvatha (holy fig tree, *Ficus religiosa*), khadira (*Acacia catechu*), dhava (*Grislea tomentosa*), and from beneficent nyagrodha (Banian tree, *Ficus indica*) and paṇa (flame of the forest, *Butea Frondosa*). As such, may you come to us, O curer of injuries. (Cf. Av. IV.37.4)

V.5.6 O gold-coloured (hiranya varṇa), bringer of good fortune, sun-coloured and most beneficial for body, O relieving one, may you reach the wound (or injury); verily, niṣkṛti (reliever) is your name.

V.5.7 O gold-coloured, bringer of good fortune, potent, and hairy-bodied, you are sister of waters. O lac (lākṣā), the wind is, verily, your soul. (Lākṣā = a plant on which the cochineal insect, which produces the red dye is found)

V.5.8 Silāchī is your name. O goat-brown, your begetter is beneficial for eye-balls. Verily, you have been sprinkled with the blood of the fast moving horse of the ordainer Lord (Yama).

V.5.9 Dripping horse's blood, she glided towards the trees. As such, O healer of wounds, may you come to us oozing (patatṛiṇī) and falling (arundhati).

(१) षष्ठं सूक्तम्

(१-१४) चतुर्विंशत्यस्य सूक्तस्याचर्या ऋषिः । (१) ऋषयर्चो ब्रह्मादित्यः, (२) द्वितीयायाः कर्मणि, (३-४) कृतीयाचतुर्थो ऋषयः, (५-८) पञ्चम्यादिषत्सुतां सोमाकर्मैः, (९) ऋषयः हेति, (१०) दशम्या अग्निः, (११-१४) एकदश्यादिषत्सुतां सचात्मा ऋषे देवताः । (१, ९) ऋषयः ऋषयोऽग्निवृत्, (२) द्वितीयाया अनुवृत्, (३) कृतीयाया वगती, (४) चतुर्थ्याः पञ्चम्यानुवृत्तिविषयानां वगती, (५-८) पञ्चम्यादिषत्स्य विषया विपद्वाचनी, (८) अष्टम्या एकदश्यादि-
विषयाऽनुवृत्, (१०) दशम्याः वस्तारपङ्क्तिः, (११-१३) एकदश्यादि-
षत्स्य पङ्क्तिः, (१४) चतुर्विंशत्यं स्वराद् पङ्क्तिरुद्भासि ॥

ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्दि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।
स बुध्या उपमा अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥१॥
अनात्ता ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।
वीरान्नो अत्र मा दमन्तह एतत्पुरो दधे ॥२॥
सहस्रधार एव ते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा असुश्चतः ।
तस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवे ॥३॥
पर्यु पु प्र धन्वा वाजसातये परि वृत्राणि सुक्षणिः ।
द्विषस्तदध्वर्णवेनेयसे सनिस्त्रसो नामासि त्रयोदशो मास इन्द्रस्य गृहः ॥४॥
न्वेडुतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडत नः ॥५॥

ब्रह्म । जज्ञानम् । प्रथमम् । पुरस्तात् । वि । सीमतः । सुरुचः । वेनः । आवः ।
सः । बुध्याः । उपमाः । अस्य । विष्टाः । सतः । च । योनिम् । असतः । च । वि । वः ॥
अनात्ताः । ये । वः । प्रथमाः । यानि । कर्माणि । चक्रिरे ।
वीरान् । नः । अत्र । मा । दमन् । तत् । वः । एतत् । पुरः । दधे ॥ २ ॥
सहस्रधारः । एव । ते । सम् । अस्वरन् । दिवः । नाके । मधुजिह्वाः । असुश्चतः ।
तस्य । स्पशः । न । नि । मिषन्ति । भूर्णयः । पदेपदे । पाशिनः । सन्ति । सेतवे ॥ ३ ॥
परि । ऊं इति । सु । प्र । धन्व । वाजसातये । परि । वृत्राणि । सुक्षणिः । द्विषः । तत् ।
अधि । अर्णवेन । ईयसे । सनिस्त्रसः । नाम । असि । त्रयः । दशः । मासः । इन्द्रस्य । गृहः ॥४॥
नु । एतेन । अरात्सीः । असौ । स्वाहा ।
तिग्मऽआयुधौ । तिग्महेती इति तिग्महेती । सुशेवौ । सोमारुद्रौ । इह । सु । मृडतम् । नः ॥५॥

Brahma - Aditya

- V.6.1** The supreme Lord was the first knower, pre-existing all. The beneficial one from the summit enlightens beautiful worlds. He illuminates the regions, mid-regions, the worlds existing therein and the womb of the existent and non-existent. (Also Yv. XIII.3; Av. IV.1.1)

Karma

- V.6.2** None have attained (anāpta) to those of old, those who accomplished holy acts for you. Let them not harm your young heroes here, and for this reason I set before you this. (Also Av. IV.7.7)

Group of Rudras

- V.6.3** In the thousand streamed one they resounded (samasvaran) together in the firmament (nākaḥ) of the sky (divaḥ), they, the honey-tongued (madhu-jihva), unhindered. His zealous (bhūrṇi) spies work not. In every place are they with fetters or ties (pāśāni). (Also Rg. IX.73.4)

- V.6.4** Round about, you run forward to take possession of the winning booty, round about overpowering vṛtrāṇi or adversaries. Thereafter, you proceed to suppress the haters by a sea-route (arṇava). Weakling (sanisrasa) by name, of course, you are, the thirteenth month, Indra's house (trayodaśaḥ masaḥ, indrasya gṛhaḥ).

Soma - Rudra Pair

- V.6.5** Surely with this you, so and so, have achieved success (nvetenārāt-sīrasau), Svāhā. O blissful Lord and terrible punisher, having sharpened weapons and sharpened missiles, may both of you, worthy of worship, be very kind and gracious to us here.

अवैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमाख्याविह सु मृदतं नः ॥६॥
 अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
 तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमाख्याविह सु मृदतं नः ॥७॥
 मुमुक्तमस्मान्दुरितादवद्याञ्जुषेया यज्ञममृतमस्मासु धत्तम् ॥८॥
 चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते ।
 मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते संन्तु येऽस्माँ अभ्यघायन्ति ॥९॥
 योऽस्माँश्चक्षुषा मनसा चित्याकृत्या च यो अघायुरभिदासात् ।
 त्वं तानभे मेन्यामेनीन्कृणु स्वाहा ॥१०॥
 इन्द्रस्य गृहोऽसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेभ्यः सर्वेपुरुषः
 सर्वोत्मा सर्वेतनूः सह यन्मेस्ति तेन ॥११॥

अव । एतेन । ० ॥ ६ ॥

अप । एतेन । ० ॥ ७ ॥

मुमुक्तम् । अस्मान् । दुःऽऽतात् । अवघात् । जुषेयाम् । यज्ञम् । अमृतम् । अस्मासु । धत्तम् ॥
 चक्षुषः । हेते । मनसः । हेते । ब्रह्मणः । हेते । तपसः । च । हेते ।
 मेन्याः । मेनिः । असि । अमेनयः । ते । संन्तु । ये । अस्मान् । अभिऽअघायन्ति ॥ ९ ॥
 यः । अस्मान् । चक्षुषा । मनसा । चित्या । आऽकृत्या । च । यः । अघायुः । अभिऽदासात् ।
 त्वम् । तान् । अग्ने । मेन्या । अमेनीन् । कृणु । स्वाहा ॥ १० ॥
 इन्द्रस्य । गृहः । असि । तम् । त्वा । प्र । पद्ये । तम् । त्वा । प्र । विशामि । सर्वेभ्यः ।
 सर्वेऽपुरुषः । सर्वेऽत्मा । सर्वेऽतनूः । सह । यत् । मे । अस्ति । तेन ॥ ११ ॥

V.6.6 With this you, so and so, you have failed to achieve complete success (avaitenarāt-sīrasau). Svāhā. O blissful Lord (Soma) and terrible punisher (Rudra), having sharpened weapons (tigma āyudha) and sharpened missiles (tigma hetī) may both of you, worthy of worship, be kind and gracious to us here. (tigma = sharpened; āyudha = weapon , hetī = missile).

V.6.7 With this you, so and so, have committed offence (apaitenarat-sirasau). Svāhā. O blissful Lord and terrible punisher, having sharpened weapons and sharpened missiles, may both of you, worthy of worship, be kind and gracious to us here.

V.6.8 May both of you free us from reprehensible sin. May you accept our offering. My you bestow immortality on us.

Heti - Missile

V.6.9 O missile of vision, missile of mind, missile of knowledge and missile of austerities, you are the weapon of weapons. May they become weaponless who commit sins against us. (Cakṣuse hete = missile of vision; manaso hete = missile of mind; brahmaṇo hete = missile of knowledge)

Agniḥ

V.6.10 Who-so-ever sinful persons try to enslave us with eye, with mind, with thought and with design, O adorable Lord, may you make them weaponless with your weapon.

All-designating Rudrah

V.6.11 You are the abode of the resplendent Lord. To you as such, I approach. I enter you as such, with all my senses (gau), with all my manly activity, with all my soul, with all my body and with all whatever is mine.

इन्द्रस्य शर्मांसि । तं त्वा प्र पण्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेगुः सर्वपूरुषः
सर्वात्मा सर्वतनुः सह यन्मेस्ति तेन ॥१२॥

इन्द्रस्य वर्मांसि । तं त्वा प्र पण्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेगुः सर्वपूरुषः
सर्वात्मा सर्वतनुः सह यन्मेस्ति तेन ॥१३॥

इन्द्रस्य वरूयमसि । तं त्वा प्र पण्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेगुः सर्वपूरुषः
सर्वात्मा सर्वतनुः सह यन्मेस्ति तेन ॥१४॥

इन्द्रस्य । शर्म । अ॒सि । ० ॥ १२ ॥

इन्द्रस्य । वर्म । अ॒सि । ० ॥ १३ ॥

इन्द्रस्य । वरूयम् । अ॒सि । ० ॥ १४ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-१०) वसुधैवकुटुम्बकम् सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । (१-३, १-१०) वसुधावितृचस्य वसुधावितृचार्वाङ्गापतयः,

(४-५) वसुधैवकुटुम्बकम् सप्तमती देवताः । (१) वसुधाया विपद्भर्ता मत्तारपङ्क्तिः, (२-३, ५,

७-१०) क्षितीयाद्वृषीणापङ्क्तीनां सप्तम्यावितृचस्यार्वाङ्गापतयः, (४) वसुधैवः

वसुधावितृचः, (५) वसुधाया मत्तारपङ्क्तिः सप्तम्याति ॥

आ नो भर मा परि छा अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् ।

नमो वीर्त्साया असमृद्धये नमो अस्त्वरतये ॥१॥

यमराते पुरोधस्ते पुरुष परिप्रापिणम् ।

नमस्ते तस्मै कृष्णो मा वनि व्यययीर्मम ॥२॥

प्र णो वनिर्देवकृता दिवा नक्तं च कल्पताम् ।

अरातिमनुप्रेमो वयं नमो अस्त्वरतये ॥३॥

आ । नः । भर । मा । परि । स्थाः । अ॒रा॒ते । मा । नः । र॒क्षीः । दक्षिणाम् । नीयमानाम् ।

नमः । वि॒र्त्सा॒यै । अस॑मृद्धये । नमः । अ॒स्तु । अ॒रा॒तये ॥ १ ॥

यम् । अ॒रा॒ते । पुरः॒ध॒स्ते । पुरु॑षम् । परि॒प्रा॒पिणम् ।

नमः । ते । तस्मै । कृ॒ष्णः । मा । व॒निम् । व्य॒य॒यीः । मम॑ ॥ २ ॥

प्र । नः । व॒निः । दे॒व॒कृ॒ता । दि॒वा । न॒क्तम् । च । क॒ल्प॒ताम् ।

अ॒रा॒तिम् । अ॒नु॒प्रे॒मः । व॒यम् । नमः । अ॒स्तु । अ॒रा॒तये ॥ ३ ॥

V.6.12 You are the shelter of the resplendent Lord. To you as such, I approach. I enter you as such, with all my senses (gau), with all my manly activity, with all my soul, with all my body and with all whatever is mine.

V.6.13 You are the armour of the resplendent Lord. To you as such, I approach. I enter you as such with all my senses (gau), with all my manly activity, with all my soul, with all my body and with all whatever is mine.

V.6.14 You are the protective shield of the resplendent Lord. To you as such, I approach. I enter you as such with all my senses (gau), with all my manly activity, with all my soul, with all my body and with all whatever is mine.

Arti - Niggards

V.7.1 O niggardliness (arāte), may you bestow wealth on us, but do not encircle us. May you not bar our rightful dues from being brought to us. Let our homage be to the frustrating unwealthiness; let our homage be to the niggardliness.

V.7.2 O niggardliness, whomsoever a prating man you bring to prominence, to him we bow in reverence. May you not frustrate my heart's desire.

V.7.3 May your heart's desire, created by the divinities, be fulfilled day and night. We hereby approach the niggardliness. To niggardliness we pay our homage.

सरस्वतीमनुमतिं भगं यन्तो हवामहे ।
 वाचं जुष्टां मधुमतीमवादिषं देवानां देवहूतिषु ॥४॥
 यं याचाम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा ।
 श्रद्धा तमय विन्दतु दत्ता सोमेन बभ्रुणा ॥५॥
 मा वनि मा वाचं नो वीत्सीरुभाविन्द्राग्नी आ भरतां नो वसूनि ।
 सर्वे नो अथ दित्सन्तोरातिं प्रति हर्षत ॥६॥
 पुरोपेक्षसमृद्धे वि ते हृतिं नयामसि ।
 वेदं त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते ॥७॥
 उत नम्रा बोभुवती स्वप्नया सचसे जनम् ।
 अराते चित्तं वीत्सन्त्याकूतिं पुरुषस्य च ॥८॥
 या महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानशे ।
 तस्यै हिरण्यकेश्यै निःश्रित्या अकरं नमः ॥९॥

सरस्वतीम् । अनुमतिम् । भगम् । यन्तः । हवामहे ।
 वाचम् । जुष्टाम् । मधुमतीम् । अवादिषम् । देवानाम् । देवहूतिषु ॥ ४ ॥
 यम् । याचामि । अहम् । वाचा । सरस्वत्या । मनःयुजा ।
 श्रद्धा । तम् । अथ । विन्दतु । दत्ता । सोमेन । बभ्रुणा ॥ ५ ॥
 मा । वनिम् । मा । वाचम् । नः । वि । ईत्सीः । उभौ । इन्द्राग्नी इति । आ । भरताम् । नः । वसूनि ।
 सर्वे । नः । अथ । दित्सन्तः । अरातिम् । प्रति । हर्षत ॥ ६ ॥
 पुरः । अप । इहि । असम्पृद्धे । वि । ते । हृतिम् । नयामसि ।
 वेदं । त्वा । अहम् । निमीवन्तीम् । नितुदन्तीम् । अराते ॥ ७ ॥
 उत । नम्रा । बोभुवती । स्वप्नया । सचसे । जनम् ।
 अराते । चित्तम् । विईत्सीन्ती । आऽकूतिम् । पुरुषस्य । च ॥ ८ ॥
 या । महती । महाऽउन्माना । विश्वाः । आशाः । विऽआनशे ।
 तस्यै । हिरण्यकेश्यै । निःश्रित्यै । अकरम् । नमः ॥ ९ ॥

Sarasvatī

V.7.4 Moving forward, we hereby invoke the learning divine (sarasvatī); the assent (anumatī), and the prosperity (bhaga). At the invocations of the enlightened ones, I have uttered sweet words, which are pleasing to the enlightened ones.

V.7.5 Whomsoever I beg with words full of learning divine and with sincerity of mind, may faith, granted by the sustainer blissful Lord, come to him today.

Arati - Niggards

V.7.6 May you not frustrate my desire, nor my words. May the Lord resplendent and adorable bestow plenty of riches on us. May all those, who are willing to give gifts to us give up niggardliness today.

V.7.7 O destitution, go away far from here. We turn away your weapon. O niggardliness, I know you as weakening or debilating and torturing (nimīvantīm) or *excruciating (nitudantīm)

V.7.8 O niggardliness, even becoming stark naked, you haunt people even in their dreams, frustrating the thinking and intending of a man.

V.7.9 Who, being mighty and vast, pervades all the regions, to her the golden-haired wretchedness, I have bowed in reverence.

हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मही । तस्यै हिरण्यद्रापयेरात्मा अकरं नमः ॥१०॥

हिरण्यवर्णा । सुभगा । हिरण्यकशिपुः । मही ।

तस्यै । हिरण्यद्रापये । अरात्मा । अकरम् । नमः ॥ १० ॥

(८) अहमं सुतम्

(१-२) नवर्षस्यास्य सुतस्यावर्षा ऋषिः । (१-२) नवमाद्वितीयचोक्तचोरिः, (१) कृतीयाया विषे देवा, (४-९) ऋतुर्ष्याधि-
पन्मन्त्रो देवताः । (१, ५, ८) नवमापञ्चम्यहमीनामनुष्टुप्, (२) द्वितीयायास्त्र्यसप्ताना वदपदा वगती, (३-४)
कृतीयापञ्चम्योर्द्विरिष्यपञ्चम्य, (५) षष्ठ्या आस्तारपञ्चम्य, (७) सप्तम्या इष्टुष्मिन्गर्मा पञ्चापञ्चम्य, (९) नवम्याश्च
त्र्यसप्ताना वदपदा इष्टुष्मिन्गर्मा वगती कन्दांसि ॥

वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य आज्यं वह । अग्ने तौ इह मादय सर्व आ यन्तु मे हवम् ॥१॥

इन्द्रा याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु ।

इम ऐन्द्रा अतिसरा आकृतिं सं नमन्तु मे ।

तेभिः शकेम वीर्यं जातवेदस्तनूवशिन ॥२॥

यदुसावमुतो देवा अदेवः संश्चिकीर्षति ।

मा तस्यामिर्हव्यं वाक्षीद्वै देवा अस्य मोप गुर्ममैव हवमेतन ॥३॥

अतिं धावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हत ।

अविं वृकं इव मग्नीत स वो जीवन्मा मोचि प्राणमस्यापि नह्यत ॥४॥

वैकङ्कतेन । इध्मेन । देवेभ्यः । आज्यम् । वह ।

अग्ने । तान् । इह । मादय । सर्वे । आ । यन्तु । मे । हवम् ॥ १ ॥

इन्द्र । आ । याहि । मे । हवम् । इदम् । करिष्यामि । तत् । शृणु ।

इमे । ऐन्द्राः । अतिसराः । आकृतिम् । सम् । नमन्तु । मे ।

तेभिः । शकेम् । वीर्यम् । जातवेदः । तनूवशिन ॥ २ ॥

यत् । असौ । अमुतः । देवाः । अदेवः । सन् । चिकीर्षति । मा । तस्य । अग्निः ।

हव्यम् । वाक्षीत् । हवम् । देवाः । अस्य । मा । उप । गुः । मर्म । एव । हवम् । आ । इतन ॥ ३ ॥

अतिं । धावत । अतिसराः । इन्द्रस्य । वचसा । हत ।

अविम् । वृकः । इव । मग्नीत । सः । वः । जीवन् । मा । मोचि । प्राणम् । अस्य । अपि । नह्यत ॥ ४ ॥

- V.7.10** Gold-colored, prosperous, mighty, supported on golden pillows and clad in golden fabrics - to her, the niggardliness, I have bowed in reverence.

Agnih

- V.8.1** O sacrificial fire, with the burning wood of vikaṅkata (*Flacourtia sapida*), may you carry the purified butter to the bounties of Nature. May you make them revel here. May all of them come at my call. (vikaṅkata = a fuel for sacrifices, the fire -yajñas)

- V.8.2** O resplendent Lord, come to my sacrifice. Listen what I shall do. May these far-reaching influences of the resplendent Lord incline towards my intention. With those, O knower of all, O Lord of the body, may we be able to win heroic vigour.

All Bounties of Nature

- V.8.3** O enlightened ones, what that undivine person wants to perform there, may the sacrificial fire not carry his oblation. May the enlightened ones not go to him. May they come only unto my invocation.

Indrah

- V.8.4** Run forward, O vanguard soldiers, slay at the command of the resplendent king (Indra); kill (the enemy) just as a wolf worries a sheep. Let him not escape alive from you. Shut even his breath fast.

यममी पुरोदधिरे ब्रह्माणमपभूतये । इन्द्र स ते अधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥५॥

यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।

तनुपानं परिपानं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तदस्मि कृधि ॥६॥

यानसारवतिसरांश्चकार कृणवच्च यान् ।

त्वं तानिन्द्र वृत्रहन्प्रतीचः पुनरा कृधि यथासुं तृणह्नां जनम् ॥७॥

यथेन्द्र उद्वाचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् ।

कृष्वेहमधरास्तयामूँलंश्चतीभ्यः समाभ्यः ॥८॥

अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन्प्रो मर्माणि विध्य । अत्रैवैनानिभि तिष्ठेन्द्र मेघाहं तव ।

अनु त्वेन्द्रा रभामहे स्याम सुमतौ तव ॥९॥

यम् । अमी इति । पुरःपुदधिरे । ब्रह्माणम् । अपभूतये ।

इन्द्र । सः । ते । अधःस्पदम् । तम् । प्रति । अस्यामि । मृत्यवे ॥ ५ ॥

यदि । प्रेयुः । देवपुराः । ब्रह्म । वर्माणि । चक्रिरे ।

तनुपानम् । परिपानम् । कृष्णानाः । यत् । उपःपुचिरे । सर्वम् । तत् । अस्मि । कृधि ॥ ६ ॥

यान् । असौ । अतिसरान् । चकार । कृणवत् । च । यान् ।

त्वम् । तान् । इन्द्र । वृत्रहन् । प्रतीचः । पुनः । आ । कृधि । यथा । अमुम् । तृणहान् । जनम् ॥ ७ ॥

यथा । इन्द्रः । उद्वाचनम् । लब्ध्वा । चक्रे । अधःस्पदम् ।

कृष्वे । अहम् । अधरान् । तथा । अमुन् । शस्वतीभ्यः । समाभ्यः ॥ ८ ॥

अत्र । एनान् । इन्द्र । वृत्रहन् । उप्रः । मर्माणि । विध्य । अत्र । एव । एनान् । अभि ।

तिष्ठ । इन्द्र । मेदी । अहम् । तव । अनु । त्वा । इन्द्र । आ । रभामहे । स्याम । सुमतौ । तव ॥ ९ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-८) अष्टमस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । वास्तोष्पतिर्वेदता । (१, ५) प्रथमापञ्चम्योर्ऋचोर्देवी बृहती, (२, १)

द्वितीयापञ्चम्योर्देवी भिरुप्, (३-४) तृतीयापञ्चम्योर्देवी अगती, (५) सप्तम्याः पञ्चपदा विराडुज्जिगृहती-

गर्मा पञ्चपदा अगती, (८) अष्टम्याश्च उपवसाना वतुष्वदा पुरस्कृतिभिर्बृहतीगर्मातिअगती ऊन्यांसि ॥

द्विवे स्वाहा ॥१॥

द्विवे । स्वाहा ॥१॥

V.8.5 May that wise one, whom they have appointed as a priest for causing injury, O resplendent king, let him go under your feet. I hereby throw him to death.

V.8.6 If they have moved forward against the enlightened ones, have made the prayer (knowledge) their armour, and for making an all round defence for their bodies, whatever they utter, may you make all that powerless.

V.8.7 What persons he had made his vanguard soldiers, and whom he is likely to make; may you, O resplendent Lord, slayer of the evil, turn them back again from all, so that they may kill him.

V.8.8 As the resplendent Lord, seizing the boastful one, lowers him in rank and prestige, so do I subdue those persons for all the coming years.

V.8.9 O resplendent Lord, slayer of evil, may you, the fierce, pierce these (enemies) through their vitals. May you defeat them just here, O resplendent Lord. Your ally am I. We act according to you, O resplendent Lord. May we be in your good grace.

Vāstoṣpatiḥ

V.9.1 I dedicate it to sky.

पृथिव्यै स्वाहा ॥२॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥३॥

अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥४॥ दिवे स्वाहा ॥५॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥६॥

सूर्यो मे चक्षुर्वातः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् ।

अस्तुतो नामाहमयमस्मि स आत्मानं नि दधे द्यावापृथिवीभ्यां गोपीथाय ॥७॥

उदायुरुद्धलमुत्कृतमुत्कृत्यामुन्मनीषामुदिन्द्रियम् ।

आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा मे स्त गोपायतं मा ।

आत्मसदौ मे स्त मा मा हिंसिष्टम् ॥८॥

पृथिव्यै । स्वाहा ॥२॥ अन्तरिक्षाय । स्वाहा ॥३॥

अन्तरिक्षाय । स्वाहा ॥४॥ दिवे । स्वाहा ॥५॥ पृथिव्यै । स्वाहा ॥ ६ ॥

सूर्यः । मे । चक्षुः । वातः । प्राणः । अन्तरिक्षम् । आत्मा । पृथिवी । शरीरम् । अस्तुतः ।

नाम । अहम् । अयम् । अस्मि । सः । आत्मानम् । नि । दधे । द्यावापृथिवीभ्याम् । गोपीथाय ॥

उत् । आयुः । उत् । बलेम् । उत् । कृतम् । उत् । कृत्याम् । उत् । मनीषाम् । उत् । इन्द्रियम् ।

आयुःऽकृत् । आयुष्पत्नीत्यायुःऽपत्नी । स्वधाऽवन्तौ । गोपा । मे । स्तम् । गोपायतम् । मा ।

आत्मऽसदौ । मे । स्तम् । मा । मा । हिंसिष्टम् ॥ ८ ॥

V.9.2 I dedicate it to earth.

V.9.3 I dedicate it to midspace (antarikṣa).

V.9.4 I dedicate it to midspace.

V.9.5 I dedicate it to sky.

V.9.6 I dedicate it to earth.

V.9.7 The sun is my vision, the wind my breath, the atmosphere my soul and the earth my body. Here, I am ever-unconquered. As such, I place myself under the care of heaven and earth for protection.

V.9.8 O makers and protectors of long life, full of comforts, may you two become my protectors. May you protect me leading my life upward (udāyuh), my strength upward (balamut), my accomplishment (kṛta) upward, my actions (kṛtya) upward, my understanding upward and vigour of my sense-organs upward. May you be established in my self (ātma sadau me stām). May you never injure me (mā mā hiṇsiṣṭam).

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्षस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । वास्तोष्पतिर्देवता । (१-९) प्रथमाविषदृषां यवमध्या त्रिपदा गायत्री, (७) सप्तम्या यवमध्या ककुप्, (८) अष्टम्याश्च पुरोहितद्वयमुद्गुन्नाभौ पराष्टिस्त्र्यम्बसाना वतुष्पदातिवगती छन्दांसि ॥

अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ प्रा॒च्या दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥१॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ दक्षि॑णाया दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥२॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ प्र॒ती॒च्या दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥३॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ उ॒दी॒च्या दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥४॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ ध्रु॒वाया॑ दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥५॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ ऊ॒र्ध्वाया॑ दि॒शो घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥६॥
 अ॒श्म॒व॒र्म मे॒सि यो मा॒ दि॒शाम॑न्तर्द॒शेभ्यो॑ घ्रा॒युर॑भि॒दासा॑त् । ए॒तत्स ऋ॑च्छात् ॥७॥

अ॒श्म॒व॒र्म । मे॒ । अ॒सि॒ । यः । मा॒ । प्रा॒च्याः । दि॒शः । अ॒घ॒ऽयुः । अ॒भि॒ऽदासा॑त् ।
 ए॒तत् । सः । ऋ॑च्छात् ॥ १ ॥

० मा॒ । दक्षि॑णायाः । दि॒शः । ०० ॥ २ ॥

० मा॒ । प्र॒ती॒च्याः । दि॒शः । ०० ॥ ३ ॥

० मा॒ । उ॒दी॒च्याः । दि॒शः । ०० ॥ ४ ॥

० मा॒ । ध्रु॒वायाः । दि॒शः । ०० ॥ ५ ॥

० मा॒ । ऊ॒र्ध्वायाः । दि॒शः । ०० ॥ ६ ॥

अ॒श्म॒व॒र्म । मे॒ । अ॒सि॒ । यः । मा॒ । दि॒शाम् । अ॒न्तः॒ऽद॒शेभ्यः॑ । अ॒घ॒ऽयुः । ०० ॥ ७ ॥

Vāstoṣpatiḥ

- V.10.1** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked assails me from the eastern quarter (region), let him have to face it.
- V.10.2** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked one assails me from the southern region, let him have to face it.
- V.10.3** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked assails me from the western region, let him have to face it.
- V.10.4** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked assails me from the northern region, let him have to face it.
- V.10.5** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked one assails me from the downward region, let him have to face it.
- V.10.6** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked one assails me from the upward region, let him have to face it.
- V.10.7** You are my stone-hard armour. Whosoever wicked one assails me from the mid-regions (middle of the regions, corners - antardeśa), let him have to face it.

बृहता मन उप ह्ये मातरिर्धना प्राणापानौ ।
 सूर्याचक्षुर्न्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् ।
 सरस्वत्या वाचमुप ह्यामहे मनोयुजा ॥८॥

बृहता । मनः । उप । ह्ये । मातरिर्धना । प्राणापानौ । सूर्यात् । चक्षुः । अन्तरिक्षात् ।
 श्रोत्रम् । पृथिव्याः । शरीरम् । सरस्वत्या । वाचम् । उप । ह्यामहे । मनःयुजा ॥ ८ ॥

(११) एकादशां सूक्तम्

(१-११) एकादशार्थस्यास्य सूक्तस्याध्यासः क्रमः । वरुणो देवता । (१) वषट्कारो भुरिषिषट्कारः, (२, ४-५, ७-१०) द्वितीयाचक्षुर्भीषज्जमीनां सप्तम्यादिषत्सुप्ताज्ज भिषुर्, (१) क्लीबायाः षष्टिः, (१) षष्ठ्याः षड्पदातिषाडरी, (११) एकादश्याश्च इयवसाना षट्पदात्पट्टिस्त्वन्दांसि ॥

कथं महे असुरायाज्वीरिह कथं पित्रे हरये त्वेषनृम्णः ।
 पृश्नि वरुण दक्षिणा ददावान्पुनर्मघ त्वं मनसाचिकित्सी ॥१॥
 न कामेन पुनर्मघो भवामि सं चक्षे कं पृश्निमेतामुपाजे ।
 केन नु त्वमथर्वन्काव्येन केन जातेनासि जातवैदाः ॥२॥
 सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवैदाः ।
 न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ॥३॥
 न त्वदन्यः क्वितरो न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
 त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स चिन्तु त्वज्जनो मायी बिभाय ॥४॥

कथम् । महे । असुराय । अज्वीः । इह । कथम् । पित्रे । हरये । त्वेषनृम्णः ।
 पृश्निम् । वरुण । दक्षिणाम् । ददावान् । पुनःऽमघ । त्वम् । मनसा । अचिकित्सीः ॥१॥
 न । कामेन । पुनःऽमघः । भवामि । सम् । चक्षे । कम् । पृश्निम् । एताम् । उप । अजे ।
 केन । नु । त्वम् । अथर्वन् । काव्येन । केन । जातेन । असि । जातवैदाः ॥ २ ॥
 सत्यम् । अहम् । गभीरः । काव्येन । सत्यम् । जातेन । अस्मि । जातवैदाः ।
 न । मे । दासः । न । आर्यः । महित्वा । व्रतम् । मीमाय । यत् । अहम् । धरिष्ये ॥३॥
 न । त्वत् । अन्यः । क्वितरः । न । मेधया । धीरतरः । वरुण । स्वधाऽवन् । त्वम् ।
 ता । विश्वा । भुवनानि । वेत्थ । सः । चित् । नु । त्वत् । जनः । मायी । बिभाय ॥४॥

V.10.8 I ask for the mind from the great one, in-breath and out-breath from the atmospheric wind, O sight from the sun, body from the earth. We ask for the speech full of thought from the learning divine.

Varuṇaḥ

V.11.1 In what manner did you talk to the great life enjoyer here; in what manner, O terrible in might, to your pale-coloured father? O venerable one, having given the spotted cow as sacrificial fee, you thought in your mind to take that back, O desirous of becoming rich again.

V.11.2 I do not become rich again due to desire (greed). To whom should I show ? I take this cow back for contemplation. O undisturbed one, by what poetry (fore-sight) and by what creation have you become knower of all beings ?

V.11.3 Truly, I am profound with omnivision; truly due to the creation I am knower of all the beings. Neither a slave, nor a master with his might can violate the law that I shall lay down.

V.11.4 O self-dependent venerable Lord, there is no one better omnivisioned than yourself, nor courageous with wisdom. You know all that exists. Therefore, a wily person is surely afraid of you.

त्वं ह्यङ्ग वरुण स्वधावन्विश्वा वेत्य् जनिमा सुप्रणीते ।
 किं रजस एना परो अन्यदस्त्येना किं परेणावरममुर ॥५॥
 एकं रजस एना परो अन्यदस्त्येना पर एकेन दुर्णशं चिदुर्वाक् ।
 तत्ते विद्वान्वरुण प्र ब्रवीम्यधोर्वचसः पणयो भवन्तु
 नीचैर्दासा उप सर्पन्तु भूमिम् ॥६॥
 त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मघेष्ववद्यानि भूरि
 मो षु पर्णीभ्येऽतार्वतो भून्मा त्वा वोचन्नराधसं जनासः ॥७॥
 मा मा वोचन्नराधसं जनासः पुनस्ते पृश्नि जरितर्ददामि ।
 स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वासु मानुषीषु दिक्षु ॥८॥
 आ ते स्तोत्राण्युद्यतानि यन्त्वन्तर्विश्वासु मानुषीषु दिक्षु ।
 देहि नु मे यन्मे अदत्तो असि युज्यो मे सप्तर्षदः सखासि ॥९॥
 समा नौ बन्धुवरुण समा जा वेदाहं तथन्नाविषा समा जा ।
 ददामि तथत्ते अदत्तो अस्मि युज्यस्ते सप्तर्षदः सखासि ॥१०॥

त्वम् । हि । अङ्ग । वरुण । स्वधाऽवन् । विश्वा । वेत्य् । जनिम् । सुऽप्रणीते । किम् ।
 रजसः । एना । परः । अन्यत् । अस्ति । एना । किम् । परेण । अवरम् । अमुर ॥ ५ ॥
 एकम् । रजसः । एना । परः । अन्यत् । अस्ति । एना । परः । एकेन । दुःऽणशम् ।
 चित् । अर्वाक् । तत् । ते । विद्वान् । वरुण । प्र । ब्रवीमि । अधऽवचसः । पणयः ।
 भवन्तु । नीचैः । दासाः । उप । सर्पन्तु । भूमिम् ॥ ६ ॥
 त्वम् । हि । अङ्ग । वरुण । ब्रवीषि । पुनःऽमघेषु । अवद्यानि । भूरि । मो इति । सु ।
 पणीन् । अभि । एतार्वतः । भूत् । मा । त्वा । वोचन् । अराधसम् । जनासः ॥ ७ ॥
 मा । मा । वोचन् । अराधसम् । जनासः । पुनः । ते । पृश्निम् । जरितः । ददामि ।
 स्तोत्रम् । मे । विश्वम् । आ । याहि । शचीभिः । अन्तः । विश्वासु । मानुषीषु । दिक्षु ॥ ८ ॥
 आ । ते । स्तोत्राणि । उद्यतानि । यन्तु । अन्तः । विश्वासु । मानुषीषु । दिक्षु ।
 देहि । नु । मे । यत् । मे । अदत्तः । असि । युज्यः । मे । सप्तर्षदः । सखा । अस्मि ॥ ९ ॥
 समा । नौ । बन्धुः । वरुण । समा । जा । वेदं । अहम् । तत् । यत् । नौ । एषा । समा । जा ।
 ददामि । तत् । यत् । ते । अदत्तः । अस्मि । युज्यः । ते । सप्तर्षदः । सखा । अस्मि ॥ १० ॥

- V.11.5** O self-dependent venerable Lord, you know all that is born or would be born (all generations - past, present and future). O unerring one, what exists beyond this region, please tell me; also tell me, what more remote is than that which we take as the remotest.
- V.11.6** There is one else beyond this matter (rajas or welkin). That, which is nearer than that distant beyond one, is also difficult to attain. Knowing this well, O venerable Lord, I declare it to you. May the niggards be of suppressed speech. May the slaves behave more humbly on the earth.
- V.11.7** O dear venerable Lord, as you say that there are a lot of vices in those who try to regain wealth, so may you not become one of these niggards (paṇis); may not the people call you an ungenerous donor.
- V.11.8** Let not the people call me an ungenerous donor. O singer of praises, I give you again a spotted cow. With your intellectual powers carry over all my praises to all the mid-quarters, wherever the human beings inhabit.
- V.11.9** May your praises rising upwards go to all the mid-quarters, wherever the human beings inhabit. Grant me what you have not given me as yet. You are suited to me. You are my trusted friend having walked seven steps along with me.
- V.11.10** O venerable Lord, one and same is the connecting bond between both of us; same is our origin. I know well about this common origin of both of us. I give you what was not given as yet. I am suited to you. I am your trusted friend having walked seven steps along with you.

देवो देवार्यं गृणते वयोधा विप्रो विप्राय स्तुवते सुमेधाः ।
 अजीजनो हि वरुण स्वधावन्नर्थवर्णं पितरं देवबन्धुम् ।
 तस्मा उ राधः कृणुहि सुप्रशस्तं सखा नो असि परमं च बन्धुः ॥११॥

देवः । देवार्यं । गृणते । वयःऽधाः । विप्रः । विप्राय । स्तुवते । सुमेधाः ।
 अजीजनः । हि । वरुण । स्वधाऽवन् । अर्थवर्णम् । पितरम् । देवबन्धुम् ।
 तस्मै । ऊ इति । राधः । कृणुहि । सुप्रशस्तम् । सखा । नः । असि । परमम् । च । बन्धुः ॥ ११॥

(१२) द्वापरां सूक्तम्

(१-११) एकदशार्चस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । वातवेदा अङ्गिरैषता । (१-२, ४-११) ऋष्याङ्गितीययो-
 र्ऋचोऽथतुर्ध्यायद्वयमात्रं मिष्टुम्, (१) वृतीयायाश्च ऋक्षिः सख्यसी ॥

सर्मिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः ।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्तं दूतः कविरेसि प्रचेताः ॥१॥
 तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्स्वदया सुजिह्व ।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमन्धन्देवत्रा च कृणुह्वरं नः ॥२॥
 आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्वा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः ।
 त्वं देवानामसि यक्ष होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥३॥
 प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्ने अह्वाम् ।
 व्यु प्रयते वितरं वरीयो देवेभ्यो अर्दितये स्योनम् ॥४॥

सर्मिद्धः । अद्य । मनुषः । दुरोणे । देवः । देवान् । यजसि । जातवेदः ।
 आ । च । वह । मित्रमहः । चिकित्वान् । त्वम् । दूतः । कविः । असि । प्रचेताः ॥ १ ॥
 तनूनपात् । पथः । ऋतस्य । यानान् । मध्वा । समञ्जन् । स्वदय । सुजिह्व ।
 मन्मानि । धीभिः । उत । यज्ञम् । ऋन्धन् । देवऽत्रा । च । कृणुहि । अह्वरम् । नः ॥ २ ॥
 आजुह्वानः । ईड्यः । वन्द्यः । च । आ । याहि । अग्ने । वसुभिः । सजोषाः ।
 त्वम् । देवानाम् । असि । यक्ष । होता । सः । एनान् । यक्षि । इषितः । यजीयान् ॥ ३ ॥
 प्राचीनम् । बर्हिः । प्रदिशा । पृथिव्याः । वस्तोः । अस्याः । वृज्यते । अग्ने । अह्वाम् ।
 वि । ऊं इति । प्रयते । वितरम् । वरीयः । देवेभ्यः । अर्दितये । स्योनम् ॥ ४ ॥

V.11.11 You are life-bestower, enlightened one for the praise-singing enlightened one. You are a sage (vipra), full of wisdom, for the praising sage. O self-dependent (ajījana) venerable Lord, you have made the undisturbed one (atharvāṇam) an elder and friend of the enlightened ones. For him, may you show praise-worthy generosity. You are our friend and the closest kin.

Agniḥ

V.12.1 Kindled (samiddha) this day in the home (dureṇe) of man (mānus), thou, a god, O Jātavedas, dost sacrifice to the gods; and dost thou bring (them), understanding it, O thou of friendly might; thou art a forethoughtful messenger, poet. (Samiddha). (Also Yv. XXIX.25)

V.12.2 O Tanūnapāt (son of thyself ?), do thou anointing with honey (madhu) the roads that go to right eousness (ṛta), sweeten them, O well-tongued one; prospering (ṛndhan) with prayers (dhī) the devotions (manmāni) and the sacrifice, put (kṛ) thou also among the gods our service (adhvara). (Tanūnapāt) (Also Yv. XXIX.26).

V.12.3 Making oblation do thou, O Agni, to be praised and to be greeted, come in accord with the Vasus. Thou art invoker (hotṛ) of the gods, O youthful one (yahva); do thou, sent forth, skilled sacrificer (yajīyān), sacrifice to them (īyaḥ) (Also Yv. XXIX.28)

V.12.4 The forward barhiṣ, through the fore-region of the earth, is wreathed on this dawn (vastu), at the beginning (agra) of the days; it spreads out abroad more widely, pleasant to the gods, to Aditi. (barhiḥ) (Also Yv. XXIX.29)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः ।
 देवीर्द्धारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥५॥
 आ सुष्वर्यन्ती यजते उपाके उपासानक्ता सदतां नि योनौ ।
 दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधनि ॥६॥
 दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमांसा यज्ञं मनुषो यज्ये ।
 प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशां दिशन्तां ॥७॥
 आ नो यज्ञं भारती तूर्यमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती ।
 तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वपसः सदन्ताम् ॥८॥
 य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशुर्बुवनानि विश्वा ।
 तमय होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥९॥
 उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पार्थ ऋतुया हवींषि ।
 वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वर्दन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥१०॥

व्यचस्वतीः । उर्विया । वि । श्रयन्ताम् । पतिभ्यः । न । जनयः । शुम्भमानाः ।
 देवीः । द्वारः । बृहतीः । विश्वम् इन्वाः । देवेभ्यः । भवत । सुप्रायणाः ॥ ५ ॥
 आ । सुस्वर्यन्ती इति । यजते इति । उपाके इति । उपासानक्ता । सदताम् । नि । योनौ । दिव्ये इति ।
 योषणे इति । बृहती इति । सुरुक्मे इति । सुरुक्मे । अधि । श्रियम् । शुक्रपिशम् । दधनि इति ॥ ६ ॥
 दैव्या । होतारा । प्रथमा । सुवाचा । मिमांसा । यज्ञम् । मनुषः । यज्ये ।
 प्रचोदयन्ता । विदथेषु । कारू इति । प्राचीनम् । ज्योतिः । प्रदिशां । दिशन्तां ॥ ७ ॥
 आ । नः । यज्ञम् । भारती । तूर्यम् । एतु । इडा । मनुष्वत् । इह । चेतयन्ती ।
 तिस्रः । देवीः । बर्हिः । आ । इदम् । स्योनम् । सरस्वतीः । सुऽअपसः । सदन्ताम् ॥ ८ ॥
 यः । इमे इति । द्यावापृथिवी इति । जनित्री इति । रूपैः । अपिशत् । बुवनानि । विश्वा ।
 तम् । अय । होतः । इषितः । यजीयान् । देवम् । त्वष्टारम् । इह । यक्षि । विद्वान् ॥ ९ ॥
 उपऽअवसृज । त्मन्या । समऽअञ्जन् । देवानाम् । पार्थः । ऋतुऽया । हवींषि ।
 वनस्पतिः । शमिता । देवः । अग्निः । स्वर्दन्तु । हव्यम् । मधुना । घृतेन ॥ १० ॥

- V.12.5** Expansive let them open (vi-śri) widely, like wives adorned for their husbands; ye great, divine, all furthering doors, be ye favourable to the advance of the gods. (devīr dvāraḥ). (Also Yv. XXIX.30)
- V.12.6** Let Dawn and Night (uṣāsānaktā), dripping (susvayantī) worshipful, close, sit down here in the lair (yoni) - the two heavenly, great, well-shining women, putting on beauty (śrī) with bright adornment. (uṣāsā-naktā) (Also Yv. XXIX.31)
- V.12.7** The (two) invokers of the gods (daivyā-hotārā) first, well-voiced, shaping (mimānā) the sacrifice for man (manusa) to sacrifice, urging forward at the councils (vidatha), the (two) singers (kārū), pointing out forward light through the fore-region. (daivyā-hotārā). (Also Yv. XXIX.32)
- V.12.8** Unto our sacrifice let Bhāratī come quickly, let Idā, taking note here in human fashion; let the three goddesses, (tisro devīḥ) wellworking, sit upon this pleasant barhiṣ - (also) Sarasvatī. (tisro-devīḥ - Idā, Bhāratī and Sarasvatī). (Also Yv. XXIX.33)
- V.12.9** To him, god Tvaṣṭṛ, who adorned with forms (rūpaiḥ-apainśad) these two generatresses, heaven-and-earth, (and) all existences, do thou today, O invoker, sent forth, skilled sacrificer, sacrifice here, understanding it. (Tvaṣṭṛ) (Also Yv. XXIX.34)
- V.12.10** In thy way (tmanyā) anointing them, pour thou down upon (upāva-srī) the track of the gods the oblations in due season; let the forest tree (vanaspati), the queller (śamitā), god Agni, relish (svadantu) the oblation with honey, with ghee. (Vanaspati) (Also Yv. XXIX.35)

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमभिर्देवानामभवत्पुरोगाः ।
अस्य होतुः प्रशिष्युतस्य वाचि स्वाहाकृते हविरदन्तु देवाः ॥११॥

सद्यः । जातः । वि । अमिमीत । यज्ञम् । अग्निः । देवानाम् । अभवत् । पुरःप्रातः ।
अस्य । होतुः । प्रशिषि । ऋतस्य । वाचि । स्वाहाऽकृतम् । हविः । अदन्तु । देवाः ॥११॥

(११) मयोदशं सूक्तम्

(१-११) एकादशार्चस्वास्त्य सूक्तस्य गद्यमादृष्टिः । तत्तको देवता । (१, १) प्रथमादृतीषयोर्कपोर्बगती,

(२) द्वितीयाया आस्तारपङ्क्तिः, (५, ७, ८) चतुर्थीसप्तम्यष्टमीनामनुहुत्, (९) षष्ठ्यासिद्धुत्,

(१) षष्ठ्याः षष्ठ्यापङ्क्तिः, (९) नवम्या भुरिजगती, (१०-११) दशम्ये-

कादस्योभ निष्ठापणी क्त्वांति ॥

दुदिर्हि मद्भ्यं वरुणो दिवः कविर्वचोभिरुग्रैर्नि रिणामि ते विषम् ।
खातमखातमुत सक्तमग्रभिरैव धन्वन्नि जजास ते विषम् ॥१॥
यत्ते अपोदकं विषं तत्त एतास्वग्रभम् ।
गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुतावमं भियसा नेशदादु ते ॥२॥
वृषा मे रवो नभसा न तन्यतुरुग्रेण ते वचसा बाध आदु ते ।
अहं तमस्य नृभिरग्रभं ररां तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यः ॥३॥
चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।
अहे भ्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ॥४॥

दुदिः । हि । मद्भ्यम् । वरुणः । दिवः । कविः । वचःऽभिः । उग्रैः । नि । रिणामि । ते । विषम् ।
खातम् । अखातम् । उत । सक्तम् । अग्रभम् । इराऽइव । धन्वन् । नि । जजास । ते । विषम् ॥१॥
यत् । ते । अपऽउदकम् । विषम् । तत् । ते । एतासु । अग्रभम् । गृह्णामि । ते । मध्यमम् ।
उत्तमम् । रसम् । उत । अवमम् । भियसा । नेशत् । आत् । ऊं इति । ते । ॥ २ ॥
वृषा । मे । रवः । नभसा । न । तन्यतुः । उग्रेण । ते । वचसा । बाधे । आत् । ऊं इति ।
ते । अहम् । तम् । अस्य । नृभिः । अग्रभम् । रसम् । तमसऽइव । ज्योतिः । उत् ।
एतु । सूर्यः ॥ ३ ॥

चक्षुषा । ते । चक्षुः । हन्मि । विषेण । हन्मि । ते । विषम् ।

अहे । भ्रियस्व । मा । जीवीः । प्रत्यक् । अभि । एतु । त्वा । विषम् ॥ ४ ॥

- V.12.11** At once, when born, he determined (vyamimita) the sacrifice; Agni became foremost of the gods; at the direction of this invoker, at the voice of righteousness (ṛta), let the gods eat the oblation made with 'hail'. (svāhā kṛtam haviḥ) (Also Yv. XXIX.36).

Āpri-hymns. This set of eleven or twelve verses is known as Āprī hymns; the Nirukta, chapter VIII is entirely devoted to the Āprīs. The eleven Āprīs are: (i) Samiddhaḥ agniḥ, (ii) naraśaṁsa, (iii) īdaḥ, (iv) bariḥ, (v) devīo-dvaraḥ, (vi) uṣāsā-naktā, (viii) three devīḥ—idā, bhāratī and sarasvatī, (ix) tvaṣṭr, (x) vanaspati and (xi) svāhā kṛti oblation. All these terms glorify fire. (For Āprī hymns, see Rg. I.13; I.142; I.188 etc.)

Cure for Snake Poison

- V.13.1** The venerable Lord, the poet of heaven, has given me (this power). With my formidable words, I draw out your poison. Dug deep, or undug, or just adhering, all that I hereby seize. Like a streamlet in a desert, your poison has disappeared.
- V.13.2** Your poison, that is dehydrating, I seize within these. I take your mid-most, and upmost power. Let the lowest power disappear due to my fear alone.
- V.13.3** Powerful is my voice like thunder of the cloud. With formidable words, I drive it away for you from you. I have seized that power of his with men. May he raise himself like the sun out of darkness.
- V.13.4** With eye, I counter your eye; with poison, I counter your poison. O do not die; do live. Let your poison come back to you quickly.

कैरात॒ पृश्न॒ उप॑तृ॒ण्य॒ बभ्र॒ आ मे॑ शृणु॒तासि॒ता॒ अली॑काः ।
 मा मे॑ सख्युः॒ स्ता॒मान॑मपि॒ छाता॑श्राव॒र्यन्तो॒ नि वि॒षे र॑म॒ध्वम् ॥५॥
 अ॒सि॒तस्य॑ तै॒मा॒तस्य॑ ब॒भ्रो॒रपो॑दकस्य च ।

सा॒त्रा॒सा॒हस्या॑हं म॒न्यो॒रव॑ ज्यामि॒व धन्व॑नो वि मु॒ञ्चामि॒ रथौ॑ इव ॥६॥

आलि॑गी च॒ विलि॑गी च पि॒ता च॒ मा॒ता च॒ ।

वि॒द्य वः॑ स॒र्वतो॒ बन्ध॑र॒साः किं॑ करि॒ष्यथ॑ ॥७॥

उ॒रु॒गूला॑या दु॒हिता॒ जा॒ता दा॒स्यसि॑क्या ।

प्र॒तङ्कं॑ द॒द्रुषी॑णां स॒र्वीसा॑म॒रसं॑ वि॒षम् ॥८॥

कर्णा॑ श्वा॒वित्त॑द॒ब्रवी॑द्गिरे॒रव॑चरन्ति॒का ।

याः का॑श्चे॒माः ख॒नि॒त्रि॒मा॒स्ता॒सा॒म॒रस॑त॒मं वि॒षम् ॥९॥

ता॒बुव॑न् न ता॒बुव॑न् न घे॒त्वम॑सि ता॒बुव॑म् । ता॒बुवे॑ना॒रसं॑ वि॒षम् ॥१०॥

कैरा॒त । पृश्ने॑ । उप॑तृ॒ण्य । ब॒भ्रो इति॑ । आ । मे॑ । शृणु॒त । अ॒सि॒ताः । अली॑काः ।
 मा । मे॑ । सख्युः॒ । स्ता॒मान॑म् । अपि॒ । स्था॒त । आ॒श्राव॑र्यन्तः । नि । वि॒षे । र॑म॒ध्वम् ॥
 अ॒सि॒तस्य॑ । तै॒मा॒तस्य॑ । ब॒भ्रोः । अप॑तृ॒ण्य । च॒ ।
 सा॒त्रा॒सा॒हस्य॑ । अ॒हम् । म॒न्योः । अ॒व । ज्या॑म॒इव॑ । धन्व॑नः । वि । मु॒ञ्चामि॒ । रथौ॑ ॥६॥

आ॒लि॒गी । च॒ । वि॒लि॒गी । च॒ । पि॒ता । च॒ । मा॒ता । च॒ ।
 वि॒द्य । वः॑ । स॒र्वतः॑ । बन्धु॑ । अ॒र॒साः । किम् । करि॒ष्यथ॑ ॥ ७ ॥

उ॒रु॒गूला॑याः । दु॒हिता॑ । जा॒ता । दा॒सी । अ॒सि॑क्या ।
 प्र॒तङ्क॑म् । द॒द्रुषी॑णाम् । स॒र्वीसा॑म् । अ॒र॒सम् । वि॒षम् ॥ ८ ॥

कर्णा॑ । श्वा॒वित् । तत् । अ॒ब्रवी॑त् । गि॒रेः । अ॒व॒च॒रन्ति॑का ।

याः । काः॑ । च॒ । इ॒माः । ख॒नि॒त्रि॒माः । ता॒सा॑म् । अ॒र॒स॒त॒मम् । वि॒षम् ॥ ९ ॥

ता॒बुव॑म् । न । ता॒बुव॑म् । न । घ॒ । इत् । त्वम् । अ॒सि॒ । ता॒बुव॑म् ।

ता॒बुवे॑न । अ॒र॒सम् । वि॒षम् ॥ १० ॥

V.13.5 O krait (kairat), O spotted one, O grass-dweller, O brown, O black ones, O wicked ones, listen to my words carefully. Do not stay even in the proximity of my friend's house. Making your sounds hear all around, delight in poison away from us.

V.13.6 The fury of the black snake, of taimāta (the snake being in wet places), of the brown snake, of the snake that lives away from water, and of the all-conquering snake, I hereby slacken, just as a string from the bow or like (unyoking of) chariot.

V.13.7 Āligī (that sticks while biting) and viligī (that does not stick after biting), their father and mother (i.e., male and female), we thoroughly know your relations; you are powerless. What will you do ?

V.13.8 The daughter of the urugūla (a broad-necked snake) has become the maid-servant of the black-skinned she-snake. The poison of all those she-snakes, that creep close fearlessly, is powerless.

V.13.9 Thus said the quick-eared hedgehog, moving about the foot-hills; whosoever female reptiles live digging down the earth, their poison is most powerless. (ineffective).

V.13.10 Tābuva is not (real) tābuva. And you tābuva are certainly not the genuine one. By tābuva the poison becomes powerless.

तस्तुवं न तस्तुवं न धेत्वमसि तस्तुवंम् । तस्तुवेनारसं विषम् ॥११॥

तस्तुवंम् । न । तस्तुवंम् । न । घ । इत् । त्वम् । अ॒सि । तस्तुवंम् ।
तस्तुवेन । अ॒र॒सम् । वि॒षम् ॥ ११ ॥

(१४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१-११) मघोदसर्चस्वात्स्य दूतस्य सुकृत् क्रतिः । (१-२) मघमाद्वितीययोर्मघोदोपनि, (१-११) कृतीयायेक-
दक्षानाम् कृत्यात्परिधिर्यं देवते । (१-२, ४, १-४, ५) मघमाद्वितीययास्तुयीपद्मीसप्तमीमघनीमामनुहुर्,

(१, ५, १२) कृतीयापद्मनीहापत्तीनां भुरिगनुहुर्, (८) अहम्यासिपदा विराडनुहुर्,

(१०) दक्षम्या निष्कृष्टी, (११) एकमपदासिपदा सात्री मिहुर्,

(१२) मघोदसाथ स्वराडनुहुर् कृन्तांसि ।

सु॒पर्णस्त्वान्वि॒न्दत्सु॒करस्त्वा॒खन॑न् न॒सा ।
दि॒प्सौष॑धे त्वं दि॒प्सन्त॑मव॒ कृत्या॑कृते॒ जहि ॥१॥
अव॑ जहि या॒तु॒धाना॑नव॒ कृत्या॑कृते॒ जहि ।
अ॒यो यो अ॒स्मान्दि॒प्संति॑ तमु॒ त्वं ज॑ह्योषधे ॥२॥
रि॒क्ष्यस्ये॒व परी॑शासं॒ परि॑कृत्य॒ परि॑ त्व॒चः ।
कृत्या॑ कृत्याकृते॒ देवा॑ नि॒ष्कमि॒व प्र॑ति॒ मुञ्च॑त ॥३॥
पुनः॑ कृत्या॑ कृत्याकृते॒ हस्त॑गृह्य॒ परा॑ णय ।
स॒म॒क्षम॑स्मा॒ आ धे॑हि॒ यथा॑ कृत्या॑कृते॒ हन॑त् ॥४॥

सु॒ऽपर्णः । त्वा । अनु । अ॒वि॒न्दत् । सु॒करः । त्वा । अ॒खन॑त् । न॒सा ।
दि॒प्स । ओ॒ष॑धे । त्वम् । दि॒प्सन्त॑म् । अव॑ । कृत्या॑ऽकृतम् । ज॒हि ॥ १ ॥

अव॑ । ज॒हि । या॒तु॒धाना॑न् । अव॑ । कृत्या॑ऽकृतम् । ज॒हि ।
अ॒यो इति॑ । यः । अ॒स्मान् । दि॒प्संति॑ । तम् । ऊं इति॑ । त्वम् । ज॒हि । ओ॒ष॑धे ॥

रि॒क्ष्यस्य॑ऽइव । परि॑ऽशासम् । परि॑ऽकृत्य । परि॑ । त्व॒चः ।
कृत्याम् । कृत्या॑ऽकृते॒ । दे॒वाः । नि॒ष्कम्॑ऽइव । प्र॑ति॒ । मुञ्च॑त ॥ ३ ॥

पुनः॑ । कृत्याम् । कृत्या॑ऽकृते॒ । हस्त॑गृह्य । परा॑ । न॒य ।
स॒म॒ऽअ॒क्षम् । अ॒स्मै । आ । धे॑हि॒ । यथा॑ । कृत्या॑ऽकृतम् । हन॑त् ॥ ४ ॥

- V.13.11** Tastuva is not (real) tastuva. And you tastuva are certainly not the genuine one. By tastuva the poison becomes powerless.

Vanaspatiḥ

- V.14.1** The eagle (suparṇa) has discovered you and the wild boar has dug you out with his snout. O herb, may you injure and may you kill the maker of fatal contrivances.

- V.14.2** Kill the tormentors and kill the maker of fatal contrivances. And whosoever seeks to injure us, may you kill him, O medicinal herb.

- V.14.3** Having cut a strip of his skin going around (his neck), as if it were of an antelope, O enlightened ones, may you send the fatal contrivance back to the applier of the fatal contrivance like a niṣka (a golden ornament worn around the neck).

- V.14.4** Taking the fatal contrivance by hand, may you send it back to him, who had made it. May you put it just before him, so that it kills maker of the fatal contrivance.

कृत्याः सन्तु कृत्याकृते शपथः शपथीयते ।
 सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥५॥
 यदि स्त्री यदि वा पुमान्कृत्यां चकार पाप्मने ।
 तामु तस्मै नयामस्यश्चमिवाश्वाभिधान्या ॥६॥
 यदि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता ।
 तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सयुजा वयम् ॥७॥
 अग्ने पृतनाषाद् पृतनाः सहस्व ।
 पुनः कृत्यां कृत्याकृते प्रतिहरणेन हरामसि ॥८॥
 कृतव्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिज्जहि ।
 न त्वामचक्रुषे वयं वधाय सं शिशीमहि ॥९॥
 पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्टितो दश ।
 बन्धमिवावक्रामी गच्छ कृत्ये कृत्याकृतं पुनः ॥१०॥

कृत्याः । सन्तु । कृत्याऽकृते । शपथः । शपथीयते ।
 सुखः । रथः । इव । वर्तताम् । कृत्या । कृत्याऽकृतम् । पुनः ॥ ५ ॥
 यदि । स्त्री । यदि । वा । पुमान् । कृत्याम् । चकार । पाप्मने ।
 ताम् । ऊं इति । तस्मै । नयामसि । अश्वम् । इव । अश्वऽअभिधान्या ॥ ६ ॥
 यदि । वा । असि । देवकृता । यदि । वा । पुरुषैः । कृता ।
 ताम् । त्वा । पुनः । नयामसि । इन्द्रेण । सयुजा । वयम् ॥ ७ ॥
 अग्ने । पृतनाषाद् । पृतनाः । सहस्व ।
 पुनः । कृत्याम् । कृत्याऽकृते । प्रतिहरणेन । हरामसि ॥ ८ ॥
 कृतव्यधनि । विध्य । तम् । यः । चकार । तम् । इत् । जहि ।
 न । त्वाम् । अचक्रुषे । वयम् । वधाय । सम् । शिशीमहि ॥ ९ ॥
 पुत्रः । इव । पितरम् । गच्छ । स्वजः । इव । अभिष्टितः । दश ।
 बन्धम् । इव । अवक्रामी । गच्छ । कृत्ये । कृत्याऽकृतम् । पुनः ॥ १० ॥

V.14.5 May the fatal contrivances be for him, who makes fatal contrivances; may the cause be for the curser. Like a pleasure-giving chariot, may the fatal contrivance go back to its maker.

V.14.6 If a woman or a man has made a fatal contrivance for some evil purpose, we hereby conduct the fatal contrivance back to him like a horse with a horse-halter.

V.14.7 O fatal contrivance, you have been made by some enlightened one, or you have been made by men, you, as such, we in companionship of the resplendent Lord, lead you back again.

V.14.8 O adorable leader, conqueror of invading hordes, may you conquer the invaders. We lead the fatal contrivance back to him again, who had made that fatal contrivance, by means of a counter-measure.

V.14.9 O capable of piercing, may you pierce him. Smite him, who has made you, We do instigate you to slay the person who has not made you.

V.14.10 Go like a son to his father. Bite like a trampled constrictor. Tread down on him like a bond. O fatal contrivance, may you go to your maker.

उदेणीव वारण्यमिस्कन्दं मृगीव । कृत्या कर्तारमृच्छतु ॥११॥

इष्वा ऋजीयः पततु चावापृथिवी तं प्रति ।

सा तं मृगमिव गृह्णातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥१२॥

अभिरिवैतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदकम् ।

सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥१३॥

उत् । एणीऽइव । वारणी । अभिऽस्कन्दम् । मृगीऽइव । कृत्या । कर्तारम् । अृच्छतु ॥११॥

इष्वाः । ऋजीयः । पततु । चावापृथिवी इति । तम् । प्रति ।

सा । तम् । मृगमिव । गृह्णातु । कृत्या । कृत्याऽकृतम् । पुनः ॥ १२ ॥

अग्निऽइव । एतु । प्रतिऽकूलम् । अनुकूलम्ऽइव । उदकम् ।

सुखः । रथऽइव । वर्तताम् । कृत्या । कृत्याऽकृतम् । पुनः ॥ १३ ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-११) एकादशार्चस्वास्त्य सूक्तस्य विश्वामित्र ऋषिः । मधुलौघविर्वेपता । (१-३, ५, १०-११) प्रथमादि-

सूक्तस्य षष्ठीदशान्येकादशीनामुच्यमानमुद्रुम्, (४) चतुर्व्याः पुरस्ताद्भुवती, (५, ७-९) पञ्चम्या-

सप्तम्यादिसूक्तस्य च भुरिगमुद्रुम् उच्यन्ति ।

एका च मे दश च मेपवक्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥१॥

द्वे च मे विंशतिश्च मेपवक्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥२॥

एका । च । मे । दश । च । मे । अपऽवक्तारः । ओषधे ।

ऋतजाते । ऋतऽवरि । मधु । मे । मधुला । करः ॥ १ ॥

द्वे इति । च । मे । विंशतिः । च । ० ॥

V.14.11 Up like a she-deer or timid antelope, like a she cow elephant (vāraṇī) or like a leaping hind, may this fatal contrivance go to its applier.

V.14.12 O heaven and earth, may this fatal contrivance fly straighter than an arrow towards him; may it (she) catch that applier of the fatal contrivance again just like a beast of chase.

V.14.13 Like fire towards an adversary, and like water towards a favourably inclined friend, like a pleasure-giving chariot, may the fatal contrivance go back to the applier of the fatal contrivance again.

Madhuta herb (Sweet)

V.15.1 One (female) of mine and ten of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (1-->10)

V.15.2 Two (females) of mine and twenty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (2-->20)

तिस्रश्च मे त्रिंशच्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥३॥
 चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥४॥
 पञ्च च मे पञ्चाशच्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥५॥
 षट् च मे षष्टिश्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥६॥
 सप्त च मे सप्ततिश्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥७॥
 अष्ट च मेशीतिश्च मेपवृत्कारं ओषधे ।
 ऋतजातु ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥८॥

तिस्रः । च । मे । त्रिंशत् । च । ० ॥

चतस्रः । च । मे । चत्वारिंशत् । च । ० ॥

पञ्च । च । मे । पञ्चाशत् । च । ० ॥

षट् । च । मे । षष्टिः । च । ० ॥

सप्त । च । मे । सप्ततिः । च । ० ॥

अष्ट । च । मे । अशीतिः । च । ० ॥

- V.15.3** Three (females) of mine and thirty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (3-->30)
- V.15.4** Four (females) of mine and forty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (4-->40)
- V.15.5** Five (females) of mine and fifty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (5-->50)
- V.15.6** Six (females) of mine and sixty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (6-->60)
- V.15.7** Seven (females) of mine and seventy of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (7-->70)
- V.15.8** Eight (females) of mine and eighty of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (8-->80)

नव च मे नवतिश्च मेपवत्कार ओषधे ।
 ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥९॥
 दश च मे शतं च मेपवत्कार ओषधे ।
 ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥१०॥
 शतं च मे सहस्रं चापवत्कार ओषधे ।
 ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥११॥

नव । च । मे । नवतिः । च । ० ॥

दश । च । मे । शतम् । च । ०० ॥ १० ॥

शतम् । च । मे । सहस्रम् । च । अपवत्कारः । ओषधे ।

ऋतजाते । ऋतवारि । मधु । मे । मधुला । करः ॥ ११ ॥

(११) षोडशं सूक्तम्

(१-११) एकादशर्षस्यास्य सूक्तस्य विश्वामित्र ऋषिः । एकवृषो देवता । (१, ४-५, ७-१०) प्रथमा-
 चतुर्थीपञ्चमीनामृषां सप्तम्यादिषतसृणाञ्च सामन्युष्णिग्, (२-३, ६) द्वितीयाकृतीयाषष्ठीनामा-
 नुर्व्ववृष, (११) एकादश्याध्यासुरी गायत्री छन्दांसि । सर्वा एकावसानाः ॥

यद्येकवृषोसि सूजारसोसि ॥१॥ यदि द्विवृषोसि सूजारसोसि ॥२॥
 यदि त्रिवृषोसि सूजारसोसि ॥३॥ यदि चतुर्व्वृषोसि सूजारसोसि ॥४॥

यदि । एकवृषः । असि । सूजा अरसः । असि ॥१॥

यदि । द्विवृषः । असि । ०० ॥

यदि । त्रिवृषः । असि । ०० ॥३॥

यदि । चतुर्व्वृषः । असि । ०० ॥ ४ ॥

- V.15.9** Nine (females) of mine and ninety of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (9-->90)
- V.15.10** Ten (females) of mine and a hundred of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (10-->100)
- V.15.11** A hundred of mine and a Thousand of mine are averters of disaster, O herb. O born of right and preserver of right, being sweet yourself, may you create sweetness for me. (100-->1000)

Eka - Vṛṣaḥ

- V.16.1** If you have one power, then create (more powers). You are powerless.
- V.16.2** If you have two powers, then create (more powers). You are powerless.
- V.16.3** If you have three powers, then create (more powers). You are powerless.
- V.16.4** If you have four powers, then create (more powers). You are powerless.

यदि पञ्चवृषोसि सृजार्सोसि ॥५॥ यदि षड्वृषोसि सृजार्सोसि ॥६॥
 यदि सप्तवृषोसि सृजार्सोसि ॥७॥ यद्यष्टवृषोसि सृजार्सोसि ॥८॥
 यदि नववृषोसि सृजार्सोसि ॥९॥ यदि दशवृषोसि सृजार्सोसि ॥१०॥
 यद्येकादशोसि सोपौदकोसि ॥११॥

यदि । पञ्चऽवृषः । असि । ०० ॥ ५ ॥
 यदि । षट्ऽवृषः । असि । ०० ॥ ६ ॥
 यदि । सप्तऽवृषः । असि । ०० ॥ ७ ॥
 यदि । अष्टऽवृषः । असि । ०० ॥ ८ ॥
 यदि । नवऽवृषः । असि । ०० ॥ ९ ॥
 यदि । दशऽवृषः । असि । ०० ॥ १० ॥
 यदि । एकादशः । असि । सः । अपऽउदकः । असि ॥ ११ ॥

V.16.5 If you have five powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.6 If you have six powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.7 If you have seven powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.8 If you have eight powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.9 If you have nine powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.10 If you have ten powers, then create (more powers). You are powerless.

V.16.11 If you have eleven powers, then you are out of water.

(१७) सप्तदशं सूक्तम्

(१-१८) अष्टादशार्पण्यास्य सूक्तस्य मयोभूरूपिः । ब्रह्मजाया देवता । (१-१) प्रथमादि-
पदृषां त्रिष्टुप्, (७-१८) सप्तम्यादिदादशानाञ्जानुष्टुप् छन्दसी ॥

तेविदन्प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।
 वीद्बृहरास्तप उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ॥१॥
 सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रार्थच्छदहणीयमानः ।
 अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदुमिर्होता हस्तगृह्या निनाय ॥२॥
 हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेति चेदवोचत् ।
 न दूताय प्रहेया तस्य एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥३॥
 यामाहुस्तारकेषा विकिशीति दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् ।
 सा ब्रह्मजाया वि दुनोति राष्ट्रं यत्र प्रापादि शश उल्कुषीमान् ॥४॥
 ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।
 तेन जायामन्वविन्दुबृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ॥५॥
 देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसा ये निषेदुः ।
 भीमा जाया ब्राह्मणस्पार्पनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमिन् ॥६॥

ते । अ३दन् । प्रथमाः । ब्रह्मऽकिल्बिषे । अकूपारः । सलिलः । मातरिश्वा ।
 वीद्बृहराः । तपः । उग्रम् । मयऽभूः । आपः । देवीः । प्रथमजाः । ऋतस्य ॥ १ ॥
 सोमः । राजा । प्रथमः । ब्रह्मजायाम् । पुनः । प्र । अयच्छत् । अहणीयमानः ।
 अनुऽअर्तिता । वरुणः । मित्रः । आसीत् । अग्निः । होता । हस्तऽगृह्य । आ । निनाय ॥
 हस्तेन । एव । ग्राह्यः । आऽधिः । अस्याः । ब्रह्मजाया । इति । च । इत् । अवोचत् ।
 न । दूताय । प्रहेया । तस्ये । एषा । तथा । राष्ट्रम् । गुपितम् । क्षत्रियस्य ॥ ३ ॥
 याम् । आहुः । तारका । एषा । विऽकेशी । इति । दुच्छुनाम् । ग्रामम् । अवऽपद्यमानाम् ।
 सा । ब्रह्मजाया । वि । दुनोति । राष्ट्रम् । यत्र । प्रऽअपादि । शशः । उल्कुषीमान् ॥४॥
 ब्रह्मचारी । चरति । वेविषत् । विषः । सः । देवानाम् । भवति । एकम् । अङ्गम् । तेन ।
 जायाम् । अनु । अविन्दत् । बृहस्पतिः । सोमेन । नीताम् । जुह्वम् । न । देवाः ॥
 देवाः । वै । एतस्याम् । अवदन्त । पूर्वे । सप्तऽऋषयः । तपसा । ये । निऽसेदुः ।
 भीमा । जाया । ब्राह्मणस्य । अपऽनीता । दुऽधाम् । दधाति । परमे । विऽओमन् ॥६॥

Brahma - Jāyā

- V.17.1** They were the first to denounce the outrage of the intellectual - the boundless ocean, the wind, the one of fierce rage (fire), the one emitting intense heat (sun), benign heavenly waters, first born of the eternal law.
- V.17.2** The Lord of devotional bliss (Soma) is the first to give back the wife of the intellectual without cherishing any malice. There the venerable Lord and the friendly Lord are the followers and the invoker fire-divine leads her seizing by hand.
- V.17.3** She is to be led by hand to her place, of some one says that she is an intellectual's wife (brahma-jāyā). She is not fit to be sent with a messenger. In this manner the kingdom of a warrior prince is saved.
- V.17.4** She, whom they call a meteor with dishevelled-hair (vikeśī) falling upon the village with misfortune, is indeed the wife of an intellectual (brahma-jāyā). She disturbs the kingdom, where a hare (śaśa) with meteors (ulkuṣī) arrives.
- V.17.5** The seeker of knowledge moves about serving the people. As such he becomes a part of the enlightened ones. By him, the supreme Lord obtains a procreating wife led away by the devotional bliss (somena), just as the enlightened ones get a ladleful of Soma.
- V.17.6** The enlightened ones of old have said about her, even the seven sages, who sit for austere penance terrible is an intellectual's wife abducted away. She causes discomfort even in the highest places.

ये गर्भी अवपद्यन्ते जगद्यथापलुप्यते ।
 वीरा ये तृहन्ते मिथो ब्रह्मजाया हि नस्ति तान् ॥७॥
 उत यत्पतयो दश स्त्रियाः पूर्वं अब्राह्मणाः ।
 ब्रह्मा चेदस्तुमग्रहीत्स एव पतिरुधा ॥८॥
 ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्योऽनु न वैश्यः ।
 तत्सूर्यः प्रब्रुवन्नेति पञ्चभ्यो मानवेभ्यः ॥९॥
 पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या अददुः ।
 राजानः सत्यं गृह्णाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥१०॥
 पुनर्दायं ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् ।
 ऊर्जं पृथिव्या भक्तोरुग्रायमुपासते ॥११॥
 नास्य जाया शतवाही कल्याणी तल्पमा शये ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१२॥

ये । गर्भीः । अवपद्यन्ते । जगत् । यत् । च । अपलुप्यते ।
 वीराः । ये । तृहन्ते । मिथः । ब्रह्मजाया । हि नस्ति । तान् ॥ ७ ॥
 उत । यत् । पतयः । दश । स्त्रियाः । पूर्वं । अब्राह्मणाः ।
 ब्रह्मा । च । इत् । हस्तम् । अग्रहीत् । सः । एव । पतिः । एकधा ॥ ८ ॥
 ब्राह्मणः । एव । पतिः । न । राजन्यः । न । वैश्यः ।
 तत् । सूर्यः । प्रब्रुवन् । एति । पञ्चभ्यः । मानवेभ्यः ॥ ९ ॥
 पुनः । वै । देवाः । अददुः । पुनः । मनुष्याः । अददुः ।
 राजानः । सत्यम् । गृह्णानाः । ब्रह्मजायाम् । पुनः । ददुः ॥ १० ॥
 पुनः । दायं । ब्रह्मजायाम् । कृत्वा । देवैः । निकिल्बिषम् ।
 ऊर्जम् । पृथिव्याः । भक्तवा । उरुग्रायम् । उप । आसते ॥ ११ ॥
 न । अस्य । जाया । शतवाही । कल्याणी । तल्पम् । आ । शये ।
 यस्मिन् । राष्ट्रे । निरुध्यते । ब्रह्मजाया । अचित्या ॥ १२ ॥

V.17.7 The embryos that abort, the cattle that perish; and the warriors that strike each other, it is the wife of the intellectual that destroys them.

V.17.8 Even if there have been ten non-intellectual (abrāhmaṇāḥ) husbands of a women previously, and latter an intellectual seizes her hand, then he alone is her husband.

V.17.9 Only the intellectual is her husband, not the warrior prince and nor the businessman (vaiśya) - thus the sun comes proclaiming to five types of men (pañcabhyo mānavebhyaḥ).

V.17.10 Surely the enlightened ones restored her again; again the men restored. The princes, realizing the truth restored the wife of the intellectual again.

V.17.11 Restoring back the wife of the intellectual, having become free from sin through the enlightened ones, sharing the vigour of earth, they occupy wide-extending realms.

V.17.12 Not on his bed lies his wedded good wife, who has brought a hundred (śatavāhī) dowers, in whose domain (rāṣṭre) an intellectual's wife is detained thoughtlessly.

न विकर्णः पृथुशिरास्तस्मिन्वेष्मनि जायते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१३॥
 नास्य क्षत्ता निष्कग्रीवः सुनानमित्यग्रतः ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१४॥
 नास्य श्वेतः कृष्णकर्णो धुरि युक्तो महीयते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१५॥
 नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१६॥
 नास्मै पृश्नि वि दुहन्ति येस्या दोहमुपासते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचित्या ॥१७॥
 नास्य धेनुः कल्याणी नान्द्वान्तसहते धुरम् ।
 विजानिर्यत्र ब्राह्मणो रात्रि वसति पापया ॥१८॥

न । विऽकर्णः । पृथुऽशिराः । तस्मिन् । वेष्मनि । जायते । यस्मिन् ०० ॥ १३ ॥
 न । अस्य । क्षत्ता । निष्कऽग्रीवः । सुनानाम् । एति । अग्रतः । यस्मिन् ०० ॥ १४ ॥
 न । अस्य । श्वेतः । कृष्णऽकर्णः । धुरि । युक्तः । महीयते । यस्मिन् ०० ॥ १५ ॥
 न । अस्य । क्षेत्रे । पुष्करिणी । न । आण्डीकम् । जायते । बिसम् । यस्मिन् ०० ॥ १६ ॥
 न । अस्मै । पृश्निम् । वि । दुहन्ति । ये । अस्याः । दोहम् । उपऽआसते । यस्मिन् ०० ॥ १७ ॥
 न । अस्य । धेनुः । कल्याणी । न । अन्द्वान् । सहते । धुरम् ।
 विऽजानिः । यत्र । ब्राह्मणः । रात्रिम् । वसति । पापया ॥ १८ ॥

- V.17.13** Not a big-eared and large-headed son is born in his house, in whose domain an intellectual's wife is detained thoughtlessly.
- V.17.14** Not his warrior adorning his neck with a golden ornament (niṣka) goes before young girls, in whose domain an intellectual's wife is detained thoughtlessly.
- V.17.15** Not his black-eared white horse shows off when harnessed to the chariot, in whose domain an intellectual's wife is detained thoughtlessly.
- V.17.16** Not in his land is a lotus-pond, nor the lotus-seeds as large as an egg grow, in whose domain an intellectual's wife is detained thoughtlessly.
- V.17.17** Not for him they, who look after her milking, milk the spotted cow nicely, in whose domain an intellectual's wife is detained thoughtlessly.
- V.17.18** Not his milch-cow brings any profit, nor his draft-ox bears the yoke, where an intellectual, separated from wife, spends a night miserably.

(१८) अष्टादशो सूक्तम्

(१-१५) ब्रह्मवर्षस्यास्य सूक्तस्य मघोर्भुक्भिः । ब्रह्मगवी ब्राह्मणस्य देवते । (१-१, १-७, १०-१२, १४-१५)
 मघमादित्यस्य षड्वीर्यस्योर्ध्वोर्ध्वाम्यादित्यस्य चतुर्वर्षीपञ्चवर्षोऽष्टावर्षः, (५) चतुर्ध्वी
 भुक्तिर्विष्वक्, (५, ८-९, ११) ब्रह्मवर्षमीनवर्षीमघोर्ध्वीनाम् भिक्षुषु कन्यासि ॥

नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तवि ।

मा ब्राह्मणस्य राजन्यं गां जिघत्सो अनाद्याम् ॥१॥

अक्षद्रुग्धो राजन्यः पाप आत्मपराजितः ।

स ब्राह्मणस्य गामद्यादृष जीवानि मा श्वः ॥२॥

आविष्टिताघविषा पृदाकूर्वि चर्मणा ।

सा ब्राह्मणस्य राजन्यं तृष्टेया गौरनाद्या ॥३॥

निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति वर्चोभिरिवारब्धो वि दुनोति सर्वम् ।

यो ब्राह्मणं मन्यते अन्नमेव स विषस्य पिबति तैमातस्य ॥४॥

य एनं हन्ति मृदुं मन्यमानो देवपीयुर्धनकामो न चित्तात् ।

सं तस्येन्द्रो हृदयेभिर्मिन्ध उभे एनं द्विष्टो नभसी चरन्तम् ॥५॥

न । एताम् । ते । देवाः । अददुः । तुभ्यम् । नृपते । अत्तवे ।

मा । ब्राह्मणस्य । राजन्यं । गाम् । जिघत्सः । अनाद्याम् ॥ १ ॥

अक्षद्रुग्धः । राजन्यः । पापः । आत्मपराजितः ।

सः । ब्राह्मणस्य । गाम् । अद्यात् । अघ । जीवानि । मा । श्वः ॥ २ ॥

आविष्टिता । अघविषा । पृदाकूऽईव । चर्मणा ।

सा । ब्राह्मणस्य । राजन्यं । तृष्टा । एषा । गौः । अनाद्या ॥ ३ ॥

निः । वै । क्षत्रम् । नयति । हन्ति । वर्चैः । अग्निऽईव । आरब्धः । वि । दुनोति ।

सर्वम् । यः । ब्राह्मणम् । मन्यते । अन्नम् । एव । सः । विषस्य । पिबति । तैमातस्य ॥४॥

यः । एनम् । हन्ति । मृदुम् । मन्यमानः । देवऽपीयुः । धनऽकामः । न । चित्तात् ।

सम् । तस्य । इन्द्रः । हृदये । अग्निम् । इन्धे । उभे इति । एनम् । द्विष्टः । नभसी इति ।

चरन्तम् ॥ ५ ॥

Brahma - Gavī

V.18.1 O lord of men, the bounties of nature have not given you this (cow) to eat. O prince, do not desire to eat, an intellectual's cow (brahma-gavī), which indeed is not eatable.

V.18.2 If a prince, spoiled at dice, miserable and self-defeated, eats up an intellectual's cow, may he, living today, not be living tomorrow.

V.18.3 Like a deadly poisonous snake covered with cow-hide, this cow of the intellectual, O prince, is bitter to taste. Verily, it is not eatable.

V.18.4 She (the intellectual's cow) takes away the fighting spirit, destroys the valour, and like fire enkindled, she burns up everything. Whosoever thinks an intellectual to be just his food, surely he drinks the deadly adder's poison.

V.18.5 Whoever a divider of the enlightened ones smites him (the intellectual) thoughtlessly, thinking him to be feeble, with a desire to grab money, the resplendent Lord makes fire burn in his heart and both heaven and earth, hate him as he moves about.

न ब्राह्मणो हिंसितव्योऽग्निः प्रियतनोरिव ।
 सोमो ह्यस्य दायद इन्द्रो अस्याभिः शस्तिपाः ॥६॥
 शतापांश्चा नि गिरति तां न शक्नोति निःखिदन् ।
 अन्नं यो ब्रह्मणा मत्वः स्वाहृषीति मन्यते ॥७॥

जिह्वा ज्या भवति कुल्मलं वाङ्माडीका दन्तास्तपसाभिर्दिग्धाः ।
 तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयूहहृलैर्धनुर्भिर्देवजूतैः ॥८॥
 तीक्ष्णेष्वो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्याऽग्निं न सा मृषा ।
 अनुहाय तपसा मन्युना चोत दुरादर्व भिन्दन्त्येनम् ॥९॥
 ये सहस्रमराजन्नासन्दशशता उत ।
 ते ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा वैतहृव्याः पराभवन् ॥१०॥
 गौरेव तान्हन्यमाना वैतहृव्या अवतिरत् ।
 ये केसरप्राबन्धायाश्चरमाजामपेचिरन् ॥११॥

न । ब्राह्मणः । हिंसितव्यः । अग्निः । प्रियतनोऽइव ।
 सोमः । हि । अस्य । दायदः । इन्द्रः । अस्य । अभिशस्तिपाः ॥ ६ ॥
 शतऽअपाष्ठाम् । नि । गिरति । ताम् । न । शक्नोति । निऽखिदन्म् ।
 अन्नम् । यः । ब्रह्मणाम् । मत्वः । स्वाहृ । अग्निः । इति । मन्यते ॥ ७ ॥
 जिह्वा । ज्या । भवति । कुल्मलम् । वाक् । नाडीकाः । दन्ताः । तपसा । अभिर्दिग्धाः ।
 तेभिः । ब्रह्मा । विध्यति । देवऽपीयून् । हृत्ऽहृलैः । धनुऽभिः । देवऽजूतैः ॥८॥
 तीक्ष्णऽइषवः । ब्राह्मणाः । हेतिमन्तः । याम् । अस्यन्ति । शरव्याम् । न । सा । मृषा ।
 अनुऽहाय । तपसा । मन्युना । च । उत । दुरात् । अर्व । भिन्दन्ति । एनम् ॥ ९ ॥
 ये । सहस्रम् । अराजन् । आसन् । दशऽशताः । उत ।
 ते । ब्राह्मणस्य । गाम् । जग्ध्वा । वैतहृव्याः । परा । अभवन् ॥ १० ॥
 गौः । एव । तान् । हन्यमाना । वैतहृव्यान् । अर्व । अतिरत् ।
 ये । केसरऽप्राबन्धायाः । चरमऽअजाम् । अपेचिरन् ॥ ११ ॥

- V.18.6 An intellectual should not be harmed, like fire of one's own beloved body. The blissful Lord is his close relation and the resplendent Lord is his protector from curses.
- V.18.7 He swallows it (the speech) with a hundred barbs (śatāpāsthām); though suffering intense pain he is unable to ensure it, who, the fool, while eating the food of the intellectuals, thinks it to be very tasty. (or can not digest the cow that bristles with a hundred barbs=Śatāpāsthām ni girati)
- V.18.8 The tongue becomes the bow-string, the speech the arrow's neck, and the teeth sharpened with heat becomes arrow-heads; with those bows, strengthened with spirit and sped by the enlightened ones, an intellectual pierces the abusers of the enlightened ones.
- V.18.9 The shower of arrows, which the intellectuals, equipped with sharp arrows and missiles, discharge, never fails. Pursuing with heat and zeal, they pierce him through even from a distance.
- V.18.10 Those a thousand, who behaved as kings, or who were ten hundred, they misappropriators of the sacrificial offerings, having devoured the intellectual's cow, suffered defeat inconceivably.
- V.18.11 The cow herself, while being slaughtered, destroyed those misappropriators of sacrificial offerings, who cooked even the last she-goat of kesarprābandha.

एकशतं ता जनता या भूमिर्व्यधुनुत ।
 प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन् ॥१२॥
 देवपीयुश्चरति मर्त्येषु गरगीर्णो भवत्यस्थिभूयान् ।
 यो ब्राह्मणं देवबन्धुं हिनस्ति न स पितृयाणमप्येति लोकम् ॥१३॥
 अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायाद उच्यते ।
 हुन्ताभिश्चस्तेन्द्रस्तथा तद्देधसो विदुः ॥१४॥
 इषुरिव दिग्धा नृपते पृदाकूरिव गोपते ।
 सा ब्राह्मणस्येषुघोरा तया विध्यति पीर्यतः ॥१५॥

एकशतम् । ताः । जनताः । याः । भूमिः । विऽअधूनुत ।
 प्रऽजाम् । हिंसित्वा । ब्राह्मणीम् । असम्भव्यम् । परा । अभवन् ॥ १२ ॥
 देवऽपीयुः । चरति । मर्त्येषु । गरगीर्णः । भवति । अस्थिभूयान् ।
 यः । ब्राह्मणम् । देवबन्धुम् । हिनस्ति । न । सः । पितृयानम् । अपि । एति । लोकम् ॥
 अग्निः । वै । नः । पदवायः । सोमः । दायादः । उच्यते ।
 हुन्ता । अभिश्चस्ता । इन्द्रः । तथा । तत् । वेधसः । विदुः ॥ १४ ॥
 इषुऽइव । दिग्धा । नृपते । पृदाकूऽइव । गोऽपते ।
 सा । ब्राह्मणस्य । इषुः । घोरा । तया । विध्यति । पीर्यतः ॥ १५ ॥

(१२) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-१५) पञ्चदशार्चस्यास्य सूक्तस्य मयोभूर्कपिः । ब्राह्मणी ब्राह्मणश्च देवते । (१, ३-९, ८-१५) प्रथमार्चस्कीयादि-
 यतस्तन्महम्यायद्यानाजानुहुम्, (१) द्वितीयाया विपद पुरस्ताद्बृहती, (७) सप्तम्याभोपरिष्टाद्बृहती कन्यासि ॥

अतिमात्रमवर्धन्त नोदिव दिवमस्पृशन् ।
 भृगुं हिंसित्वा सृज्या वैतह्व्याः पराभवन् ॥१॥
 ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्पयन्ब्राह्मणं जनाः ।
 पेतवस्तेषांभयादुमविस्तोकान्यावयत् ॥२॥

अतिमात्रम् । अवर्धन्त । न । उतऽइव । दिवम् । अस्पृशन् ।
 भृगुम् । हिंसित्वा । सृज्याः । वैतह्व्याः । परा । अभवन् ॥ १ ॥
 ये । बृहत्सामानम् । आङ्गिरसम् । आपर्पयन् । ब्राह्मणम् । जनाः ।
 पेतवः । तेषां । उभयादम् । अविः । तोकानि । आवयत् ॥ २ ॥

- V.18.12** Hundred and one were the folk, whom the earth shook off. Having violated their intellectual subjects, they were defeated inconceivably.
- V.18.13** A derider of the enlightened ones moves about among men, as if, he has swallowed poison. He becomes composed mostly of bones. Who-so smites an intellectual, the kin of the enlightened ones, he does not reach even the sphere of the elders.
- V.18.14** The fire-divine is, verily, our guide. The devotional bliss is called our heir. The resplendent Lord is the slayer and curser on our behalf - so the wise ones know.
- V.18.15** O Lord of men, full of poison like an arrow, and like an adder, O lord of kine, she (the speech) is a terrible arrow of the intellectual, with which he pierces the abuser.

Brahma-Gavī

- V.19.1** The conquerors by aggression grew exceedingly strong. As if, they touched even the sky. Having done harm to the shining intellectual (bhṛgu), the misappropriators of sacrificial offerings suffered defeat.
- V.19.2** Whosoever scathed the great Sama singer, the intellectual, shining like burning coal, the wild beast consumed their infants with his two rows of teeth.

ये ब्राह्मणं प्रत्यष्टीवन्त्ये वासिन्कुल्कमीषिरे ।
 अस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान्खादन्त आसते ॥३॥
 ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत्साभि विजङ्गहे ।
 तेजो राष्ट्रस्य निर्हन्ति न वीरो जायते वृषा ॥४॥
 कुरमस्या आशसनं तृष्टं पिशितमस्यते ।
 क्षीरं यदस्याः पीयते तद्वै पितृषु किल्बिषम् ॥५॥
 उग्रो राजा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिघत्सति ।
 परा तत्सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो यत्र जीयते ॥६॥
 अष्टार्पदी चतुरक्षी चतुःश्रोत्रा चतुर्हनुः ।
 व्यास्या द्विजिह्वा भूत्वा सा राष्ट्रमव धनुते ब्रह्मज्यस्य ॥७॥
 तद्वै राष्ट्रमा स्रवति नावं भिन्नामिवोदकम् ।
 ब्रह्माणं यत्र हिंसन्ति तद्वाष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ॥८॥

ये । ब्राह्मणम् । प्रतिऽअष्टीवन् । ये । वा । अस्मिन् । कुल्कम् । ईषिरे ।
 अस्नः । ते । मध्ये । कुल्यायाः । केशान् । खादन्तः । आसते ॥ ३ ॥
 ब्रह्मग्रावी । पच्यमाना । यावत् । सा । अभि । विजङ्गहे ।
 तेजः । राष्ट्रस्य । निः । हन्ति । न । वीरः । जायते । वृषा ॥ ४ ॥
 कुरम् । अस्याः । आऽशसनम् । तृष्टम् । पिशितम् । अस्यते ।
 क्षीरम् । यत् । अस्याः । पीयते । तत् । वै । पितृषु । किल्बिषम् ॥ ५ ॥
 उग्रः । राजा । मन्यमानः । ब्राह्मणम् । यः । जिघत्सति ।
 परा । तत् । सिच्यते । राष्ट्रम् । ब्राह्मणः । यत्र । जीयते ॥ ६ ॥
 अष्टार्पदी । चतुःऽअक्षी । चतुःऽश्रोत्रा । चतुःऽहनुः ।
 द्विऽआस्या । द्विजिह्वा । भूत्वा । सा । राष्ट्रम् । अव । धनुते । ब्रह्मज्यस्य ॥ ७ ॥
 तत् । वै । राष्ट्रम् । आ । स्रवति । नावम् । भिन्नाम्ऽइव । उदकम् ।
 ब्रह्माणम् । यत्र । हिंसन्ति । तत् । राष्ट्रम् । हन्ति । दुच्छुना ॥ ८ ॥

- V.19.3** Whosoever spit on (insult) an intellectual, or who seek to impose taxes on him, they sit in the middle of a stream of blood chewing hair.
- V.19.4** So long as the afflicted speech of an intellectual quivers in throes, it destroys the vital spirit of the nation and no powerful hero is born there.
- V.19.5** Terrible is her cutting into pieces; her bitter flesh is fit to be thrown away. Whatever her milk is drunk, that is considered a sin by the elders.
- V.19.6** An arrogant formidable king, who wants to devour an intellectual, and the country, where an intellectual suffers defeat, is completely drained out.
- V.19.7** Becoming eight-footed, four-eyed, four-eared, four-jawed, two-mouthed and two-tongued, she shatters down his kingdom, whoever does wrong to an intellectual.
- V.19.8** That verily springs a leak in the kingdom just as water in a broken boat. That smites with misfortune the kingdom, where they do harm to any intellectual.

तं वृक्षा अपं सेधन्ति छायां नो मोपंगा इति ।
 यो ब्राह्मणस्य सद्धनमभि नारद मन्यते ॥९॥
 विषमेतदेवकृतं राजा वरुणोब्रवीत् ।
 न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार कश्चन ॥१०॥
 नवैव ता नवतयो या भूमिर्व्यधिनुत ।
 प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभुव्यं पराभवन् ॥११॥
 यां मृतायानुबध्नन्ति कुर्यां पदयोपनीम् ।
 तद्वै ब्रह्मज्य ते देवा उपस्तरणमब्रुवन् ॥१२॥
 अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जीतस्य वावृतुः ।
 तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥१३॥
 येन मृतं स्नपयन्ति स्मश्रूणि येनोन्दते ।
 तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥१४॥

तम् । वृक्षाः । अपं । सेधन्ति । छायां । नः । मा । उपं । गाः । इति ।
 यः । ब्राह्मणस्य । सत् । धनम् । अभि । नारद । मन्यते ॥ ९ ॥
 विषम् । एतत् । देवकृतम् । राजा । वरुणः । अब्रवीत् ।
 न । ब्राह्मणस्य । गाम् । जग्ध्वा । राष्ट्रे । जागार । कः । चन ॥ १० ॥
 नव । एव । ताः । नवतयः । या । भूमिः । विऽअधूनुत ।
 प्रजाम् । हिंसित्वा । ब्राह्मणीम् । असम्भुव्यम् । परा । अभवन् ॥ ११ ॥
 याम् । मृताय । अनुऽबध्नन्ति । कुर्याम् । पदऽयोपनीम् ।
 तत् । वै । ब्रह्मज्य । ते । देवाः । उपस्तरणम् । अब्रुवन् ॥ १२ ॥
 अश्रूणि । कृपमाणस्य । यानि । जीतस्य । ववृतुः ।
 तम् । वै । ब्रह्मज्य । ते । देवाः । अपाम् । भागम् । अधारयन् ॥ १३ ॥
 येन । मृतम् । स्नपयन्ति । स्मश्रूणि । येन । उन्दते ।
 तम् । वै । ब्रह्मज्य । ते । देवाः । अपाम् । भागम् । अधारयन् ॥ १४ ॥

- V.19.9** Even the trees repel him saying, "do not come to our shade"
O Nārada, who appropriates arrogantly the good wealth of an intellectual.
- V.19.10** This is the poison prepared by the bounties of Nature, so has
proclaimed the venerable king. Having devoured the cow of
an intellectual no one wakes up in the kingdom.
- V.19.11** Verily they were nine ninety, whom the earth shook off.
Having violated their intellectual subjects, they suffered
defeat inconceivably.
- V.19.12** The track-effacing broom, which they tie to a dead person,
that, O scatter of intellectuals, will be your bedding, so the
enlightened ones have decreed.
- V.19.13** The tears of the person being wronged, which flow when he
is defeated, O scatter of intellectuals, are your share of
water, that the bounties of Nature have fixed.
- V.19.14** Where-with they bathe the dead, and where-with they
moisten beards, that, O scatter of intellectuals, is your share
of water, that the bounties of Nature have fixed.

न वर्षं मैत्रावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति ।

नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वशम् ॥१५॥

न । वर्षम् । मैत्रावरुणम् । ब्रह्मज्यम् । अभि । वर्षति ।

न । अस्मै । सम् । ईतिः । कल्पते । न । मित्रम् । नयते । वशम् ॥ १५ ॥

(२०) विंशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्धस्यास्य सूक्तस्य ऋषिः । वानस्पत्यदुन्दुभिर्वेत्ता । (१) अथमर्षो
अगती, (२-१२) द्वितीयापेकादशानाम् मिष्टुर्ऋषी ॥

उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्वनायन्वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिः ।
वाचं क्षुण्वानो दमयन्त्सपत्नान्सिंह इव जेष्यन्नभि तंस्तनीहि ॥१॥
सिंह इवास्तानीदुवयो विबद्धोभिक्रन्दन्नृषभो वासितामिव ।
वृषा त्वं वध्रयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो अभिमातिषाहः ॥२॥
वृषेव युथे सहसा विदानो गव्यन्नभि रुव संधनाजित् ।
शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान्प्रच्युता यन्तु शत्रवः ॥३॥
संजयन्पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्णा गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व ।
दैवी वाचं दुन्दुभ आ गुरस्व वेधाः शत्रूणामुप भरस्व वेदः ॥४॥

उच्चैःऽघोषः । दुन्दुभिः । सत्वनाऽयन् । वानस्पत्यः । सम्भृतः । उस्त्रियाभिः ।
वाचम् । क्षुण्वानः । दमयन् । सपत्नान् । सिंहःऽइव । जेष्यन् । अभि । तंस्तनीहि ॥१॥
सिंहःऽइव । अस्तानीत् । दुवयः । विबद्धः । अभिऽक्रन्दन् । नृषभः । वासिताम्ऽइव ।
वृषा । त्वम् । वध्रयः । ते । सपत्नाः । ऐन्द्रः । ते । शुष्मः । अभिमातिऽसहः ॥ २ ॥
वृषोऽइव । युथे । सहसा । विदानः । गव्यन् । अभि । रुव । संधनऽजित् ।
शुचा । विध्य । हृदयम् । परेषाम् । हित्वा । ग्रामान् । प्रच्युताः । यन्तु । शत्रवः ॥ ३ ॥
सम्भ्रजयन् । पृतनाः । ऊर्ध्वमायुः । गृह्णाः । गृह्णानः । बहुधा । वि । चक्ष्व ।
दैवीम् । वाचम् । दुन्दुभे । आ । गुरस्व । वेधाः । शत्रूणाम् । उप । भरस्व । वेदः ॥ ४ ॥

- V.19.15** The rain caused by sun and ocean does not fall on (the domain of) the scather of intellectuals. The war-council (samiti) does not favour him, nor can he bring the friends under his control (win the support of his friends).

Wood-carved War-drum

- V.20.1** Carved out of wood and held tight with leather straps, loud-noised is the war-drum (dundubhi), augmentor of strength; whetting your voice, subduing the rivals, seeking victory, may you roar all around like a lion.
- V.20.2** Made of wood and fastened skillfully, (the war-drum) roars like a lion, like a bull bellowing for a cow; (O war-drum) you are powerful; your rivals are impotent; your foe-conquering might is indeed that of the resplendent Lord.
- V.20.3** O winner of plentiful booty arriving suddenly, like a mighty bull seeking cows, may you roar all around. May you pierce the heart of our enemies with grief. Having been dislodged may our enemies flee leaving their villages.
- V.20.4** Conquering the invading hordes, loud-roarer, capturing those who deserve to be captured, may you look around in many ways. O war-drum, being pious, may you utter the divine speech. May you fetch the enemy's wealth to us.

दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती नाथिता घोषबुद्धा ।
 नारी पुत्रं धावतु हस्तगृह्यामित्री भीता समरे वधानाम् ॥५॥
 पूर्वं दुन्दुभे प्र वदासि वाचं भूम्याः पृष्ठे वद रोचमानः ।
 अमित्रसेनामभिजज्जभानो युमद्वद दुन्दुभे सुनृतावत् ॥६॥
 अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक्ते ध्वनयो यन्तु शीभम् ।
 अभि क्रन्द स्तनयोत्पिपानः श्लोककृन्मित्रतूर्याय स्वर्धी ॥७॥
 धीभिः कृतः प्र वदाति वाचमुद्धर्षय सत्त्वनामायुधानि ।
 इन्द्रमेदी सत्त्वनो नि ह्वयस्व मित्रैरमित्रां अव जङ्घनीहि ॥८॥
 संक्रन्दनः प्रवदो धृष्णुषेणः प्रवेदकृद्वहधा ग्रामघोषी ।
 श्रेयो वन्वानो वयुनानि विद्वान्कीर्ति बहुभ्यो वि हर द्विराजे ॥९॥
 श्रेयःकेतो वसुजित्सहीयान्संग्रामजित्संशितो ब्रह्मणासि ।
 अंशूनिव प्रावाधिषवणे अद्रिर्गव्यन्दुन्दुभेधि नृत्य वेदः ॥१०॥

दुन्दुभेः । वाचम् । प्रयताम् । वदन्तीम् । आशृण्वती । नाथिता । घोषबुद्धा ।
 नारी । पुत्रम् । धावतु । हस्तगृह्य । अमित्रा । भीता । समरे । वधानाम् ॥ ५ ॥
 पूर्वं । दुन्दुभे । प्र । वदासि । वाचम् । भूम्याः । पृष्ठे । वद । रोचमानः ।
 अमित्रसेनाम् । अभिजज्जभानः । युमत् । वद । दुन्दुभे । सुनृतावत् ॥ ६ ॥
 अन्तरा । इमे इति । नभसी इति । घोषः । अस्तु । पृथक्ते । ध्वनयः । यन्तु । शीभम् ।
 अभि । क्रन्द । स्तनयः । उत्पिपानः । श्लोककृत् । मित्रस्तूर्याय । सुस्वर्धी ॥ ७ ॥
 धीभिः । कृतः । प्र । वदाति । वाचम् । उत् । हर्षय । सत्त्वनाम् । आयुधानि ।
 इन्द्रमेदी । सत्त्वनः । नि । ह्वयस्व । मित्रैः । अमित्रान् । अव । जङ्घनीहि ॥ ८ ॥
 समक्रन्दनः । प्रवदः । धृष्णुसेनः । प्रवेदकृत् । बहुधा । ग्रामघोषी ।
 श्रेयः । वन्वानः । वयुनानि । विद्वान् । कीर्तिम् । बहुभ्यः । वि । हर । द्विराजे ॥ ९ ॥
 श्रेयःकेतः । वसुजित् । सहीयान् । संग्रामजित् । समशितः । ब्रह्मणा । असि ।
 अंशून् ईव । प्रावा । अधिषवने । अद्रिः । गव्यन् । दुन्दुभे । अधि । नृत्य । वेदः ॥ १० ॥

- V.20.5** Hearing all around, the loudly spoken voice of the war-drum, let the woman of the enemy, frightened, suppliant, wakened by the roar, flee seizing her son by hand, in the clash of deadly weapons.
- V.20.6** O war-drum, you utter your voice first. Speak on the surface of earth shining brightly. Crushing the enemy's army on all the sides, O war-drum, may you speak loudly and pleasantly.
- V.20.7** May there be loud noise between these two firmaments. May your sounds spread quickly in all directions. Growing in vehemence and earning glory, may you roar and thunder, so that the victory for friends may be achieved (assured).
- V.20.8** Made with skills, the drum utters clearly a speech. (O drum), raise up the weapons of powerful warriors. Gladdener of the army chief, call up the powerful warriors and with the help of the friends crush down the enemies.
- V.20.9** Resonant, loud-speaking, accompanied by a conquering army, rouser, making proclamations in villages for various purposes, winning real happiness, knowing all the ways, (O drum), may you distribute glory to many in the battle of two kings.
- V.20.10** O ensign of real happiness, winner of treasures, mighty, winner of battle, you have been whetted by the intellectual; as at the time of pressing out the crushing stones dance on the stalks of same plant, so, O war-drum, may you dance upon our enemy's possessions.

शत्रुषाप्नीषाडभिमातिषाहो गवेषणः सहमान उद्भित् ।
 वाग्वीव मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजित्यायेषमुद्देह ॥११॥
 अच्युतच्युतसमदो गर्मिष्ठो मृधो जेता पुरएतायोध्यः ।
 इन्द्रेण गुप्तो विदथा निचिक्यद्दृढयोतनो द्विषतां याहि शीर्षम् ॥१२॥

शत्रुषाद् । नीषाद् । अभिमातिऽसहः । गोऽएषणः । सहमानः । उत्तुभित् ।
 वाग्वीऽईव । मन्त्रम् । प्र । भरस्व । वाचम् । सांग्रामऽजित्याय । इषम् । उत् । वृद् । इह ॥ ११ ॥
 अच्युतऽच्युत् । सऽमर्दः । गर्मिष्ठः । मृधः । जेता । पुरऽएता । अयोध्यः ।
 इन्द्रेण । गुप्तः । विदथा । निऽचिक्यत् । दृढऽद्योतनः । द्विषताम् । याहि । शीर्षम् ॥ १२ ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । (१-९) प्रथमादिनवर्चा वानस्पत्यदुन्दुभिः, (१०-१२) वसाम्बावि-
 तृचस्य षादित्यादयो देवताः । (१, ४-५) प्रथमाचतुर्थीपञ्चमीनां पथ्यापङ्क्तिः, (२-३, ७-१०)
 द्वितीयातृतीययोः सप्तम्यादिचतसृणाञ्जानुष्टुप्, (६) षष्ठ्या ऋगती, (११) एकादस्या
 बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, (१२) द्वादस्याश्च त्रिपदा यवमथ्या गायत्री छन्दांसि ॥

विहृदयं वैमनस्यं वदामित्रेषु दुन्दुभे ।
 विद्वेषं कश्मशं भयममित्रेषु नि दध्मस्यैवानन्दुन्दुभे जहि ॥१॥
 उद्वेपमाना मनसा चक्षुषा हृदयेन च ।
 धावन्तु बिभ्यतेमित्राः प्रत्रासेनाज्ये हुते ॥२॥
 वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिर्विश्वगोत्र्यः ।
 प्रत्रासममित्रेभ्यो वदज्येनाभिघारितः ॥३॥

विऽहृदयम् । वैमनस्यम् । वद । अमित्रेषु । दुन्दुभे ।
 विऽद्वेषम् । कश्मशम् । भयम् । अमित्रेषु । नि । दध्मसि । अव । एनान् । दुन्दुभे । जहि ॥
 उत्तुव्वेपमानाः । मनसा । चक्षुषा । हृदयेन । च ।
 धावन्तु । बिभ्यतः । अमित्राः । प्रऽत्रासेन । आज्ये । हुते ॥ २ ॥
 वानस्पत्यः । सम्ऽभृतः । उस्त्रियाभिः । विश्वगोत्र्यः ।
 प्रऽत्रासम् । अमित्रेभ्यः । वद । आज्येन । अभिऽघारितः ॥ ३ ॥

V.20.11 Conqueror of enemy, always victorious, conqueror of arrogant foes, seeker of booty, overpowering and up-rooting, O drum, as an orator speaks his counsel, so may you speak vigour to us here for winning the battle.

V.20.12 Overthrower of unoverthrown, always ready to join the battle, conqueror of foes, moving in forefront, irresistible, protected by the resplendent Lord, knowing well the skills of war, burning hearts of our malicious enemies, (O drum), may you move (towards them) quickly.

Wood-carved War-drum

V.21.1 O war-drum, may you utter disheartening (noise) and estrangement of minds among our enemies. We put in our enemies malice, discord and fear. May you, O drum, smite them down.

V.21.2 Trembling badly in their mind, eye and heart, terrified, may the enemies flee out of fear as soon as the purified butter is poured (into sacrificial fire).

V.21.3 Made out of wood, kept tight with leather straps, common to all clans, smeared with purified butter, may you utter terror for our enemies.

यथा मृगाः सँविजन्ते आरण्याः पुरुषादधि ।
 एवा त्वं दुन्दुभेमित्रान्भि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ॥४॥
 यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु बिभ्यतीः ।
 एवा त्वं दुन्दुभेमित्रान्भि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ॥५॥
 यथा श्येनात्पतत्रिणः संविजन्ते अहर्दिवि सिंहस्य स्तनथोर्यथा ।
 एवा त्वं दुन्दुभेमित्रान्भि क्रन्दु प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ॥६॥
 परामित्रान्दुन्दुभिर्ना हरिणस्याजिनेन च । सर्वे देवा अतित्रसन्त्ये सँग्रामस्येशति ॥७॥
 येरिन्द्रः प्रकीडते पद्मोषैश्छायया सह । तेरमित्रास्त्रसन्तु नोमी ये यन्त्यनीकशः ॥८॥
 ज्याघोषा दुन्दुभयोभि क्रोशन्तु या दिशः ।
 सेनाः पराजिता यतीरमित्राणामनीकशः ॥९॥

यथा । मृगाः । सम्ऽविजन्ते । आरण्याः । पुरुषात् । अधि । एव । त्वम् ।
 दुन्दुभे । अमित्रान् । अभि । क्रन्दु । प्र । त्रासय । अथो इति । चित्तानि । मोहय ॥ ४ ॥
 यथा । वृकात् । अजऽअवयः । धावन्ति । बहु । बिभ्यतीः । एव० ॥ ५ ॥
 यथा । श्येनात् । पतत्रिणः । सम्ऽविजन्ते । अहऽदिवि । सिंहस्य । स्तनथोः । यथा । एव० ॥
 परा । अमित्रान् । दुन्दुभिना । हरिणस्य । अजिनेन । च ।
 सर्वे । देवाः । अतित्रसन् । ये । सम्ऽग्रामस्य । ईशति ॥ ७ ॥
 यैः । इन्द्रः । प्रऽकीडते । पद्मोषैः । छायाया । सह ।
 तैः । अमित्राः । त्रसन्तु । नः । अमी इति । ये । यन्ति । अनीकऽशः ॥ ८ ॥
 ज्याघोषाः । दुन्दुभयः । अभि । क्रोशन्तु । याः । दिशः ।
 सेनाः । पराजिताः । यतीः । अमित्राणाम् । अनीकऽशः ॥ ९ ॥

- V.21.4** As the beasts of the forest run away in terror from man, even so, O drum, may you roar towards the enemies, frighten them thoroughly and then confuse their minds.
- V.21.5** Just as goats and sheep run away in great fear from the wolf, even so, O drum, may you roar towards the enemies, frighten them thoroughly and then confuse their minds.
- V.21.6** As the birds fly away in terror from a hawk day by day, as from a lion's roar, even so, O drum, may you roar towards the enemies, frighten them thoroughly and then confuse their minds.
- V.21.7** With the drum and with the skin of the dear, may all the enlightened ones, who are masters of the battle, frighten the enemies away.
- V.21.8** With the resounding noises of foot-steps, with which the army chief plays his game along with the shadow, may our enemies get frightened, who move forth in troops.
- V.21.9** O sun, may you take away their vision. O beams of light, run after them. The power of arms having gone, let the fetters be tied on (their feet).

आदित्य चक्षुरा दत्स्व मरीचयोनु धावत ।

पत्सङ्गिनीरा संजन्तु विगति बाहुवीर्ये ॥१०॥

यूयमुग्रा मरुतः पृश्निमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत शत्रून् ।

सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः ॥११॥

एता देवसेनाः सूर्यकेतवः सचेतसः । अमित्राभ्यो जयन्तु स्वाहा ॥१२॥

आदित्य । चक्षुः । आ । दत्स्व । मरीचयः । अनु । धावत ।

पत्सङ्गिनीः । आ । संजन्तु । विगति । बाहुवीर्ये ॥ १० ॥

यूयम् । उग्राः । मरुतः । पृश्निमातरः । इन्द्रेण । युजा । प्र । मृणीत । शत्रून् ।

सोमः । राजा । वरुणः । राजा । महादेवः । उत । मृत्युः । इन्द्रः ॥ ११ ॥

एताः । देवसेनाः । सूर्यकेतवः । सचेतसः । अमित्रान् । नः । जयन्तु । स्वाहा ॥ १२ ॥

(१२) द्वारिषां सूक्तम्

(१-१५) चतुर्दशार्चस्यास्य सूक्तस्य ऋग्वज्रिना ऋषिः । तत्कमनाशनो देवता । (१) प्रथमर्चो भुरिक्त्रिगुप्, (२) द्वितीयाया-
सिगुप्, (३-४, १-१५) कृतीयास्तुभ्योः षष्ठ्यास्त्रिगुप्, (५) षष्ठ्याश्च विराट् षष्ठ्याद्द्विती कन्दासि ।

अभिस्तक्मानमप बाधतामितः सोमो ग्रावा वरुणः पूतर्दक्षाः ।

वेदिर्बर्हिः समिधः शोशुचाना अप द्वेषांस्यमुया भवन्तु ॥१॥

अयं यो विश्वान्हरितान्कृणोष्युच्छोचयन्नमिरिवाभिदुन्वन् ।

अथा हि तक्मन्नरसो हि भूया अथा न्यङ्किधराड् वा परेहि ॥२॥

अग्निः । तक्मानम् । अप । बाधताम् । इतः । सोमः । ग्रावा । वरुणः । पूतर्दक्षाः ।

वेदिः । बर्हिः । समिधः । शोशुचानाः । अप । द्वेषांसि । अमुया । भवन्तु ॥ १ ॥

अयम् । यः । विश्वान् । हरितान् । कृणोषि । उत्शोचयन् । अग्निः । ईद्व । अभिदुन्वन् ।

अथ । हि । तक्मन् । अरसः । हि । भूयाः । अथ । न्यङ् । अधराड् । वा । परा । इहि ॥ २ ॥

V.21.10 O sun, may you take away their vision. Beams of light, may you run close after them. The power of arms having been subdued, may the foot-binding ropes be bound around.

V.21.11 O formidable storm-troopers, sons of mother-earth, may you crush the enemies with the resplendent Lord as your ally. The shining (rājā) blissful Lord, the shining venerable Lord, the great enlightened one, the death and also the resplendent Lord.

V.21.12 May these hosts divine, having sun on their banners (sūrya-ketavaḥ), one minded, conquer our enemies. Svāhā. (hail).

Cure for fever

V.22.1 May the sacrificial fire, Soma herb, the crushing stone, the venerable Lord skilled in purifying, the sacrificial altar, the sacred grass and brightly glowing fuel sticks (samidhaḥ) drive the fever away from here. May the malignancies keep at a distance away yonder.

V.22.2 O fever, may you, who make all the persons yellow, heating them up and causing pain all over like fire, now become powerless (weak); now may you go down or vanish far below.

यः परुषः पारुषेयोविध्वंस इवारुणः ।
 तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्च परां सुव ॥३॥
 अधराञ्च प्र हिणोमि नमः कृत्वा तक्मने ।
 शक्म्भरस्य मुष्टिहा पुनरेतु महावृषान् ॥४॥
 ओको अस्य मूर्जवन्त ओको अस्य महावृषाः ।
 यावत्जातस्तत्कमंस्तावानसि बर्हिहकेषु न्योचरः ॥५॥
 तक्मन्च्यालि वि गद व्यङ्ग भूरि यावय ।
 दासीं निष्टकरीमिच्छ तां वज्रेण समर्पय ॥६॥
 तक्मन्मूर्जवतो गच्छ बर्हिकान्वा परस्तराम् ।
 शुद्रामिच्छ प्रफुर्व्य तां तक्मन्वीवि धूनुहि ॥७॥
 महावृषान्मूर्जवतो बन्ध्वन्धि परेत्य ।
 प्रैतानि तक्मने ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमा ॥८॥

यः । परुषः । पारुषेयः । अवध्वंसःऽइव । अरुणः ।
 तक्मानम् । विश्वधाऽवीर्य । अधराञ्चम् । परां । सुव ॥ ३ ॥
 अधराञ्चम् । प्र । हिणोमि । नमः । कृत्वा । तक्मने ।
 शक्म्भरस्य । मुष्टिऽहा । पुनः । एतु । महाऽवृषान् ॥ ४ ॥
 ओकः । अस्य । मूर्जऽवन्तः । ओकः । अस्य । महाऽवृषाः ।
 यावत् । जातः । तक्मन् । तावान् । असि । बर्हिहकेषु । निऽओचरः ॥ ५ ॥
 तक्मन् । विऽआलि । वि । गद । विऽअङ्ग । भूरि । यवय ।
 दासीम् । निऽस्तकरीम् । इच्छ । ताम् । वज्रेण । सम् । अर्पय ॥ ६ ॥
 तक्मन् । मूर्जऽवतः । गच्छ । बर्हिकान् । वा । परऽस्तराम् ।
 शुद्राम् । इच्छ । प्रऽफुर्व्यम् । तान् । तक्मन् । विऽइव । धूनुहि ॥ ७ ॥
 महाऽवृषान् । मूर्जऽवतः । बन्धु । अद्भि । पराऽइत्य ।
 प्र । एतानि । तक्मने । ब्रूमः । अन्यऽक्षेत्राणि । वै । इमा ॥ ८ ॥

- V.22.3 May you, O potent in all aspects, send away downwards the fever, which is violent, affecting the joints and is ruddy like dust.
- V.22.4 Having bowed in reverence to the fever, I send it downwards. May this boxer killer of vegetable growers go again to the regions of much rain-fall.
- V.22.5 Its abode is where the mūñja grass grows; its abode is the region of much rain-fall; O fever, as soon as you were born, you have been visible among the Balhikas.
- V.22.6 O fever, vicious, much poisonous, distorter of limbs, may you go far away. Seek her, who does not move about, as your maid-servant and strike her with your adamantine weapon.
- V.22.7 O fever, may you go to the region, where the muñja grass grows; or may you go even farther to Balhikas. Seek there some wanton (prapharvya) maid-servant and shake her severely.
- V.22.8 Having gone far away, may you eat up the regions of much rain-fall and the regions, where the muñja grass grows, your own kins. We allow these regions to fever or other regions even farther than these.

अन्यक्षेत्रे न रमसे वंशी सन्मृडयसि नः ।
 अमृदु प्रार्थस्तत्त्वा स गमिष्यति बलिहकान् ॥९॥
 यत्त्वं शीतोथो रुरः सह कासवेपयः ।
 भीमास्ते तक्मन्हेतयस्ताभिः स्म परि वृद्धि नः ॥१०॥
 मा स्मेतान्तसखीन्कुरुया बलासं कासमुद्युगम् ।
 मा स्मातोर्वाडैः पुनस्तत्त्वा तक्मन्मुप ब्रुवे ॥११॥
 तक्मन्भ्रात्रा बलासेन स्वस्त्रा कासिकया सह ।
 पाप्मा भ्रातृव्येण सह गच्छामुमरणं जनम् ॥१२॥
 तृतीयकं विदृतीयं सदुन्दिमुत शारदम् ।
 तक्मानं शीतं रुरं प्रैष्मं नाशय वार्षिकम् ॥१३॥
 गन्धारिभ्यो मूर्जवद्भोक्त्रेभ्यो मगधेभ्यः ।
 प्रैष्यन्जनमिव शेवधि तक्मानं परि दद्यासि ॥१४॥

अन्यक्षेत्रे । न । रमसे । वंशी । सन् । मृडयसि । नः ।
 अमृदु । कुं इति । प्रऽअर्थः । तत्त्वा । सः । गमिष्यति । बलिहकान् ॥ ९ ॥
 यत् । त्वम् । शीतः । अथो इति । रुरः । सह । कासा । अवेपयः ।
 भीमाः । ते । तक्मन् । हेतयः । ताभिः । स्म । परि । वृद्धि । नः ॥ १० ॥
 मा । स्म । एतान् । सखीन् । कुरुयाः । बलासम् । कासम् । तत्ऽयुगम् ।
 मा । स्म । अतः । अर्वाड् । आ । ऐः । पुनः । तत् । त्वा । तक्मन् । उप । ब्रुवे ॥ ११ ॥
 तक्मन् । भ्रात्रा । बलासेन । स्वस्त्रा । कासिकया । सह ।
 पाप्मा । भ्रातृव्येण । सह । गच्छ । अमुम् । अरणम् । जनम् ॥ १२ ॥
 तृतीयकम् । विऽतृतीयम् । सदम्ऽदिम् । उत । शारदम् ।
 तक्मानम् । शीतम् । रुरम् । प्रैष्मम् । नाशय । वार्षिकम् ॥ १३ ॥
 गन्धारिभ्यः । मूर्जवत्ऽभ्यः । भोक्त्रेभ्यः । मगधेभ्यः ।
 प्रऽप्रेष्यन् । जनम्ऽइव । शेवधिम् । तक्मानम् । परि । दद्यासि ॥ १४ ॥

- V.22.9** You do not delight in other's region. Being under control, you bring happiness to us. The fever has agreed to our request and to Balhikas it will go.
- V.22.10** You, that come with shivering, or with aching, and that shake the patient with cough, O fever, terrible are your weapons; with them may you keep away from us.
- V.22.11** May you not these your companions - the wasting disease (balāsa), the cough and collapse (udyuga). Do not come nearer than this to us, this I request you once again.
- V.22.12** O fever, along with your brother, the wasting disease (balāsa), with your nephew, the eruption (pāpmā), may you go to so and so stranger people.
- V.22.13** May you drive away all types of fevers enlisted below :
 (i) *ṭṭīyakam* - tertian, (ii) *vitṭiyam*-intermittent, (iii) *Sadamdim* - constant, (iv) *śārdam*-autumnal, (v) *takmānam* - pertaining to skin eruptions, (vi) *śītam* - in cold, (vii) *rūram* - that comes in *śīśira* (cold winters), (viii) *graiṣmam* - in summers, (ix) *vārṣikam* - during rains.
- V.22.14** To those of Gandhār, to those of Moojvan, those of Aṅgas, and to those of Magadha, we hereby send fever, as one sends a treasure to another person.

(२३) ऋषोर्विंशं सूक्तम्

(१-१३) ऋषोर्विंशं सूक्तस्य कण्व ऋषिः । इन्द्रादयो देवा देवताः । (१-१२) प्रथमादि-
द्वादशार्चामनुष्टुप्, (१३) ऋषोर्विंशं विराडनुष्टुप् छन्दसी ॥

ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
 ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्च किमि जम्भयतामिति ॥१॥
 अस्येन्द्र कुमारस्य किमीन्धनपते जहि ।
 हुता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम ॥२॥
 यो अक्ष्यौ परिस्पति यो नासे परिसर्पति ।
 दतां यो मध्यं गच्छति तं किमि जम्भयामसि ॥३॥
 सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ ।
 बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हुताः ॥४॥
 ये किमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शितिबाहवः ।
 ये के च विश्वरूपास्तान्किमीन्जम्भयामसि ॥५॥
 उत्पुरस्तात्सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।
 दृष्टाश्च घ्नदृष्टाश्च सर्वान् प्रमृणन्किमीन् ॥६॥

ओते इत्याऽउते । मे । द्यावापृथिवी इति । आऽउता । देवी । सरस्वती ।
 आऽउतौ । मे । इन्द्रः । च । अग्निः । च । किमिम् । जम्भयताम् । इति ॥ १ ॥
 अस्य । इन्द्र । कुमारस्य । किमीन् । धनऽपते । जहि ।
 हुताः । विश्वाः । अरातयः । उग्रेण । वचसा । मम ॥ २ ॥
 यः । अक्ष्यौ । परिस्पति । यः । नासे इति । परिस्पति ।
 दताम् । यः । मध्यम् । गच्छति । तम् । किमिम् । जम्भयामसि ॥ ३ ॥
 सरूपौ । द्वौ । विरूपौ । द्वौ । कृष्णौ । द्वौ । रोहितौ । द्वौ ।
 बभ्रुः । च । बभ्रुकर्णः । च । गृध्रः । कोकः । च । ते । हुताः ॥ ४ ॥
 ये । किमयः । शितिकक्षाः । ये । कृष्णाः । शितिबाहवः ।
 ये । के । च । विश्वरूपाः । तान् । किमीन् । जम्भयामसि ॥ ५ ॥
 उत् । पुरस्तात् । सूर्यः । एति । विश्वदृष्टः । अदृष्टहा ।
 दृष्टान् । च । घ्नन् । दृष्टान् । च । सर्वान् । च । प्रमृणन् । किमीन् ॥ ६ ॥

Indra and others

- V.23.1** Heaven and earth are gracious to me, the learning divine is gracious, and the lightning and fire, both are gracious to me. May they destroy the worm.
- V.23.2** O resplendent Lord, master of riches, may you kill the worms of this boy. All the distressing worms have been destroyed by my formidable utterance (or *vacasā* herb - *Acours colamus*).
- V.23.3** The one, that moves about in his two eyes, the one that moves into his nose and the one that goes to the midst of his teeth, that worm, we hereby destroy completely.
- V.23.4** Two of the same form, two of different forms, two black, two red, the brown and the brown-eared, the vulture and the wolf, these have been killed.
- V.23.5** The worms that have white sides, or that are black with white arms, and whosoever are of various shapes and forms, all those worms we hereby utterly destroy.
- V.23.6** There in the east up rises the sun, seen by all and killer of the unseen, killing the seen as well as the unseen, and crushing all sorts of worms.

येवाषासः कर्ष्कषास एजत्काः शिपवित्नुकाः ।
 दृष्टश्च हन्यतां किमिरुतादृष्टश्च हन्यताम् ॥७॥
 हतो येवाषः किमीणां हतो नदनिमोत ।
 सर्वांनि मष्मषाकरं दृषदा खल्वौ इव ॥८॥
 त्रिशीर्षाणं त्रिकुदं किमिं सारङ्गमर्जुनम् ।
 शृणाम्यस्य पृष्टीरपि वृश्चामि यच्छिरः ॥९॥
 अत्रिवहः किमयो हन्मि कण्ववज्रमदग्निवत् ।
 अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनष्म्यहं किमीन् ॥१०॥
 हतो राजा किमीणामुतैषां स्थपतिर्हृतः ।
 हतो हतमाता किमिर्हृतभ्राता हतस्वसा ॥११॥
 हतासौ अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः ।
 अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते किमयो हताः ॥१२॥

येवाषासः । कर्ष्कषासः । एजत्काः । शिपवित्नुकाः ।
 दृष्टः । च । हन्यताम् । किमिः । उत । अदृष्टः । च । हन्यताम् ॥ ७ ॥
 हतः । येवाषः । किमीणाम् । हतः । नदनिमा । उत ।
 सर्वान् । नि । मष्मषा । अकरम् । दृषदा । खल्वान् इव ॥ ८ ॥
 त्रिशीर्षाणम् । त्रिकुदम् । किमिम् । सारङ्गम् । अर्जुनम् ।
 शृणामि । अस्य । पृष्टीः । अपि । वृश्चामि । यत् । शिरः ॥ ९ ॥
 अत्रिवत् । वः । किमयः । हन्मि । कण्ववत् । जमदग्निवत् ।
 अगस्त्यस्य । ब्रह्मणा । सम् । पिनष्मि । अहम् । किमीन् ॥ १० ॥
 हतः । राजा । किमीणाम् । उत । एषाम् । स्थपतिः । हतः ।
 हतः । हतमाता । किमिः । हतभ्राता । हतस्वसा ॥ ११ ॥
 हतासः । अस्य । वेशसः । हतासः । परिवेशसः ।
 अथो इति । ये । क्षुल्लकाः इव । सर्वे । ते । किमयः । हताः ॥ १२ ॥

V.23.7 Yavasa, kaskasa, ejatka and śipavitnuka, are the various kinds of worms. Let such a worm be killed when seen; even when unseen let it be killed. (worms : yevāśāṣaḥ, kaśkaśāḥ, śipavitukāḥ-visible to eyes and non-visible)

V.23.8 Among the worms the yevāśaḥ have been killed; nadaniman also has been killed. I have crushed all of them to pieces, just as grains (grams) with stones.

V.23.9 I hereby kill the worm having three heads and three humps, veriegated and white-coloured. I break its ribs and cutt off what is its head.

V.23.10 I kill you worms, as old sages and seers like Atri (free from triple bondage); as Kaṇva (seer, an embodiment of wisdom), and Jamadagni (flaring like fire), had killed in the past. I crush the worms to a fine powder, with the same contrivance, once introduced by Agastya, the renowned physician (Also see Av.II. 32.3)

V.23.11 The king of worms; - the most prominent one, has been destroyed; the one who was the Lord of them has been slain. Also that worm has been slain whose mother, brother and sister-- the whole family, has been annihilated. (Also Av. II.32.4)

V.23.12 His dependents have also been destroyed; all his neighbours around him are destroyed. His little-one progeny also does not exist; it is all dead. (Also Av. II.32.5)

सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणाम् ।
मिनइयश्मना शिरो दहाम्यभिना मुखम् ॥१३॥

सर्वेषाम् । च । क्रिमीणाम् । सर्वासाम् । च । क्रिमीणाम् ।
मिनभि । अश्मना । शिरः । दहामि । अग्निना । मुखम् ॥ १३ ॥

(२४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१-१७) सप्तदशर्षस्यास्य सूक्तस्याचर्षा ऋषिः । प्रथमर्षः सविता, (२) द्वितीयाया अग्निः, (३) तृतीयाया यावापृथिवी,
(४) चतुर्थ्या वसुः, (५) पञ्चम्या मित्रावरुणौ, (६) षष्ठ्या मरुतः, (७) सप्तम्याः सोमः, (८) अष्टम्या वायुः, (९)
नवम्याः सूर्यः, (१०) दशम्या अश्विनौ, (११) एकादस्या इन्द्रः, (१२) द्वादस्या मरुतां पिता, (१३) त्रयोदस्या
वसुः, (१४) चतुर्दस्या वसुः, (१५) पञ्चदस्याः पितरः, (१६) षोडस्या अश्वरे तताः, (१७) सप्तदस्याथ
ततस्ततामहा देवताः । (१-१०, १२-१४) प्रथमादिदशानां द्वादस्यादिदशस्य चातिशङ्करी,
(११) एकादस्याः शङ्करी, (१५-१६) पञ्चदशीषोडस्योत्तिपदा भुरिगतिजगती,
(१७) सप्तदस्याथ त्रिपदा विषाद शङ्करी छन्दांसि ॥

सविता प्रसवानामधिपतिः स मावतु
अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१॥
अभिर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु
अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥२॥
यावापृथिवी दातृणामधिपन्नी ते मावताम्
अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥३॥

सविता । प्रऽसवानाम् । अधिऽपतिः । सः । मा । अवतु । अस्मिन् । ब्रह्मणि । अस्मिन् ।
कर्मणि । अस्याम् । पुरऽधायाम् । अस्याम् । प्रतिऽस्थायाम् । अस्याम् । चित्ताम् ।
अस्याम् । आऽकूत्याम् । अस्याम् । आऽशिषि । अस्याम् । देवऽहृत्याम् । स्वाहा ॥ १ ॥
अग्निः । वनस्पतीनाम् । अधिऽपतिः । सः । मा । अवतु । ०० ॥ २ ॥

यावापृथिवी इति । दातृणाम् । अधिपत्नी इत्यधिपत्नी । ते इति । मा । अवताम् । ०॥

V.23.13 Of all the male worms and of all the female worms including insects, I hereby crush the head with a stone and burn their mouth with fire.

Divinities - numerous

V.24.1 The inspirer Lord (Savitṛ) is the Lord of impulses (prasavānamdhipatiḥ) may he favour me in this prayer (brahmāṇi); in this rite (karmāṇi); in this priestly representation (asyām purodhāyām); in firm standing (pratiṣṭhāyām); in this intent (asyām chittayām); in this design (asyām ākūtyām); in this benediction (āśiṣi) in this invocation of the divinities (devadūtyām). Svāhā (hail).

V.24.2 The fire (Agni) is the lord of vegetation; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.3 Heaven and earth (dyāvā-prthivī) are the queens of donors; may they two favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

वरुणोपामधिपतिः स मावतु

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥४॥

मित्रावरुणौ वृष्ट्याधिपती तौ मावताम्

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥५॥

मरुतः पर्वेतानामधिपतयस्ते मावन्तु

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥६॥

सोमो वीरुधामधिपतिः स मावतु

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥७॥

वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स मावतु

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥८॥

वरुणः । अपाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ ४ ॥

मित्रावरुणौ । वृष्ट्याः । अधिपती इत्यधिपती । तौ । मा । अवताम् । ० ॥ ५ ॥

मरुतः । पर्वेतानाम् । अधिपतयः । ते । मा । अवन्तु । ० ॥ ६ ॥

सोमः । वीरुधाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ ७ ॥

वायुः । अन्तरिक्षस्य । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ ८ ॥

- V.24.4** The ocean (Varuṇa) is the Lord of waters; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.
- V.24.5** The sun and the ocean (Mitra and Varuṇa) are the lords of rain; may they two favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.
- V.24.6** The cloud-bearing winds (Maruts) are the lords of mountains; may they favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.
- V.24.7** The king of medicinal herbs (Soma) is the lord of plants; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.
- V.24.8** The cosmic wind (Vāyu) is the lord of the midspace; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥९॥

चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१०॥

इन्द्रो दिवोधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥११॥

मरुतां पिता पशूनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१२॥

मृत्युः प्रजानामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
चित्तामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१३॥

सूर्यः । चक्षुषाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ ९ ॥

चन्द्रमाः । नक्षत्राणाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ १० ॥

इन्द्रः । दिवः । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ ११ ॥

मरुताम् । पिता । पशूनाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ १२ ॥

मृत्युः । प्रजानाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ १३ ॥

V.24.9 The Sun (Sūrya) is lord of the eye; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.10 The moon (Candrama) is the lord of asterisms; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.11 The resplendent Lord (Indra) is the lord of heaven; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.12 The father of cloud-bearing winds (Marutām-pitā) is the lord of animals; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.13 Death (Mrtyu) is the lord of creatures; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

यमः पितॄणामधिपतिः स मावतु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायांमस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१४॥
 पितरः परे ते मावन्तु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायांमस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१५॥
 तता अवरे ते मावन्तु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायांमस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१६॥
 ततस्ततामहास्ते मावन्तु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मेण्यस्यां पुरोधायांमस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१७॥

यमः । पितॄणाम् । अधिपतिः । सः । मा । अवतु । ० ॥ १४ ॥

पितरः । परे । ते । मा । अवन्तु । ० ॥ १५ ॥

तताः । अवरे । ते । मा । अवन्तु । ० ॥ १६ ॥

ततः । ततामहाः । ते । मा । अवन्तु । ० ० ॥ १७ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-१३) अयोदशार्चस्यास्य १० कस्य त्रयाः ऋषिः । योमिर्गर्भो मन्मोक्ष देवाश्च देवताः । (१-१२) प्रथमादि-

द्वादशार्चोमनुष्टुप्, (१३) अयोदशार्च विराट् पुरस्ताद्बृहती छन्दसी ॥

पर्वतादिवो योनेरङ्गादङ्गात्समाभृतम् । शेषो गर्भस्य रेतोधाः सरौ पूर्णमिवा दधत् ॥१॥

पर्वतात् । दिवः । योनेः । अङ्गात् अङ्गात् । समऽआभृतम् ।

शेषः । गर्भस्य । रेतोऽधाः । सरौ । पूर्णम् ईव । आ । दधत् ॥ १ ॥

V.24.14 The ordainer Lord (Yama) is the lord of elders; may he favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.15 Elders (Pitṛ) are seniors (pare); may they favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.16 Fathers (tataḥ) are junior (avare); may they favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

V.24.17 Fathers become grand fathers (tatas-tatāmahāḥ); may they favour me in this prayer, in this rite, in this priestly representation, in this firm-standing, in this intent (or idea), in this design, in this benediction, and in this invocation of the bounties of Nature. Svāhā.

(Each verse devoted to a separate Divinity - From Savitṛ to Tatāmahāḥ)

Yoni, Garbha and Earth etc.

V.25.1 Brought from the mountain (or from clouds), from the womb of the sky, and from each and every part of the body, the germ of an embryo is laid by the male organ just like a feather on an arrow. [Cloud and mountain both]

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ॥२॥

गर्भं धेहि सिनीवाल्लि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्तजा ॥३॥

गर्भं ते मित्रावरुणौ गर्भं देवो बृहस्पतिः ।

गर्भं त इन्द्रश्चामिश्व गर्भं धाता दधातु ते ॥४॥

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु ।

आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥५॥

यद्देव राजा वरुणो यद्वा देवी सरस्वती ।

यदिन्द्रो बृत्रहा वेद तद्रर्भकरणं पिब ॥६॥

गर्भो अश्वोषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।

गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्ने गर्भमेह धाः ॥७॥

यथा । इयम् । पृथिवी । मही । भूतानाम् । गर्भम् । आऽदधे ।

एव । आ । दधामि । ते । गर्भम् । तस्मै । त्वाम् । अवसे । हुवे ॥ २ ॥

गर्भम् । धेहि । सिनीवाल्लि । गर्भम् । धेहि । सरस्वति ।

गर्भम् । ते । अश्विना । उभा । आ । धत्ताम् । पुष्करस्तजा ॥ ३ ॥

गर्भम् । ते । मित्रावरुणौ । गर्भम् । देवः । बृहस्पतिः ।

गर्भम् । ते । इन्द्रः । च । अग्निः । च । गर्भम् । धाता । दधातु । ते ॥ ४ ॥

विष्णुः । योनिम् । कल्पयतु । त्वष्टा । रूपाणि । पिशतु ।

आ । सिञ्चतु । प्रजापतिः । धाता । गर्भम् । दधातु । ते ॥ ५ ॥

यत् । वेद । राजा । वरुणः । यत् । वा । देवी । सरस्वती ।

यत् । इन्द्रः । बृत्रहा । वेद । तत् । गर्भकरणम् । पिब ॥ ६ ॥

गर्भः । असि । ओषधीनाम् । गर्भः । वनस्पतीनाम् ।

गर्भः । विश्वस्य । भूतस्य । सः । अग्ने । गर्भम् । आ । इह । धाः ॥ ७ ॥

- V.25.2** As this great earth receives the germ of all the beings, so I set the germ in you. I call upon you for protection of that embryo.
- V.25.3** May you set the embryo, O night of new moon (Sinīvali); may you set the embryo O learning divine (Sarasvatī). May both the healers (Aśvinau), adorned with blue lotus-garlands, set the embryo within you.
- V.25.4** May the sun and the ocean (mitra-varuṇa pair) set the embryo within you; may the supreme Lord divine (Bṛhaspati) set the embryo; may the Lord resplendent (Indra) and adorable (Agni) set the embryo in you; may the sustainer Lord (dhātā) set the embryo within you.
- V.25.5** May the omnipresent lord (Viṣṇu) prepare the womb (for pregnancy); may the supreme architect (Tvaṣṭṛ) make proper forms; may the Lord of creatures (Prajāpati) pour it well; may the sustainer (dhātā) Lord set your embryo.
- V.25.6** Drink this embryo-stabilizing portion (beverage), which is the sovereign venerable Lord (Rājā Varuṇa), which is known to the learning divine (Sarasvatī) and which is known to the resplendent Lord (Indra), the destroyer of nescience (vṛtrahā)
- V.25.7** O biological fire (Agni), you are the embryo of medicinal herbs; you are the embryo of trees; you are the embryo of all the existence; as such may you set the embryo here.

अधि स्कन्द वीरयस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।
 वृषासि वृष्ण्यावन्प्रजाये त्वा नयामसि ॥८॥
 वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् ।
 अदृष्टे देवाः पुत्रं सोमपा उभयाविनम् ॥९॥
 धातुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यी गवीन्योः ।
 पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥१०॥
 त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यी गवीन्योः ।
 पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥११॥
 सवितुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यी गवीन्योः ।
 पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥१२॥
 प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्यी गवीन्योः ।
 पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥१३॥

अधि । स्कन्द । वीरयस्व । गर्भम् । आ । धेहि । योन्याम् ।
 वृषा । असि । वृष्ण्यऽवन् । प्रऽजायै । त्वा । आ । नयामसि ॥ ८ ॥
 वि । जिहीष्व । बार्हत्सामे । गर्भः । ते । योनिम् । आ । शयाम् ।
 अदृष्टः । ते । देवाः । पुत्रम् । सोमऽपाः । उभयाविनम् ॥ ९ ॥
 धातुः । श्रेष्ठेन । रूपेण । अस्याः । नार्यीः । गवीन्योः ।
 पुमांसम् । पुत्रम् । आ । धेहि । दशमे । मासि । सूतवे ॥ १० ॥
 त्वष्टः । श्रेष्ठेन । ०० ॥ ११ ॥
 सवितुः । श्रेष्ठेन । ०० ॥ १२ ॥
 प्रजापते । श्रेष्ठेन । ०० ॥ १३ ॥

- V.25.8** Get up. Move vigorously. Set the embryo well in the womb. O virile one, you are full of manly vigour. We have brought you here for progeny's sake.
- V.25.9** O woman, skilled in recitation of *bṛhat-sāman*, be fully prepared; let an embryo set in your womb. The enlightened ones, the enjoyers of devotional bliss (the Soma-drinkers), have blessed you with a son that will partake of both (i.e., he would be a protector of both)
- V.25.10** O sustainer Lord (*dhātṛ*), within the two groins of this woman, may you place a male child with the best of forms, due to be born in the tenth month.
- V.25.11** O supreme architect (*Tvaṣṭṛ*), within the two groins of this woman, may you place a male child with the best of forms, due to be born in the tenth month.
- V.25.12** O inspirer Lord (*Savitṛ*), within the two groins of this woman, may you place a male child with the best of forms, due to be born in the tenth month.
- V.25.13** O Lord of creatures (*Prajapati*), within the two groins of this woman, may you place a male child with the best of forms, due to be born in the tenth month.

(२६) ऋषिः सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्कस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । वास्तोष्पतिर्ब्रह्मणो मन्त्रोक्तः वा देवताः । (१, ५) प्रथमापञ्चम्योक्तयो-
 द्विपदाच्युष्णिग्, (२, ४, ६-८, १०-११) द्वितीयाचतुर्थ्योः षष्ठ्यावितुषस्य दशम्येकादस्योश्च द्विपदा
 प्राजापत्या बृहती, (३) तृतीयायास्त्रिपदा विराज्जायत्री, (५) नवम्यास्त्रिपदा पिपीलिकमन्या पुर
 उष्णिग् (एता एकावसावाः), (१२) द्वादस्याश्च परातिशङ्करी चतुर्पदा जगती छन्दसि ॥

यजूंषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह वो युनक्तु ॥१॥
 युनक्तु देवः सविता प्रजानन्नस्मिन्यज्ञे महिषः स्वाहा ॥२॥
 इन्द्र उक्थामदान्यस्मिन्यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥३॥
 प्रेषा यज्ञे निविदुः स्वाहा शिष्टाः पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः ॥४॥
 छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेव पुत्रं पिपृतेह युक्ताः ॥५॥
 एयमगन्बर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा ॥६॥
 विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपांस्यस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥७॥

यजूंषि । यज्ञे । समिधः । स्वाहा । अग्निः । प्रविद्वान् । इह । वः । युनक्तु ॥ १ ॥
 युनक्तु । देवः । सविता । प्रजानन् । अस्मिन् । यज्ञे । महिषः । स्वाहा ॥ २ ॥
 इन्द्रः । उक्थामदानि । अस्मिन् । यज्ञे । प्रविद्वान् । युनक्तु । सुयुजः । स्वाहा ॥ ३ ॥
 प्रेषाः । यज्ञे । निविदः । स्वाहा । शिष्टाः । पत्नीभिः । वहत । इह । युक्ताः ॥ ४ ॥
 छन्दांसि । यज्ञे । मरुतः । स्वाहा । मातास्यैव । पुत्रम् । पिपृत । इह । युक्ताः ॥ ५ ॥
 आ । इयम् । अगन् । बर्हिषा । प्रोक्षणीभिः । यज्ञम् । तन्वाना । अदितिः । स्वाहा ॥ ६ ॥
 विष्णुः । युनक्तु । बहुधा । तपांसि । अस्मिन् । यज्ञे । सुयुजः । स्वाहा ॥ ७ ॥

Divinities - Agni to Br̥haspatiḥ

- V.26.1** O sacrificial hymns (yajuṣ) and sacrificial fuel wood (samidha), may you be used in sacrifice. Svāhā. May the fore-knowing fire divine (pra-vidvān) use you here.
- V.26.2** May the divine inspirer lord (savitr̥). knowing everything, use important things (mahiṣaḥ) in this sacrifice. Svāhā.
- V.26.3** May the resplendent self, fore-knowing use appropriate delighting praise-songs (luktha) in this sacrifice.
- V.26.4** O servants appointed in this sacrifice, knowing (your work well), carry out your duties along with your wives as directed (instructed).
- V.26.5** O cloud-bearing winds (maruts), may you perfect the sacred verses; just as a mother makes her son perfect. Svāhā.
- V.26.6** This mother, eternity (aditi) has come here extending the sacrifice with sacred grass and sprinklings (of water). Svāhā.
- V.26.7** May the omnipresent lord (viṣṇu) use appropriate heating processes in various ways in this sacrifice. Svāhā.

त्वष्टा युनक्तु बहुधा नु रूपा अस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥८॥
 भगो युनक्ताशिषो न्वस्मा अस्मिन्यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥९॥
 सोमो युनक्तु बहुधा पर्यास्यस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥१०॥
 इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याष्यस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥११॥
 अश्विना ब्रह्मणा यातमर्वाञ्चौ वषट्कारेण यज्ञं वर्धयन्तौ ।
 बृहस्पते ब्रह्मणा याह्यर्वाङ् यज्ञो अयं स्वर्गिदं यजमानाय स्वाहा ॥१२॥

त्वष्टा । युनक्तु । बहुधा । नु । रूपाः । अस्मिन् । यज्ञे । सुयुजः । स्वाहा ॥ ८ ॥
 भगः । युनक्तु । आशिषः । नु । अस्मै । अस्मिन् । यज्ञे । प्रविद्वान् । युनक्तु । सुयुजः । स्वाहा ।
 सोमः । युनक्तु । बहुधा । पर्यासि । अस्मिन् । यज्ञे । सुयुजः । स्वाहा ॥ १० ॥
 इन्द्रः । युनक्तु । बहुधा । वीर्याणि । अस्मिन् । यज्ञे । सुयुजः । स्वाहा ॥ ११ ॥
 अश्विना । ब्रह्मणा । आ । यातम् । अर्वाञ्चौ । वषट्कारेण । यज्ञम् । वर्धयन्तौ ।
 बृहस्पते । ब्रह्मणा । आ । याहि । अर्वाङ् । यज्ञः । अयम् । स्वर्गिः । इदम् । यजमानाय । स्वाहा ॥ १२ ॥

(२७) सामविंशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अग्निर्देवता । (१) प्रथमर्चो बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया द्विपदा साक्षी भुरिगुष्टुप्, (३) तृतीयाया द्विपदाचीं बृहती, (४) चतुर्थ्यां द्विपदा साक्षी भुरिग्वृहती, (५) पञ्चम्या द्विपदा साक्षी त्रिष्टुप्, (६) षष्ठ्या द्विपदा विराङ्गायत्री, (७) सप्तम्या द्विपदा साक्षी बृहती (द्वितीयादिषडेकावसानाः), (८) अष्टम्याः संस्तारपङ्क्तिः, (९) नवम्याः षट्पदानुष्टुप्गर्भा पणतित्रगती, (१०-१२) दशम्यादितृषस्य च पुर उष्णिक् छन्दांसि ॥

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीर्ष्यग्नेः ।

धुमत्तमा सुप्रतीकः ससूनुस्तनुनपादसुरो भूरिपाणिः ॥१॥

ऊर्ध्वाः । अस्य । समिधः । भवन्ति । ऊर्ध्वा । शुक्रा । शोचीर्षि । अग्नेः ।

धुमत्तमा । सुप्रतीकः । ससूनुः । तनुनपाद । असुरः । भूरिपाणिः ॥ १ ॥

V.26.8 May the supreme architect (tvaṣṭṛ) use appropriate forms also in various ways in this sacrifice. Svāhā.

V.26.9 May the lord of all round prosperity (bhaga) use blessings for this sacrificer in this sacrifice. May He, the fore-knowing (pra-vidvan), use them appropriately. Svāhā.

V.26.10 May the blissful Lord (soma) use appropriate waters (milks) in various ways in this sacrifice. Svāhā.

V.26.11 May the resplendent Lord (indra) use his appropriate vigours in various ways in this sacrifice. Svāhā

V.26.12 O two healers (aśvinau), may you come hitherward with knowledge, augmenting this sacrifice with (vaṣaṭ) utterance. O Lord supreme, may you come hither with knowledge. May this sacrifice be a heaven for this sacrificer. Svāhā.

Agniḥ (Āpri-Hymn)

V.27.1 Uplifting are the kindling woods of this fire divine; uplifting and most enlightening are the brilliant glows of this, who is of fair face, accompanied with offspring, preserver of bodies, bestower of life and liberal handed. (also Yv. XXVII.11) (Samidha)

देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मध्वा घृतेन ॥२॥
 मध्वा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृदेवः सविता विश्ववारः ॥३॥
 अच्छायमेति शर्वसा घृता चिदीडानो वह्निर्ममसा ॥४॥
 अग्निः स्रुचो अघ्वरेषु प्रयक्षु स यक्षदस्य महिमानमग्नेः ॥५॥
 तूरी मन्द्रासु प्रयक्षु वसवश्चातिष्ठन्वसुधातरम् ॥६॥
 द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं रक्षन्ति विश्वहा ॥७॥
 उरुव्यचसाग्नेर्धाम्ना पत्यमाने ।
 आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उपासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥८॥

देवः । देवेषु । देवः । पथः । अनक्ति । मध्वा । घृतेन ॥ २ ॥
 मध्वा । यज्ञम् । नक्षति । प्रैणानः । नराशंसः । अग्निः ।
 सुकृत् । देवः । सविता । विश्ववारः ॥ ३ ॥
 अच्छ । अयम् । एति । शर्वसा । घृता । चित् । ईडानः । वह्निः । नर्मसा ॥ ४ ॥
 अग्निः । स्रुचः । अघ्वरेषु । प्रयक्षु । सः । यक्षत् । अस्य । महिमानम् । अग्नेः ॥ ५ ॥
 तूरी । मन्द्रासु । प्रयक्षु । वसवः । च । अनिष्ठन् । वसुधातरः । च ॥ ६ ॥
 द्वारः । देवीः । अनु । अस्य । विश्वे । व्रतम् । रक्षन्ति । विश्वहा ॥ ७ ॥
 उरुव्यचसा । अग्नेः । धाम्ना । पत्यमाने इति । आ । सुष्वयन्ती इति । यजते इति ।
 उपाके इति । उपासानक्ता । इमम् । यज्ञम् । अवताम् । अध्वरम् । नः ॥ ८ ॥

V.27.2 May the Lord, bounteous among the bounties of Nature, bedew our paths with honey and purified butter. (Also Yv. XXVII.12) (Tanūnapāt)

V.27.3 The adorable Lord, praised by men, performer of righteous deeds, bounteous, the inspirer, and the bestower of grace on all, being pleased, fills the sacrifice with sweetness. (Also Yv. XXVII.13) (Narāśaṁsa)

V.27.4 Having been adored with purified butter of homage, He comes hither well with might, the supporter of all (vahni). (Also Yv. XXVII.14) (Īdā)

V.27.5 As the ladles move in proceeding sacrifices, the sacrificer adores the majesty of this adorable Lord. (Also Yv. XXVII.14 and 15)

V.27.6 (He is) a swimmer in the pleasant offerings; there stand the bestowers of wealth and even the bigger treasure-giver.

V.27.7 All the divine doors protect in all the ways the sacred vow of the sacrificer. (Also Yv. XXVII.16) (devīr-dvāraḥ)

V.27.8 May dawn and night, ruling from the far extending realm of the adorable Lord, coming towards us, accordant with each other; keeping close, protect this our sacrifice which is free from violence. (Also Yv. XXVII.16 and 17) (uṣāsānaktā)

दैवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोमेजिह्वयाभि गृणत गृणता नः स्विष्टये ।
 तिस्रो देवीर्बहिरदं सदन्तामिडा सरस्वती मही भारती गृणाना ॥९॥
 तन्नस्तुरीपमद्वृतं पुरुक्षु । देवं त्वष्टा रायस्पोषं वि ष्य नाभिमस्य ॥१०॥
 वनस्पतेवं सृजा रराणः । तमना देवेभ्यो अमिहृद्यं शमिता स्वदयतु ॥११॥
 अमे स्वाहा कृणुहि जातवेदः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥१२॥

दैवाः । होतारः । ऊर्ध्वम् । अध्वरम् । नः । अग्नेः । जिह्वया । अभि । गृणत । गृणत ।
 नः । सुईष्टये । तिस्रः । देवीः । बर्हिः । आ । इदम् । सदन्ताम् । इडा । सरस्वती ।
 मही । भारती । गृणाना ॥ ९ ॥

तत् । नः । तुरीपम् । अतः सुतम् । पुरुक्षु । देवं । त्वष्टः । रायः । पोषम् । वि ।
 स्य । नाभिम् । अस्य ॥ १० ॥

वनस्पते । अव । सृज । रराणः । तमना । देवेभ्यः । अग्निः । हव्यम् । शमिता । स्वदयतु ॥
 अग्ने । स्वाहा । कृणुहि । जातवेदः । इन्द्राय । यज्ञम् । विश्वे । देवाः । हविः । इदम् ।
 जुषन्ताम् ॥ १२ ॥

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१-१४) चतुर्विंशत्यस्य सूक्तस्याष्टाविंशं ऋषिः । अग्न्यादयो मन्त्रोक्तस्मिन् ऋषयः । (१-५, ८, ११, १४) प्रथमादि-
 पञ्चार्चामहम्येकादशीचतुर्विंशतीनाञ्च विष्णुः, (६) षष्ठ्याः पञ्चपदातिशङ्करी, (७, ९-१०, १२) सप्तमीनवमी-
 दशमीद्वादशीनां ककुम्भत्यनुष्टुप्, (१३) अष्टोदश्याश्च पुर ऽष्टिङ्गं छन्दांसि ॥

नवं प्राणान्नवभिः सं मिमीति दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।
 हरिते त्रीणि रजते त्रीण्ययसि त्रीणि तपसाविष्ठितानि ॥१॥
 अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा भूमिरापो द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिशश्च ।
 आर्तवा ऋतुभिः संविदाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु ॥२॥

नवं । प्राणान् । नवभिः । सम् । मिमीति । दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय ।
 हरिति । त्रीणि । रजते । त्रीणि । अयसि । त्रीणि । तपसा । आऽविस्थितानि ॥१॥
 अग्निः । सूर्यः । चन्द्रमाः । भूमिः । आपः । द्यौः । अन्तरिक्षम् । प्रदिशः । दिशः । च ।
 आर्तवाः । ऋतुभिः । समऽविदानाः । अनेन । मा । त्रिवृता । पारयन्तु ॥ २ ॥

- V.27.9** O divine priests (daivā hotārā), may you raise our this sacrifice to lofty heights and may you praise it with the tongues of sacrificial fire; praise for our successful sacrifice. May the three great divinities, the Sarasvati, Mahī and Bhārati, praised by all, be seated at this sacrificer. (Also Yv. XXVII.18 and 19) (Tisro-devīh)
- V.27.10** O divine universal architect (tvaṣṭr), may you pour on us that quick-coming and wonderful abundance of riches which resides in the multitude. May you release the central knot of this sacrificer. (Also Yv. XXVII.20) (Tvaṣṭr)
- V.27.11** O Lord of forests (vanaspati), rejoicing by yourself among the bounties of Nature, grant us those sacrificial provisions, which the soothing fire makes tasty. (Also Yv. XXVII.21) (vanaspati)
- V.27.12** O adorable Lord, knower of all beings, may make the sacrifice dedicated (svāhā-kṛṇu) to the resplendent Lord May all the enlightened ones enjoy these offerings. (Also Yv. XXVII.22) (Svāhā-kṛti)

Tri-vrt and Agni

- V.28.1** He combines nine vital breaths with nine (sense organs) for lengthening the life up to a hundred autumns. Three in gold, three in silver and three in iron (copper) have been enclosed by heat.
- V.28.2** May fire, sun, moon, earth, waters, sky, midspace, intermediate quarters and quarters, parts of the year, accordant with seasons, carry me across with this triple (tri-vrta) combination.

त्रयः पोषास्त्रिवृतिं श्रयन्तामनक्तुं पूषा पर्यसा घृतेन ।
अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ॥३॥

इममादित्या वसुना समुक्षतेममग्ने वर्धय वावृधानः ।
इममिन्द्र सं सृज वीर्येणास्मिन्निवृच्छयतां पोषयिष्णु ॥४॥
भूमिद्वा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिपृत्वयसा सजोषाः ।
वीरुद्विष्टे अर्जुनं संविदानं दक्षं दधातु सुमनस्यमानम् ॥५॥

त्रेधा जातं जन्मनेदं हिरण्यमग्नेरेकं प्रियतमं बभूव सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् ।
अपामेकं वेधसां रेतं आहुस्तत्ते हिरण्यं त्रिवृदुस्त्वायुषे ॥६॥
त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ।
त्रेधामृतस्य चक्षणे त्रीण्यायूषि तेकरम् ॥७॥
त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदायन्नेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः ।
प्रत्यौहन्मृत्युममृतेन साकमन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा ॥८॥

त्रयः । पोषाः । त्रिवृतिं । श्रयन्ताम् । अनक्तुं । पूषा । पर्यसा । घृतेन ।
अन्नस्य । भूमा । पुरुषस्य । भूमा । भूमा । पशूनाम् । ते । इह । श्रयन्ताम् ॥ ३ ॥
इमम् । आदित्याः । वसुना । सम् । उक्षत । इमम् । अग्ने । वर्धय । ववृधानः ।
इमम् । इन्द्र । सम् । सृज । वीर्येण । अस्मिन् । त्रिवृत् । श्रयताम् । पोषयिष्णु ॥ ४ ॥
भूमिः । त्वा । पातु । हरितेन । विश्वभृत् । अग्निः । पिपृत् । अयसा । सुजोषाः ।
वीरुद्विष्टे । ते । अर्जुनम् । सम् । विदानम् । दक्षम् । दधातु । सुमनस्यमानम् ॥ ५ ॥
त्रेधा । जातम् । जन्मेना । इदम् । हिरण्यम् । अग्नेः । एकम् । प्रियतमम् । बभूव । सोमस्य ।
एकम् । हिंसितस्य । परा । अपतत् । अपाम् । एकम् । वेधसां । रेतः । आहुः । तत् । ते ।
हिरण्यम् । त्रिवृत् । अस्तु । आयुषे ॥ ६ ॥
त्रिऽत्रायुषम् । जमत् । अग्नेः । कश्यपस्य । त्रिऽत्रायुषम् ।
त्रेधा । अमृतस्य । चक्षणे । त्रीणि । आयूषि । ते । अकरम् ॥ ७ ॥
त्रयः । सुपर्णाः । त्रिवृता । यत् । आयन् । एकऽअक्षरम् । अग्निऽसंभूय । शक्राः ।
प्रति । औहन् । मृत्युम् । अमृतेन । साकम् । अन्तः । दधानाः । दुः । दुरितानि । विश्वा ॥ ८ ॥

- V.28.3** May the tree prosperities (bhūmā) lie in this triple combination (tri-vṛti). May the nourisher Lord enrich you with milk and purified butter. May opulence of food (annasya-bhūma), opulence of men (puruṣasya-bhūmā), and opulence of cattle (pasūnām-bhūmā) be at this place of yours.
- V.28.4** O suns (of twelve months), may you sprinkle this person with riches. O sacrificial fire, growing yourself, may you exalt this person. O resplendent Lord, may you infuse him with manly vigour. May this nourishing triple combination (tri-vṛta) be (well) established.
- V.28.5** May earth, the supporter of all protect you with the yellow (gold), may the sacrificial fire, in concord, enrich you with iron; and your white one (silver), obtained from the plants, put strength in you, giving pleasure.
- V.28.6** This gold is of three types (tredhā jātām) due to methods of its production. One of them has become dearest to the fire; the other one comes out of the crushed soma plant; the other one is said to be the seed of pious waters (deeds); may that gold, worn three-fold, bring you a long life.
- V.28.7** Men full of vital heat (jamdagneḥ); live three spans of life (trya-yuṣam); men of vision (kaśyapasya); also live three spans of life. This is the three-fold taste (view) of immortality (amṛtasya cakṣaṇam). I have made three spans of life for you.
- V.28.8** When the three mighty eagles come in the form of the triple thread joining in one single letter, they dispel the death away with ambrosia, making all the evils vanish.

दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यात्त्वा पात्वर्जुनम् ।
 भूम्या अयस्मर्य पातु प्रागादिवपुरा अयम् ॥९॥
 इमास्तिस्त्रो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः ।
 तास्त्वं बिभ्रद्वर्चस्व्युत्तरो द्विषता भव ॥१०॥
 पुरं देवानाममृतं हिरण्यं य अबिधे प्रथमो देवो अग्रे ।
 तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्यनु मन्यतां त्रिषृदावधे मे ॥११॥
 आ त्वा चृतत्वर्यमा पूषा बृहस्पतिः ।
 अहर्जातस्य यन्नाम तेन त्वार्तिं चृतामसि ॥१२॥
 ऋतुभिश्चार्तवैरायुषे वर्चसे त्वा ।
 संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृष्मसि ॥१३॥
 घृतादुल्लुप्तं मधुना समक्तं भूमिदंहमच्युतं पारयिष्णु ।
 भिन्दत्सपन्नानधरान्श्च कृष्वदा मा रोह महते सौभगाय ॥१४॥

दिवः । त्वा । पातु । हरितम् । मध्यात् । त्वा । पातु । अर्जुनम् ।
 भूम्याः । अयस्मर्यम् । पातु । प्र । अगात् । देवपुराः । अयम् ॥ ९ ॥
 इमाः । तिस्रः । देवपुराः । ताः । त्वा । रक्षन्तु । सर्वतः ।
 ताः । त्वम् । बिभ्रत् । वर्चस्वी । उत्तरः । द्विषताम् । भव ॥ १० ॥
 पुरम् । देवानाम् । अमृतम् । हिरण्यम् । यः । आज्वेधे । प्रथमः । देवः । अग्रे ।
 तस्मै । नमः । दश । प्राचीः । कृणोमि । अनु । मन्यताम् । त्रिषृत् । आज्वेधे । मे ॥ ११ ॥
 आ । त्वा । चृतु । अर्यमा । आ । पूषा । आ । बृहस्पतिः ।
 अहःजातस्य । यत् । नाम । तेन । त्वा । अति । चृतामसि ॥ १२ ॥
 ऋतुभिः । त्वा । आर्तवैः । आयुषे । वर्चसे । त्वा ।
 सम्वत्सरस्य । तेजसा । तेन । समहनु । कृष्मसि ॥ १३ ॥
 घृतात् । उतः । उल्लुप्तम् । मधुना । समः । अक्तम् । भूमिः । दंहम् । अच्युतम् । पारयिष्णु ।
 भिन्दत् । सपन्नान् । अधरान् । च । कृष्वत् । आ । मा । रोह । महते । सौभगाय ॥ १४ ॥

- V.28.9** May the yellow one (gold) protect you from sky; may the white one (silver) protect you from the midspace; may the one made of iron protect you from the earth. This person has reached the fortress of the enlightened ones.
- V.28.10** These are three fortresses of the enlightened ones. May those defend you from all the sides. Holding those, may you become glorious and superior to malicious enemies.
- V.28.11** This golden (thread) is the immortal stronghold of the enlightened ones. To that enlightened one, who fastened it in the beginning, I pay my homage joining all the ten fingers. May he approve this triple-fastening of mine.
- V.28.12** May the ordainer Lord, the nourisher Lord and the Lord supreme fasten you. Whichever is the name of the day-born, with that we fasten you securely (carefully).
- V.28.13** With the seasons, with the parts of the seasons, and with the splendour of the whole year, we hereby unite you for long life and lustre.
- V.28.14** Taken out of purified butter, anointed with honey, firm as earth, unshaken and triumphant, battering the enemies and putting them down, may you ascend me for bringing all round great prosperity.

(२९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-१५) षड्विंशत्यस्यास्य सूक्तस्य चातन ऋषिः । जातवेदा भन्मोक्षा वा देवताः । (१-२, ४, ९-११)

प्रथमाद्वितीयाष्टतृतीयाष्टां षड्वादिषण्णाञ्च ऋषिः, (१) कृतीयायास्त्रिषदा विष्णोर्वाचमी,

(५) षड्मन्वाः पुरोतिभ्यती विष्णोर्वाचमी, (१२) दादरया भुरिगुहृत्,

(१३, १५) षड्विंशीषड्विंशत्योऽगुहृत्, (१४) षतुर्वरयाश्च

षतुष्यदा वराहृहती ककुम्भस्त्यगुहृत् उन्दांसि ॥

पुरस्ताद्युक्तो वह जातवेदोभे विद्धि क्रियमाणं यथेदम् ।

त्वं भिषग्भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्च पुरुषं सनेम ॥१॥

तथा तदभे कृणु जातवेदो विश्वेभिर्देवैः सह सैविदानः ।

यो नो दिदेव यतमो जघास यथा सो अस्य परिधिष्यताति ॥२॥

यथा सो अस्य परिधिष्यताति तथा तदभे कृणु जातवेदः ।

विश्वेभिर्देवैः सह सैविदानः ॥३॥

अक्ष्यौऽनु नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि तृन्धि प्र दतो मृणीहि ।

पिशाचो अस्य यतमो जघासाभे यविष्ठ प्रति तं शृणीहि ॥४॥

यदस्य हृतं विहृतं यत्पराभृतमात्मनो जग्धं यतमत्पिशाचैः ।

तदभे विद्वान्पुनरा भर त्वं शरीर मांसमसुमेरयामः ॥५॥

पुरस्तात् । युक्तः । वह । जातवेदः । अग्ने । विद्धि । क्रियमाणम् । यथा । इदम् ।

त्वम् । भिषक् । भेषजस्य । असि । कर्ता । त्वया । गाम् । अश्वम् । पुरुषम् । सनेम ॥ १ ॥

तथा । तत् । अग्ने । कृणु । जातवेदः । विश्वेभिः । देवैः । सह । समविदानः ।

यः । नः । दिदेव । यतमः । जघास । यथा । सः । अस्य । परिधिः । पताति ॥ २ ॥

यथा । सः । अस्य । परिधिः । पताति । तथा । तत् । अग्ने । कृणु । जातवेदः ।

विश्वेभिः । देवैः । सह । समविदानः ॥ ३ ॥

अक्ष्यौ । नि । विध्य । हृदयम् । नि । विध्य । जिह्वाम् । नि । तृन्धि । प्र । दतः । मृणीहि ।

पिशाचः । अस्य । यतमः । जघास । अग्ने । यविष्ठ । प्रति । तम् । शृणीहि ॥ ४ ॥

यत् । अस्य । हृतम् । विहृतम् । यत् । पराभृतम् । आत्मनः । जग्धम् । यतमत् । पिशाचैः ।

तत् । अग्ने । विद्वान् । पुनः । आ । भर । त्वम् । शरीरे । मांसम् । असुम् । आ । ईरयामः ॥ ५ ॥

Jātavedāḥ

V.29.1 O biological fire, knower of all the born organisms, having been taken care of in advance, may you undertake this. May you know how all this is being done. You are the healer and maker of the curing remedy. Through you, may we get our cow, horse and man (healthy).

V.29.2 O biological fire, knower of all the born organisms, accordant with all the bounties of Nature, may you manage it so, that whosoever consumes us, let its protective enclosure fall down.

V.29.3 That its protective enclosure falls down, may you manage it so, O biological fire, knower of all the born organisms, being accordant with all the bounties of Nature.

V.29.4 Pierce its both the eyes; pierce its heart; cut off its tongue, and crush its teeth, O biological fire, the most youthful, whosoever blood-sucker has consumed this man, may you destroy him completely.

V.29.5 Whatever of his body has been robbed, plundered, whatever is taken away and devoured by blood-suckers, may you O biological fire, knowing well, put flesh again on his body. We hereby infuse life in him.

आमे सुपर्के शबले विपर्के यो मा पिशाचो अशनि दृदम्भ ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥६॥
 क्षीरे मा मन्ये यतमो दृदम्भाकृष्टपच्ये अशनि धान्येऽयः ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥७॥
 अपा मा पाने यतमो दृदम्भ क्रव्यापातुनां शयने शयानम् ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥८॥
 दिवा मा नक्तं यतमो दृदम्भ क्रव्यापातुनां शयने शयानम् ।
 तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदोऽयमस्तु ॥९॥
 क्रव्यादमग्ने रुधिरं पिशाचं मनोहनं जहि जातवेदः ।
 तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु छिनत्तु सोमः शिरो अस्य धृष्णुः ॥१०॥
 सनादग्ने मृणसि यातुधानान् त्वा रक्षीसि पृतनासु जिग्युः ।
 सहस्राननु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥११॥

आमे । सुपर्कवे । शबले । विपर्कवे । यः । मा । पिशाचः । अशने । दृदम्भ ।
 तत् । आत्मना । प्रजया । पिशाचाः । वि । यातयन्ताम् । अगदः । अयम् । अस्तु ॥ ६ ॥
 क्षीरे । मा । मन्ये । यतमः । दृदम्भ । अकृष्टपच्ये । अशने । धान्ये । यः । ॥ ७ ॥
 अपाम् । मा । पाने । यतमः । दृदम्भ । क्रव्यऽअत् । यातुनाम् । शयने । शयानम् । ॥ ८ ॥
 दिवा । मा । नक्तम् । यतमः । दृदम्भ । क्रव्यऽअत् । यातुनाम् । शयने । शयानम् । ॥ ९ ॥
 क्रव्यऽअदम् । अग्ने । रुधिरम् । पिशाचम् । मनःऽहनम् । जहि । जातवेदः ।
 तम् । इन्द्रः । वाजी । वज्रेण । हन्तु । छिनत्तु । सोमः । शिरः । अस्य । धृष्णुः ॥ १० ॥
 सनात् । अग्ने । मृणसि । यातुधानान् । न । त्वा । रक्षीसि । पृतनासु । जिग्युः ।
 सहस्रान् । अनु । दह । क्रव्यऽअदः । मा । ते । हेत्याः । मुक्षत । दैव्यायाः ॥ ११ ॥

- V.29.6** Whosoever a blood-sucker injures me through my unripe, well riped, half-ripe, or over-riped food, let those blood-suckers themselves along with their progeny be removed. May this person be free from disease.
- V.29.7** Whosoever injures me through milk, through butter-milk and who through the consumption of food-grains growing without cultivation, let those blood-suckers themselves along with their progeny be removed. May this person be free from disease.
- V.29.8** Whosoever a flesh-eater injures me through drinking waters lying in the bed of severe pains, let those blood-suckers along with their progeny be removed. May this person be free from disease.
- V.29.9** Whosoever a flesh-eater injures me in the day or at night lying in the bed of severe pains, let those blood-suckers themselves along with their progeny be removed. May this person be free from disease.
- V.29.10** O biological fire, knowing all the born organisms, may you kill the flesh-eating, red blood-sucker, that destroys will-power. May the mighty resplendent Lord slay it with thunderbolt; may the courageous blissful Lord chop off its head.
- V.29.11** O biological fire, you have always been crushing the pain-causing viruses; the germs cannot conquer you in struggles. May you burn the flesh-eaters down to their roots. May they not escape your divine weapon.

समाहर जातवेदो यदृतं यत्पराभृतम् ।
 गात्राप्यस्य वर्धन्तामंशुरिवा प्यायतामयम् ॥१२॥
 सोमस्येव जातवेदो अंशुरा प्यायतामयम् ।
 अग्ने विरिषिर्न मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवतु ॥१३॥
 एतास्तं अग्ने समिधः पिशाचजम्भनीः ।
 तास्त्वं जुषस्व प्रति चैना गृहाण जातवेदः ॥१४॥
 तार्ष्ट्याधीरग्ने समिधः प्रति गृह्णाहिर्चिषा ।
 जहातु क्रव्याद्रूपं यो अस्य मांसं जिहीर्षति ॥१५॥

सम्ऽआहर । जातऽवेदः । यत् । हृतम् । यत् । पराऽभृतम् ।
 गात्राणि । अस्य । वर्धन्ताम् । अंशुऽईव । आ । प्यायताम् । अयम् ॥ ॥
 सोमस्यऽईव । जातऽवेदः । अंशुः । आ । प्यायताम् । अयम् ।
 अग्ने । विरिषिर्नम् । मेध्यम् । अयक्ष्मम् । कृणु । जीवतु ॥ १३ ॥
 एताः । ते । अग्ने । सम्ऽइधः । पिशाचऽजम्भनीः ।
 ताः । त्वम् । जुषस्व । प्रति । च । एनाः । गृहाण । जातऽवेदः ॥ १४ ॥
 तार्ष्ट्यऽअधीः । अग्ने । सम्ऽइधः । प्रति । गृह्णाहि । अर्चिषा ।
 जहातु । क्रव्यऽअत् । रूपम् । यः । अस्य । मांसम् । जिहीर्षति ॥ १५ ॥

(१०) मित्रं सूक्तम्

(१-१७) सप्तदशार्चस्यास्य सूक्तस्योन्मोचन क्रमः । मन्त्रोक्त आनुष्य देवताः । (१) प्रथमर्चः पथ्यापङ्क्तिः,
 (२-८, १०-११, १३, १५-१९) द्वितीयाविसत्तायां दशान्येकादशीमषोदशीपञ्चदशीषोडशीमात्राण्युत्तर,
 (९) नवम्या शुरिगन्तुत्तर, (१२) द्वादस्याभ्युत्पदा विराजुगती, (१७) सप्तदश्या विपट् मस्तारपङ्क्तिः,
 (१७) सप्तदश्याथ स्ववसताया वदपदा गती इत्यादि ॥

आवर्तस्त आवर्तः परावर्तस्त आवर्तः ।

इहैव भव मा नु गा मा पूर्वाननु गाः पितृनसुं बभ्रामि ते दृढम् ॥१॥

आऽवर्तः । ते । आऽवर्तः । पराऽवर्तः । ते । आऽवर्तः । इह । एव । भव । मा । नु ।
 गाः । मा । पूर्वान् । अनु । गाः । पितृन् । असुम् । बभ्रामि । ते । दृढम् ॥ १ ॥

V.29.12 O knower of all the born organisms, may you bring (gather), again what has been robbed and what has been taken away. May the limbs of this person grow and may this person swell like a tendril of Soma plant (or the rays of moon). (Soma = moon, also a rare herb or creeper)

V.29.13 O knower of all the born organisms, may this person swell like a tendril of Soma plant (like the rays of moon). O biological fire, may you make this person powerful, discrete, and free from consumption. May he live.

V.29.14 O biological fire, these are your fuel-sticks, killer of blood-suckers. May you accept these and consume them, O knower of all.

V.29.15 O biological fire, may you accept these thirst-increasing fuel-sticks with your heat. May the flesh-eater, that wants to grab the flesh of this person, quit his body.

Ayuh - span of life

V.30.1 From proximity to your proximity, from far distance to your proximity, I bind your life fast. Stay just here, Do not depart. Do not go after your earlier ancestors.

यत्त्वाभिचेरुः पुरुषः स्वो यदरणो जनः ।
 उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥२॥
 यदुद्रोहिथ शेषिषे स्त्रियै पुंसे अर्चित्या ।
 उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥३॥
 यदेनसो मातृकृताच्छेषे पितृकृताश्च यत् ।
 उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥४॥
 यत्ते माता यत्ते पिता जामिभ्राता च सर्जितः ।
 प्रत्यक्सेवस्व भेषजं जरदष्टि कृणोमि त्वा ॥५॥
 इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह ।
 दूतौ यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि ॥६॥
 अनुहृतः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः ।
 आरोहणमाक्रमणं जीवतोजीवतोयनम् ॥७॥

यत् । त्वा । अभिऽचेरुः । पुरुषः । स्वः । यत् । अरणः । जनः ।
 उन्मोचनप्रमोचने इत्युन्मोचनऽप्रमोचने । उभे इति । वाचा । वदामि । ते ॥ २ ॥
 यत् । द्रुद्रोहिथ । शेषिषे । स्त्रियै । पुंसे । अर्चित्या । ॥ ३ ॥
 यत् । एनसः । मातृऽकृतात् । शेषे । पितृऽकृतात् । च । यत् । ॥ ४ ॥
 यत् । ते । माता । यत् । ते । पिता । जामिः । भ्राता । च । सर्जितः ।
 प्रत्यक् । सेवस्व । भेषजम् । जरत्ऽअष्टिम् । कृणोमि । त्वा ॥ ५ ॥
 इह । एधि । पुरुष । सर्वेण । मनसा । सह ।
 दूतौ । यमस्य । मा । अनु । गाः । अधि । जीवऽपुराः । इहि ॥ ६ ॥
 अनुऽहृतः । पुनः । आ । इहि । विद्वान् । उत्तऽअयनम् । पथः ।
 आऽरोहणम् । आऽक्रमणम् । जीवतःऽजीवतः । अयनम् ॥ ७ ॥

V.30.2 If any man, whether your kinsman or a stranger, has made some fatal application on you, for that I tell you ways of both release and deliverance in my words.

V.30.3 If you have acted with malice or cursed a woman or a man thoughtlessly, for that I tell you ways of both release and deliverance in my words.

V.30.4 If you are lying in bed due to any sin committed by your mother or by your father, for that I tell you ways of both release and deliverance in my words.

V.30.5 What medicines your mother, your father, your sister and your brother prepare, take that carefully. I make you above to reach old age.

V.30.6 O man, stay here with all your spirit. Do not follow the two messengers of death (the ordainer Lord). Come unto the fortress of the living.

V.30.7 Being called back and knowing the ascent of the path, may you come again, Moving upward (ārohaṇam) moving forward (ākramaṇam) (ascent and aggression) is the way of each and every living being.

मा बिभेर्न मरिष्यसि जरदष्टिं कृणोमि त्वा ।
निरवोचमुहं यक्ष्ममङ्गेभ्यो अङ्गज्वरं तव ॥८॥

अङ्गभेदो अङ्गज्वरो यश्च ते हृदयाभयः ।
यक्ष्मः श्येन इव प्रापसद्वाचा साढः परस्तराम् ॥९॥

ऋषी बोधप्रतीबोधावस्वप्नो यश्च जागृविः ।
तौ ते प्राणस्य गोप्तारौ दिवा नक्तं च जागृताम् ॥१०॥

अयमभिरुपसद्य इह सूर्य उदेतु ते ।

उदेहि मृत्योर्गम्भीरात्कृष्णाच्चित्तमसस्परि ॥११॥

नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत ये नयन्ति ।

उत्पारणस्य यो वेद तमग्निं पुरो दधेस्मा अरिष्टतातये ॥१२॥

एतु प्राण एतु मन एतु चक्षुरथो बलम् ।

शरीरमस्य सं विदां तत्पद्भ्यां प्रति तिष्ठतु ॥१३॥

मा । बिभेः । न । मरिष्यसि । जरत्ऽअष्टिम् । कृणोमि । त्वा ।

निः । निरवोचम् । अहम् । यक्ष्मम् । अङ्गेभ्यः । अङ्गज्वरम् । तव ॥ ८ ॥

अङ्गभेदः । अङ्गज्वरः । यः । च । ते । हृदयऽआभयः ।

यक्ष्मः । श्येनऽईव । प्र । अपप्तत् । वाचा । साढः । परऽतराम् ॥ ९ ॥

ऋषी इति । बोधऽप्रतीबोधौ । अस्वप्नः । यः । च । जागृविः ।

तौ । ते । प्राणस्य । गोप्तारौ । दिवा । नक्तम् । च । जागृताम् ॥ १० ॥

अयम् । अग्निः । उपऽसद्यः । इह । सूर्यः । उत । एतु । ते ।

उत्ऽअहि । मृत्योः । गम्भीरात् । कृष्णात् । चित् । तमसः । परि ॥ ११ ॥

नमः । यमाय । नमः । अस्तु । मृत्यवे । नमः । पितृभ्यः । उत । ये । नयन्ति ।

उत्ऽपारणस्य । यः । वेद । तम् । अग्निम् । पुरः । दधे । अस्मै । अरिष्टतातये ॥१२॥

आ । एतु । प्राणः । आ । एतु । मनः । आ । एतु । चक्षुः । अथो इति । बलम् ।

शरीरम् । अस्य । सम् । विदाम् । तत् । पत्ऽभ्याम् । प्रति । तिष्ठतु ॥ १३ ॥

V.30.8 Do not be afraid. (Fear not). You will not die. I make you able to reach old age. I have driven consumption, waster of limbs, out of your limbs with my words. (nirvocam aham)

V.30.9 Aching in the limbs, wasting of the limbs, the pain in the heart you were suffering from, and the consumption, has flown far away like a falcon forced by my potent words. (prāpap-tad vācā)

V.30.10 Apprehension (bodha) and recognition (prati-bodha) are the two seers, never-sleeping and always awake. May those two, protectors of your life, keep awake day and night.

V.30.11 This sacrificial fire deserves sitting by (worship). Here may the sun rise for you. May you come up out of the deep black darkness of death.

V.30.12 Homage be to the ordainer Lord (Yama). Homage be to the elders also who guide. I have honoured first the adorable Lord, who knows how to get across, for safe preservation of this man.

V.30.13 May the vital breath come to him, may the mind come, may the sight and the strength also come to him. May his body get restored and may that stand on its two feet.

प्राणेनाग्ने चक्षुषा सं संजेम समीरय तन्वाऽसं बलेन ।
 वेत्थाऽमृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो भुवत् ॥१४॥
 मा ते प्राण उपे दसन्मो अपानोपि धायि ते ।
 सूर्यस्त्वाधिपतिर्मूलोऽरुदायच्छतु रश्मिभिः ॥१५॥
 इयमन्तर्वदति जिह्वा वद्धा पनिष्पदा ।
 त्वया यक्ष्मं निर्वोचं शतं रोपींश्च तक्मनः ॥१६॥
 अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः ।
 यस्मै त्वमिह मृत्यवे दिष्टः पुरुष जज्ञिषे ।
 स च त्वानुं ह्वयामसि मा पुरा जुरसो मृथाः ॥१७॥

प्राणेने । अग्ने । चक्षुषा । सम् । सूज । इमम् । सम् । ईरय । तन्वा । सम् । बलेन ।
 वेत्थ । अमृतस्य । मा । नु । गात् । मा । नु । भूमिऽगृहः । भुवत् ॥ १४ ॥
 मा । ते । प्राणः । उपे । दसत् । मो इति । अपानः । अपि । धायि । ते ।
 सूर्यः । त्वा । अधिऽपतिः । मूलोः । उत्ऽआर्यच्छतु । रश्मिभिः ॥ १५ ॥
 इयम् । अन्तः । वदति । जिह्वा । वद्धा । पनिष्पदा ।
 त्वया । यक्ष्मम् । निः । अवोचम् । शतम् । रोपीः । च । तक्मनः ॥ १६ ॥
 अयम् । लोकः । प्रियतमः । देवानाम् । अपराजितः । यस्मै । त्वम् । इह । मृत्यवे ।
 दिष्टः । पुरुष । जज्ञिषे । सः । च । त्वा । अनु । ह्वयामसि । मा । पुरा । जुरसः । मृथाः ॥

(३१) एकविंशं सूक्तम्

(१-१२) द्वादशार्चस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । हस्त्याह्वनं देवता । (१-१०) प्रथमादिदशार्चामनुष्टुप्,
 (११) एकादश्या बृहतीगर्भानुष्टुप्, (१२) द्वादश्याथ पथ्याह्वती ऋन्वांसि ॥

यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चक्रुर्मिश्रधान्ये ।
 आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥१॥

याम् । ते । चक्रुः । आमे । पात्रे । याम् । चक्रुः । मिश्रऽधान्ये ।
 आमे । मांसे । कृत्याम् । याम् । चक्रुः । पुनः । प्रति । हरामि । ताम् ॥ १ ॥

V.30.14 O adorable Lord, may you unite this man with vital breath and with sight. Unite him with body and strength. (O man), now you have attained immortality. Do not depart. Do not become a dweller of the house under earth.

V.30.15 May your in-breath (prāṇa) not come to a stop. May your out-breath (apāna) not become covered (obstructed). May the sun, the overlord, raise you up out of death with his rays.

V.30.16 This tongue, utterer of words, even though tied down, speaks within. With my words I have driven the consumption and a hundred aches of fever out of you.

V.30.17 This world, the unconquered one, is dearest to the enlightened ones. O man, from the sure death, destined for which you were born here, we call you back. May you not die before reaching old age (purā jarasah).

Fatal Contrivance and taking it away

V.31.1 What fatal contrivance they have put for you in unbaked vessel, what they have put in the mixed food-grains, and what they have put in raw meat, that I hereby take away and send it back again.

यां ते चक्रुः कृकवाकावजे वा यां कुरीरिणि ।
 अव्यां ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥२॥
 यां ते चक्रुरेकशफे पशुनामुभयादति ।
 गर्दभे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥३॥
 यां ते चक्रुरमूलायां वलगं वा नराच्याम् ।
 क्षेत्रे ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥४॥
 यां ते चक्रुर्गाहपत्ये पूर्वाभावुत दुश्चितः ।
 शालायां कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥५॥
 यां ते चक्रुः सभायां यां चक्रुरधिदेवने ।
 अक्षेष्टु कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥६॥
 यां ते चक्रुः सेनायां यां चक्रुरिष्वायुधे ।
 दुन्दुभौ कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥७॥

याम् । ते । चक्रुः । कृकवाकौ । अजे । वा । याम् । कुरीरिणि ।
 अव्याम् । ते । कृत्याम् । ० ॥ २ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । एकशफे । पशुनाम् । उभयादति ।
 गर्दभे । कृत्याम् । ० ॥ ३ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । अमूलायाम् । वलगम् । वा । नराच्याम् ।
 क्षेत्रे । ते । कृत्याम् । ० ॥ ४ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । गाहपत्ये । पूर्वाऽअग्नौ । उत । दुःचितः ।
 शालायाम् । कृत्याम् । ० ॥ ५ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । सभायाम् । याम् । चक्रुः । अधिदेवने ।
 अक्षेष्टु । कृत्याम् । ० ॥ ६ ॥
 याम् । ते । चक्रुः । सेनायाम् । याम् । चक्रुः । इषुऽआयुधे ।
 दुन्दुभौ । कृत्याम् । ० ॥ ७ ॥

V.31.2 What fatal contrivance they have put for you in a peacock, in a goat or in a horned ram, and what they have put in sheep, that I hereby take away and send it back again.

V.31.3 What fatal contrivance they have put for you in one-hoofed animal, in cattle that have two sets of teeth, and what they have put in a donkey, that I hereby take away and send it back again.

V.31.4 What fatal contrivance they have put for you in a rootless herb (amūlāyām) a hidden contrivance in narācī (a plant), and what they have put in your field, that I hereby take away and send it back again.

V.31.5 What fatal contrivance those evil-minded put for you in your house-hold (gārhapatya) fire, in the eastern fire (pūrvāgni) and what they have put in the half (śālā) of sacrifice, that I hereby take away and send it back again.

V.31.6 What fatal contrivance they have put for you in the assembly hall (sabhā), what they have put in the gambling board (adhidevane) and what they have put in the dice (akṣeṣu), that I hereby take away and send it back again.

V.31.7 What fatal contrivance they have put for you in your army, what they have put in arrows (iṣu) and weapons (āyudha) and what they have put in your war drum (dundubhau), that I hereby take away and send it back again.

यां ते कृत्यां कूपेवदधुः श्मशाने वा निचरुनुः ।
 सन्ननि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥८॥
 यां ते चक्रुः पुरुषास्थे अग्नौ संकसुके च याम् ।
 ओकं निर्दाहं क्रव्यादं पुनः प्रति हरामि ताम् ॥९॥
 अपथेना जभारेणां तां पथेतः प्र हिष्मसि ।
 अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जभाराचित्या ॥१०॥
 यश्चकार न शशाकं कर्तुं शश्रे पादमङ्गरिम् ।
 चकार भद्रमस्मभ्यमभगो भगवद्भ्यः ॥११॥
 कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेय्यम् ।
 इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेनाग्निर्विध्यस्त्वस्तया ॥१२॥

याम् । ते । कृत्याम् । कूपे । अ॒व॒ऽद॒धुः । श्म॒शा॒ने । वा । नि॒ऽच॒रुनुः ।
 स॒न्न॒नि । कृत्याम् । याम् । च॒क्रुः । पु॒नः । प्र॒ति । ह॒रामि॒ । ताम् ॥ ८ ॥
 याम् । ते । च॒क्रुः । पु॒रुष॒ऽअ॒स्थे । अ॒ग्नौ । स॒म॒ऽक॒सुके । च । याम् ।
 ओ॒कम् । निः॒ऽदा॒हम् । क्र॒व्य॒ऽअ॒दम् । पु॒नः । प्र॒ति । ह॒रामि॒ । ताम् ॥ ९ ॥
 अ॒प॒थेन । आ । ज॒भार॒ । ए॒नाम् । ताम् । प॒था । इ॒तः । प्र । हि॒ष्म॒सि ।
 अ॒धीरः । म॒र्या॒ऽअ॒धीरे॒भ्यः । स॒म् । ज॒भार॒ । अ॒चि॒त्त्या ॥ १० ॥
 यः । च॒कार॑ । न । श॒शाकं॑ । क॒र्तुम् । श॒श्रे । पा॒दम् । अ॒ङ्ग॒रिम् ।
 च॒कार॑ । भ॒द्रम् । अ॒स्मभ्य॑म् । अ॒भगः॑ । भ॒गव॑त्ऽभ्यः ॥ ११ ॥
 कृत्या॒ऽकृत॑म् । व॒लगि॑नम् । मू॒लि॒नम् । श॒प॒थे॒य्यम् ।
 इ॒न्द्रः । तम् । ह॒न्तु । म॒ह॒ता । व॒धेन॑ । अ॒ग्निः । वि॒ध्य॒तु । अ॒स्तया॑ ॥ १२ ॥

॥ इति पञ्चमं काण्डम् ॥

[पञ्चमकाण्डे सूक्तानि ३१, प्राचः ३७६]

- V.31.8** What fatal contrivance they have placed for you in the well (kūpe) or what they have buried in the cremation ground (śmaśāne), and what they have put in your dwelling place (sadmani), that I hereby take away and send back again.
- V.31.9** What fatal contrivance they have put for you in human bone (puruṣāsthe) and what they have put in the destructive (samkasuke) fire, this destroying, causing violent burning and flesh-eating (kravyādam) one, that I hereby take away and send it back again.
- V.31.10** He brought this fatal contrivance in a wrong way. We despatch it from here in a proper way. That unwise man brought it unwisely for the wise one.
- V.31.11** He, who did it, could not accomplish it, He has injured only a quarter of a finger. That fortunate one has done good for us, the fortunate ones.
- V.31.12** The maker of fatal contrivance, inflicter of secret violence, applier of herbal roots, and imposer cursing, may the king kill him with his great weapon and may the commander of the army pierce him with his missile

-----
Here ends kāṇḍa V
Hymns 31, Verses 376

सहस्रधामन्विशिखान्विग्रीवां छायायां त्वम् ।
 प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रिया प्रियावते हर ॥४॥
 अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् ।
 यां क्षेत्रे चक्रुर्यां गोषु यां वा ते पुरुषेषु ॥५॥
 यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् ।
 चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तपनं तु सः ॥६॥
 अपामार्गोप मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथश्च यः ।
 अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः ॥७॥
 अपमृज्य यातुधानानप सर्वा अराय्यः ।
 अपामार्ग त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे ॥८॥

सहस्रधामन् । विशिखान् । विग्रीवान् । शायय । त्वम् ।
 प्रति । स्म । चक्रुषे । कृत्याम् । प्रियाम् । प्रियवते । हर ॥ ४ ॥
 अनया । अहम् । ओषध्या । सर्वाः । कृत्याः । अदूदुषम् ।
 याम् । क्षेत्रे । चक्रुः । याम् । गोषु । याम् । वा । ते । पुरुषेषु ॥ ५ ॥
 यः । चकार । न । शशाकं । कर्तुम् । शश्रे । पादम् । अङ्गुरिम् ।
 चकार । भद्रम् । अस्मभ्यम् । आत्मने । तपनम् । तु । सः ॥ ६ ॥
 अपामार्गः । अप । मार्ष्टु । क्षेत्रियम् । शपथः । च । यः ।
 अप । अहं । यातुधानीः । अप । सर्वाः । अराय्यः ॥ ७ ॥
 अपमृज्य । यातुधानान् । अप । सर्वाः । अराय्यः ।
 अपामार्ग । त्वया । वयम् । सर्वम् । तत् । अप । मृज्महे ॥ ८ ॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्षत्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । अपामार्गवनस्पतिर्देवता । (१, ३-८) प्रथमर्ष-
 स्तुतीयादिषण्णात्रानुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च पथ्यापङ्क्तिरष्टन्दरी ॥

उतो अस्यबन्धुकृद्रुतो असि नु जामिकृत् ।
 उतो कृत्याकृतः प्रजां नडमिवा छिन्धि वार्षिकम् ॥१॥

उतो इति । असि । अबन्धुऽकृत् । उतो इति । असि । नु । जामिऽकृत् ।
 उतो इति । कृत्याऽकृतः । प्रजाम् । नडम् इव । आ । छिन्धि । वार्षिकम् ॥ १ ॥

Kāṇḍa VI

षष्ठं काण्डम्

अथ षष्ठं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सविता देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिपदा पिपीलिकमध्या
साह्यी अगती, (२-३) द्वितीयाद्वितीययोश्च पिपीलिकमध्या पुर उष्णिक् छन्दसी ॥

दोषो गाय बृहद्गाय द्युमदेहि । आथर्वण स्तुहि देवं सवितारम् ॥१॥
तमुं दृष्टि यो अन्तः सिन्धौ सूनुः । सत्यस्य युवानमद्रोघवाचं सुशेवम् ॥२॥
स घा नो देवः सविता साविषदमृतानि भूरि । उभे सुष्टुती सुगातवे ॥३॥

दोषो इति । गाय । बृहत् । गाय । द्युमत् । धेहि ।
आथर्वण । स्तुहि । देवम् । सवितारम् ॥ १ ॥
तम् । कुं इति । स्तुहि । यः । अन्तः । सिन्धौ । सूनुः ।
सत्यस्य । युवानम् । अद्रोघवाचम् । सुशेवम् ॥ २ ॥
सः । घ । नः । देवः । सविता । साविषत् । अमृतानि । भूरि ।
उभे इति । सुस्तुती इति सुस्तुती । सुगातवे ॥ ३ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सोमो वनस्पतिर्देवता । परोष्णिक् छन्दः ॥

इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शृणवद्वर्च च मे ॥१॥

इन्द्राय । सोमम् । ऋत्विजः । सुनोत । आ । च । धावत
स्तोतुः । यः । वचः । शृणवत् । हवम् । च । मे ॥ १ ॥

Savita

- VI.1.1** Sing in the evening (dōṣaḥ); sing loudly for long; adopt the shining one. O persevering devotee, praise the divine inspirer Lord.
- VI.1.2** Praise him, who is the impeller towards truth in the midst of the ocean, who is young, is free from malicious speech, and is bestower of bliss.
- VI.1.3** May He, the divine inspirer Lord, indeed, bestow plenty of ambrosia (amṛtāni) on us, so that we may travel along both the paths comfortably.

Somaḥ - Vanaspatih

- VI.2.1** O performers of sacrifices according to seasons, press out devotional bliss and clean it carefully for the resplendent Lord, who will listen to the words and invocation of mine, an adorer.

आ यं विशन्तीन्द्वो वयो न वृक्षमन्धसः । विरंष्ट्रान्वि मृधो जहि रक्षस्विनीः ॥२॥
सुनोता सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे । युवा जेतेशानः स पुरुष्टुतः ॥३॥

आ । यम् । विशन्ति । इन्दवः । वयः । न । वृक्षम् । अन्धसः ।

विरंष्ट्रान् । वि । मृधः । जहि । रक्षस्विनीः ॥ २ ॥

सुनोत । सोमपात्रे । सोमम् । इन्द्राय । वज्रिणे ।

युवा । जेता । ईशानः । सः । पुरुष्टुतः ॥ ३ ॥

(३) कृतीषं सूक्तम्

(१-३) वृक्षस्यास्य सूक्तस्यापर्या कृतिः । मन्त्रोक्तं देवताः । (१) प्रथमर्चः
पद्याहृती, (२-३) द्वितीयाहृतीषयोश्च जगती छन्दसी ॥

पातं न इन्द्रापूषणादितिः पान्तु मरुतः ।
अपां नपात्सिन्धवः सप्त पातन् पातु नो विष्णुरुत द्यौः ॥१॥
पातां नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु द्यावा पातु सोमो नो अंहसः ।
पातु नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य पायवः ॥२॥
पातां नो देवाग्निना शुभस्पती उषासानक्तो न उरुण्यताम् ।
अपां नपादभिहुती गयस्य चिदेव त्वष्टर्वर्धय सर्वतातये ॥३॥

पातम् । नः । इन्द्रापूषणा । अदितिः । पान्तु । मरुतः ।

अपाम् । नपात् । सिन्धवः । सप्त । पातन् । पातु । नः । विष्णुः । उत । द्यौः ॥ १ ॥

पाताम् । नः । द्यावापृथिवी इति । अभिष्टये । पातु । द्यावा । पातु । सोमः । नः । अंहसः ।

पातु । नः । देवी । सुभगा । सरस्वती । पातु । अग्निः । शिवाः । ये । अस्य । पायवः ॥

पाताम् । नः । देवा । अग्निना । शुभः । पती इति । उषासानक्ता । उत । नः ।

उरुण्यताम् । अपाम् । नपात् । अभिहुती इत्यभिहुती । गयस्य । चित् । देव । त्वष्टः ।

वर्धय । सर्वतातये ॥ ३ ॥

VI.2.2 O exuberant hero, to whom go the drops of nourishing devotional bliss from all around, as the birds to a tree, may you destroy demoniac enemies

VI.2.3 Press out devotional bliss carefully for the resplendent Lord, the enjoyer of devotional bliss, wielder of his adamant weapon. He is young, victorious, overloading and praised by all.

Indra - Pūsan Pair

VI.3.1 May the Lord resplendent and nourisher protect us; may the existence indivisible (earth - aditi) and the cloud-bearing winds (maruts) protect. May the grandson of waters (i.e., apām napāt or fire) and seven rivers (sindhavaḥ) protect us. May the sacrifice (viṣṇuḥ) and the sky protect us. (Yajño vai viṣṇuḥ - viṣṇu - yajna = sacrifice)

VI.3.2 May heaven and earth protect us for assistance (abhiṣṭaye); may the mountain (grāvā) protect; may the devotional bliss protect us from sin. May the heavenly learning divine, full of good fortune, protect us. May the adorable Lord, and his benign protecting powers preserve us.

VI.3.3 May the two divine healers (aśvinau) protect us. May dawn and night (uṣāsā-naktā), mistresses of light, also, bring happiness to us. May the grand-son of waters (i.e., the fire) protect our house from any damage; O cosmic architect (tvaṣṭṛ), may you exalt us for our all-round expansion.

(४) षष्ठ्यं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यावर्षा ऋषिः । मन्त्रोक्तः देवताः । (१) प्रथमर्षः पथ्यावृहती, (२) द्वितीयायाः संस्तारपङ्क्तिः, (३) द्वितीयायाश्च विषदा विराज्जावयी छन्दांसि ॥

त्वष्टा मे दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः ।
 पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु नो दुष्टरं त्रायमाणं सहः ॥१॥
 अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु मरुतः ।
 अप तस्य द्वेषो गमेदभिहुतो यावयच्छत्रुमन्तितम् ॥२॥
 धिये समश्विना प्रावतं न उरुष्या ण उरुम्नप्रयुच्छन् ।
 यौऽष्पितर्यावयं दुच्छुना या ॥३॥

त्वष्टा । मे । दैव्यम् । वचः । पर्जन्यः । ब्रह्मणः । पतिः ।
 पुत्रैः । भ्रातृभिः । अदितिः । नु । पातु । नः । दुस्तरम् । त्रायमाणम् । सहः ॥ १ ॥
 अंशः । भगः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । अदितिः । पान्तु । मरुतः ।
 अप । तस्य । द्वेषः । गमेत् । अभिऽहुतः । यवयत् । शत्रुम् । अन्तितम् ॥२॥
 धिये । सम् । अश्विना । प्र । अवतम् । नः । उरुष्य । नः ।
 उरुऽज्मन् । अप्रऽयुच्छन् । यौऽः । पितः । यवयं । दुच्छुना । या ॥ ३ ॥

(५) षष्ठ्यं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यावर्षा ऋषिः । (१, ३) प्रथमाद्वितीययोर्ऋषोरग्निः, (२) द्वितीयायाश्चेन्द्रो देवता । (१, ३) प्रथमाद्वितीययोर्ऋषोरुषः, (२) द्वितीयायाश्च भुरिगनुषु छन्दासी ॥

उदेनमुत्तरं नयामे घृतेनाहुत । समेनं वर्चसा सृज प्रजया च बहुं कृधि ॥१॥
 इन्द्रेमं प्रतरं कृधि सजातानामसहृशी । रायस्पोषेण सं सृज जीवातवे जरसे नय ॥२॥

उत् । एनम् । उत्ऽतरम् । नय । अग्ने । घृतेन । आऽहुत ।
 सम् । एनम् । वर्चसा । सृज । प्रऽजया । च । बहुम् । कृधि ॥ १ ॥
 इन्द्र । इमम् । प्रऽतरम् । कृधि । सऽजातानाम् । अस्त । वशी ।
 रायः । पोषेण । सम् । सृज । जीवातवे । जरसे । नय ॥ २ ॥

Tvaṣṭr and others

VI.4.1 May the supreme mechanic, the Lord supreme and the Lord of rains listen to my godly prayers. May the indivisible one (aditi, the earth), along with her sons and brothers, protect our saving power, difficult to overcome.

VI.4.2 May the Lord of illumination (aṅśah), the Lord of wealth and glory (bhagah), the venerable Lord, the friendly Lord, the eternal law-giver, the indivisible one (aditi) and cloud-bearing winds protect us. May the injuring malice of that (foe) be removed far and may that enemy be cast away from us.

VI.4.3 May you, O twins divine, protect us for good actions (dhiye). O wide-moving, may you guard us with unceasing care. O Heaven, our father, keep misfortunes whatsoever away from us.

Agni

VI.5.1 O fire divine, augmented with oblations of clarified butter, may you lift this (sacrificer) up higher and higher. May you endow him with lustre and bless him with plenty of offsprings

Indra

VI.5.2 O resplendent Lord, may you augment this sacrificer, so that he may have sway over his kinsmen. May you endow him with riches and nourishment; lead him to ripe old age for (enjoyment of) long life.

यस्य कृष्णो हृविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥३॥

यस्य । कृष्णः । हृविः । गृहे । तम् । अग्ने । वर्धय । त्वम् ।
तस्मै । सोमः । अधि । ब्रवत् । अयम् । च । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ३ ॥

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । (१) प्रथमर्चो ब्रह्मणस्पतिः, (२-३) द्वितीयातृतीययोश्च सोमो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

योऽस्मान्ब्रह्मणस्पतेर्देवो अभिमन्यते । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥१॥
यो नः सोम सुशंसिनो दुःशंसं आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि स संपिष्टो अपायति ॥२॥
यो नः सोमाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्टयः । अप तस्य बलं तिर महीव द्यौर्वधुत्मना ॥३॥

यः । अस्मान् । ब्रह्मणः । पते । अदेवः । अभिमन्यते ।
सर्वम् । तम् । रन्धयासि । मे । यजमानाय । सुन्वते ॥ १ ॥
यः । नः । सोम । सुशंसिनः । दुःशंसं । आदिदेशति ।
वज्रेण । अस्य । मुखे । जहि । सः । समऽपिष्टः । अप । अयति ॥ २ ॥
यः । नः । सोम । अभिऽदासति । सऽनाभिः । यः । च । निष्टयः ।
अप । तस्य । बलम् । तिर । महीऽइव । द्यौः । वधुत्मना ॥ ३ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोः सोमः, (३) तृतीयायाश्च विश्वे
देवा देवताः । (१) प्रथमाया निष्टुप्छाद्यत्री, (२-३) द्वितीयातृतीययोश्च गायत्री छन्दसी ॥

येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्रुहः । तेना नोवसा गहि ॥१॥

येन । सोम । अदितिः । पथा । मित्राः । वा । यन्ति । अद्रुहः ।
तेन । नः । अवसा । आ । गहि ॥ १ ॥

Agni

VI.5.3 In whose house we perform sacrifice, O adorable Lord, may you augment him in every way. May the blissful Lord bless him and so also this Lord of divine knowledge (brahmaṇaspati)

Brahmaṇaspati

VI.6.1 O lord of knowledge divine, whosoever an undivine person plans to harm us, may you subjugate every such person to one, the sacrificer, the offerer of devotional bliss.

Soma

VI.6.2 Whoever a person of bad (ill) fame wants to Lord it over us, the persons of good fame, may you, O blissful Lord, strike on his face with your adamantite weapon, so that being crushed, he may vanish.

VI.6.3 O blissful Lord, whosoever a person whether a kinsman or a stranger, wants to enslave us, may you draw away his strength with your killing weapon just like the mighty sky.

Soma

VI.7.1 O blissful Lord, by which path-way the earth and the suns (āḍityāḥ of twelve months) move never hostile (to each other), thereby may you come to us with help.

येन सोम साहुन्त्यासुराब्रन्धयासि नः । तेना नो अधि वोचत ॥२॥
 येन देवा असुराणामोर्जास्यवृणीध्वम् । तेना नः शर्म यच्छत ॥३॥

येन । सोम । साहुन्त्य । असुरान् । रन्धयासि । नः ।

तेन । नः । अधि । वोचत ॥ २ ॥

येन । देवाः । असुराणाम् । ओर्जासि । अवृणीध्वम् ।

तेन । नः । शर्म । यच्छत ॥ ३ ॥

(८) महर्षे सूक्तम्

(१-३) वृक्षस्यास्य सूक्तस्य अमदग्निकेपिः । कामात्मा देवता । पथ्यापङ्क्तिरुक्तम् ॥

यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिष्वजे ।

एवा परि ष्वजस्व मां यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः ॥१॥

यथा सुपर्णः प्रपतन्पक्षौ निहन्ति भूम्याम् ।

एवा नि हन्मि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः ॥२॥

यथेमे द्यावापृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः ।

एवा पर्येमि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा असः ॥३॥

यथा । वृक्षम् । लिबुजा । समन्तम् । परिऽस्रस्वजे । एव । परि । स्वजस्व । माम् । यथा ।

माम् । कामिनी । असः । यथा । मत् । न । अपङ्गाः । असः ॥ १ ॥

यथा । सुऽपर्णः । प्रऽपतन् । पक्षौ । निऽहन्ति । भूम्याम् ।

एव । नि । हन्मि । ते । मनः । यथा । माम् । कामिनी । असः । यथा ।

मत् । न । अपङ्गाः । असः ॥२॥

एव । परि । एमि । ते । मनः । यथा । माम् । कामिनी । असः ।

यथा । मत् । न । अपङ्गाः । असः ॥ ३ ॥

VI.7.2 O blissful Lord, O overpowering one, by what force you put the life-giving powers (asuras) under our control, thereby may you incite us.

Viśvedevāḥ

VI.7.3 O bounties of Nature, whereby you keep captive the vigours of the life-giving powers, thereby may you give us comfort.

Kāma (Love) - Ātman

VI.8.1 As a creeper embraces a tree on all its sides, so do embrace me, so that you may be desirous of me, so that you may never be deserting (going away from) me.

VI.8.2 As an eagle, when taking off, strikes his wings down on the earth, so I strike your mind, so that you may be desirous of me, so that you may never be deserting (going away from) me.

VI.8.3 As the sun reaches these two, heaven and earth, at once, so I reach your mind, so that you may be desirous of me, so that you may never be deserting (going away from) me.

(९) नवमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य अमरशक्तिभिः । कामात्मा देवता । भद्रुष्टु छन्दः ॥

वाञ्छ मे तन्वँ पादौ वाञ्छाक्ष्यौ३ वाञ्छ सक्थ्यौ ।
 अक्ष्यौ वृषण्यन्त्याः केशा मां ते कामेन शुण्यन्तु ॥१॥
 मम त्वा दोषणिश्रिषं कृणोमि हृदयश्रिषम् ।
 यथा मम कृतावसो मम चित्तमुपार्यसि ॥२॥
 यासां नाभिरारेहणं हृदि संवननं कृतम् ।
 गावो घृतस्य मातरोमू सं वानयन्तु मे ॥३॥

वाञ्छ । मे । तन्वम् । पादौ । वाञ्छ । अक्ष्यौ । वाञ्छ । सक्थ्यौ ।
 अक्ष्यौ । वृषण्यन्त्याः । केशाः । माम् । ते । कामेन । शुण्यन्तु ॥ १ ॥
 मम । त्वा । दोषणिऽश्रिषम् । कृणोमि । हृदयऽश्रिषम् ।
 यथा । मम । कृतौ । असः । मम । चित्तम् । उपऽआर्यसि ॥ २ ॥
 यासाम् । नाभिः । आऽरेहणम् । हृदि । सम्ऽवननम् । कृतम् ।
 गावः । घृतस्य । मातरः । अमूम् । सम् । वनयन्तु । मे ॥ ३ ॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कृषिः । (१) प्रथमर्चोऽग्निः, (२) द्वितीयाया वायुः, (३) तृतीयायाश्च सूर्यो देवताः । (१) प्रथमायाः साक्षी त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाः प्राजापत्या बृहती, (३) तृतीयायाश्च साक्षी बृहती छन्दांसि । सर्वा द्विपदाः ॥

पृथिव्यै श्रोत्राय वनस्पतिभ्योऽग्नयेधिपतये स्वाहा ॥१॥
 प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेधिपतये स्वाहा ॥२॥
 दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्यायाधिपतये स्वाहा ॥३॥

पृथिव्यै । श्रोत्राय । वनस्पतिऽभ्यः । अग्नये । अधिऽपतये । स्वाहा ॥ १ ॥
 प्राणाय । अन्तरिक्षाय । वयोऽभ्यः । वायवे । अधिऽपतये । स्वाहा ॥ २ ॥
 दिवे । चक्षुषे । नक्षत्रेभ्यः । सूर्याय । अधिऽपतये । स्वाहा ॥ ३ ॥

Kāma (Love) - Ātman

VI.9.1 May you long for my body, for my feet; may you long for my eyes and my thighs. Let eyes and hair of yours, passionately desirous of me, parch me (śuṣyantu) with an intense desire for you.

VI.9.2 I make you cling to my arms, make you cling to my heart, so that you will be one in desire with me and will be one in thought with me (shall be pleasing to my heart).

VI.9.3 Kissing is whose relationship (nābhiḥ), and conciliation is in heart, may the cows, mothers of butter, make that maiden inclined towards me. (They whose navel is a licking - yasyām nābhiḥ ārehaṇam)

Agni

VI.10.1 For hearing (śrotrāya) to the earth, to the vegetation, and to the fire, their overlord, I dedicate.

Vāyu

VI.10.2 For breath, to the midspace, to the birds, and to the wind, their overlord, I dedicate.

Āditya

VI.10.3 For vision to the sky, to the stars and to the sun, their overlord, I dedicate.

(११) एकादशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य वजापतिर्देविः । रेतो मन्मोक्षा वा देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

शमीमंश्चत्थ आरुढस्तत्र पुंसुवनं कृतम् । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्स्त्रीष्व्वा भरामसि ॥१॥
 पुंसि वै रेतो भवति तत्स्त्रियामनु सिच्यते । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्प्रजापतिरब्रवीत् ॥२॥
 प्रजापतिरनुमतिः सिनीवात्युचीकृपत् । स्रैष्यमन्यत्र दधत्पुमांससु दधद्विह ॥३॥

शमीम् । अश्चत्थः । आरुढः । तत्र । पुमऽसुवनम् । कृतम् ।
 तत् । वै । पुत्रस्य । वेदनम् । तत् । स्त्रीषु । आ । भरामसि ॥ १ ॥
 पुंसि । वै । रेतः । भवति । तत् । स्त्रियाम् । अनु । सिच्यते ।
 तत् । वै । पुत्रस्य । वेदनम् । तत् । प्रजापतिः । अब्रवीत् ॥ २ ॥
 प्रजापतिः । अनुमतिः । सिनीवाली । अचीकृपत् ।
 स्रैष्यम् । अन्यत्र । दधत् । पुमांसम् । ऊं इति । दधत् । इह ॥ ३ ॥

(१२) द्वादशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य गरुमादुकिः । तक्षको देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

परि यामिव सूर्योहीनां जनिमागमम् ।
 रात्री जर्गदिवान्यद्वंसात्तेना ते वारये विषम् ॥१॥
 यद्वह्मभिर्यद्वर्षिभिर्यद्वैर्विदितं पुरा ।
 यन्भुतं भव्यमासन्वत्तेना ते वारये विषम् ॥२॥
 मध्वा पृञ्चे नद्यः पर्वता गिरयो मधु ।
 मधु परुष्णी शीपाला शमास्ते अस्तु श इदे ॥३॥

परि । यामऽइव । सूर्यः । अहीनाम् । जनिम् । अगमम् ।
 रात्री । जर्गत्इव । अन्यत् । वंसात् । तेन । ते । वारये । विषम् ॥ १ ॥
 यत् । ब्रह्मभिः । यत् । ऋषिभिः । यत् । देवैः । विदितम् । पुरा ।
 यत् । भुतम् । भव्यम् । आसन्वत् । तेन । ते । वारये । विषम् ॥ २ ॥
 मध्वा । पृञ्चे । नद्यः । पर्वताः । गिरयः । मधु ।
 मधु । परुष्णी । शीपाला । शम् । आस्ते । अस्तु । शम् । इदे ॥ ३ ॥

Retas

VI.11.1 Aśvattha (holy fig tree) mounted on a śamī (Mimosa suma). There a male birth is assured. That is certainly the obtainment of a son. That we administer to women.

VI.11.2 In the male, of course, the semen is formed. That, afterwards, is discharged into the female. That surely is the begetter of a son, so the Lord of offsprings (Prajāpati) has proclaimed.

As given in the Verse

VI.11.3 The Lord of creatures, mutual consent, (anumati) and active life (sinīvālī) give shape (to the embryo). May they put a male here and the birth of girl elsewhere.

Cure for Poison

VI.12.1 As the sun reaches the sky and as the night reaches all the world other than the sun, so I reach the race of snakes. With that (knowledge), I ward off your poison.

VI.12.2 Which was discovered by the learned, by the seers and by the enlightened ones in the days of old; which is of the past and will be in future also, with that (knowledge), O you having a mouth, I ward off your poison.

VI.12.3 I fill it with honey. Rivers, mountains and hills are sweet. Sweet are the paruṣṇī and the śīpālā. May it be soothing to mouth and soothing to heart. (Rivers (nadyaḥ) as Gangā or Paruṣṇī; mountains as Himālaya; śīpālā as śaivāla, a water grass; giri as the foot-hills of the mountains). (Cf. The nadyaḥ hymn of the Ṛgveda X.75.5)

(११) ऋषोषां सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्यायर्वा क्रतिः । वृत्तुर्वेता । अयुर्दुर्ऋतः ॥

नमो देववधेभ्यो नमो राजवधेभ्यः ।
 अथो ये विश्वानां वधास्तेभ्यो मृत्यो नमोस्तु ते ॥१॥
 नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः ।
 सुमत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मत्यै त इदं नमः ॥२॥
 नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते भेषजेभ्यः ।
 नमस्ते मृत्यो मूलेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ॥३॥

नमः । देववधेभ्यः । नमः । राजवधेभ्यः ।
 अथो इति । ये । विश्वानाम् । वधाः । तेभ्यः । मृत्यो इति । नमः । अस्तु । ते ॥ १ ॥
 नमः । ते । अधिवाकाय । परावाकाय । ते । नमः ।
 सुमत्यै । मृत्यो इति । ते । नमः । दुर्मत्यै । ते । इदम् । नमः ॥ २ ॥
 नमः । ते । यातुधानेभ्यः । नमः । ते । भेषजेभ्यः ।
 नमः । ते । मृत्यो इति । मूलेभ्यः । ब्राह्मणेभ्यः । इदम् । नमः ॥ ३ ॥

(१४) ऋषोषां सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्य बहुषिक्त क्रतिः । बलासो वेत्ता । अयुर्दुर्ऋतः ॥

अस्थिस्त्रसं परुस्त्रसमास्थितं हृदयामयम् । बलासं सर्वं नाशयाज्ञेष्टा यश्च पर्वसु ॥१॥
 निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुष्करं यथा । छिनइयस्य बन्धनं मूलमुर्वावा इव ॥२॥
 निर्बलासेतः प्र पताशुंगः शिशुको यथा । अथो इट इव हायनोप द्राष्टवीरहा ॥३॥

अस्थिस्त्रसम् । परुस्त्रसम् । आस्थितम् । हृदयामयम् ।
 बलासम् । सर्वम् । नाशय । अज्ञेष्टाः । यः । च । पर्वसु ॥ १ ॥
 निः । बलासम् । बलासिनः । क्षिणोमि । मुष्करम् । यथा ।
 छिनाभि । अस्य । बन्धनम् । मूलम् । उर्वावाः इव ॥ २ ॥
 निः । बलासु । इतः । प्र । पत । आशुंगः । शिशुकः । यथा ।
 अथो इति । इटः इव । हायनः । अप । द्राहि । अवीरहा ॥ ३ ॥

Mṛtyu : Death

VI.13.1 Our homage be to the weapons of the bounties of Nature; our homage be to the weapon of the rulers; then to the weapons, that belong to common people, and to you, O death, let our homage be. (deva-vadhebhyaḥ, rājā-vadhebhyaḥ and viśyānām vadhebhyaḥ refer to the weapons of the three varṇas.)

VI.13.2 Our homage be to your blessings and to your curses; let our homage be. O death, homage be to your good-will and to your ill-will, let this our homage be. (adhibāka = blessing; parāvāka = curse; sumatyai = good will; durmatyai = ill-will)

VI.13.3 Our homage be to your tormenting diseases and to your remedies; let our homage be. Our homage be, O death, to your root causes and to the men of knowledge; let this our homage be. (yātudhāna = tormenting disease; bheṣaja = remedy or medicine]

Bone - Weakening : Balāsaḥ

VI.14.1 May you remove the bone-weakening and the joint-weakening malady, the firmly seated heart-trouble and all the wasting disease, that lies in limbs and in joints.

VI.14.2 I destroy the consumption of the consumptive patient, as if it were a thief (Muṣkara = thief). I cut off its root like the stalk of a melon or gourd (urvaru).

VI.14.3 O wasting disease (balāsa), run away fast from here, like a fast galloping foal (āśuṅga). Then like grass; growing annually, disappear hence without harming our men or children (śiśukaḥ).

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्योद्दालक ऋषिः । वनस्पतिर्वेत्ता । अनुहुत् ऊन्वः ॥

उत्तमो अस्याषधीनां तवं वृक्षा उपस्तयः ।
 उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्मौ अभिदासति ॥१॥
 सर्वन्धुश्वासबन्धुश्च यो अस्मौ अभिदासति ।
 तेषां सा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥२॥
 यथा सोम ओषधीनामुत्तमो हविषा कृतः ।
 तलाशा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥३॥

उत्तमः । अस्ति । ओषधीनाम् । तवं । वृक्षाः । उपस्तयः ।
 उपस्तिः । अस्तु । सः । अस्माकम् । यः । अस्मान् । अभिदासति ॥ १ ॥
 सर्वन्धुः । च । असबन्धुः । च । यः । अस्मान् । अभिदासति ।
 तेषाम् । सा । वृक्षाणाम्ऽइव । अहम् । भूयासम् । उत्तमः ॥ २ ॥
 यथा । सोमः । ओषधीनाम् । उत्तमः । हविषाम् । कृतः ।
 तलाशा । वृक्षाणाम्ऽइव । अहम् । भूयासम् । उत्तमः ॥ ३ ॥

(१६) षोडशं सूक्तम्

(१-४) वृषस्यास्य सूक्तस्य दौलक ऋषिः । मन्त्रोक्तान्धमन्त्रा वा देवता । (१) प्रथमर्षौ विष्टुतिवत्ता गाथयी, (२) द्वितीयाया अनुहुत्, (३) तृतीयाया हृदतीगर्मा कङ्कम्पत्यनुहुत्, (४) चतुर्थ्याश्च विष्टुता प्रतिष्ठा गाथयी ऊन्वांसि ॥

आर्बयो अनाबयो रंसस्त उग्र आबयो । आ ते कर्मभमसि ॥१॥

विहल्हो नाम ते पिता मदवती नाम ते माता ।

स हि न त्वमसि यस्त्वमात्मानमावयः ॥२॥

आर्बयो इति । अनाबयो इति । रसः । ते । उग्रः । आर्बयो इति ।

आ । ते । कर्मभम् । अग्रसि ॥ १ ॥

विहल्हः । नाम । ते । पिता । मदवती । नाम । ते । माता ।

सः । हि न । त्वम् । असि । यः । त्वम् । आत्मानम् । आवयः ॥ २ ॥

Vanaspati (herb)

VI.15.1 You are noblest of the herbs. All the trees are subordinate to you. May he be subordinate to us, whosoever wants to enslave us.

VI.15.2 Whosoever, whether with kinsmen or without kinsmen, want to enslave us, among them, may I become uppermost, just as that herb is among the trees.

VI.15.3 Just as soma is made best among herbal oblations and talāśa among trees, so may I become upper-most.

As in the Verses

VI.16.1 O ābayu (fit for eating), O anābayu (unfit for eating), your sap is strong. O ābayu, we eat your broth with relish.

VI.16.2 Vihalha is your father's name; your mother's name is Madāvatī. Surely it is he, and not you, who have let yourself to be consumed.

तौर्विलिकेवे॒लयावा॒यमै॒लव ऐ॒लयीत् । ब॒भ्रुश्च॑ ब॒भ्रुक॑र्ण॒श्वापे॑हि निरा॒ल ॥३॥
अ॒ल॒साला॑सि पूर्वा॑ सि॒लाज्जाला॑स्युत्तरा । नी॒लाग॑ल॒साला ॥४॥

तौर्विलिके । अ॒व । इ॒ल॒य । अ॒व । अ॒यम् । ऐ॒ल॒वः । ऐ॒ल॒यीत् ।

ब॒भ्रुः । च । ब॒भ्रुऽक॑र्णः । च । अ॒प । इ॒हि । निः । आ॒ल ॥ ३ ॥

अ॒ल॒साला॑ । अ॒सि । पूर्वा॑ । सि॒लाज्जाला॑ । अ॒सि । उ॒त्तरा॑ । नी॒लाग॑ल॒साला ॥ ४ ॥

(१७) समवशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्केचस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । गर्भहृद्वर्णं देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यथे॒यं पृ॒थि॒वी म॒ही भू॒तानां॑ गर्भ॑मादधे ।

ए॒वा ते॒ ध्रि॒यतां॑ गर्भो॑ अनु॒ स॒तुं स॒वित॑वे ॥१॥

यथे॒यं पृ॒थि॒वी म॒ही दा॒धार॑मान्वनस्पतीन् ।

ए॒वा ते॒ ध्रि॒यतां॑ गर्भो॑ अनु॒ स॒तुं स॒वित॑वे ॥२॥

यथे॒यं पृ॒थि॒वी म॒ही दा॒धार॑ पर्व॒तान्गि॒रीन् ।

ए॒वा ते॒ ध्रि॒यतां॑ गर्भो॑ अनु॒ स॒तुं स॒वित॑वे ॥३॥

यथे॒यं पृ॒थि॒वी म॒ही दा॒धार॑ वि॒ष्टितं॑ जगत् ।

ए॒वा ते॒ ध्रि॒यतां॑ गर्भो॑ अनु॒ स॒तुं स॒वित॑वे ॥४॥

यथा । इ॒यम् । पृ॒थि॒वी । म॒ही । भू॒ताना॑म् । गर्भ॑म् । आ॒ऽद॒धे ।

ए॒व । ते॒ । ध्रि॒य॒ताम् । गर्भः॑ । अनु॑ । स॒तुम् । स॒वित॑वे ॥ १ ॥

यथा । इ॒यम् । पृ॒थि॒वी । म॒ही । दा॒धारं॑ । इ॒मान् । वन॑स्पतीन् । ए॒व । ॥२॥

यथा । इ॒यम् । पृ॒थि॒वी । म॒ही । दा॒धारं॑ । पर्व॑तान् । गि॒रीन् । ए॒व । ॥३॥

यथा । इ॒यम् । पृ॒थि॒वी । म॒ही । दा॒धारं॑ । वि॒ऽस्थित॑म् । जगत् । ए॒व । ॥ ४ ॥

VI.16.3 O tauvilika, may you calm down (avelaya). This painful eye-disease, a racket (ailabah) has subsided. O powerful brown one and the brown-eared one, get out of here. O nirāla.

VI.16.4 Formerly you are alasālā; later you are silāñjālā, and then nīlāgalasālā.

Development of Garbha (Embryo)

VI.17.1 As this vast earth receives the germ of would-be beings, so may your embryo form and develop for birth under favourable conditions.

VI.17.2 As this vast earth bears these mighty trees, so may your embryo form and develop for birth under favourable conditions.

VI.17.3 As this vast earth bears the hills and the mountains, so may your embryo form and develop for birth under favourable conditions.

VI.17.4 As this vast earth bears the multifarious (viṣṭhitam) living beings, so may your embryo form and develop for birth under favourable conditions.

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्यावर्षां ऋषिः । ईर्ष्याविनाशनं देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

ईर्ष्यायां ध्राजिं प्रथमां प्रथमस्या उतापरां ।
 अग्निं हृदय्यं शोकं तं ते निर्वीपयामसि ॥१॥
 यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमनस्तरा ।
 यथोत मम्रुषो मन एवेर्ष्योर्मृतं मनः ॥२॥
 अदो यत्ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम् ।
 ततस्त ईर्ष्यां मुञ्चामि निरूष्माणं हतैरिव ॥३॥

ईर्ष्यायाः । ध्राजिम् । प्रथमाम् । प्रथमस्याः । उत । अपराम् ।
 अग्निम् । हृदय्यम् । शोकम् । तम् । ते । निः । विपयामसि ॥ १ ॥
 यथा । भूमिः । मृतमनाः । मृतात् । मृतमनःस्तरा ।
 यथा । उत । मम्रुषः । मनः । एव । ईर्ष्योः । मृतम् । मनः ॥ २ ॥
 अदः । यत् । ते । हृदि । श्रितम् । मनःस्कम् । पतयिष्णुकम् ।
 ततः । ते । ईर्ष्याम् । मुञ्चामि । निः । रूष्माणम् । हतैः इव ॥ ३ ॥

(१९) एकोऽष्टविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्ऋषिः । चन्द्रमा मन्वोक्ता वा देवताः ।

(१) प्रथमर्षोऽनुष्टुप्, (२-३) द्वितीयाद्वितीययोश्च गायत्री छन्दसी ॥

पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो धिया ।
 पुनन्तु विश्वा भूतानि पर्वमानः पुनातु मा ॥१॥
 पर्वमानः पुनातु मा क्रत्वे दक्षाय जीवसे । अथो अरिष्टतातये ॥२॥
 उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । अस्मान्पुनीहि चक्षसे ॥३॥

पुनन्तु । मा । देवजनाः । पुनन्तु । मनवः । धिया ।
 पुनन्तु । विश्वा । भूतानि । पर्वमानः । पुनातु । मा ॥ १ ॥
 पर्वमानः । पुनातु । मा । क्रत्वे । दक्षाय ! जीवसे ।
 अथो इति । अरिष्टतातये ॥ २ ॥
 उभाभ्याम् । देव । सवितः । पवित्रेण । सवेन । च ।
 अस्मान् । पुनीहि । चक्षसे ॥ ३ ॥

Jealousy: its removal

VI.18.1 The first impulse of jealousy, and the other following the first one, the fire and sorrow of your heart - that we extinguish.

VI.18.2 As the earth is lifeless-minded, more lifeless -minded even than the dead; as is the mind of a dying person, so lifeless is the mind of the jealous.

VI.18.3 Out of that fluttering mind which harbours your heart, I relinquish your jealousy like heat out of a bellow.

As given in the Verses

VI.19.1 May the enlightened persons purify me, may the meditating men purify me. May all the beings purify me; may the purifier Lord purify me.

VI.19.2 May the purifier Lord purify me for good actions, dexterity and long life as, well as for augmenting well-being.

VI.19.3 O impeller Lord, with both the cleansing and straining, may you purify us, so that we may see.

(२०) विंशं सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्य धृग्वहिरा कपिः । यक्ष्मनाशनं मन्योत्तमश्च देवताः । (१) प्रथमचोऽ-
तिवज्रगती, (२) द्वितीयायाः ककुम्भगती प्रस्तारपक्षिः, (३) तृतीयायाश्च सतः पक्षिस्त्वन्दांसि ॥अग्नेरिवास्त्य दहंत एति शुष्मिण उतेव मत्तो विलपन्नपायति ।
अन्यमस्मदिच्छतु कं चिदमृतस्तुर्बधाय नमो अस्तु त्वमने ॥१॥नमो रुद्राय नमो अस्तु त्वमने नमो राज्ञे वरुणाय त्विषीमते ।
नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः ॥२॥अयं यो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि हरिता कृणोषि ।
तस्मै तेरुणाय बभ्रवे नमः कृणोमि वन्याय त्वमने ॥३॥अग्नेःऽइव । अस्य । दहंतः । एति । शुष्मिणः । उतऽइव । मत्तः । विलपन् । अप । अयति ।
अन्यम् । अस्मत् । इच्छतु । कम् । चित् । अत्रतः । तपुःऽवधाय । नमः । अस्तु । त्वमने ॥ १ ॥नमः । रुद्राय । नमः । अस्तु । त्वमने । नमः । राज्ञे । वरुणाय । त्विषीमते ।
नमः । दिवे । नमः । पृथिव्यै । नमः । ओषधीभ्यः ॥ २ ॥अयम् । यः । अभिशोचयिष्णुः । विश्वा । रूपाणि । हरिता । कृणोषि ।
तस्मै । ते । अरुणाय । बभ्रवे । नमः । कृणोमि । वन्याय । त्वमने ॥ ३ ॥

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिकपिः । चन्द्रमा देवता । अनुदुष् चन्द्रः ॥

इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासौ ह भूमिरुत्तमा ।
तासामधि त्वचो अहं भेषजं समु जग्रभम् ॥१॥
श्रेष्ठमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् ।
सोमो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा ॥२॥
रेवंतीरनाधृषः सिषासर्वः सिषासथ ।
उत स्थ केशदहणीरथो ह केशवर्धनीः ॥३॥इमाः । याः । तिस्रः । पृथिवीः । तासाम् । ह । भूमिः । उत्तमा ।
तासाम् । अधि । त्वचः । अहम् । भेषजम् । सम । ऊं इति । जग्रभम् ॥ १ ॥श्रेष्ठम् । असि । भेषजानाम् । वसिष्ठम् । वीरुधानाम् ।
सोमः । भगःऽइव । यामेषु । देवेषु । वरुणः । यथा ॥ २ ॥

रेवंतीः । अनाधृषः । सिषासर्वः । सिषासथ ।

उत । स्थ । केशदहणीः । अथो इति । ह । केशवर्धनीः ॥ ३ ॥

Cure of Yakṣma

VI.20.1 Like the heat of this mighty burning fire, (the fever) comes; and then like a mad person, crying out it goes away. May this unruly one, seek some one other than us for killing with intense heat. Our homage be to the fever.

VI.20.2 Our homage be to the terrible punisher; to the fever let our homage be; homage be to the brilliant sovereign venerable Lord. Homage to heaven, homage to earth, homage to medicinal herbs.

VI.20.3 You, who burning vehemently, make all the faces pale, to you, red and brown, the forest-fever, I bow in reverence. (Vanyay-takmane=forest fever)

Candramāh : Moons

VI.21.1 Out of these three wide-spreading realms that exist, the earth is certainly the best. From the skin of those (realms), I have picked up the remedy.

VI.21.2 You are the best among medicines, most desirable among plants; as the moon is Lord among the stars (Yama) and the ocean among the bounties of nature.

VI.21.3 O (remedies) richly endowed, never-failing, willing to cure, may you wish to cure (us). Surely you are strengtheners of hair as well as increaser of hair-growth.

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कषिः । आदित्यरश्मिर्मरुतो वा देवताः । (१, ३)

प्रथमाद्वितीययोर्कषोष्मिदुष्ट, (२) द्वितीयायाश्च चतुष्पदा भुरिग्नगती ऊन्वासी ॥

कृष्णं निर्यान् हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त आर्ववृत्रन्त्सदर्नाहृतस्यादिद्वतेन पृथिवीं व्युद्विः ॥१॥
 पर्यस्वतीः कृणुथाप ओषधीः शिवा यदेजया मरुतो रुक्मवक्षसः ।
 ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत यत्रा नरो मरुतः सिन्धया मधु ॥२॥
 उदुधुतो मरुतस्तौ ह्यर्त वृष्टिर्या विश्वा निवतस्पृणाति ।
 एजाति ग्लहा कन्येवि तुन्नैरु तुन्दाना पत्येव जाया ॥३॥

कृष्णम् । निर्यान्म् । हरयः । सुपर्णाः । अपः । वसानाः । दिवम् । उत् । पतन्ति ।
 ते । आ । अर्ववृत्रन् । सदर्नात् । श्रुतस्य । आत् । इत् । धृतेन । पृथिवीम् । वि । ऊद्विः ।
 पर्यस्वतीः । कृणुथ । अपः । ओषधीः । शिवाः । यत् । एजय । मरुतः । रुक्मवक्षसः ।
 ऊर्जम् । च । तत्र । सुमतिम् । च । पिन्वत । यत्र । नरः । मरुतः । सिन्धय । मधु ॥
 उदुधुतः । मरुतः । तान् । ह्यर्त । वृष्टिः । या । विश्वाः । निवतः । स्पृणाति ।
 एजाति । ग्लहा । कन्या । इव । तुन्ना । एरुम् । तुन्दाना । पत्या इव । जाया ॥३॥

(२३) त्रयोविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कषिः । आपो देवताः । (१) प्रथमयोऽनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्चिन्वा

गायत्री, (३) द्वितीयायाश्च परोष्मिदु ऊन्वासी ॥

सस्रुषीस्तदुपसो दिवा नक्तं च सस्रुषीः । वरेण्यक्रतुरहमपो देवीरुप ह्ये ॥१॥
 ओता आपः कर्मण्या मुञ्चन्वितः प्रणीतये । सद्यः कृष्वन्वेतवि ॥२॥
 देवस्य सवितुः सवे कर्म कृष्वन्तु मानुषाः । शं नो भवन्त्वप ओषधीः शिवाः ॥३॥

सस्रुषीः । तत् । अपसः । दिवा । नक्तम् । च । सस्रुषीः ।
 वरेण्यऽक्रतुः । अहम् । अपः । देवीः । उप । ह्ये ॥ १ ॥
 आऽउताः । आपः । कर्मण्याः । मुञ्चन्तु । इतः । प्रणीतये । सद्यः । कृष्वन्तु । एतवे ॥
 देवस्य । सवितुः । सवे । कर्म । कृष्वन्तु । मानुषाः ।
 शम् । नः । भवन्तु । अपः । ओषधीः । शिवाः ॥ ३ ॥

hair as well as increaser of hair-growth.

Rays of the Āditya - the Sun

VI.22.1 The smooth-gliding waters (of the rain, the solar rays) clothing the waters with a dark cloud, ascend to heaven. They come down again from the dwelling of the rain, and immediately moisten the earth with water. (Also Rg. I.164.4 with variation)

Marut

VI.22.2 O golden-breasted cloud-bearing winds, when you move, you make the waters and the plants rich with sap and render them beneficial. O manly heroes, may you pour vigour and wisdom wherever you shower sweetness.

VI.22.3 O cloud-bearing winds, may you send the water-laden clouds, the rain, that will fill all the flowing streams. Let the thunder rush about, like a maiden heart, to the cloud like a wife being beaten by a husband. (tundana patyeva Jāyā)

Āpaḥ - Waters

VI.23.1 Those flowing streams, and the divine waters flowing day and night in streams, I, of excellent actions, hereby call to me.

VI.23.2 May the waters, seeping through and fit for treatment, release me from this (miserable state) for recoupment. May they quickly make me able to move about.

VI.23.3 Let men perform their action at the impulsion of the impeller Lord. May the gracious waters become for us remedies

(२४) षड्विंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कृषिः । आपो देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

हिमवतः प्र ख्वन्ति सिन्धौ समह संगमः ।
 आपो ह मह्यं तदेवीर्ददन्द्दद्योतभेषजम् ॥१॥
 यन्मे अक्ष्योरादिद्योत पाण्योः प्रपदोश्च यत् ।
 आपस्तत्सर्वं निष्करन्मिषजां सुमिषक्तमाः ॥२॥
 सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः सर्वा या नद्यः स्थन ।
 दत्त नस्तस्य भेषजं तेना वो भुनजामहे ॥३॥

हिमवतः । प्र । ख्वन्ति । सिन्धौ । समह । समुद्रगमः ।
 आपः । ह । मह्यम् । तत् । देवीः । ददन् । दृढद्योतभेषजम् ॥ १ ॥
 यत् । मे । अक्ष्योः । आदिद्योत । पाण्योः । प्रपदोः । च । यत् ।
 आपः । तत् । सर्वम् । निः । करन् । मिषजाम् । सुमिषक्स्तमाः ॥ २ ॥
 सिन्धुपत्नीः । सिन्धुराज्ञीः । सर्वाः । याः । नद्यः । स्थन ।
 दत्त । नः । तस्य । भेषजम् । तेन । वः । भुनजामहे ॥ ३ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शुनशेष कृषिः । मन्याविनाशनं देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

पञ्च च याः पञ्चाशच्च संयन्ति मन्या अमि ।
 इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥१॥
 सप्त च याः सप्ततिश्च संयन्ति ग्रैव्या अमि ।
 इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥२॥
 नव च या नवतिश्च संयन्ति स्कन्ध्या अमि ।
 इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥३॥

पञ्च । च । याः । पञ्चाशत् । च । समुद्रयन्ति । मन्याः । अमि ।
 इतः । ताः । सर्वाः । नश्यन्तु । वाकाः । अपचितामिद्व ॥ १ ॥
 सप्त । च । याः । सप्ततिः । च । समुद्रयन्ति । ग्रैव्याः । अमि ।
 इतः । ताः । सर्वाः । नश्यन्तु । वाकाः । अपचितामिद्व ॥ २ ॥
 नव । च । याः । नवतिः । च । समुद्रयन्ति । स्कन्ध्याः । अमि ।
 इतः । ताः । सर्वाः । नश्यन्तु । वाकाः । अपचितामिद्व ॥ ३ ॥

giving relief.

Āpah - Waters

VI.24.1 They stream out from the snowy mountain, and meet the ocean some where. May those divine waters give me the remedy for burnings in heart.

VI.24.2 Whatever burning was there in my eyes and in soles of my feet, the waters, the best healer among healers, have removed all that.

VI.24.3 O rivers, all of you are wives and queens of ocean. May you give us a remedy for this disease, so that we may enjoy you.

Cure for Manyā : Region of Napes

VI.25.1 The five and the fifty (pains), that go towards region of nape (back of neck), may all of them vanish from here like noises of noxious flying insects (āpacitam). (5-->50) (manyā-abhi-towards nape)

VI.25.2 The seven and the seventy (pains), that go towards the region of neck, may all of them vanish from here like noises of noxious flying insects. (7-->70) (grāivya abhi-towards neck)

VI.25.3 The nine and the ninety (pains), that go towards the region of neck, may all of them vanish from here like noises of

(२१) वह्निं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा कृषिः । पाप्मा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अव मा पाप्मन्सृज वशी सन् मृडयासि नः ।
 आ मा भद्रस्य लोके पाप्मन्धेह्यविदुतम् ॥१॥
 यो नः पाप्मन्न जहासि तमु त्वा जहिमो वयम् ।
 पथामनु व्यावर्तनेन्य पाप्मानु पथताम् ॥२॥
 अन्यत्रास्मन्न्युच्यतु सहस्राक्षो अमर्त्यः ।
 यं द्वेषाम तमृच्छतु यमु द्विष्मस्तमिज्जहि ॥३॥

अव । मा । पाप्मन् । सृज । वशी । सन् । मृडयासि । नः ।
 आ । मा । भद्रस्य । लोके । पाप्मन् । धेहि । अविदुतम् ॥ १ ॥
 यः । नः । पाप्मन् । न । जहासि । तम् । ऊं इति । त्वा । जहिमः । वयम् ।
 पथाम् । अनु । विऽआवर्तने । अन्यम् । पाप्मा । अनु । पथताम् ॥ २ ॥
 अन्यत्र । अस्मत् । नि । उच्यतु । सहस्रऽअक्षः । अमर्त्यः ।
 यम् । द्वेषाम । तम् । अृच्छतु । यम् । ऊं इति । द्विष्मः । तम् । इत् । जहि ॥ ३ ॥

(२७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ऋगृकृषिः । यमो निकृतिर्वा देवता । (१, ३) वयमा-
 कृतीययोर्कचोर्बंगती, (२) द्वितीयायाश्च विष्टुप् छन्दसी ॥

देवाः कपोत इषितो यदिच्छन्दुतो निश्रैत्या इदमाजुगाम ।
 तस्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥१॥
 शिवः कपोत इषितो नो अस्त्वनगा देवाः शकुनो गृहं नः ।
 अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु ॥२॥
 हेतिः पक्षिणी न देभात्यस्मानाष्ट्री पदं कृणुते अग्निधाने ।
 शिवो गोभ्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत्कपोतः ॥३॥

देवाः । कपोतः । इषितः । यत् । इच्छन् । दतः । निऽऽकृत्याः । इदम् । आऽजुगाम ।
 तैस्म । अर्चाम । कृण्वाम । निऽऽकृतिम् । शम् । नः । अस्तु । द्विऽपदे । शम् । चतुऽपदे ॥ १ ॥
 शिवः । कपोतः । इषितः । नः । अस्तु । अनागाः । देवाः । शकुनः । गृहम् । नः ।
 अग्निः । हि । विप्रः । जुषताम् । हविः । नः । परि । हेतिः । पक्षिणी । नः । वृणक्तु ॥ २ ॥
 हेतिः । पक्षिणी । न । देभाति । अस्मान् । आष्ट्री इति । पदम् । कृणुते । अग्निऽधाने ।
 शिवः । गोभ्यः । उत । पुरुषेभ्यः । नः । अस्तु । मा । नः । देवाः । इह । हिंसीत् । कपोतः ॥३॥

Pāpman (Wickedness)

VI.26.1 O wickedness (pāpman) may you leave us free. Exerting control over us, you make us happy. O wickedness, may you establish me unharmed in the world of goodness (bhadrasya loka).

VI.26.2 O wickedness (pāpman), surely we leave you, who does not leave us. At the turning point of the ways, may the wickedness follow some other one.

VI.26.3 May the thousand-eyed and immortal (wickedness) dwell somewhere else other than with us. May it go to him, whom we hate. May you destroy him, whom we hate.

Yamaḥ : Nir-ṛtiḥ (Perdition)

VI.27.1 O enlightened ones, this dispatched pigeon (kapota), the messenger of calamity, who has arrived here seeking this place, we look after his comforts, and remove his fatigue. May there be weal for our bipeds and weal for our quadrupeds.

VI.27.2 May this dispatched pigeon (kapota) be good to us, a harmless bird, O enlightened ones, that has come seeking our house. May the wise adorable Lord accept our offerings. May this winged weapon (hetih) leave us unharmed

VI.27.3 May this winged weapon not harm us. I settle on the fire place in the kitchen. May it be propitious to our cows and to our men. O enlightened ones, may this pigeon (kapota) do not harm to us here.

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्य वृणुर्कविः । वनो निर्कतिर्वा देवता । (१) वृषमर्षकिद्वयः,
(२) द्वितीयाया मनुद्वयः, (३) कृतीयायाश्च वनती कृन्वाति ॥

ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिषं मर्दन्तः परि गां नयामः ।
 सल्लोभयन्तो दुरिता पदानि हित्वा न ऊर्जं प्र पदात्पथिष्ठः ॥१॥
 परीमेऽग्निमर्षत परीमे गामनेषत ।
 देवेष्वक्त श्रवः क इमौ आ दधर्षति ॥२॥
 यः प्रथमः प्रवर्तमाससाद बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानः ।
 योऽस्येशे द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥३॥

ऋचा । कपोतम् । नुदत । प्रणोदम् । इषम् । मर्दन्तः । परि । गाम् । नयामः ।
 सल्लोभयन्तः । दुःऽऽता । पदानि । हित्वा । नः । ऊर्जम् । प्र । पदात् । पथिष्ठः ॥ १ ॥
 परि । इमे । अग्निम् । अर्षत । परि । इमे । गाम् । अनेषत ।
 देवेषु । अक्त । श्रवः । कः । इमान् । आ । दधर्षति ॥ २ ॥
 यः । प्रथमः । प्रवर्तम् । आऽससाद । बहुऽभ्यः । पन्थाम् । अनुऽपस्पशानः ।
 यः । अस्य । ईशे । द्विऽपदः । यः । चतुऽपदः । तस्मै । यमाय । नमः । अस्तु । मृत्यवे ॥ ३ ॥

(२९) एकविंशं सूक्तम्

(१-१) वृषस्यास्य सूक्तस्य वृणुर्कविः । वनो निर्कतिर्वा देवता । (१-२) वृषयाद्वितीयायो-
र्कपोर्षिपद्मापदी, (३) कृतीयायाश्च व्यवसाना सतपदा विपदहित्वास्ती ॥

अमृन्देतिः पतत्रिणी न्येतु यदुल्लको वदति मोघमेतत् ।
 यद्वा कपोतः पदमग्नौ कृणोति ॥१॥
 यौ ते द्रुतौ निर्कत इदमेतोप्रहितौ प्रहितौ वा गृह नः ।
 कपोतोल्लुकाभ्यामपदं तदस्तु ॥२॥

अमृन् । हेतिः । पतत्रिणी । नि । एतु । यत् । उल्लकः । वदति ॥ मोघम् । एतत् ।
 यत् । वा । कपोतः । पदम् । अग्नौ । कृणोति ॥ १ ॥
 यौ । ते । द्रुतौ । निऽऽऽते । इदम् । आऽऽतः । अऽऽहितौ । प्रऽहितौ । वा । गृहम् । नः ।
 कपोतऽऽल्लुकाभ्याम् । अपदम् । तत् । अस्तु ॥ २ ॥

Yamaḥ : Nir-ṛtiḥ (Perdition)

VI.28.1 Send forth the pigeon, worthy for despatch, with vedic verses. Enjoying food, we make him go all around the earth. Obliterating the tracks of evil, leaving vigour for us, may he, the fleet-winged, fly forth.

VI.28.2 They have approached the adorable Lord. They have sent (him) around the earth. They have gained glory among the enlightened ones. Who can venture to assail them ?

VI.28.3 Who, exploring the path for many, reached the heavenly height first of all; who is the lord of all these bipeds and quadrupeds - to him, the controller, the death, be our homage (namaḥ astu).

Yamaḥ : Nir-ṛtiḥ (Perdition)

VI.29.1 On them yonder, may this winged weapon fall. What the owl (ulūka) screeches, or the pigeon makes its track into the fire, may that be ineffective.

VI.29.2 These two messenger of yours, O perdition (nir-ṛti), whether sent or not sent by you, come to our house, may that house remain free from the tracks of the pigeon and the owl.

अवैरहृत्यायेदमा पपत्यात्सुवीरताया इदमा संसपात् ।
 पराङ्गेव परा वद पराचीमनु संवतम् ।
 यथा यमस्य त्वा गृहेरसं प्रतिचाकशानाभूकं प्रतिचाकशान् ॥३॥

अवैरहृत्याय । इदम् । आ । पपत्यात् । सुवीरतायै । इदम् । आ । संसपात् ।
 पराङ् । एव । परा । वद । पराचीम् । अनु । सम्वतम् ।
 यथा । यमस्य । त्वा । गृहे । असम् । प्रतिचाकशान् । अभूकम् । प्रतिचाकशान् ॥३॥

(१०) निघं सूक्तम्

(१-१) वृषत्यास्व सुकृत्योपरिवस्य कपिः । शमी देवता । (१) वचमर्थो वगती, (२) द्वितीयाया-
 भिदुर्, (३) द्वितीयायाश्च वगुण्या वाङ्मन्यदुर् इन्द्रांसि ।

देवा इमं मधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामधि मृणावचकृषुः ।
 इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः क्रीनाशा आसन्मरुतः सुदानवः ॥१॥
 यस्ते मदोवकेशो विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि ।
 आरात्त्वदुन्या वनानि वृक्षि त्वं शमि शतवल्शा वि रोह ॥२॥
 बृहत्पलाशे सुभगे वर्षेवृद्ध ऋतावरि ।
 मातेव पुत्रेभ्यो मृड केशेभ्यः शमि ॥३॥

देवाः । इमम् । मधुना । सम्युतम् । यवम् । सरस्वत्याम् । अधि । मृणौ । अचकृषुः ।
 इन्द्रः । आसीत् । सीरपतिः । शतक्रतुः । क्रीनाशाः । आसन् । मरुतः । सुदानवः ॥ १ ॥
 यः । ते । मदः । अवकेशः । विकेशः । येन । अभिहस्यम् । पुरुषम् । कृणोषि ।
 आरात् । त्वत् । अन्या । वनानि । वृक्षि । त्वम् । शमि । शतवल्शा । वि । रोह ॥२॥
 बृहत्पलाशे । सुभगे । वर्षेवृद्धे । ऋतावरि ।
 माताईव । पुत्रेभ्यः । मृड । केशेभ्यः । शमि ॥ ३ ॥

VI.29.3 May it fly in here never to (bring the rows of) slaying of our heroes; may it come with good (news) of our heroes. Unpleasant speech may you speak to the region afar towards the low depths, so that in the house of the controller (death), they see you as powerless. May they see you quite empty.

Śami

VI.30.1 The enlightened ones obtained by ploughing this barley (as if) mixed with honey near the river Sarasvatī on the land good as a jewel. The resplendent Lord, performer of hundreds of selfless actions, was the master of the plough and the cloud-bearing winds, the liberal bestowers of gifts, were the ploughmen.

VI.30.2 The intoxication is yours, which makes hair grow and increase and which enables a man to smile. I cut off other trees from your proximity. O śami, (Mimosa suma), may you grow up with hundreds of branches.

VI.30.3 O śami, having large leaves, fortunate one, growing in rains, O righteous one, may you be pleasing to hair like a mother to her sons.

(३१) एकविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्योपरिवर्धनं कृषिः । गौर्वेयता । गायत्री इत्यर्थः ॥

आयं गौः पृश्निरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥१॥

अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यस्थ्यन्महिषः स्वः ॥२॥

त्रिशदामा वि राजति वाक्पतङ्गो अशिश्रियत् । प्रति वस्तोरहर्गुभिः ॥३॥

आ । अयम् । गौः । पृश्निः । अक्रीद । असदत् । मातरम् । पुरः ।

पितरम् । च । प्रयन् । स्वः ॥ १ ॥

अन्तः । चरति । रोचना । अस्य । प्राणात् । अपानतः । वि । अस्थ्यत् । महिषः । स्वः ॥

त्रिशत् । धर्म । वि । राजति । वाक् । पतङ्गः । अशिश्रियत् ।

प्रति । वस्तोः । अहः । गुभिः ॥ ३ ॥

(३२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्कौबोधातनः, (३) कृतीयायाश्चायर्वा कृषी ।

(१) प्रथमीया अग्निः, (२) द्वितीयाया रुद्रः, (३) कृतीयायाश्च मित्रावरुणौ देवताः ।

(१, ३) प्रथमाकृतीययोस्त्रिदुप्, (२) द्वितीयायाश्च प्रस्तरपङ्क्तिरुन्दी ।

अन्तर्द्वे जुहुता स्वेदतयातुधानक्षयणं घृतेन ।

आराद्रक्षीसि प्रति दह त्वमग्ने न नो गृहाणामुप तीतपासि ॥१॥

रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत्पिशाचाः पृष्टीर्वोपि शृणातु यातुधानाः ।

वीरुहो विश्वतोर्वीर्या यमेन समजीगमत ॥२॥

अभयं मित्रावरुणाविहास्तु नोर्विषात्रिणो नुदतं प्रतीचः ।

मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥३॥

अन्तः । ऽदावे । जुहुत । सु । एतत् । यातुधानः । ऽक्षयणम् । घृतेन ।

आरात् । रक्षीसि । प्रति । दह । त्वम् । अग्ने । न । नः । गृहाणाम् । उप । तीतपासि ॥ १ ॥

रुद्रः । वः । ग्रीवाः । अशरैत् । पिशाचाः । पृष्टीः । वः । अपि । शृणातु । यातुधानाः ।

वीरुहः । वः । विश्वतोः । वीर्या । यमेन । सम । अजीगमत ॥ २ ॥

अभयम् । मित्रावरुणौ । इह । अस्तु । नः । अर्विषा । अत्रिणः । नुदतम् । प्रतीचः ।

मा । ज्ञातारम् । मा । प्रति । ऽस्थाम् । विदन्त । मिथः । विघ्नानाः । उप । यन्तु । मृत्युम् ॥ ३ ॥

Gauh - Earth

VI.31.1 This fire, having strange-coloured flames, moves. He sits down before the mother (earth) in the form of domestic fire and goes to the father, the sky as well (in the form of the sun i.e., Svah) (Also Yv. III.6)

VI.31.2 The radiance of this fire penetrates within just as out-breath comes from in-breath. Thus the great fire illuminates the sun (Svah). (Also Yv. III.7)

VI.31.3 He resides in thirty places. Praise goes to the fire divine every day in the festive morning. (Also Yv. III.8)

Agnih

VI.32.1 In the blazing fire pour this destroyer of tormenting germs profusely along with the purified butter. O fire, may you burn the germs of wasting diseases far and near. May you not be so hot for our houses.

Rudrah

VI.32.2 O blood-suckers, the terrible punisher (rudra) has broken your necks. May he, O tormenting germs, crush your ribs also. The plant, having all sorts of power, has made you approach the death.

Mitra - Varuṇa Pair

VI.32.3 O Lord friendly and venerable (Mitra-Varuṇa) may there be freedom from fear for us here. May you thrust back the devourers with your glare. May they not reach the wise one, nor the stability. Attacking each other, may they go down to death.

(३३) ऋषिर्वां सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य आटिकायन ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१, ३) प्रथमावृत्तीययो-
क्तोर्गायत्री, (२) द्वितीयायाश्चातुर्थ्य छन्दसी ॥

यस्येदमा रजो युजस्तुजे जना वनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् ॥१॥

नाधृष आ दधृषते धृषाणो धृषितः शवः ।

पुरा यथा व्यथिः श्रव इन्द्रस्य नाधृषे शवः ॥२॥

सनो ददातु तां रयिमुरं पिशङ्गसदृशम् । इन्द्रः पतिस्तुविष्टमो जनेष्वा ॥३॥

यस्य । इदम् । आ । रजः । युजः । तुजे । जनाः । वनम् । स्वः । इन्द्रस्य । रन्त्यम् ।
बृहत् ॥ १ ॥न । आऽधृषे । आ । दधृषते । धृषाणः । धृषितः । शवः ।
पुरा । यथा । व्यथिः । श्रवः । इन्द्रस्य । न । आऽधृषे । शवः ॥ २ ॥सः । नः । ददातु । ताम् । रयिम् । उरुम् । पिशङ्गसदृशम् ।
इन्द्रः । पतिः । तुविष्टमः । जनेषु । आ ॥ ३ ॥

(३४) ऋषिर्वां सूक्तम्

(१-५) पञ्चमस्यास्य सूक्तस्य वातन ऋषिः । अग्निर्देवता । गायत्री छन्दः ॥

प्राप्नये वाचमीरय वृषभार्य क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः ॥१॥

यो रक्षांसि निजूर्वेत्यभिस्तिग्मेन शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः ॥२॥

प्र । अग्नये । वाचम् । ईरय । वृषभार्य । क्षितीनाम् ।

सः । नः । पर्षत् । अति । द्विषः ॥ १ ॥

यः । रक्षांसि । निजूर्वेति । अग्निः । तिग्मेन । शोचिषा । सः । नः । ॥ २ ॥

Indrah

VI.33.1 Whose this pleasing force is mobilized for destruction of enemies, O men, worship the great and beautiful light of the resplendent Lord.

VI.33.2 He is never dared against (nādhṛṣa). His daring strength dares against the darers. As in the old days, the tormenting glorious strength of the resplendent Lord, has never been dared against.

VI.33.3 The resplendent Lord is the mightiest (master) Lord among the people. May He bestow on us the vast wealth of golden colour (piśaṅga saṇḍṛśam).

Agnih

VI.34.1 Direct your speech to the adorable Lord, showerer of bounties on these worlds. May He get us past our enemies well-protected.

VI.34.2 The adorable Lord, who destroys the harmful influences (rakṣas) with His intense blaze, may He get us past our enemies well-protected.

यः परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः ॥३॥
 यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ॥४॥
 यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ॥५॥

यः । परस्याः । पराऽवतः । तिरः । धन्व । अतिऽरोचते । सः । नः । ॥ ३ ॥

यः । विश्वा । अभि । विऽपश्यति । भुवना । सम् । च । पश्यति । सः । नः । ॥ ४ ॥

यः । अस्य । पारे । रजसः । शुक्रः । अग्निः । अजायत । सः । नः । ॥ ५ ॥

(३५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य कौशिक ऋषिः । वैश्वानरो देवता । गावशी छन्दः ॥

वैश्वानरो न ऊतय आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥१॥

वैश्वानरो न आगमदिमं यज्ञं सजूरुप । अग्निरुक्थेष्वांसु ॥२॥

वैश्वानरोद्गिरसां स्तोममुक्थं च चाकृपत् । ऐषु द्युन्नं स्वर्यिमत् ॥३॥

वैश्वानरः । नः । ऊतये । आ । प्र । यातु । पराऽवतः ।

अग्निः । नः । सुऽस्तुतीः । उप ॥ १ ॥

वैश्वानरः । नः । आ । अगमत् । इमम् । यज्ञम् । सऽजूरुप । उप ।

अग्निः । उक्थेषु । अहंऽसु ॥ २ ॥

वैश्वानरः । अग्निरसाम् । स्तोमम् । उक्थम् । च । चाकृपत् ।

आ । ऐषु । द्युन्नम् । स्वर्यिम् । यमत् ॥ ३ ॥

VI.34.3 Who shines across the places remoter than remote, may He get us past our enemies well-protected.

VI.34.4 Who looks towards all carefully and who observes all the beings at a time, may He get us past our enemies well-protected.

VI.34.5 Who, the bright fire, appears beyond this firmament, may He get us past our enemies well-protected.

Vaiśvānara : Cosmic Man

VI.35.1 May the adorable Lord, benefactor of all men, come from afar for our succour and listen to our nice praises.

VI.35.2 The adorable Lord, benefactor of all men, has come to this sacrifice of ours with friendly feeling hearing our praise-songs in the time of distress.

VI.35.3 The benefactor of all men shapes the praises and songs of austere wise one (angiras), and sets shining light in them.

(३९) षट्त्रिंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्निर्वैवता । गायत्री छन्दः ॥

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ॥१॥

स विश्वा प्रति चारुप ऋतूर्स्तृजते वशी । यज्ञस्य वयं उत्तिरन् ॥२॥

अग्निः परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥३॥

ऋतुऽवानम् । वैश्वानरम् । ऋतस्य । ज्योतिषः । पतिम् । अजस्रम् । घर्मम् । ईमहे ॥१॥

सः । विश्वा । प्रति । चारुपे । ऋतुन् । उत् । स्तृजते । वशी ।

यज्ञस्य । वयः । उत्तिरन् ॥ २ ॥

अग्निः । परेषु । धामसु । कामः । भूतस्य । भव्यस्य ।

सम्राट् । एकः । वि । राजति ॥ ३ ॥

(३७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

उप प्रागात्सहस्राक्षो युक्त्वा शपथो रथम् । —

शप्तारमन्विच्छन्मम वृक इवाविमतो गृहम् ॥१॥

परि णो वृक्षि शपथ हृदमगिरिवा दहन् ।

शप्तारमत्र नो जहि दिवो वृक्षमिवाशनिः ॥२॥

यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् ।

शुने पेष्ट्रमिवावक्षामं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥३॥

उप । प्र । अगात् । सहस्रऽअक्षः । युक्त्वा । शपथः । रथम् ।

शप्तारम् । अनुऽइच्छन् । मम । वृकःऽइव । अविऽमतः । गृहम् ॥ १ ॥

परि । नः । वृक्षि । शपथ । हृदम् । अग्निःऽइव । दहन् ।

शप्तारम् । अत्र । नः । अहि । दिवः । वृक्षम्ऽइव । अशनिः ॥ २ ॥

यः । नः । शपात् । अशपतः । शपतः । यः । च । नः । शपात् ।

शुने । पेष्ट्रम्ऽइव । अवक्षामम् । तम् । प्रति । अस्यामि । मृत्यवे ॥ ३ ॥

Agniḥ

- VI.36.1** We pray to the benefactor of all men, the righteous (ṛtāvān), the lord of the light of eternal law blazing ceaselessly.
- VI.36.2** He has shaped all (the creatures) and He the controlling one creates the seasons, furthering the vigour of the sacrifice.
- VI.36.3** The adorable Lord, the desire of all the beings and would-be beings, shines in distant abodes as the only sovereign ruler.

Candramāḥ

- VI.37.1** The thousand-eyed curse, having yoked his chariot, has come here seeking him, who cursed me, just as a wolf goes to the house of a sheep-owner.
- VI.37.2** O curse, may you leave us unharmed, like a burning fire a pond. May you destroy him here, who has cursed us (śaptāram) just as thunder-bolt of the sky destroys a tree.
- VI.37.3** Whoever curses us while we do not curse and who curses us while we curse him, the base one, I throw to death like a bone to a dog.

(३८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१-४) वगुर्नक्तस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । बृहस्पतिस्त्विषिर्वा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ त्विषिर्भौ ब्राह्मणे सूर्ये या ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥१॥
 या हस्तिनि द्वीपिनि या हिरण्ये त्विषिर्भु गोषु या पुरुषेषु ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥२॥
 रथे अक्षेष्टृषभस्य वाजे वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥३॥
 राजन्ये दुन्दुभावार्यतायामश्वस्य वाजे पुरुषस्य मायौ ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥४॥

सिंहे । व्याघ्रे । उत । या । पृदाकौ । त्विषिः । अग्नौ । ब्राह्मणे । सूर्ये । या ।
 इन्द्रम् । या । देवी । सुऽभगा । जजान । सा । नः । आ । ऐतु । वर्चसा । सम्ऽविदाना ॥ १ ॥
 या । हस्तिनि । द्वीपिनि । या । हिरण्ये । त्विषिः । अप्सु । गोषु । या । पुरुषेषु ।
 इन्द्रम् । या । देवी । सुऽभगा । जजान । सा । नः । आ । ऐतु । वर्चसा । सम्ऽविदाना ॥
 रथे । अक्षेष्टु । ऋषभस्य । वाजे । वाते । पर्जन्ये । वरुणस्य । शुष्मे ।
 इन्द्रम् । या । देवी । सुऽभगा । जजान । सा । नः । आ । ऐतु । वर्चसा । सम्ऽविदाना ॥३॥
 राजन्ये । दुन्दुभौ । आर्यतायाम् । अश्वस्य । वाजे । पुरुषस्य । मायौ ।
 इन्द्रम् । या । देवी । सुऽभगा । जजान । सा । नः । आ । ऐतु । वर्चसा । सम्ऽविदाना ॥

(३९) एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-३) वगुर्नक्तस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । बृहस्पतिर्देवता । (१) प्रथमार्धे
 वगती, (२) द्वितीयायास्त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

यशो हविर्वैधतामिन्द्रजुतं सहस्रवीर्यं सुभृतं सहस्कृतम् ।
 प्रसस्त्रीणमनु दीर्घाय चक्षसे हविष्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतातये ॥१॥

यशः । हविः । वर्धताम् । इन्द्रजुतम् । सहस्रवीर्यम् । सुऽभृतम् । सहऽकृतम् ।
 प्रऽसस्त्रीणम् । अनु । दीर्घाय । चक्षसे । हविष्मन्तम् । मा । वर्धय । ज्येष्ठतातये ॥ १ ॥

Tviṣiḥ (Brilliance)

VI.38.1 The energetic brilliance, which is there in lion, in tiger, and even in snake, in fire, in a holy person and in the sun; which divine and fortunate gives birth to the resplendent one, may she come to us overflowing with lustre.

VI.38.2 The energetic brilliance which is there in elephant, in leopard, in gold, and even in waters, in cows and in manly persons; which divine and fortunate gives birth to the resplendent one, may she come to us overflowing with lustre.

VI.38.3 The energetic brilliance, which is there in chariot, in dice, in the strength of bull, in storm, in rain-cloud, and in the vehemence of ocean; which divine and fortunate gives birth to the resplendent one, may she come to us overflowing with lustre.

VI.38.4 Brilliance that is in a nobility, in the well-stretched arrow on a bow, in a war-drum, in horse's vigour and in the roar of a fighting man; which divine and fortunate gives birth to the resplendent one, may she come to us overflowing with lustre.

Brhaspatih

VI.39.1 May my oblations, full of a thousand vigours, well-kept, obtained by conquests, and offered to the resplendent lord, augment glory. May you raise me, who moves forward and offers oblations, to the highest rank and far-extended vision.

अच्छा न इन्द्रं यशसं यशोभिर्यशस्विनं नमसाना विधेम ।
 स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रजुतं तस्य ते रातो यशसः स्याम ॥२॥
 यशा इन्द्रो यशा अभिर्यशाः सोमो अजायत ।
 यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ॥३॥

अच्छ । नः । इन्द्रम् । यशसम् । यशःऽभिः । यशस्विनम् । नमसानाः । विधेम ।
 सः । नः । रास्व । राष्ट्रम् । इन्द्रंऽजुतम् । तस्य । ते । रातो । यशसः । स्याम ॥ २ ॥
 यशाः । इन्द्रः । यशाः । अभिः । यशाः । सोमः । अजायत ।
 यशाः । विश्वस्य । भूतस्य । अहम् । अस्मि । यशःऽतमः ॥ ३ ॥

(४०) यत्पारिषं सूक्तम्

(१-३) यत्पत्वात्य यत्पत्वात्यार्था क्रतिः । (१-२) प्रथमाद्वितीयायोर्दोर्मनोक्तः, (३) कृतीयायाभेदो वेदताः ।
 (१-२) प्रथमाद्वितीयायोर्दोर्मनो, (३) कृतीयायाभेदो वेदताः ।

अभयं यावापृथिवी इहास्तु नोभयं सोमः सविता नः कृणोतु ।
 अभयं नोस्तुर्वान्तरिक्षं सप्तऋषीणां च हविषामयं नो अस्तु ॥१॥
 अस्मै प्रामाय प्रदिश्वतस्त ऊर्जं सुभृतं स्वस्ति सविता नः कृणोतु ।
 अश्विन्द्रो अभयं नः कृणोत्वन्यत्र राज्ञामभि यातु मन्युः ॥२॥
 अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात् ।
 इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ॥३॥

अभयम् । यावापृथिवी इति । इह । अस्तु । नः । अभयम् । सोमः । सविता । नः ।
 कृणोतु । अभयम् । नः । अस्तु । उरु । अन्तरिक्षम् । सप्तऽऋषीणाम् । च । हविषा ।
 अभयम् । नः । अस्तु ॥ १ ॥

अस्मै । प्रामाय । प्रदिशः । चतस्रः । ऊर्जम् । सुभृतम् । स्वस्ति । सविता । नः ।
 कृणोतु । अश्विन्द्रो । अभयम् । नः । कृणोतु । अन्यत्र । राज्ञाम् । अभि । यातु । मन्युः ॥
 अनमित्रम् । नः । अधरात् । अनमित्रम् । नः । उत्तरात् ।
 इन्द्र । अनमित्रम् । नः । पश्चात् । अनमित्रम् । पुरः । कृधि ॥ ३ ॥

VI.39.2 With glories we worship the resplendent Lord, who is before us and is glorious with glories, in all our humility. As such, may you grant away (kingdom) promoted by the resplendent Lord; in your that grant, may we become glorious.

VI.39.3 The resplendent Lord is glorious; glorious is adorable one; the blissful one is glorious. May I become the most glorious with the glory of all the beings. (Also Av. VI.58.3)

As given in Verses

VI.40.1 O heaven and earth, may there be freedom from fear (abhayam) here, may the blissful Lord and the inspirer Lord grant freedom from fear to us. May the vast midspace be free from fear for us; and may there be freedom from fear to us with the sacrificial offerings of the seven seers.

VI.40.2 For this village of ours, may the four mid-quarters provide goodly sustenance (ūrjam). May the inspirer Lord look after our well-being. May the resplendent Lord arrange for us freedom from fear with no enemies whatsoever. May the wrath (manyu) of the kings be turned to some where else.

Indrah

VI.40.3 May there be foe-lessness (anamitram) for us from below, foe-lessness for us from above. O resplendent Lord, may you make us foe-less from behind, as well as foe-less from the front.

(४१) एकचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-४) स्वस्यास्य सुतस्य महा कृतिः । मनोस्तावन्ममा वा देवता । (१) प्रथमर्षौ भुरिगुहुर,

(२) द्वितीयाया अनुहुप्, (३) तृतीयायाश्च त्रिहुप् ऊदांसि ॥

मनसि चेतसि धिय आकूतय उत चित्तये । मृत्ये श्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयम् ॥१॥

अपानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे । सरस्वत्या उरुव्यचै विधेम हृविषा वयम् ॥२॥

मा नो हासिषुर्ऋषयो दैव्या ये तनूपा ये नस्तन्वस्तिनूजाः ।

अमर्त्या मर्त्या अभि नः सचध्वमायुर्धत्त प्रतरं जीवसे नः ॥३॥

मनसे । चेतसे । धिये । आऽकूतये । उत । चित्तये ।

म॒त्यू । श्रु॒ताय॑ । चक्ष॑से । वि॒धेम॑ । ह॒विषा॑ । व॒यम् ॥ १ ॥

अपानाय । विऽआनाय । प्राणाय । भूरिऽधायसे ।

सरस्वत्यै । उरुऽव्यचै । विधेम । हविषा । वयम् ॥ २ ॥

मा । नः । हासिषुः । ऋषयः । दैव्याः । ये । तनुऽपाः । ये । नः । तन्वः । तनुऽजाः ।

अमर्त्याः । मर्त्यान् । अभि । नः । सूचध्वम् । आयुः । धत्त । प्रउतरम् । जीवसे । नः ॥ ३ ॥

(४२) द्विषत्वारिंशं सूक्तम्

(१-१) लघुस्यास्य लुतास्य भृग्वह्निरा ऋषिः । मन्युर्देवता । (१-२) प्रथमा-

द्वितीयबोर्कबोर्गुणिगुह्, (३) तृतीयायाश्वागुह् उन्वसी ॥

अव ज्यामि॒व धन्व॑नो म॒न्युं त॑नोमि ते ह॒दः ।

यथा संमनसौ भूत्वा सखायाविव सचावहे ॥१॥

सखायाविव सचावहा अव म॒न्युं त॒नोमि ते ।

अधस्ते अश्मनो मन्युमुपौस्यामसि यो गुरुः ॥२॥

अ॒भि ति॒ष्ठामि ते म॒न्युं पा॒ण्ड्या प्रप॑देन च ।

यथाविशो न वादिषो मम चित्तमुपायसि ॥३॥

अर्व । ज्याम्ऽईव । धन्वंनः । मन्युम् । तनोमि । ते । हृदः ।

यथा । समूढमनसौ । भूत्वा । सखायौऽइव । सचावहै ॥ १ ॥

सखायौऽइव । सचावहै । अव । मन्युम् । तनोमि । ते ।

अधः । ते । अश्मनः । म॒न्युम् । उप । अ॒स्याम॑सि । यः । गुरुः ॥ २ ॥

अभि । तिष्ठामि । ते । म॒न्युन् । पा॒ण्य्या । प्र॒स्प॒देन । च ।

यथा । अवशः । न । वार्दिषः । मम । चित्तम् । उपऽआयसि ॥ ३ ॥

Manas and other Daivya Ṛsis

VI.41.1 For mental power, for intellectual power, for comprehension, for determined effort, for understanding, for resolution, for learning and for realization, we perform sacrifice with offerings.

VI.41.2 For out-breath, for through-breath, for in-breath, the plentiful nourisher, and for the learning divine (sarasvatyā) of vast dimensions, we perform sacrifice with offerings.

VI.41.3 May the divine seers, who are protectors of our bodies, who are our very bodies, and who are born of our bodies, never desert us. O immortals, may you remain closely associated with us, the mortals. Bestow long life on us for living nobly.

Manyuḥ : Wrath : Anger

VI.42.1 Like a bow-string from the bow, I take away anger from your heart, so that becoming of one mind, both of us may live like friends together.

VI.42.2 May both of us live together like friends; I take away your anger. We bury your anger under a very large stone.

VI.42.3 I trample upon your anger with my heel and sole, so that you may be of one mind with me and will not talk as if uncontrolled (avaśaḥ).

Manyu - Śamanam : Soother of Anger

VI.43.1 This darbha (kuśa grass; *Poa Cyno-suroides*) is anger-remover for one's kinsman as well as for a stranger. This is called soother of the anger of a very furious person.

VI.43.2 This darbha, which is rich in roots, and grows in watery places; the darbha, which springs out of earth, is called soother of anger.

VI.43.3 We remove the trace of anger, set in your chain and set in your face (mouth), so that may not talk uncontrolled and be accordant with my heart.

As in the Verses

VI.44.1 The sky is still (asthāt), the earth is still; all this moving world has become still; still are the trees that sleep standing erect; may your this malady be stilled.

VI.44.2 Whatever a hundred remedies are for you and a thousand are their combinations; among them this is the best cure for haemorrhage (āsrāva); it controls as well as roots out the disease.

VI.44.3 You are the stream that the thunder cloud (rudra) pours, the close relations of ambrosia, or you are the viṣāṇakā plant (herb) springing from the origin of the elders and you are curer of the wind-caused diseases.

(४५) पञ्चपाचारिणं सूक्तम्

(१-३) एषत्वात्स्य सूक्तपाक्षिरतः प्रवेता वनस्य क्षयः । दुःस्वप्नानाम् देवता । (१) वनस्यैकं
पञ्चापक्षिः, (२) द्वितीयापाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः ।

परोपेहि मनस्पाप किमशस्तानि शंससि ।
 परेहि न त्वा कामये वृक्षां वनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः ॥१॥
 अवशसा निःशसा यत्पराशसोपारिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।
 अग्निर्विश्वान्यप दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मदधातु ॥२॥
 यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेपि मृषा चरामसि ।
 प्रचेता न आङ्गिरसो दुःश्रितात्पात्वंहसः ॥३॥

परः । अप । इहि । मनःऽपाप । किम् । अशस्तानि । शंससि । परा । इहि । न । त्वा ।
 कामये । वृक्षान् । वनानि । सम् । चर । गृहेषु । गोषु । मे । मनः ॥ १ ॥
 अवऽशसा । निःऽशसा । यत् । पराऽशसा । उपऽआरिम । जाग्रतः । यत् । स्वपन्तः ।
 अग्निः । विश्वानि । अप । दुःऽकृतानि । अजुष्टानि । आरे । अस्मत् । दधातु ॥ २ ॥
 यत् । इन्द्र । ब्रह्मणः । ऽपि । अपि । मृषा । चरामसि ।
 प्रचेताः । नः । आङ्गिरसः । दुःऽश्रितात् । पातु । अंहसः ॥ ३ ॥

(४६) पञ्चपाचारिणं सूक्तम्

(१-३) एषत्वात्स्य सूक्तपाक्षिरतः प्रवेता वनस्य क्षयः । दुःस्वप्नानाम् देवता । (१) वनस्यैकं
विष्टारपक्षिः, (२) द्वितीयापाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः पञ्चपाक्षिरतः ।

यो न जीवोसि न मृतो देवानाममृतगर्भोसि स्वप्न ।
 वरुणानी ते माता यमः पितरर्कामासि ॥१॥
 विष्ट ते स्वप्न जनित्र देवजामीनां पुत्रोसि यमस्य करणः ।
 अन्तकोसि मृत्युरसि ।
 तं त्वा स्वप्न तथा सं विष्ट स नः स्वप्न दुष्प्राप्तापहि ॥२॥

यः । न । जीवः । असि । न । मृतः । देवानाम् । अमृतगर्भः । असि । स्वप्न ।
 वरुणानी । ते । माता । यमः । पिता । अरुः । नाम । असि ॥१॥
 विष्ट । ते । स्वप्न । जनित्रम् । देवऽजामीनाम् । पुत्रः । असि । यमस्य । करणः ।
 अन्तकः । असि । मृत्युः । असि । तम् । त्वा । स्वप्न । तथा । सम् । विष्टम् । सः । नः ।
 स्वप्न । दुःऽस्वप्नात् । पाहि ॥ २ ॥

Cure for Evil Dreams

VI.45.1 O evil thought, go far away. What abominable things you suggest (Why do you suggest abominable things). Get away. I do not like you. Go and move among trees and forests. My heart is in my home and cows.

VI.45.2 While awake or while asleep, by degrading speech, by discarding speech or by out-casting speech, whatever improper misdeeds we have done, may the adorable Lord remove and cast all of them far away from us.

VI.45.3 O resplendent Lord, O Lord of divine knowledge, whatever (sin) we have committed through false-hood, may the fiery and conscientious one free us from that abominable (amhasaḥ) sin.

Cure for Evil Dreams

VI.46.1 You, who are neither alive nor dead, are full of ambrosia for the enlightened ones. Varuṇānī (venerability) is your mother; Yama (law and justice) is your father; and you are Araruh by name.

VI.46.2 O dream, we know your birth. You are the son of the sisters of the bounties of nature. You are an instrument of controller Lord (Yama). You are the one that causes an end (antaka). You are the death. O dream, we know you thoroughly as such. So may you, O dream, save us from evil dreams.

यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति ।
एवा दुष्वज्यं सर्वं द्विषते सं नयामसि ॥३॥

यथा । कलाम् । यथा । शफम् । यथा । ऋणम् । सम्नयन्ति ।
एव । दुःस्वज्यम् । सर्वम् । द्विषते । सम् । नयामसि ॥ ३ ॥

(४७) सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-३) वृचस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरसः प्रचेता यमश्च क्रषयः । (१) प्रथमर्चोऽग्निः, (२) द्वितीयाया
विश्वे देवाः, (३) तृतीयायाश्च सौधन्वना देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

अग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान्वैश्वानरो विश्वकृद्विश्वशंभूः ।
स नः पावको द्रविणे दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम ॥१॥
विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन्द्वातीये सर्वने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥२॥
इदं तृतीयं सर्वनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः स्वशिनशानाः स्वष्टि नो अभि वस्यो नयन्तु ॥३॥

अग्निः । प्रातःसवने । पातु । अस्मान् । वैश्वानरः । विश्वकृत् । विश्वशंभूः ।
सः । नः । पावकः । द्रविणे । दधातु । आयुष्मन्तः । सहभक्षाः । स्याम ॥ १ ॥
विश्वे । देवाः । मरुतः । इन्द्रः । अस्मान् । अस्मिन् । द्वितीये । सर्वने । न । जह्युः ।
आयुष्मन्तः । प्रियम् । एषाम् । वदन्तः । वयम् । देवानाम् । सुमतौ । स्याम ॥ २ ॥
इदम् । तृतीयम् । सर्वनम् । कवीनाम् । ऋतेन । ये । चमसम् । ऐरयन्त ।
ते । सौधन्वनाः । स्वष्टिः । आशानाः । सुश्रुष्टिम् । नः । अभि । वस्यः । नयन्तु ॥

(४८) अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-३) वृचस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरसः प्रचेता यमश्च क्रषयः । मन्त्रोक्ता देवताः । उष्णिक् छन्दः ॥

श्येनोसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रमे ।
स्वस्ति मा सं वह्यास्य यज्ञस्योदधि स्वाहा ॥१॥

श्येनः । असि । गायत्रच्छन्दाः । अनु । त्वा । आ । रमे ।
स्वस्ति । मा । सम् । वह् । अस्य । यज्ञस्य । उत्श्रुचि । स्वाहा ॥ १ ॥

- VI.46.3** As a sixteenth (kalā), as an eighth (śapham), as a whole debt (yatharṇam), they bring together all evil-dreaming (duḥ-ṣvapnam) for him who hates us. (Also Rg. VIII.47.17)

Agniḥ

- VI.47.1** May the adorable Lord, benefactor of all men, creator of all and bestower of peace and happiness on all, guard us at the morning sacrifice (prātaḥ savana). May he, the purifier, place us among riches. May we have long life enjoying food together. (Saha-bhaksāḥ)

Viśvedevāḥ

- VI.47.2** May all the bounties of nature, cloud-bearing winds and the resplendent Lord not fail us at this second sacrifice (of the day) (duitīya savana). May we have long life and be in good books of the enlightened ones, always speaking what is pleasing to them.

Sudhanvā

- VI.47.3** This third sacrifice (tṛtiya savana) of the day is meant for poets (omnivisioned persons), who move the bowls in proper way. May those, having excellent bows, and winners of the sublime happiness, lead (conduct) our good sacrifice to its richest fruition.

As laid in the verses

- VI.48.1** You are śyena (falcon – one of excellent motion) having gāyatrī as metre. I start this libation for you. May you conduct me safely to the last verse of this sacrifice. Svāhā.

ऋभुरसि जगच्छन्दा अनु त्वा रभे ।
 स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥२॥
 वृषासि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे ।
 स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥३॥

ऋभुः । असि । जगत्छन्दाः । अनु । त्वा । आ । रभे ।
 स्वस्ति । मा । सम् । वह । अस्य । यज्ञस्य । उतऽऋचि । स्वाहा ॥ २ ॥
 वृषा । असि । त्रिस्तुप्छन्दाः । अनु । त्वा । आ । रभे ।
 स्वस्ति । मा । सम् । वह । अस्य । यज्ञस्य । उतऽऋचि । स्वाहा ॥ ३ ॥

(४९) एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य गार्ग्य ऋचिः । अग्निर्वेता । (४) वृषमर्षोऽनुष्टुप् ।
 (५) द्वितीयाया वगती, (६) क्लीबायाश्च विराड्गती छन्दांसि ।

नहि ते अग्ने तन्वः । क्रूरमानंश्च मर्त्यः ।
 कपिर्वभस्ति तेजनं स्वं जरायु गौरिव ॥१॥
 मेष इव वै सं च वि चोर्वच्यसे यदुत्तरद्रावुपरंश्च खादतः ।
 शीर्ष्णा शिरोऽपससाप्सो अर्दयन्श्चान्वभस्ति हरितेभिरासभिः ॥२॥
 सुपर्णा वार्चमक्रतोप यव्याखरे कृष्णा इषिरा अनर्तिषुः ।
 नि यन्नियन्तुपरस्य निष्कृतिं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्रितः ॥३॥

नहि । ते । अग्ने । तन्वः । क्रूरम् । आनंशे । मर्त्यः ।
 कपिः । वभस्ति । तेजनम् । स्वम् । जरायु । गौः । ईव ॥ १ ॥
 मेषः । ईव । वै । सम् । च । वि । च । उरु । अच्यसे । यत् । उत्तरऽद्रौ । उपरः । च । खादतः ।
 शीर्ष्णा । शिरः । अपसा । अपसः । अर्दयन् । अंशन् । वभस्ति । हरितेभिः । आसऽभिः ॥२॥
 सुऽपर्णाः । वार्चम् । अक्रत । उप । यवि । आऽखरे । कृष्णाः । इषिराः । अनर्तिषुः ।
 नि । यत् । निऽयन्ति । उपरस्य । निऽकृतिम् । पुरु । रेतः । दधिरे । सूर्यऽश्रितः ॥ ३ ॥

VI.48.2 You are ṛbhu (skilled technician) having jagatī as metre. I start this libation for you. May you conduct me safely to the last verse of this sacrifice. Svāhā.

VI.48.3 You are vṛṣa (full of manly vigour) having triṣṭup as metre. I start this libation for you. May you conduct me safely to the last verse of this sacrifice. Svāhā.

Agniḥ

VI.49.1 O fire, a mortal can never attain (endure) the cruelty of your self. (Due to it) the monkey (kapiḥ) chews the reed (of an arrow) as a cow eats her after-birth. (jarāyu)

VI.49.2 Verily, like a ram (meṣaḥ) you move forward (to butt in the other) and draw back (to strike again) and in a nice forest stay nibbling grass. Pressing head against head and body against body, you eat soft stalks with your yellow mouths.

VI.49.3 The birds of beautiful wings have sent their cry in the sky. The dark ones, moving fast, have danced in their abodes. Your flames bursting out, go for formation of clouds. Having reached the sun, they hold up plenty of seed (water or retah)

(५०) षष्ठायां सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यायथा क्रयिः । अश्विनौ देवते । (१) प्रथमर्षो
विराजुगती, (२-३) द्वितीयाकृतीययोश्च कथ्यापङ्क्तिरुच्यते ॥

हृतं तर्दं समङ्कमाखुमश्विना छिन्तं शिरो अपि पृष्टीः शृणीतम् ।
 यवान्नेददानपि नह्यतं सुखमथार्भयं कृणुतं धान्यायि ॥१॥
 तर्दं हे पतङ्ग हे जभ्य हा उपेक्षस ।
 ब्रह्मेवासंस्थितं हविरनन्दन्त इमान्यवानर्हिसन्तो अपोदित ॥२॥
 तदीपते वधापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे ।
 य आरण्या व्यहिरा ये के च स्थ व्यहिरास्तान्सर्वाञ्जम्भयामसि ॥३॥

हृतम् । तर्दम् । समङ्कम् । आखुम् । अश्विना । छिन्तम् । शिरः । अपि । पृष्टीः । शृणीतम् ।
 यवान् । न । इत् । अदान् । अपि । नह्यतम् । सुखम् । अथ । अर्भयम् । कृणुतम् । धान्यायि ॥१॥
 तर्दं । है । पतङ्ग । है । जभ्य । है । उपेक्षस । ब्रह्माऽईव । अर्सम् । स्थितम् । हविः ।
 अनन्दन्तः । इमान् । यवान् । अर्हिसन्तः । अपोऽउदित ॥ २ ॥
 तर्दोऽपते । वधाऽपते । तृष्टजम्भाः । आ । शृणोत । मे । ये । आरण्याः । विऽअहिराः ।
 ये । के । च । स्थ । विऽअहिराः । तान् । सर्वान् । जम्भयामसि ॥ ३ ॥

(५१) एकषष्ठायां सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कयिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोरापः, (३) कृतीयायाश्च वरुणो देवताः ।
(१) प्रथमर्षो गाथी, (२) द्वितीयायास्त्रिदुर्, (३) कृतीयायाश्च जगती छन्दसि ॥

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यह सोमो अति द्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥१॥
 आपो अस्मान्मातरः सूदयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु ।
 विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि ॥२॥
 यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेभिद्रोहं मनुष्याश्चरन्ति ।
 अचित्या चेतव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ॥३॥

वायोः । पूतः । पवित्रेण । प्रत्यह् । सोमः । अति । द्रुतः । इन्द्रस्य । युज्यः । सखा ॥१॥
 आपः । अस्मान् । मातरः । सूदयन्तु । घृतेन । नः । घृतप्वः । पुनन्तु । विश्वम् । हि ।
 रिप्रम् । प्रवहन्ति । देवीः । उत् । इत् । अभ्यः । शुचिः । आ । पूतः । एमि ॥ २ ॥
 यत् । किम् । च । इदम् । वरुण । दैव्ये । जने । अभिऽद्रोहम् । मनुष्याः । चरन्ति ।
 अचित्या । च । इत् । तव । धर्मे । युयोपिम । मा । नः । तस्मात् । एनसः । देव । रीरिषः ॥

Aśvin - Pair

VI.50.1 O Aśvin-pair, please kill the tarda or borer; destroy the samaṅka, the rat; destroy the ākhu (mouse); I cut off their heads and crush their ribs, so that they do not eat the yava (barley); let our corn (dhānya) grow, free from danger.

VI.50.2 Hey, borer (tarda), hey, locust (pataṅga), hey, grinder (upakvasa), just as a priest leaves the incomplete sacrifice, goes away without devouring or injuring this corn. (Hai and Ha = oh = Hey; interjections)

VI.50.3 O lord of destroyers (borers), O lord of rats (ākhuh), you having sharp teeth (tṛṣṭa-jambhā), listen to me. The devourers of the wind, and whosoever are other devourers (vyadvarā) you are, all of them shall crush and destroy.

Somaḥ

VI.51.1 Purified with Vāyu's purifier, Soma has run over opposite (pratyaṅ), Indra's favourite associate. (Vāyu = lord of movement; Indra = resplendent Lord; Soma = Lord of Bliss) (Also Yv. XIX.3)

Āpaḥ (Waters)

VI.51.2 May waters, the mothers of all, cleanse us. May the purifiers of butter purify us with melted butter. These divine waters carry off all the dirt of sins. Purified with these all around, I rise up clean and pure. (Also Yv. IV.2)

Varuṇaḥ

VI.51.3 Whatever offence men commit against divine beings, and whichever your law they violate through ignorance, may you not, O venerable Lord, be harsh to us on account of that iniquity. (Also Ṛg. VII.89.5)

(५२) विषञ्चारं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य भागविक्रमिः । मन्त्रोक्त्य देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

उत्सूर्यो दिव एति पुरो रक्षांसि निजूर्वेन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥१॥

नि गावो गोष्ठे असदन्नि मृगासो अविक्षत । न्यूतेर्मयो नदीनां न्यदृष्टा अलिप्सत ॥२॥

आयुर्दद विपश्चितं श्रुतां कर्ष्वस्य वीरुधम् ।

आभारिषं विश्वभेषजीमस्यादृष्टानि शमयत् ॥३॥

उत् । सूर्यः । दिवः । एति । पुरः । रक्षांसि- । निजूर्वेन् ।

आदित्यः । पर्वतेभ्यः । विश्वदृष्टः । अदृष्टहा ॥ १ ॥

नि । गावः । गोऽस्थे । असदन् । नि । मृगासः । अविक्षत ।

नि । ऊर्मयः । नदीनाम् । नि । अदृष्टाः । अलिप्सत ॥ २ ॥

आयुःऽददम् । विपःऽचितम् । श्रुताम् । कर्ष्वस्य । वीरुधम् ।

आ । आभारिषम् । विश्वभेषजीम् । अस्य । अदृष्टान् । नि । शमयत् ॥ ३ ॥

(५३) विषञ्चारं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य बृहच्छ्रुक् क्रमिः । मन्त्रोक्त्य देवताः । (१) प्रथमर्चो अगती,

(२-३) द्वितीयाक्षीयवोश्च विष्टुप् छन्दसी ॥

द्यौश्च म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ शुक्रो बृहन्दक्षिणया पिपर्तु ।

अनु स्वधा चिक्रितां सोमो अमिर्वायुर्नः पातु सविता भगंश्च ॥१॥

पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुर्न ऐतु ।

वैश्वानरो नो अदग्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितानि विश्वा ॥२॥

सं वर्चसा पर्यसा सं तनूभिर्गन्महि मनसा सं शिवेन ।

त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वनुं नो मार्ष्टु तन्वोऽ यद्विरिष्टम् ॥३॥

द्यौः । च । मे । इदम् । पृथिवी । च । प्रचेतसौ । शुक्रः । बृहन् । दक्षिणया । पिपर्तु ।

अनु । स्वधा । चिक्रिताम् । सोमः । अग्निः । वायुः । नः । पातु । सविता । भगः । च ॥

पुनः । प्राणः । पुनः । आत्मा । नः । आ । एतु । पुनः । चक्षुः । पुनः । असुः । नः । आ । एतु ।

वैश्वानरः । नः । अदग्धः । तनूऽपाः । अन्तः । तिष्ठति । दुरितानि । विश्वा ॥ २ ॥

सम् । वर्चसा । पर्यसा । सम् । तनूभिः । अगन्महि । मनसा । सम् । शिवेन ।

त्वष्टा । नः । अत्र । वरीयः । कृणोतु । अनु । नः । मार्ष्टु । तन्वः । यत् । विरिष्टम् ॥ ३ ॥

Sūryaḥ; Sun

- VI.52.1** From the mountains, the sun, the Āditya (sun of each month) rising up in the sky killing the germs (of wasting diseases) before him - visible to all and killing the invisible (venomous creatures).

Gāvaḥ : Cows

- VI.52.2** When cows settle in their stalls, the wild beasts retreat to their lairs, the waves of the rivers calm down, then the unseen creatures infect me with their venom. (Also R̥g. I. 191.4)

Bheṣajam (herb : a cure)

- VI.52.3** I have brought the famous herb, that gives life to the patient, energises the intellect. It is a cure-all remedy. May it ameliorate the unseen diseases of this man. (May it remove the poison of unseen creatures from this man).

Earth and others as in the verses

- VI.53.1** May favourably inclined heaven and earth, and the great bright one (the sun) sustain all this of mine with liberal gift. May the lord blissful and adorable favour me with provisions. May the omnipresent (vāyu), the impeller and bestower of fortunes protect us.

- VI.53.2** May the out-breath and the soul come again to us. May the vision and life come again to us. May the benefactor of all men, the irrepressible protector of our bodies, stay between us and the evils.

- VI.53.3** May we be blessed with intellectual lustre, vigour, bodies and noble mind. May liberally giving cosmic architect (tvaṣṭṛ) make us superior here and remove every blemish from our bodies. (Also Yv. VIII.14)

(५४) पञ्चपञ्चाशत् सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अग्नीषोमौ देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

इदं तद्युज उत्तरमिन्द्रं शुभ्राम्यष्टये ।
 अस्य क्षत्रं श्रियं महीं वृष्टिरिव वर्धया तृणम् ॥१॥
 अस्मै क्षत्रमग्नीषोमावस्मै धारयतं रयिम् ।
 इमं राष्ट्रस्याभीवर्गे कृणुत युज उत्तरम् ॥२॥
 सर्वन्ध्र्वास्तवन्धुश्च यो अस्मौ अभिदासति ।
 सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥३॥

इदम् । तत् । युजे । उत्तरम् । इन्द्रम् । शुभ्रामि । अष्टये ।
 अस्य । क्षत्रम् । श्रियम् । महीम् । वृष्टिः इव । वर्धय । तृणम् ॥ १ ॥
 अस्मै । क्षत्रम् । अग्नीषोमौ । अस्मै । धारयतम् । रयिम् ।
 इमम् । राष्ट्रस्य । अभिऽवर्गे । कृणुतम् । युजे । उत्तरम् ॥ २ ॥
 सऽवन्धुः । च । अस्तवन्धुः । च । यः । अस्मान् । अभिऽदासति ।
 सर्वम् । तम् । रन्धयासि । मे । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥

(५५) पञ्चपञ्चाशत् सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । (१) प्रथमर्षौ विधे देवाः, (२-३) द्वितीयाद्वितीययोश्च
 यद्वो देवताः । (१, ३) प्रथमाद्वितीययोर्ब्रह्मणो, (२) द्वितीयायाश्च भिक्षुन् छन्दसी ॥

ये पन्थानो बृहवो देवयानां अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।
 तेषामज्यानि यतमो ब्रह्मन् तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे ॥१॥
 ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो वसन् प्रदुर्षाः स्विते नो दधात ।
 आ नो गोषु भजता प्रजायां शरत् इह शरणे स्याम ॥२॥
 इदावत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः ।
 तेषां वयं सुमृतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥३॥

ये । पन्थानः । बृहवः । देवयानाः । अन्तरा । द्यावापृथिवी इति । समऽचरन्ति ।
 तेषाम् । अज्यानिम् । यतमः । ब्रह्मन् । तस्मै । मा । देवाः । परि । धत्त । इह । सर्वे ॥१॥
 ग्रीष्मः । हेमन्तः । शिशिरः । वसन्तः । शरत् । वर्षाः । सुऽइते । नः । दधात ।
 आ । नः । गोषु । भजत । आ । प्रऽजायाम् । निऽवाते । इत् । वः । शरणे । स्याम ॥२॥
 इदावत्सरायं । परिवत्सरायं । समऽवत्सरायं । कृणुत । बृहत् । नमः ।
 तेषाम् । वयम् । सुऽमृतौ । यज्ञियानाम् । अपि । भद्रे । सौमनसे । स्याम ॥ ३ ॥

Agni - Soma Pair

VI.54.1 I unite this work with a better one. I adore the resplendent Lord for fulfillment of desires. (O resplendent Lord), may you increase the authority, and great splendour of this sacrificer, as the rain helps the growth of grass.

VI.54.2 O Lord adorable and blissful, may you bestow authority and riches on this sacrificer. May you place him rightly higher among the prominent chiefs of the kingdom.

VI.54.3 Whether related or unrelated, whoever assails us - all such persons may you bring to my subjugation. I am the sacrificer, offerer of Soma libations.

Viśvedevāḥ

VI.55.1 Those numerous paths, that run between heaven and earth and are frequented by the enlightened ones, whichever of them carry one to prosperity, may you all the enlightened ones lead me on that very path here.

Rudraḥ

VI.55.2 Summer, winter, cold season, spring, autumn and rains - may you keep us in perfect weal. Grant us our share of kine and children. May we enjoy your unperturbed shelter. (Six seasons : Grīṣma, Hemanta, Śiśira, Vasanta, Śarad, and Varṣā)

VI.55.3 Grow abundant food-grains for the third year, the second and the first year. May we ever be held in good grace and benign friendship of those, who are engaged in selfless actions. (yajñiyānām = yājñika = people engaged in public service, i.e., in selfless actions.)

(५१) षट्पञ्चाशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्वास्थ्य सूक्तस्य शान्तातिक्रमिः । (१) प्रथमर्चो विभे देवाः, (२-३) द्वितीयावृषयोश्च रुद्रो देवताः ।
(१) प्रथमाया उष्णिग्गर्भा पथ्यापङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया अनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च निष्टुबनुष्टुप् छन्दांसि ॥

मा नो देवा अर्हिर्वधीत्सतोऽकान्तसहपूरुषान् ।
 संयन्तं न वि ष्परब्ध्यान्तं न सं यमन्नमो देवजनेभ्यः ॥१॥
 नमोस्त्वसिताय नमस्तिरश्चिराजये ।
 स्वजाय बभ्रवे नमो नमो देवजनेभ्यः ॥२॥
 सं ते हन्मि दृता दृतः समु ते हन्वा हनू ।
 सं ते जिह्वया जिह्वां सम्वाक्नाह आस्यम् ॥३॥

मा । नः । देवाः । अर्हिः । वधीत् । सऽतोकान् । सहऽपूरुषान् ।
 सम्येतम् । न । वि । स्परत् । विऽआत्तम् । न । सः । यन्तम् । नमः । देवऽजनेभ्यः ॥ १ ॥
 नमः । अस्तु । असिताय । नमः । तिरश्चिराजये ।
 स्वजाय । बभ्रवे । नमः । नमः । देवऽजनेभ्यः ॥ २ ॥
 सम् । ते । हन्मि । दृता । दृतः । सम् । ऊं इति । ते । हन्वा । हनु इति ।
 सम् । ते । जिह्वया । जिह्वाम् । सम् । ऊं इति । आस्ना । अहे । आस्यम् ॥ ३ ॥

(५७) सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्वास्थ्य सूक्तस्य शान्तातिक्रमिः । रुद्रो देवता [(१) तृतीयाया रुद्रो मन्त्रोक्त वा] । (१-२) प्रथमाद्वितीययो-
र्केचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च पथ्यापङ्क्ति छन्दांसि ॥

इदमिद्वा उ मेषजमिदं रुद्रस्य मेषजम् ।
 येनेषुमेकेतेजनां शतशल्यामपब्रवत् ॥१॥

जालाषेणाभि विञ्चत जालाषेणोप सिञ्चत ।

जालाषमुग्रं मेषजं तेन नो मृड जीवसे ॥२॥

शं च नो मयश्च नो मा च नः किं चनाममत् ।

क्षमा रपो विश्वं नो अस्तु मेषजं सर्वं नो अस्तु मेषजम् ॥३॥

इदम् । इत् । वै । ऊं इति । मेषजम् । इदम् । रुद्रस्य । मेषजम् ।

येन । इषुम् । एकऽतेजनाम् । शतऽशल्याम् । अपऽब्रवत् ॥ १ ॥

जालाषेण । अभि । सिञ्चत । जालाषेण । उप । सिञ्चत ।

जालाषम् । उग्रम् । मेषजम् । तेन । नः । मृड । जीवसे ॥ २ ॥

शम् । च । नः । मयः । च । नः । मा । च । नः । किम् । चन । आममत् ।

क्षमा । रपः । विश्वम् । नः । अस्तु । मेषजम् । सर्वम् । नः । अस्तु । मेषजम् ॥ ३ ॥

Viśvedevāḥ

VI.56.1 O bounties of nature, let not the snake kill us, along with our offsprings and with our men. May it not open its closed mouth, may it not close its mouth when opened. Our homage be to the enlightened men (i.e., the physicians).

VI.56.2 Our homage be to the asita or black (snake); homage to the tiraściṛāji or to the cross-lined; homage to the brown (babhru) constrictor; homage be to the svaja or self-born, and to the devajana or enlightened ones.

VI.56.3 I beat your tooth with tooth together; your jaw with jaw together; your tongue with tongue together; and your mouth, O snake, with mouth together.

Rudraḥ

VI.57.1 This (water) indeed is a remedy. This is the Rudra's (terrible lord's) remedy, with which he calls off the one-shafted arrow with a hundred tips.

VI.57.2 Bathe the parts all around with water. Bathe the inner parts with water. The water is a powerful remedy. May you make us happy with it, so that we may live.

Bheṣajam : Remedy

VI.57.3 May ours be the weal and the happiness. And may we not suffer from any disease. May the foreign matter (causing disease) calm down. May all the things be remedy to us; may everything be remedy to us.

(५८) मह्यमन्त्राणां सूक्तम्

(१-४) वृषस्यास्य सूक्तस्याधर्षा कृषिः । इहस्पतिर्मन्त्रोक्त वा देवताः । (१) प्रथमर्षो ब्रह्मर्षी, (२) द्वितीयायाः कस्तूरपक्षिः, (३) तृतीयायाः श्यामुद्रुः कन्यांसि ।

यशसं मेन्द्रो मघवान्कृणोतु यशसं द्यावापृथिवी उभे इमे ।
 यशसं मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्याम ॥१॥
 यथेन्द्रो द्यावापृथिव्योर्यशस्वान्यथाप ओषधीषु यशस्वतीः ।
 एवा विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशसः स्याम ॥२॥
 यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत ।
 यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ॥३॥

यशसम् । मा । इन्द्रः । मघवान् । कृणोतु । यशसम् । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । इमे इति ।
 यशसम् । मा । देवः । सविता । कृणोतु । प्रियः । दातुः । दक्षिणायाः । इह । स्याम् ॥ १ ॥
 यथा । इन्द्रः । द्यावापृथिव्योः । यशस्वान् । यथा । आपः । ओषधीषु । यशस्वतीः ।
 एव । विश्वेषु । देवेषु । वयम् । सर्वेषु । यशसः । स्याम् ॥ २ ॥
 यशाः । इन्द्रः । यशाः । अग्निः । यशाः । सोमः । अजायत ।
 यशाः । विश्वस्य । भूतस्य । अहम् । अस्मि । यशः । तमः ॥ ३ ॥

(५९) एकोनपक्षितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याधर्षा कृषिः । इन्द्रो मन्त्रोक्त वा देवताः । श्यामुद्रुः कन्याः ।

अनङ्घ्रिस्तु प्रथमं धेनुभ्यस्त्वमरुन्धति ।
 अधेनवे वयसे शर्म यच्छ चतुष्पदे ॥१॥
 शर्म यच्छत्वोषधिः सह देवीररुन्धती ।
 करत्ययस्वन्तं गोष्ठमयक्ष्मो उत पूरुषान् ॥२॥
 विश्वरूपां सुभगाम्च्छावदामि जीवलाम् ।
 सा नो रुद्रस्यास्तां हेति दूरं नयतु गोभ्यः ॥३॥

अनङ्घ्रिस्तुः । त्वम् । प्रथमम् । धेनुभ्यः । त्वम् । अरुन्धति ।
 अधेनवे । वयसे । शर्म । यच्छ । चतुः । ऽपदे ॥ १ ॥
 शर्म । यच्छतु । ओषधिः । सह । देवीः । अरुन्धती ।
 करत । पर्यस्वन्तम् । गोऽस्थम् । अयक्ष्मान् । उत । पूरुषान् ॥ २ ॥
 विश्वरूपां । सुभगाम् । अच्छावदामि । जीवलाम् ।
 सा । नः । रुद्रस्य । अस्ताम् । हेतिम् । दूरम् । नयतु । गोभ्यः ॥ ३ ॥

As in the Verses

VI.58.1 May the bounteous resplendent Lord make me glorious; glorious both the heaven and earth. May the impeller Lord make me glorious. May I become the pleasing donor of gifts.

VI.58.2 Just as the resplendent one is glorious on the terrestrial and celestial firmaments; as the waters (have become famous among the remedies), are glorious in the plants; so among all the enlightened ones and among all men, may we become glorious.

VI.58.3 The resplendent Lord is glorious; glorious is the adorable one, the blissful one is glorious. May I become the most glorious with the glory of all the beings.

Arundhati etc.

VI.59.1 O unobstructing herb (Arundhati, saḥadevī or silāci), may you grant comfort first of all to our bullocks (anadvān) and milch-cows (dhenu) and also to non-milch quadrupeds less than five years old (vayase).

VI.59.2 May the unobstructing herb saḥadevi grant comfort. May it make our cow-stall rich in milk and our men free from consumption.

VI.59.3 I praise the life-giving (herb), having all sorts of forms and bringing good fortune. May it turn the missile hurled by the terrible punisher (rudra) away far from our cattle.

(१०) षष्ठितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अर्षमा देवता । अग्निरूपं इन्द्रः ॥

अयमा यात्यर्यमा पुरस्ताद्विषितस्तुपः ।
 अस्या इच्छन्नमुवे पतिमुत जायामजानये ॥१॥
 अश्रमदियमर्यमन्नन्यासां समनं यती ।
 अङ्गो न्वर्यमन्नस्या अन्याः समनमायति ॥२॥
 धाता दाधार पृथिवीं धाता द्यामुत सूर्यम् ।
 धातास्या अमुवे पतिं दधातु प्रतिकाम्यमि ॥३॥

अयम् । आ । याति । अर्यमा । पुरस्तात् । विषितस्तुपः ।
 अस्यै । इच्छन् । अमुवै । पतिम् । उत । जायाम् । अजानये ॥ १ ॥
 अश्रमत् । इयम् । अर्यमन् । अन्यासाम् । समनम् । यती ।
 अङ्गो इति । नु । अर्यमन् । अस्याः । अन्याः । समनम् । आऽअयति ॥ २ ॥
 धाता । दाधार । पृथिवीम् । धाता । द्याम् । उत । सूर्यम् ।
 धाता । अस्यै । अमुवै । पतिम् । दधातु । प्रतिकाम्यमि ॥ ३ ॥

(११) एकषष्ठितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वदो देवता । (१) प्रथमर्षाग्निरूपः, (२-३) द्वितीयाक्षीययोश्च अग्निर्गन्धर्वः इन्द्रः ॥

मह्यमापो मधुमदेरयन्तां मह्यं सूरों अभरज्योतिषे कम ।
 मह्यं देवा उत विश्वे तपोजा मह्यं देवः सविता व्यचो धात ॥१॥
 अहं विवेच पृथिवीमुत द्यामहमूर्तूरजनयं सप्त साकम् ।
 अहं सत्यमनृतं यदहमिह देवीं परि वाचं विशश्च ॥२॥
 अहं जजान पृथिवीमुत द्यामहमूर्तूरजनयं सप्त सिन्धून् ।
 अहं सत्यमनृतं यदहमि यो अग्नीषोमावजुषे सखाया ॥३॥

मह्यम् । आपः । मधुऽमत् । आ । ईरयन्ताम् । मह्यम् । सूरः । अभरत् । ज्योतिषे । कम ।
 मह्यम् । देवाः । उत । विश्वे । तपऽजाः । मह्यम् । देवः । सविता । व्यचः । धात ॥१॥
 अहम् । विवेच । पृथिवीम् । उत । द्याम् । अहम् । ऋतून् । अजनयम् । सप्त । साकम् ।
 अहम् । सत्यम् । अनृतम् । यत् । वदामि । अहम् । देवीम् । परि । वाचम् । विशः । च ॥
 अहम् । जजान । पृथिवीम् । उत । द्याम् । अहम् । ऋतून् । अजनयम् । सप्त । सिन्धून् ।
 अहम् । सत्यम् । अनृतम् । यत् । वदामि । यः । अग्नीषोमौ । अजुषे । सखाया ॥ ३ ॥

Aryaman

VI.60.1 Here comes in front the match-maker (aryaman) having white hair, seeking a husband for this maiden and also a wife for wifeless man.

VI.60.2 O match-maker, this maiden has got tired going to wedding-gatherings of other girls. Now, O dear match-maker, let other girls come to the wedding ceremony of this maiden.

VI.60.3 The sustainer Lord (dhātā) upholds the earth, the sustainer Lord upholds the sky and also the sun. May the sustainer Lord grant to this maid, a husband such as she desires (according to her wish).

Rudrah

VI.61.1 May the waters, full of sweetness, flow for me; may the sun bring pleasant light to illumine (to enlighten) me; may all the enlightened ones, (born of) practising austerities, and also the divine impeller Lord, grant me what is desirable for me.

VI.61.2 I have set the earth and the sky apart. I have created seven seasons together. What is untrue, I speak truly. I have brought the divine speech to people all around.

VI.61.3 I have created the earth, as well as, the sky. I have created the seasons and the rivers seven. What is untrue, I speak truly. I take pleasure in the friendship of the Lord adorable (Agni) and blissful (Soma).

(१२) द्विपदितं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । श्रो मन्त्रोत्तरं वा वेदताः । विदुषु कन्दा ॥

वैश्वानरो रश्मिभिर्नः पुनातु वातः प्राणेनेषिरो नभोभिः ।
 द्यावापृथिवी पर्यसा पर्यस्वती ऋतावरी यज्ञिये नः पुनीताम् ॥१॥
 वैश्वानरीं सूचतामा रभध्वं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः ।
 तया गृणन्तः सधमादेषु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥२॥
 वैश्वानरीं वर्चसे आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 इहेडया सधमादं मदन्तो ज्योक्पश्येम सूर्यमुच्चरन्तम् ॥३॥

वैश्वानरः । रश्मिभिः । नः । पुनातु । वातः । प्राणेन । इषिरः । नभःऽभिः । द्यावापृथिवी
 इति । पर्यसा । पर्यस्वती इति । ऋतावरी इत्युत्तरी । यज्ञिये इति । नः । पुनीताम् ॥ १ ॥
 वैश्वानरीम् । सूचताम् । आ । रभध्वम् । यस्याः । आशाः । तन्वः । वीतपृष्ठाः ।
 तया । गृणन्तः । सधमादेषु । वयम् । स्याम । पतयः । रयीणाम् ॥ २ ॥
 वैश्वानरीम् । वर्चसे । आ । रभध्वम् । शुद्धाः । भवन्तः । शुचयः । पावकाः ।
 इह । इडया । सधमादम् । मदन्तः । ज्योक् । पश्येम । सूर्यम् । उत्तुच्चरन्तम् ॥ ३ ॥

(१३) द्विपदितं सूक्तम्

(१-४) ऋतुर्वापस्यास्य सूक्तस्य हुङ्गव ऋषिः । (१-३) प्रथमाधितुर्वस्य निर्ऋतिर्वसो वृत्तुध्व, (४) ऋतुर्वापस्यास्य
 वेदताः । (१) प्रथमाया अतिव्रगती, (२-३) द्वितीयाक्रीचयोर्ब्रगतीगर्मा ब्रगती, (४) ऋतुर्वापस्यास्य कन्दांसि ॥

यत्ते देवी निर्ऋतिराबन्ध दामं ग्रीवास्वविमोक्यं यत् ।
 तत्ते वि प्याम्यायुषे वर्चसे बलायादोमदमन्नमहि प्रसूतः ॥१॥
 नमोस्तु ते निर्ऋते तिग्मतेजोयस्सयान्वि चूता बन्धपाशान् ।
 यमो मघ्नं पुनरित्त्वां ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥२॥

यत् । ते । देवी । निःऽऋतिः । आऽबन्ध । दामं । ग्रीवासु । अविऽमोक्यम् । यत् ।
 तत् । ते । वि । स्यामि । आयुषे । वर्चसे । बलाय । अदोमदम् । अन्नम् । अद्धि । प्रसूतः ॥ १ ॥
 नमः । अस्तु । ते । निःऽऋते । तिग्मतेजः । अयस्सयान् । वि । चूत । बन्धपाशान् ।
 यमः । मघ्नम् । पुनः । इत् । त्वाम् । ददाति । तस्मै । यमाय । नमः । अस्तु । मृत्यवे ॥ २ ॥

Vaiśvānara etc. (Cosmic man)

VI.62.1 May the fire, benefactor of all men, purify us with his rays; may the wind quickened with clouds (purify us) with breath. May the heaven and earth, rich in water, righteous and engaged in selfless actions, purify us.

VI.62.2 Start, O men, reciting the speech of praises of Vaiśvānara (the benefactor of all men); the body of that speech are these wide-backed regions. Reciting that speech at our happy gatherings, may we become the masters of riches.

VI.62.3 Start, O men, reciting the speech of praises of Vaiśvānara (the benefactor of all men) for splendour, becoming cleansed, pure and purifying. Here enjoying the happy gathering with good food, may we see the rising (uccarantam) sun for long.

Nir-rtih - Perdition

VI.63.1 What collar the divine perdition (distress, Nir-ṛti) has fastened round your neck and which can not be loosened, that I unfasten for your long life, lustre and strength (as if) born anew, eat the food that does no harm.

Yamaḥ

VI.63.2 Obeissance be to you, O perdition (distress) of sharpened fury. May you loosen the binding iron-fetters. The controller (death) verily gives them to you, O men, now give them back to me. Our homage be to that controller, the death.

अयस्सये द्रुपदे बेधिष इहाभिहितो मृत्युभिर्ये सहस्रम् ।
यमेन त्वं पितृभिः संविदान उत्तमं नाकुमधि रोहयेमम् ॥३॥

संसमिद्युवसे वृषन्नमे विश्वान्यर्य आ ।
इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ॥४॥

अयस्सये । द्रुपदे । बेधिषे । इह । अभिहितः । मृत्युभिः । ये । सहस्रम् । यमेन ।
त्वम् । पितृभिः । सम् । विदानः । उत्तमम् । नाकुम् । अर्धि । रोहय । इमम् ॥ ३ ॥
सम् । सम् । इत् । युवसे । वृषन् । अग्ने । विश्वानि । अर्यः । आ ।
इडः । पदे । सम् । इध्यसे । सः । नः । वसूनि । आ । भर ॥ ४ ॥

(६४) चतुःषाष्टतमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्याम्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । विश्वे देवा मनश्च देवताः । (१, ३) प्रथमावृत्तीययो-
क्तचोरतुष्टुप, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनीसि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ॥१॥

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं व्रतं सह चित्तमेवाम् ।

समानेन वो हविषा जुहोमि समानं चेतो अभिसंविशध्वम् ॥२॥

समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥३॥

सम् । जानीध्वम् । सम् । पृच्यध्वम् । सम् । वः । मनीसि । जानताम् ।

देवाः । भागम् । यथा । पूर्वे । सम् । जानानाः । उप । आसते ॥ १ ॥

समानः । मन्त्रः । सम् । इतिः । समानी । समानम् । व्रतम् । सह । चित्तम् । एवाम् ।

समानेन । वः । हविषा । जुहोमि । समानम् । चेतः । अभिसंविशध्वम् ॥ २ ॥

समानी । वः । आकूतिः । समाना । हृदयानि । वः ।

समानम् । अस्तु । वः । मनः । यथा । वः । सुसहा । असति ॥ ३ ॥

Mṛtyuḥ - Death

VI.63.3 When you bind a man to the iron-peg, then in this world, he stays surrounded with deaths, which are thousands. (O distress divine), may you, in accord with the controller and the elders, raise this man to the highest sorrowless world.

Agniḥ

VI.63.4 O vigorous fire-divine, you are the masters. You unite all with each other. You are kindled at the place of sacrifice (recitation). May you bring riches to us. (Also Rg. X.191.1)

Sām - manasyam : Complete Understanding

VI.64.1 Know each other. Be united together. Understand the thoughts of each other among yourselves, just as the enlightened ones of olden times waited for their shares with complete understanding. (Cf. Rg. X.191.2)

VI.64.2 Let your consultations be common, your assemblies common, your duties common and thoughts of all of you be common and concurrent. I offer to you oblations (supplies) jointly. Strive for a common objective (purpose). (Cf. Rg. X.191.3)

VI.64.3 Let your determination be one and the same (common). Let your hearts be in harmony with each other. Let your minds be one and united, so that all goes well with you. (Cf. Rg. X.191.4)

(६५) पञ्चपठितं सूक्तम्

(१-३) दृक्स्यास्य सूक्तस्याधर्वा कृषिः । चन्द्र इन्द्रः पराशरो वा देवता ।

(१) प्रथमर्चः पद्यापङ्क्तिः, (२-३) द्वितीयातृतीययोश्चात्रुण्ड्वासी ॥

अव म॒न्युरवाय॑ताव॒ बा॒हू म॑नो॒युजा ।

परा॑शर॒ त्वं तेषां॑ परा॑श्च॒ शु॒ष्मम॑र्दु॒याधा॑ नो र॒यिमा कृ॑धि ॥१॥

निर्ह॑स्तेभ्यो नैर्ह॑स्तं यं दे॒वाः शरु॑मस्य॒थ । वृ॒श्वा॒मि शत्रू॑णां बा॒हू न॑नेन ह॒विषा॑हम् ॥२॥
इन्द्र॑श्चकार प्रथ॑मं नैर्ह॑स्तमसुरेभ्यः । जय॑न्तु स॒त्वानो॑ मम स्थिरे॑णेन्द्रेण मे॒दिना॑ ॥३॥

अव॑ । म॒न्युः । अव॑ । आ॒ऽय॑ता । अव॑ । बा॒हू इति॑ । म॒नः॒ऽयु॑जा । परा॑ऽशर ।

त्वम् । तेषा॑म् । परा॑श्चम् । शु॒ष्मम् । अ॒र्दय॑ । अर्ध॑ । नः । र॒यिम् । आ । कृ॑धि ॥ १ ॥

निःऽह॑स्तेभ्यः । नैःऽह॑स्तम् । यम् । दे॒वाः । शरु॑म् । अ॒स्य॒थ ।

वृ॒श्वा॒मि । शत्रू॑णाम् । बा॒हू न॑ । अ॒नेन॑ । ह॒विषा॑ । अ॒हम् ॥ २ ॥

इन्द्रः॑ । च॒कार॑ । प्रथ॑मम् । नैःऽह॑स्तम् । अ॒सुरे॑भ्यः ।

जय॑न्तु । स॒त्वानः॑ । मम॑ । स्थिरे॑ण । इन्द्रे॑ण । मे॒दिना॑ ॥ ३ ॥

(६६) षट्पठितं सूक्तम्

(१-३) दृक्स्यास्य सूक्तस्याधर्वा कृषिः । चन्द्र इन्द्रो वा देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिष्टुप्, (२-३) द्वितीयातृतीययोश्चात्रुण्ड्वासी ॥

निर्ह॑स्तः शत्रु॑रभि॒दास॑न्नस्तु॒ ये सेना॑भि॒र्यु॒धमा॑न्य॒स्मान् ।

सम॑र्पयेन्द्र॒ मह॑ता व॒धेन॑ द्रा॒त्वेषा॑मघ॒हारो॑ दि॒वि॒द्धः ॥१॥

आ॒त॒न्वा॒ना आ॑यच्छन्तो॒स्यन्तो॑ ये च॒ धाव॑थ ।

निर्ह॑स्ताः शत्र॑वः स्थ॒नेन्द्रो॑ वो॒द्य परा॑शरीत् ॥२॥

निर्ह॑स्ताः सन्तु॒ शत्र॑वो॒ङ्गैषां॑ म्हा॒प्याम॑सि ।

अथै॑षामिन्द्र॒ वेदा॑सि श॒तशो॑ वि भ॒जाम॑है ॥३॥

निःऽह॑स्तः । शत्रुः॑ । अ॒भि॒ऽदा॑सन् । अ॒स्तु । ये । सेना॑भिः । यु॒धम् । आ॒ऽय॑न्ति । अ॒स्मान् ।

सम् । अ॒र्पय॑ । इन्द्र॑ । मह॑ता । व॒धेन॑ । द्रा॒तु । ए॒षाम् । अ॒घ॒ऽहा॑रः । वि॒ऽवि॒द्धः ॥ १ ॥

आ॒ऽत॒न्वा॒नाः । आ॒ऽय॑च्छन्तः । अ॒स्यन्तः । ये । च॒ । धाव॑थ ।

निःऽह॑स्ताः । शत्र॑वः । स्थ॒न । इन्द्रः॑ । वः । अ॒द्य । परा॑ । अ॒शरी॑त् ॥ २ ॥

निःऽह॑स्ताः । सन्तु॒ । शत्र॑वः । अ॒ङ्गा । ए॒षाम् । म्हा॒प्याम॑सि ।

अथ॑ । ए॒षाम् । इन्द्र॑ । वेदा॑सि । श॒त॒ऽशः॑ । वि । भ॒जा॒म॑है ॥ ३ ॥

Parāśarāhi Indrah

- VI.65.1** Let your fury relax, let your stretched (bows) relax; let your two arms, in unison with mind, relax. May you, O destroyer, shake their strength away. Then may you grant riches to us.
- VI.65.2** O enlightened ones, the disarming weapon, which you hurl on armless enemies, with that, I hew the arms of foes, by this offering.
- VI.65.3** First of all, the resplendent Lord disarms the evil-doers. May my warriors win with the help of ever-unwavering adorable Lord.

Indrah

- VI.66.1** May the enemy assailing us be disarmed; also those, who with armies come to fight against us. O resplendent one, strike them with (your) mighty weapon. May their plunderer (chief) run short through (with arrows).
- VI.66.2** O enemies, who rush on stringing (your bows), stretching and hurling, lay down your arms. The resplendent one has over-shot you today.
- VI.66.3** May the enemies be disarmed. We make their limbs languid. Then, O resplendent one, let us divide their hundred-fold riches among ourselves.

(६७) सप्तपठितं सूक्तम्

(१-३) त्वत्स्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । बन्द्र इन्द्रो वा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

परि वत्मीनि सर्वत इन्द्रः पूषा च सस्रतुः ।

मुह्यन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां परस्तराम् ॥१॥

मुढा अमित्राश्वरताशीर्षाण इवाहयः । तेषां वो अमिमूढानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ॥२॥

ऐषु नह्य वृषाजिनं हरिणस्या भिर्य कृधि । पराङ्मित्र एषंत्वाची गौरुपेषतु ॥३॥

परि । वत्मीनि । सर्वतः । इन्द्रः । पूषा । च । सस्रतुः ।

मुह्यन्तु । अथ । अमूः । सेनाः । अमित्राणाम् । परःस्तराम् ॥ १ ॥

मुढाः । अमित्राः । चरत । अशीर्षाणःऽइव । अहयः ।

तेषाम् । वः । अग्निऽमूढानाम् । इन्द्रः । हन्तु । वरम्ऽवरम् ॥ २ ॥

आ । एषु । नह्य । वृषा । अजिनम् । हरिणस्य । भिर्यम् । कृधि ।

पराङ् । अमित्रः । एषतु । अर्वाची । गौः । उप । एषतु ॥ ३ ॥

(६८) अष्टपठितं सूक्तम्

(१-३) त्वत्स्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्त देवताः । (१) प्रथमर्चश्चतुष्पदा पुरोविरादतिशाङ्करगर्भा
जगती, (२) द्वितीयाया अनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्वातिजगतीगर्भा त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

आयमगन्तस्विता क्षुरेणोष्णेन वाय उदकेनेहि ।

आदित्या रुद्रा वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो वपत् प्रचेतसः ॥१॥

अदितिः श्मश्रु वपत्वाप उन्दन्तु वर्चसा ।

चिकित्सतु प्रजापतिर्दीर्घायुत्वाय चक्षसे ॥२॥

येनावपत्सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् ।

तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य गोमान्श्ववानयमस्तु प्रजावान् ॥३॥

आ । अयम् । अगन् । सविता । क्षुरेण । उष्णेन । वायो इति । उदकेन । आ । इहि ।

आदित्याः । रुद्राः । वसवः । उन्दन्तु । सऽचेतसः । सोमस्य । राज्ञः । वपत् । प्रऽचेतसः ॥

अदितिः । श्मश्रु । वपत् । आपः । उन्दन्तु । वर्चसा ।

चिकित्सतु । प्रजाऽपतिः । दीर्घायुत्वाय । चक्षसे ॥ २ ॥

येन । अवपत् । सविता । क्षुरेण । सोमस्य । राज्ञः । वरुणस्य । विद्वान् । तेन । ब्रह्माणः ।

वपत् । इदम् । अस्य । गोऽमान् । अश्वऽवान् । अयम् । अस्तु । प्रजाऽवान् ॥ ३ ॥

Indraḥ

- VI.67.1** Let the resplendent one and the nourisher move along all the paths. Let those hosts of enemies be confounded and flee far away today.
- VI.67.2** May you, O enemies, move about bewildered like snakes with severed heads. Of you, confounded by the adorable one (the army chief), let the resplendent one (the king) slay each and every prominent chief.
- VI.67.3** With your might, put deer's hide on them (the enemies). Create terror among them all around. Let the enemy flee away; let his cows come here to us.

Savitṛ and others : As in the verses

- VI.68.1** This sun (Savitā) has come with the razor. O wind, come with warm water. May the ādityas (suns of twelve months), the rudras (vital breaths), and the vasus (dwelling regions) moisten the hair with one mind. Shave the hair of the blissful king with utmost care.
- VI.68.2** Let the indivisible earth shave the beard. Let the waters moisten him with lustre. May the Lord of creatures treat scratches with medicines, so that this king may have a long life with good vision.
- VI.68.3** With which razor the knowledgeable sun shaved the blissful king and the venerable king, O learned priests, with the same razor shave the hair and beard of this man. May he be rich in cows, horses and progeny (children).

(६९) एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । हृहस्पतिरश्विनौ वा देवते । अनुहुत् ऊन्मः ॥

गिरावर्गरटिषु हिरण्ये गोषु यद्यशः । सुरायां सिच्यमानायां कीलाले मधु तन्मयि ॥१॥
 अश्विना सारधेर्ण मा मधुनाङ्गं शुभस्पती । यथा भर्गस्वती वाचमावदानि जनौ अनु ॥२॥
 मयि वर्चो अथो यशोथो यज्ञस्य यत्पयः । तन्मयि प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दृहतु ॥३॥

गिरौ । अरगरटिषु । हिरण्ये । गोषु । यत् । यशः । सुरायाम् ।

सिच्यमानायाम् । कीलाले । मधु । तत् । मयि ॥ १ ॥

अश्विना । सारधेर्ण । मा । मधुना । अङ्गम् । शुभः । पती इति ।

यथा । भर्गस्वतीम् । वाचम् । आवदानि । जनान् । अनु ॥ २ ॥

मयि । वर्चः । अथो इति । यशः । अथो इति । यज्ञस्य । यत् । पयः ।

तत् । मयि । प्रजापतिः । दिवि । द्याम् । इव । दृहतु ॥ ३ ॥

(७०) सप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य काङ्क्षापन ऋषिः । अश्वि देवता । जगती ऊन्मः ॥

यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा अधिदेवने ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।

एवां ते अद्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥१॥

यथा हस्ती हस्तिन्याः पदेन पदमुद्युजे ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।

एवां ते अद्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥२॥

यथा प्रधिर्यथोपधिर्यथा नभ्यं प्रधावधि ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।

एवां ते अद्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥३॥

यथा । मांसम् । यथा । सुरा । यथा । अक्षाः । अधिदेवने । यथा । पुंसः । वृषण्यतः ।

स्त्रियाम् । निहन्यते । मनः । एव । ते । अद्ये । मनः । अधि । वत्से । नि । हन्यताम् ॥ १ ॥

यथा । हस्ती । हस्तिन्याः । पदेन । पदम् । उद्युजे । यथा । पुंसः । वृषण्यतः ।

स्त्रियाम् । निहन्यते । मनः । एव । ते । अद्ये । मनः । अधि । वत्से । नि । हन्यताम् ॥ २ ॥

यथा । प्रधिः । यथा । उपधिः । यथा । नभ्यम् । प्रधौ । अधि । यथा । पुंसः ।

वृषण्यतः । स्त्रियाम् । निहन्यते । मनः । एव । ते । अद्ये । मनः । अधि । वत्से ।

नि । हन्यताम् ॥ ३ ॥

Brhaspatiḥ : Pair of Aśvins

- VI.69.1** What glory is there in the hill, in valleys, in gold, and in cows, what sweetness is there in the strong drink being poured out, and in the sweet drink, may that come unto me.
- VI.69.2** O twin healers, lords of weal, may you anoint me with delicious bee-honey, so that I may utter glorious words to men.
- VI.69.3** What lustre, glory and the essence of sacrifice is there, may the Lord of creatures establish that in me firmly, as light is in the sky.

Aghnyā : Inviolable Cow

- VI.70.1** As meat is attached with wine; as dice are attached with a gambling place; as the mind of a passionate man is attached to a woman; so O inviolable one (cow), let your mind be attached to your calf (vatsa).
- VI.70.2** As a male elephant passes his foot against the foot of a cow-elephant; as the mind of a passionate man is attached to a woman; so, O inviolable one, let your mind be attached to your calf.
- VI.70.3** As the felly is attached to the rim, as the rain is attached to the spokes; as the spokes are attached to the nave, as the mind of a passionate man is attached to a woman; so, O inviolable one, let you mind be attached to your calf.

(७१) एकसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषत्वाय्य सूक्तस्य महा क्रयिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्बगती, (३) कृतीयायाश्च विश्वे देवा
देवताः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्बगती, (३) कृतीयायाश्च विष्णुर्ऋक्षी ॥

यदन्नमग्निं बहुधा विरूपं हिरण्यमश्वमुत गामजामविम् ।

यदेव किं च प्रतिजग्रद्ग्राहममिष्टद्वोता सुहृतं कृणोतु ॥१॥

यन्मा हुतमहुतमाजगाम दत्तं पितृभिरनुमतं मनुष्यैः ।

यस्मान्मे मन उदिव रारजीत्यमिष्टद्वोता सुहृतं कृणोतु ॥२॥

यदन्नमदयन्तेन देवा दास्यन्नदास्यन्मुत संगृणामि ।

वैश्वानरस्य महतो महिम्ना शिवं मह्यं मधुमदस्त्वन्नम् ॥३॥

यत् । अन्नम् । अग्निं । बहुधा । विरूपम् । हिरण्यम् । अश्वम् । उत । गाम् ।
अजाम् । अविम् । यत् । एव । किम् । च । प्रतिजग्रद्ग्राहम् । अहम् । अग्निः । तत् ।
होता । सुहृतम् । कृणोतु ॥ १ ॥

यत् । मा । हुतम् । अहुतम् । आजगाम । दत्तम् । पितृभिः । अनुमतम् । मनुष्यैः ।
यस्मात् । मे । मनः । उत् । उदिव । रारजीति । अग्निः । तत् । होता । सुहृतम् । कृणोतु ॥

यत् । अन्नम् । अग्निं । अदन्तेन । देवाः । दास्यन् । अदास्यन् । उत । समगृणामि ।
वैश्वानरस्य । महतः । महिम्ना । शिवम् । मह्यम् । मधुमत् । अस्तु । अन्नम् ॥ ३ ॥

(७२) द्विसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषत्वाय्य सूक्तस्यायर्वाङ्मि क्रयिः । शेषोऽर्को देवता । (१) प्रथमार्थे अगती, (२) द्वितीयाया
अनुष्टुप्, (३) कृतीयायाश्च अरिगनुष्टुप् ऊर्ध्वसि ॥

यथासितः प्रथयेते वशां अनु वर्षषि कृष्वन्नसुरस्य मायया ।

एवा ते शेषः सहसायमर्कोऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु ॥१॥

यथा पसस्तायादुरं वातेन स्थूलभं कृतम् ।

यावत्परस्वतः पसस्तावत्ते वर्धतां पसः ॥२॥

यावद्दहीनं पारस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् ।

यावदश्वस्य वाजिनस्तावत्ते वर्धतां पसः ॥३॥

यथा । असितः । प्रथयेते । वशान् । अनु । वर्षषि । कृष्वन् । असुरस्य । मायया ।
एव । ते । शेषः । सहसा । अयम् । अर्कः । अङ्गेन । अङ्गम् । समसमकम् । कृणोतु ॥

यथा । पसः । तायादुरम् । वातेन । स्थूलम् । कृतम् ।

यावत् । परस्वतः । पसः । तावत् । ते । वर्धताम् । पसः ॥ २ ॥

यावत् । अङ्गेनम् । पारस्वतम् । हास्तिनम् । गार्दभम् । च । यत् ।

यावत् । अश्वस्य । वाजिनः । तावत् । ते । वर्धताम् । पसः ॥ ३ ॥

Agniḥ

VI.71.1 The food of various types, which I often eat, and the gold, horse, or cow, goat and sheep, whatever I have taken, may the adorable Lord, the offerer, make all that properly obtained.

VI.71.2 Whatever given or not given, gifted by the elders and approved by men, has come into my possession, and with which my heart is highly excited, may the Lord, the offerer, make all that properly obtained.

Viśvedevāḥ

VI.71.3 O enlightened ones, what food I eat falsely, and whatever I accumulate, whether giving or not giving in charities, with the greatness of the mighty Vaisvānara (benefactor of all), may that sweet food be propitious to me.

Śepaḥ - Arkah (herb)

VI.72.1 As a black snake (cobra) expands himself at will, making various forms by the tricks of the snake-charmer (asura), even so may this arka herb make your male organ corresponding to the female organ by its strength.

VI.72.2 Just as the male organ of tājādhara (an animal) becomes enlarged due to wind, so may your male organ become as large as that of the wild ass (parasvān).

VI.72.3 As large is the male organ of the wild ass, of the elephant, of the ass and as large as that of a hot horse, so large may your male organ become, fitting well the female organ.

(७३) त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्तः देवताः । (१, ३) प्रथमाद्वितीययोर्कपो-
मुनिविबुधुः, (२) द्वितीयायाश्च विबुधुः कम्पली ॥

एह यातु वरुणः सोमो अग्निर्बृहस्पतिर्वसुभिरेह यातु ।
 अस्य श्रियमुपसंयातु सर्वं उग्रस्य चेतुः समनसः सजाताः ॥१॥
 यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तराकृतिर्या वो मनसि प्रविष्टा ।
 तान्त्सीवयामि हविषा घृतेन मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥२॥
 इहैव स्तु मापं याताध्यस्मत्पूषा परस्तादपथं वः कृणोतु ।
 वास्तोष्पतिरनु वो जोहवीतु मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥३॥

आ । इह । यातु । वरुणः । सोमः । अग्निः । बृहस्पतिः । वसुऽभिः । आ । इह । यातु ।
 अस्य । श्रियम् । उपऽसंयात । सर्वं । उग्रस्य । चेतुः । समऽमनसः । सऽज्जाताः ॥ १ ॥
 यः । वः । शुष्मः । हृदयेषु । अन्तः । आऽकृतिः । या । वः । मनसि । प्रऽविष्टा ।
 तान् । सीवयामि । हविषा । घृतेन । मयि । सऽज्जाताः । रमतिः । वः । अस्तु ॥ २ ॥
 इह । एव । स्तु । मा । अपं । यात । अधि । अस्मत् । पूषा । परस्तात् । अरथम् । वः । कृणोतु ।
 वास्तोः । पतिः । अनु । वः । जोहवीतु । मयि । सऽज्जाताः । रमतिः । वः । अस्तु ॥ ३ ॥

(७४) चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्कपोर्मन्त्रोक्तः, (३) द्वितीयायाश्च
 त्रिणामा देवताः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोरनुबुधुः, (३) द्वितीयायाश्च विबुधुः कम्पली ॥

सं वः पृच्यन्तां तन्वः । सं मनीसि समु व्रता ।
 सं वोयं ब्रह्मणस्पतिर्भगः सं वो अजीगमत् ॥१॥
 संज्ञपनं वो मनसोथो संज्ञपनं हृदः ।
 अथो भगस्य यच्छ्रान्तं तेन संज्ञपयामि वः ॥२॥
 यथादित्या वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भिरग्रा अहृणीयमानाः ।
 एवा त्रिणामन्नहृणीयमान इमाञ्जनान्तसमनसस्कृधीह ॥३॥

सम् । वः । पृच्यन्ताम् । तन्वः । सम् । मनीसि । सम् । कुं इति । व्रता ।
 सम् । वः । अयम् । ब्रह्मणः । पतिः । भगः । सम् । वः । अजीगमत् ॥१॥
 सम्ऽज्ञपनम् । वः । मनसः । अथो इति । सम्ऽज्ञपनम् । हृदः ।
 अथो इति । भगस्य । यत् । श्रान्तम् । तेन । सम्ऽज्ञपयामि । वः ॥ २ ॥
 यथा । आदित्याः । वसुऽभिः । सम्ऽबभूवुः । मरुत्ऽभिः । उग्राः । अहृणीयमानाः ।
 एव । त्रिऽज्जामन् । अहृणीयमानः । इमान् । जनान् । सम्ऽमनसः । कृधि । इह ॥ ३ ॥

Varuṇa and others

VI.73.1 May the venerable Lord come here; here the blissful Lord and the adorable Lord. May the Lord supreme come here with riches (vasus) O kinsmen, come all of you together, one-minded to the glory of this formidable and wise (leader).

VI.73.2 The vehemence, which your hearts have harboured, and the determination, which has entered your minds, I annul with purified butter and provisions (offerings); O kinsmen, in me let your affection rest.

VI.73.3 Do stay here. Do not go away from us. May the nourisher Lord make your way, which leads away from us, unfit for travel. May the master of house-hold recall you again and again. O kinsmen, in me let your affection rest.

Brahmaṇaspatih etc.

VI.74.1 Let your bodies meet (unite) together, your minds and your actions (vows) be together. May this Lord of knowledge and the Lord of good fortune make you united.

VI.74.2 Let there be a common understanding of your minds and common understanding of your hearts. And then, what is weariness of your good fortune, with that I make you understand each other.

VI.74.3 Just as formidable and irrepressible ādityas (suns of twelve months) became united with the vasus (bestowers of wealth), so O irrepressible three-named Lord (fire), may you make these people here of one mind.

(७५) पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य कबन्ध ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययो-

ऋचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च बृहदा जगती छन्दसी ॥

निरमुं नुदु ओकसः सपन्नो यः पृतन्यति । नैर्वाध्येनि हविषेन्द्र एनं पराशरीत् ॥१॥

परमां तं परावतमिन्द्रो नुदतु वृत्रहा । यतो न पुनरायति शश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥२॥

एतु तिस्रः परावत एतु पञ्च जनाँ अति ।

एतु तिस्रोति रोचना यतो न पुनरायति शश्वतीभ्यः समाभ्यो यावत्सूर्यो असंहिवि ॥३॥

निः । अमुम् । नुदे । ओकसः । सऽपन्नः । यः । पृतन्यति ।

नैःऽवाध्येनि । हविषा । इन्द्रः । एनम् । परा । अशरीत् ॥ १ ॥

परमाम् । तम् । परावतम् । इन्द्रः । नुदतु । वृत्रहा ।

यतः । न । पुनः । आऽअयति । शश्वतीभ्यः । समाभ्यः ॥ २ ॥

एतु । तिस्रः । परावतः । एतु । पञ्च । जनाँ । अति । एतु । तिस्रः । अति । रोचना ।

यतः । न । पुनः । आऽअयति । शश्वतीभ्यः । समाभ्यः । यावत् । सूर्यः । असत् । दिवि ॥ ३ ॥

(७६) षट्सप्ततितमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्नवस्यास्य सूक्तस्य कबन्ध ऋषिः । सान्तपनाग्निदेवता । (१-२, ४) प्रथमाद्वितीययो-

ऋचोश्चतुर्थ्याश्चानुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च ककुम्भत्यनुष्टुप् छन्दसी ॥

य एनं परिषीदन्ति समादधति चक्षसे । संप्रेद्धो अग्निजिह्वाभिरुदेतु हृदयादधि ॥१॥

अग्नेः सान्तपनस्याहमायुषे पदमा रभे । अद्वातिर्यस्य पश्यति धूममुद्यन्तमास्यतः ॥२॥

ये । एनम् । परिऽसीदन्ति । समऽआदधति । चक्षसे ।

समऽप्रेद्धः । अग्निः । जिह्वाभिः । उत् । एतु । हृदयात् । अधि ॥ १ ॥

अग्नेः । सामऽतपनस्य । अहम् । आयुषे । पदम् । आ । रभे ।

अद्वातिः । यस्य । पश्यति । धूमम् । उत्ऽयन्तम् । आस्यतः ॥ २ ॥

Indraḥ

VI.75.1 I throw that man out of house, the enemy, who assails us with a horde. May the resplendent army-chief put him to rout by stopping his supplies (haviṣā).

VI.75.2 May the resplendent army-chief, slayer of the evil, drive him away to the remotest distance, from where he may not return ever in years to come.

VI.75.3 Let him go beyond three remotest places; let him go beyond five races of mankind. Let him go beyond three shining lights, wherefrom he shall never come back, ever in years to come, as long as the sun is in the sky.

Sāntapana - Agnīḥ

VI.76.1 Those who sit around him and who pile up fuel to see him - may the fire-divine blazing with flames, rise up from their heart.

VI.76.2 For a long life, I move up to the abode of the burning (heating) fire-divine, from whose mouth the wise sage sees the smoke rising up.

यो अस्य समिधं वेदं क्षत्रियेण समाहिताम् । नाभिहारे पुदं नि दधाति स मृत्यवे ॥३॥
नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो न सन्नां अव गच्छति । अग्नेर्यः क्षत्रियो विद्वान्नाम गृह्णात्यायुषे ॥४॥

यः । अस्य । समऽइधम् । वेदं । क्षत्रियेण । समऽआहिताम् ।
न । नाभिऽहारे । पुदम् । नि । दधाति । सः । मृत्यवे ॥ ३ ॥
न । एनम् । घ्नन्ति । परिऽआयिनः । न । सन्नान् । अव । गच्छति ।
अग्नेः । यः । क्षत्रियः । विद्वान् । नाम । गृह्णाति । आयुषे ॥४॥

(७७) सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य कवन्ध ऋषिः । जातवेदा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अस्थाद्यौरस्थात्पृथिव्यस्थाद्विश्वमिदं जगत् ।
आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थान्यश्नीं अतिष्ठिपम् ॥१॥
य उदानं परार्यणं य उदानप्यार्यनम् ।
आवर्तनं निवर्तनं यो गोपा अपि ते हुवे ॥२॥
जातवेदो नि वर्तय शतं ते सन्त्वावृतः ।
सहस्रं त उपावृतस्ताभिर्नः पुनरा कृधि ॥३॥

अस्थात् । द्यौः । अस्थात् । पृथिवी । अस्थात् । विश्वम् । इदम् । जगत् ।
आऽस्थाने । पर्वताः । अस्थुः । स्थान्मि । अश्नान् । अतिष्ठिपम् ॥ १ ॥
यः । उत्ऽआनं । पराऽअर्यनम् । यः । उत्ऽआनं । निऽअर्यनम् ।
आऽवर्तनम् । निऽवर्तनम् । यः । गोपाः । अपि । तम् । हुवे ॥ २ ॥
जातवेदः । नि । वर्तय । शतम् । ते । सन्तु । आऽवृतः ।
सहस्रम् । ते । उपऽआवृतः । ताभिः । नः । पुनः । आ । कृधि ॥ ३ ॥

VI.76.3 Whoever knows the fuel of this (fire-divine) piled up by a heroic prince - he never seats his foot on a dangerous spot that may lead to death.

VI.76.4 Those, who surround him, are unable to kill him; he does not go down before the lurking foes - he the heroic prince, who invokes the name of the fire-divine (adorable Lord) for the length of life.

Jātavedāḥ

VI.77.1 The sky stands firm (asthād); the earth stands firm; all this living world stands firm. The mountains stand firm in their proper place. I have made the swift-moving senses stand still in their stall.

VI.77.2 Who controls the ascending up, who controls the descent (descending) downwards, who controls coming and going back - Him, the protector of earth, I invoke.

VI.77.3 O knower of all, may you turn back. May there be a hundred of your coming and a thousand of your going back. With them, may you restore us to prosperity again.

(७८) महत्सप्ततितमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोऽथर्वायत्री,

(३) कृतीयायाश्च त्वष्टा देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

तेन भूतेन हविषायमा प्यायतां पुनः ।
जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभि वर्धताम् ॥ १ ॥
अभि वर्धतां पर्यसाभि राष्ट्रेण वर्धताम् ।
रय्या सहस्रवर्चसेमौ स्तामनुपक्षितौ ॥ २ ॥
त्वष्टा जायामजनयत्त्वष्टास्यै त्वां पतिम् ।
त्वष्टा सहस्रमार्यूषि दीर्घमायुः कृणोतु वाम् ॥ ३ ॥

तेन । भूतेन । हविषा । अयम् । आ । प्यायताम् । पुनः । जायाम् ।
याम् । अस्मै । आऽआवाक्षुः । ताम् । रसेन । अभि । वर्धताम् ॥ १ ॥
अभि । वर्धताम् । पर्यसा । अभि । राष्ट्रेण । वर्धताम् ।
रय्या । सहस्रवर्चसा । इमौ । स्ताम् । अनुपक्षितौ ॥ २ ॥
त्वष्टा । जायाम् । अजनयत् । त्वष्टा । अस्थै । त्वाम् । पतिम् ।
त्वष्टा । सहस्रम् । आर्यूषि । दीर्घम् । आयुः । कृणोतु । वाम् ॥ ३ ॥

(७९) एकोनाशीतितमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । संस्फानो देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोर्गायत्री,

(३) कृतीयायाश्च त्रिपदा प्राजापत्या जगती छन्दसी ॥

अयं नो नभस्स्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । असमातिं गृहेषु नः ॥ १ ॥
त्वं नो नभस्स्पत ऊर्जे गृहेषु धारय । आ पुष्टमेत्वा वसु ॥ २ ॥
देव संस्फान सहस्रापोषस्यैशिषे ।
तस्य नो राख तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिवांसः स्याम ॥ ३ ॥

अयम् । नः । नभसः । पतिः । सुमऽस्फानः । अभि । रक्षतु । असमातिम् । गृहेषु । नः ।
त्वम् । नः । नभसः । पते । ऊर्जेम् । गृहेषु । धारय ।
आ । पुष्टम् । एतु । आ । वसु ॥ २ ॥
देव । सुमऽस्फान । सहस्रऽपोषस्य । ईशिषे । तस्य । नः । राख ।
तस्य । नः । धेहि । तस्य । ते । भक्तिऽवांसः । स्याम ॥ ३ ॥

Candramāḥ

VI.78.1 With that sumptuous sacrificial offering, may this man thrive again. May he enrich with happiness the bride, whom they have brought for him.

VI.78.2 May he prosper with milk; may he prosper with princely power. May both these be exhaustless in riches with thousands of splendours.

Tvaṣṭṛ

VI.78.3 The universal architect has made the wife; the universal architect has created you to be her husband. May the universal architect bless you both with a long life, with a thousand lives.

Samsphānam

VI.79.1 May this lord of clouds, grower of food-grains, protect well the unmeasurable wealth in our homes.

VI.79.2 O lord of clouds, may you maintain vigour (food-grains) in our homes. May the nourishment come to us and also the wealth.

VI.79.3 O Lord, grower of food-grains, you are master of a thousand nourishments. May you grant those to us. May you keep those with us. May we become sharers of that wealth of yours.

(८०) अशीतितमं सूक्तम्

(१-३) दृषत्स्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । चन्द्रमा देवता । (१) प्रथमर्चो भुरिगनुष्टुप् ,
(२) द्वितीयाया अनुष्टुप् , (३) तृतीयायाश्च प्रस्तारपङ्क्तिरुक्त्यासि ॥

अन्तरिक्षेण पतति विश्वा भूतावचाकशत् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥१॥

ये त्रयः कालकाञ्जा दिवि देवा इव श्रिताः ।

तान्त्सर्वानह ऊतयेस्मा अरिष्टतातये ॥२॥

अप्सु ते जन्म दिवि ते सधस्थं समुद्रे अन्तर्मीहिमा ते पृथिव्याम् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥३॥

अन्तरिक्षेण । पतति । विश्वा । भूता । अवचाकशत् ।

शुनः । दिव्यस्य । यत् । महः । तेन । ते । हविषा । विधेम ॥ १ ॥

ये । त्रयः । कालकाञ्जाः । दिवि । देवाः इव । श्रिताः ।

तान् । सर्वान् । अह्ने । ऊतये । अस्मै । अरिष्टतातये ॥ २ ॥

अप्सु । ते । जन्म । दिवि । ते । सधस्थम् । समुद्रे । अन्तः । महिमा । ते । पृथिव्याम् ।

शुनः । दिव्यस्य । यत् । महः । तेन । ते । हविषा । विधेम ॥ ३ ॥

(८१) एकाशीतितमं सूक्तम्

(१-३) दृषत्स्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्त आदित्यो वा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यन्तासि यच्छसे हस्तावप रक्षीसि सेधसि ।

प्रजां धनं च गृह्णानः परिहृस्तो अभूदयम् ॥१॥

परिहृस्त वि धारय योनिं गर्भीय धातवे ।

मर्यादे पुत्रमा धेहि तं त्वमा गमयागमे ॥२॥

यं परिहृस्तमबिभरदितिः पुत्रकाम्या ।

त्वष्टा तमस्या आ बध्नाद्यथा पुत्रं जनादिति ॥३॥

यन्ता । असि । यच्छसे । हस्तौ । अप । रक्षीसि । सेधसि ।

प्रजाम् । धनम् । च । गृह्णानः । परिहृस्तः । अभुत् । अयम् ॥ १ ॥

परिहृस्त । वि । धारय । योनिम् । गर्भीय । धातवे । मर्यादे ।

पुत्रम् । आ । धेहि । तम् । त्वम् । आ । गमय । आगमे ॥ २ ॥

यम् । परिहृस्तम् । अबिभः । अदितिः । पुत्रकाम्या । त्वष्टा ।

तम् । अस्यै । आ । बध्नात् । यथा । पुत्रम् । जनात् । इति ॥ ३ ॥

Candramāb : Moon

- VI.80.1** He flies through the midspace watching over all the beings. What greatness (mahas) of (the) heavenly hound is there, with that oblation we adore you.
- VI.80.2** The three kālakāñjas (time-indicators), that stay in the sky like the bounties of Nature, all of them we invoke for protection and secure this man from harm.
- VI.80.3** In waters is your birth, in the sky is your abode; in the ocean and on the earth is your majesty. What greatness or mahimā (mahas) of (the) your heavenly hound is there, with that oblation we adore you.

Ādityab : the son of Aditi

- VI.81.1** You are the controller. You keep both the hands under control. You drive injurious germs away. This bangle (parihasta) has been the receiver (bringer; harbinger) of progeny and wealth. (Parihasta= an ornament for wrist)
- VI.81.2** O bangle, keep the womb in proper condition for holding the embryo. O wife, may you conceive a desired son and bring him forth in due course.
- VI.81.3** The bangle, which was worn by aditi (the earth) with the desire of having a son - the universal architect has put the same on this woman, so that she may bear a son.

(८२) द्वितीयतमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य भगः ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

आगच्छत आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः ।
 इन्द्रस्य वृत्रघ्नो वन्वे वासवस्य शतक्रतोः ॥१॥
 येन सूर्या सावित्रीमश्विनोहतुः पथा ।
 तेन मामब्रवीद्भगो जायामा वहतादिति ॥२॥
 यस्तेकुशो वसुदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः ।
 तेना जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते ॥३॥

आगच्छतः । आगतस्य । नाम । गृह्णामि । आश्रितः ।
 इन्द्रस्य । वृत्रघ्नः । वन्वे । वासवस्य । शतक्रतोः ॥ १ ॥
 येन । सूर्याम् । सावित्रीम् । अश्विनो । ऊहतुः । पथा ।
 तेन । माम् । अब्रवीत् । भगः । जायाम् । आ । वहतात् । इति ॥ २ ॥
 यः । ते । अङ्कुराः । वसुदानः । बृहन् । इन्द्र । हिरण्ययः ।
 तेन । जनीयते । जायाम् । मह्यम् । धेहि । शचीपते ॥ ३ ॥

(८३) तृतीयतमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्बस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवताः । (१-३) प्रथमादितृबस्यानुष्टुप् ,

(४) चतुर्थ्या ऋचश्चैकावसाना द्विपदा निष्टुदार्च्यनुष्टुप् छन्दसी ॥

अपचितः प्र पतत सुपर्णो वसतेरिव ।
 सूर्यः कृणोतु भेषजं चन्द्रमा वोषोच्छतु ॥१॥
 अन्येका श्येन्येका कृष्णेका रोहिणी द्वे ।
 सर्वासामग्रभं नामावीरघ्नीरपेतन ॥२॥

अपचितः । प्र । पतत । सुपर्णः । वसतेऽर्धव । सूर्यः । कृणोतु ।
 भेषजम् । चन्द्रमाः । वः । अप । उच्छतु ॥ १ ॥
 एनी । एका । श्येनी । एका । कृष्णा । एका । रोहिणी इति । द्वे इति । सर्वासाम् ।
 अग्रभम् । नाम । अवीरघ्नीः । अप । इतन ॥ २ ॥

Indraḥ

VI.82.1 I call out the name of the resplendent one, the slayer of nescience, the lord of wealth, and performer of a hundred selfless deeds (śatakratu) - who is arriving, has come and is approaching near. I like him.

VI.82.2 The Lord of good fortune has spoken to me; bring a wife by the same path, by which the twins divine have brought the maiden of marriageable age, the daughter of the impeller (house-holder).

VI.82.3 O resplendent Lord, with your great golden hook, which is bestower of wealth, may you bestow a wife on me, who seek a wife, O master of good action (śacīpati).

Sūrya etc. (the Sun)

VI.83.1 O malignant tumour (eruptious) (apacit), may you fly away like an eagle from its nest. May the sun provide a remedy and the moon dislodge you.

VI.83.2 One is spotted; one is white; one is black; and two are reddish. I have pronounced the names of all of you. May you go away, without injuring our heroes.

असूतिका रामायण्युपिषित् प्रपतिष्यति ।

ग्लौरितः प्रपतिष्यति स गलुन्तो नशिष्यति ॥३॥

वीहि स्वामाहुतिं जुषाणो मनसा स्वाहा मनसा यदिदं जुहोमि ॥४॥

असूतिका । रामायणी । अपुञ्चित् । प्र । पतिष्यति ।

ग्लौः । इतः । प्र । पतिष्यति । सः । गलुन्तः । नशिष्यति ॥ ३ ॥

वीहि । स्वाम् । आहुतिम् । जुषाणः । मनसा । स्वाहा । मनसा । यत् । इदम् । जुहोमि ॥४॥

(८५) ऋग्वेदीयसंस्कृतम्

(१-५) ऋग्वेदीयसंस्कृतम् कृषिः । निर्वर्तिष्यता । (१) ऋग्वेदीयसंस्कृतम् कृषिः । निर्वर्तिष्यता । (२) द्वितीयापा-
क्षिपदायां इहती, (३) द्वितीयापा बगती, (४) ऋग्वेदीयसंस्कृतम् कृषिः । निर्वर्तिष्यता ।

यस्यास्त आसनि घोरे जुहोम्येषां बद्धानामवसर्जनाय कम् ।

भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जना निःश्रुतिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः ॥१॥

भूते हविष्मती भवेष ते भागो यो अस्मासु ।

मुञ्चेमानमूनेनसः स्वाहा ॥२॥

एवो ष्वस्मिन्निर्गतेनेहा त्वमयस्मयान्वि चूता बन्धपाशान् ।

यमो मह्यं पुनरित्वा ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥३॥

अयस्मये द्रुपदे बेधिष इहाभिहितो मृत्युमिरे सहस्रम् ।

यमेन त्वं पितृभिः संविद्वान उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥४॥

यस्याः । ते । आसनि । घोरे । जुहोमि । एषाम् । बद्धानाम् । अवसर्जनाय । कम् । भूमिः ।

इति । त्वा । अभिप्रमन्वते । जनाः । निःश्रुतिः । इति । त्वा । अहम् । परि । वेद । सर्वतः ॥ १ ॥

भूते । हविष्मती । भव । एषः । ते । भागः । यः । अस्मासु ।

मुञ्च । इमान् । अमून् । एनसः । स्वाहा ॥ २ ॥

एवो इति । सु । अस्मत् । निःश्रुते । अनेहा । त्वम् । अयस्मयान् । वि । चूत । बन्धपाशान् ।

यमः । मह्यम् । पुनः । इत् । त्वाम् । ददाति । तस्मै । यमाय । नमः । अस्तु । मृत्यवे ॥ ३ ॥

अयस्मये । द्रुपदे । बेधिषे । इह । अभिहितः । मृत्युमिरे । ये । सहस्रम् ।

यमेन । त्वम् । पितृभिः । समविद्वानः । उत्तमम् । नाकम् । अधि । रोहय । इमम् ॥४॥

VI.83.3 The malignant tumour, rooted in the veins, will fly away without producing another. The sceptic one will fly away and that morbid one will also vanish.

VI.83.4 O disease, may you flee away, heartily enjoying the oblation offered to you, which I heartily offer. Svāhā.

Nir-ṛti (Perdition)

VI.84.1 O you, in whose horrible mouth I sacrifice my happiness for the release of these bound ones - people consider you to be the earth but I know you thoroughly to be the distress (perdition) (Nir-ṛti).

VI.84.2 O (distress) present everywhere, may you accept our oblations. This is your share, which is within us. May you release these as well as those from the (bonds of) sin.

VI.84.3 O distress (perdition), not obstructing us, do loosen the iron-fetters (aṅkuśa), that bind us fast. The controller (death) verily gives, O man, back to me. Our homage be to that controller, the death. (Also Rg. VI.63.2)

VI.84.4 May you bind a man to the iron-peg, then in this world, he stays surrounded with deaths, which are thousands, (O distress divine); may you, in accord with the controller and the elders, raise this man to the highest sorrowless worlds. (Also see Av. VI.63.3)

(८५) पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वनस्पतिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

वरुणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः ।
 यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमु देवा अवीवरन् ॥१॥
 इन्द्रस्य वर्चसा वयं मित्रस्य वरुणस्य च ।
 देवानां सर्वेषां वाचा यक्ष्मं ते वारयामहे ॥२॥
 यथा वृत्र इमा आपस्तस्तम्भं विश्वधा यतीः ।
 एवा ते अग्निना यक्ष्मं वैश्वानरेण वारये ॥३॥

वरुणः । वारयातै । अयम् । देवः । वनस्पतिः ।
 यक्ष्मः । यः । अस्मिन् । आऽविष्टः । तम् । ऊं इति । देवाः । अवीवरन् ॥ १ ॥
 इन्द्रस्य । वर्चसा । वयम् । मित्रस्य । वरुणस्य । च ।
 देवानाम् । सर्वेषाम् । वाचा । यक्ष्मम् । ते । वारयामहे ॥ २ ॥
 यथा । वृत्रः । इमाः । आपः । तस्तम्भं । विश्वधा । यतीः ।
 एव । ते । अग्निना । यक्ष्मम् । वैश्वानरेण । वारये ॥ ३ ॥

(८६) षडशीतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । एकवृषो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

वृषेन्द्रस्य वृषा दिवो वृषा पृथिव्या अयम् ।
 वृषा विश्वस्य भूतस्य त्वमेकवृषो भव ॥१॥
 समुद्र ईशे स्रवतामग्निः पृथिव्या वशी ।
 चन्द्रमा नक्षत्राणामीशे त्वमेकवृषो भव ॥२॥
 सम्राडस्यसुराणां ककुन्मनुष्याणाम् ।
 देवानामर्धभागसि त्वमेकवृषो भव ॥३॥

वृषा । इन्द्रस्य । वृषा । दिवः । वृषा । पृथिव्याः । अयम् ।
 वृषा । विश्वस्य । भूतस्य । त्वम् । एकऽवृषः । भव ॥ १ ॥
 समुद्रः । ईशे । स्रवताम् । अग्निः । पृथिव्याः । वशी ।
 चन्द्रमा । नक्षत्राणाम् । ईशे । त्वम् । एकऽवृषः । भव ॥ २ ॥
 सम्राट् । असि । असुराणाम् । ककुत् । मनुष्याणाम् ।
 देवानाम् । अर्धऽभाक् । असि । त्वम् । एकऽवृषः । भव ॥ ३ ॥

Vanaspatih : A herb

VI.85.1 This divine fast-tree Varana (Varuṇa; Creataeva roxburghii) is a preventive remedy. May the enlightened ones cure the consumption that has entered this man.

VI.85.2 By the command of the replendent Lord, of the friendly Lord, of the venerable Lord, and with the speech of all the enlightend ones, we ward off your wasting disease.

VI.85.3 Just as the coverer (vṛtra) stopped and stilled these waters, nourisher of all, so with the fire, the benefactor of all men, I ward off your wasting disease.

Eka - vṛṣaḥ

VI.86.1 This man is the power (vṛṣā) of the resplendent Lord, the power of the heaven, the power of the earth, the power of all the beings. May you be the one and only powerful lord.

VI.86.2 The ocean is the lord of the streams, the fire has the sway over land; the moon is lord of the stars. May you be the one and only powerful lord.

VI.86.3 You are the sovereign of the life-enjoyers and apex of men; you are the part-sharer of the enlightened ones. May you be the one and only powerful lord.

(८७) सताशीतितमं सूक्तम्

(१-३) दृक्स्वास्थ्यं सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । ध्रुवो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठारविचाचलत् ।
 विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधि श्रशत् ॥१॥
 इहैवैधि मापं च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलत् ।
 इन्द्रेहैव ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय ॥२॥
 इन्द्र एतमदीधरकुवं ध्रुवेण हविषा ।
 तस्मै सोमो अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥३॥

आ । त्वा । अहार्षम् । अन्तः । अभुः । ध्रुवः । तिष्ठ । अविऽचाचलत् ।
 विशः । त्वा । सर्वाः । वाञ्छन्तु । मा । त्वत् । राष्ट्रम् । अधि । श्रशत् ॥ १ ॥
 इह । एव । एधि । मा । अप । च्योष्ठाः । पर्वतऽइव । अविऽचाचलत् ।
 इन्द्रऽइव । इह । ध्रुवः । तिष्ठ । इह । राष्ट्रम् । ऊं इति । धारय ॥ २ ॥
 इन्द्रः । एतम् । अदीधरत् । ध्रुवम् । ध्रुवेण । हविषा ।
 तस्मै । सोमः । अधि । ब्रवत् । अयम् । च । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ३ ॥

(८८) अष्टाशीतितमं सूक्तम्

(१-३) दृक्स्वास्थ्यं सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । ध्रुवो देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्केचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ।
 ध्रुवासः पर्वता इमे ध्रुवो राजा विशामयम् ॥१॥
 ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।
 ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥२॥
 ध्रुवोच्युतः प्र मृणीहि शत्रूञ्छत्रयतोर्धरान्पादयस्व ।
 सर्वा दिशः समर्जनसः सध्रीचीर्ध्रुवार्यं ते समितिः कल्पतामिह ॥३॥

ध्रुवा । द्यौः । ध्रुवा । पृथिवी । ध्रुवम् । विश्वम् । इदम् । जगत् ।
 ध्रुवासः । पर्वताः । इमे । ध्रुवः । राजा । विशाम् । अयम् ॥ १ ॥
 ध्रुवम् । ते । राजा । वरुणः । ध्रुवम् । देवः । बृहस्पतिः ।
 ध्रुवम् । ते । इन्द्रः । च । अग्निः । च । राष्ट्रम् । धारयताम् । ध्रुवम् ॥ २ ॥
 ध्रुवः । अच्युतः । प्र । मृणीहि । शत्रून् । शत्रुञ्जयतः । अधरान् । पादयस्व । सर्वाः ।
 दिशः । समर्जनसः । सध्रीचीः । ध्रुवार्यं । ते । समइतिः । कल्पताम् । इह ॥ ३ ॥

Dhruvaḥ

VI.87.1 O king, I have brought you here. Now you have entered inside. May you remain here firm and unremovable. May all the subjects be like you. May Your kingship never fail. (Also Yv. XII.11)

VI.87.2 Remain ever here. Do not be removed. Stay here seadfast just like the resplendent Lord and sustain here the kingdom.

VI.87.3 The resplendent Lord sustains him steady with unfailing offerings (supplies). May the blissful Lord and the Lord supreme bless and favour him.

Dhruvaḥ : Firm

VI.88.1 The sky is firm (dhruva); the earth is firm; and all this living world is firm. These mountains are firm and firm is this king of the people.

VI.88.2 May the sovereign venerable Lord be firm for you and the victorious (devaḥ) Lord supreme (Bṛhaspati) for you be firm. May the resplendent Lord and the adorable Lord keep your kingdom firm.

VI.88.3 Firm and unshaken slay your enemies. Put them down who behave like enemies. May all the regions be like-minded and accordant to you. May the war-council (assembly) enable you to remain firmly here.

(८९) एकोनवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यायर्षा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

इदं यत्प्रेण्यः शिरो दत्तं सोमेन वृष्ण्यम् ।
 ततः परि प्रजतिन हार्दि ते शोचयामसि ॥१॥
 शोचयामसि ते हार्दि शोचयामसि ते मनः ।
 वातं धूम इव सध्यङ् मामेवान्वतु ते मनः ॥२॥
 मह्यं त्वा मित्रावरुणौ मह्यं देवी सरस्वता ।
 मह्यं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ॥३॥

इदम् । यत् । प्रेण्यः । शिरः । दत्तम् । सोमेन । वृष्ण्यम् ।
 ततः । परि । प्रजतिन । हार्दिम् । ते । शोचयामसि ॥ १ ॥
 शोचयामसि । ते । हार्दिम् । शोचयामसि । ते । मनः ।
 वातम् । धूमः इव । सध्यङ् । माम् । एव । अनु । एतु । ते । मनः ॥२॥
 मह्यम् । त्वा । मित्रावरुणौ । मह्यम् । देवी । सरस्वती ।
 मह्यम् । त्वा । मध्यम् । भूम्याः । उभौ । अन्तौ । सम् । अस्यताम् ॥ ३ ॥

(९०) नवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यायर्षा ऋषिः । रुद्रो देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरनुष्टुप् ,

(३) कृतीयायाश्चार्षी भुरिगुणिक् छन्दसी ॥

यां ते रुद्र इषुमास्यदङ्गेभ्यो हृदयाय च ।
 इदं तामद्य त्वहयं विषूचीं वि वृहामसि ॥१॥
 यास्ते शतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्टिताः ।
 तासां ते सर्वासां वयं निर्विषाणि ह्वयामसि ॥२॥
 नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहितायै ।
 नमो विसृज्यमानायै नमो निपतितायै ॥३॥

याम् । ते । रुद्रः । इषुम् । आस्यत् । अङ्गेभ्यः । हृदयाय । च ।
 इदम् । ताम् । अद्य । त्वत् । वयम् । विषूचीम् । वि । वृहामसि ॥ १ ॥
 याः । ते । शतम् । धमनयः । अङ्गानि । अनु । विस्थिताः ।
 तासाम् । ते । सर्वासाम् । वयम् । निः । विषाणि । ह्वयामसि ॥ २ ॥
 नमः । ते । रुद्र । अस्यते । नमः । प्रतिहितायै ।
 नमः । विसृज्यमानायै । नमः । निपतितायै ॥ ३ ॥

As in the verses

VI.89.1 This is the invigorating head of the winner of love, which Soma, the medicinal herb, has bestowed with the vigour born out of it, we incite desire in your heart.

VI.89.2 We incite your heart, we incite your mind. May your mind follow me straight, as smoke follows the wind.

VI.89.3 May the Lord friendly and venerable give you to me; may the divine speech may give you to me. May the middle and both the ends of the earth unite you with me.

Rudrah

VI.90.1 The arrow, which the terrible punisher has shot at your limbs and at your heart, that we now draw backward from you.

VI.90.2 The hundreds arteries, that lie within your limbs, from all of them we draw the poison out.

VI.90.3 O terrible punisher, homage be to you when shooting; homage be to the arrow aimed at; homage be to the arrow leaving the bow-string; homage be to the arrow hitting (the target).

(११) एकनवतितमं सूक्तम्

(१-३) दुषस्यास्य सूक्तस्य शृङ्गिरा ऋषिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋषयोर्वक्ष्यमानम्,

(१) कृतीयायाश्च आपो देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

इमं यवमष्टायोगैः षड्योगेभिरचर्क्युः ।

तेना ते तन्वोऽरपोपाचीनमप व्यये ॥१॥

न्यग्भ्वातो वाति न्यक्तिपति सूर्यः ।

नीचीनमध्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥२॥

आप इहा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।

आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ॥३॥

इमम् । यवम् । अष्टायोगैः । षड्योगेभिः । अचर्क्युः ।

तेन । ते । तन्वुः । रपः । अपाचीनम् । अप । व्यये ॥ १ ॥

न्यक् । वार्तः । वाति । न्यक् । तपति । सूर्यः ।

नीचीनम् । अध्या । दुहे । न्यक् । भवतु । ते । रपः ॥ २ ॥

आपः । इत् । वै । ऊं इति । भेषजीः । आपः । अमीवचातनीः ।

आपः । विश्वरय । भेषजीः । ताः । ते । कृण्वन्तु । भेषजम् ॥ ३ ॥

(१२) द्विनवतितमं सूक्तम्

(१-३) दुषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वागी देवता । (१) प्रथमर्षो अगनी,

(२-३) द्वितीयाकृतीयाश्च विदुर् छन्दस्ती ॥

वार्तरहा भव वाजिन्युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनोजवाः ।

युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥१॥

जवस्ते अर्वन्निहितो गुहा यः श्येने वार्त उत योचरत्परीत्तः ।

तेन त्वं वाजिन्बलवान्बलेनाजि जय समने पारयिष्णुः ॥२॥

तनूष्टे वाजिन्तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धावतु शर्म तुभ्यम् ।

अहुतो महो धरुणाय देवो दिवीवि ज्योतिः स्वमा भिमियात् ॥३॥

वार्तरहाः । भव । वाजिन् । युज्यमानः । इन्द्रस्य । याहि । प्रसवे । मनःजवाः ।

युञ्जन्तु । त्वा । मरुतः । विश्ववेदसः । आ । ते । त्वष्टा । पत्सु । जवम् । दधातु ॥१॥

जवः । ते । अर्वन् । निहितः । गुहा । यः । श्येने । वार्त । उत । यः । अचरत् ।

परीत्तः । तेन । त्वम् । वाजिन् । बलवान् । बलेन । आजिम् । जय । समने । पारयिष्णुः ॥

तनुः । ते । वाजिन् । तन्वुम् । नयन्ती । वामम् । अस्मभ्यम् । धावतु । शर्म । तुभ्यम् ।

अहुतः । महः । धरुणाय । देवः । दिविर्देव । ज्योतिः । स्वम् । आ । भिमियात् ॥

Eradication of Yakṣma or disease

VI.91.1 This barley, they have treated with a mixture of eight remedies (aṣṭā yogaiḥ), with a mixture of six remedies (ṣaḍayogebhiḥ). With this, I expel the disease from your body downwards.

VI.91.2 The wind blows downwards; downwards shines the sun; downwards the cow is milked; may your disease be expelled downwards.

Āpaḥ : Waters

VI.91.3 The waters certainly have the remedial properties; the waters are dispeller of disease. The waters cure all maladies; may they be the remedy for you.

Vājin (steed)

VI.92.1 O vājin, the steed, may you be as swift as wind, after having been harnessed (yuj), please go in Indra's impulse (prasava), with quickness of the mind. May the maruts (cloud-bearing winds) harness you. May the Supreme Architect, Tvaṣṭṛ, provide speed to your feet. (Also Yv. IX.8)

VI.92.2 O courser, speed has been put in your feet in secrecy, comparable to the speed of a hawk or of the wind. May you become strong with the strength; may your entire race be strong; may you rescue us during our struggles and strifes. (Also Yv. IX.9)

VI.92.3 O speedy courser, may your body, carrying the body (of the rider), being wealth for us and comfort for you. May the great simple-hearted Lord, make His light shine for the sustenance (of the world), like the light of the sky. (Also Rg. X.56.1)

(९३) श्रिनवतितमं सूक्तम्

(१-३) दृषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्क्रषिः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्क्रषो रुद्रः, (३) तृतीयायाश्च
विश्वे देवा देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

यमो मृत्युरर्घमारो निर्ऋथो बभ्रुः शर्वोस्ता नीलशिखण्डः ।
 देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं परि वृञ्जन्तु वीरान् ॥१॥
 मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्ते उत राज्ञे भवाय ।
 नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोम्यन्यत्रास्मदघविषा नयन्तु ॥२॥
 त्रायध्वं नो अघविषाभ्यो वधाद्विश्वे देवा मरुतो विश्ववेदसः ।
 अग्नीषोमा वरुणः पूतदर्क्षा वातापर्जन्ययोः सुमतौ स्याम ॥३॥

यमः । मृत्युः । अवऽमारः । निःऽऋथः । बभ्रुः । शर्वः । अरता । नीलऽशिखण्डः ।
 देवऽजनाः । सेनया । उत्तस्थिऽवांसः । ते । अस्माकम् । परि । वृञ्जन्तु । वीरान् ॥१॥
 मनसा । होमैः । हरसा । घृतेन । शर्वाय । अस्त्रे । उत । राज्ञे । भवाय । नमस्येभ्यः ।
 नमः । एभ्यः । कृणोमि । अन्यत्र । अस्मत् । अघऽविषाः । नयन्तु ॥ २ ॥
 त्रायध्वम् । नः । अघऽविषाभ्यः । वधात् । विश्वे । देवाः । मरुतः । विश्ववेदसः ।
 अग्नीषोमा । वरुणः । पूतदर्क्षाः । वातापर्जन्ययोः । सुमतौ । स्याम ॥ ३ ॥

(९४) षतुर्ववतितमं सूक्तम्

(१-३) दृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वाङ्गिरा ऋषिः । सरस्वती देवता । (१, ३) प्रथमा-
द्वितीययोर्क्रषोरनुष्टुप्, (२) तृतीयायाश्च त्रिराङ्गती छन्दसी ॥

सं वो मनीसि सं व्रता समाकृतीर्नमामसि ।
 अमी ये विव्रता स्थन तान्वः सं नमयामसि ॥१॥
 अहं गृभ्णामि मनसा मनीसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।
 मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्त्मान एत ॥२॥
 ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
 ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्चर्ध्यास्मेद सरस्वति ॥३॥

सम् । वः । मनीसि । सम् । व्रता । सम् । आऽकृतिः । नमामसि ।
 अमी इति । ये । विव्रताः । स्थन । तान् । वः । सम् । नमयामसि ॥ १ ॥
 अहम् । गृभ्णामि । मनसा । मनीसि । मम । चित्तम् । अनु । चित्तेभिः । आ । इत ।
 मम । वशेषु । हृदयानि । वः । कृणोमि । मम । यातम् । अनुऽवर्त्मानः । आ । इत ॥ २ ॥
 ओते इत्याऽउते । मे । द्यावापृथिवी इति । आऽउता । देवी । सरस्वती ।
 आऽउतौ । मे । इन्द्रः । च । अग्निः । च । ऋध्यास्मै । इदम् । सरस्वति ॥ ३ ॥

Yama and Others (see verses)

VI.93.1 The controller, the death, the slayer of sinners, the tormentor, the tawny-coloured, the tearer, the shooter, the blue-crested, and all the enlightened people, having risen up with invading army - may all of them leave our heroes unscathed.

VI.93.2 To the tearer and the shooter, and to their great promising (bhava) king, worthy of homage. I pay my homage to them all with thought, with offerings and with purified butter. May they turn the poisonous sinners (agha-viṣā) away from us.

VI.93.3 All the enlightened ones, brave soldiers knowing all, the Lord adorable and venerable, and the venerable Lord skilled in purifying, may they protect us from poisonous sinners and from murder (vadhād). May we be blessed with favour of the wind and the cloud.

Sarasvatī

VI.94.1 We mould together your minds, together your courses and designs. So far you have been of conflicting courses (vivratā), we make you bend them in harmony.

VI.94.2 I hold your minds with mine; come after my intent; I put your heats in my control. Please come behind me following my foot-prints, the bracks of my movement.

VI.94.3 Heaven and earth have worked in (otau) for me. The divine Sarasvatī has worked in for me. Both Indra and Agni pervade through and through in me. O goddess of enlightenment, may we attain all success here. (Also cf. Av. V.23.1).

(१५) वृषभसत्तितमं सूक्तम्

(१-४) वृषस्यास्य सूक्तस्य वृषवह्निरा कृषिः । वनस्पतिर्विवता । भगुहुर् ऊन्वः ॥

अश्वत्थो देवसर्दनस्तृतीयस्यामितो दिवि । तत्रामृतस्य चक्षुषं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥१॥
 हिरण्ययी नौरचरुहिरण्यबन्धना दिवि । तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥२॥
 गर्भो अस्योषधीनां गर्भो हिमवतामुत । गर्भो विश्वस्य भूतस्येमं मे अगदं कृधि ॥३॥

अश्वत्थः । देवऽसर्दनः । तृतीयस्याम् । इतः । दिवि ।

तत्र । शमृतस्य । चक्षुषम् । देवाः । कुष्ठम् । अवन्वत ॥ १ ॥

हिरण्ययी । नौः । अचरुत् । हिरण्यबन्धना । दिवि ।

तत्र । अमृतस्य । पुष्पम् । देवाः । कुष्ठम् । अवन्वत ॥ २ ॥

गर्भः । असि । ओषधीनाम् । गर्भः । हिमवताम् । उत । गर्भः ।

विश्वस्य । भूतस्य । इमम् । मे । अगदम् । कृधि ॥ ३ ॥

(१६) वृषभसत्तितमं सूक्तम्

(१-४) वृषस्यास्य सूक्तस्य वृषवह्निरा कृषिः । (१-२) वृषमाहितीयबोरुषोर्वनस्पतिः, (३) कृतीयायाश्च सोमो देवते । (१-२) वृषमाहितीयबोरुषोर्वनस्पतिः, (३) कृतीयायाश्च विपदा विपद्वायवी ऊन्वसी ॥

या ओषधयः सोमराज्ञीर्वह्नीः शतविचक्षणाः ।

बृहस्पतिप्रसृतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१॥

मुञ्चन्तु मा शपथ्याद्दधो वरुण्यादुत ।

अथो यमस्य पङ्क्तिशाद्विश्वस्मादेवकिन्विषात् ॥२॥

यच्चक्षुषा मनसा यच्च वाचोपारिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

सोमस्तानि स्वधया नः पुनातु ॥३॥

याः । ओषधयः । सोमराज्ञीः । बह्नीः । शतविचक्षणाः ।

बृहस्पतिप्रसृताः । ताः । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १ ॥

मुञ्चन्तु । मा । शपथ्यात् । अथो इति । वरुण्यात् । उत ।

अथो इति । यमस्य । पङ्क्तिशात् । विश्वस्मात् । देवकिन्विषात् ॥ २ ॥

यत् । चक्षुषा । मनसा । यत् । च । वाचा । उपऽपारिम । जाग्रतः । यत् । स्वपन्तः ।

सोमः । तानि । स्वधया । नः । पुनातु ॥ ३ ॥

Vanaspati : Kuṣṭha herb

VI.95.1 The Aśvattha, the seat of gods in the third heaven from here (devasadana, tṛtīya), there the gods gain a victory over Kuṣṭha or leprosy; the victory is a sight of immortality. (Also see Av. V.4.3)

VI.95.2 A golden ship (hiraṇya mayī), of golden tackle (hiraṇya - bandhanā) roamed about in sky. There gods achieved victory on the Kuṣṭha (leprosy) - a flower of immortality (amṛtasya puṣpam)

VI.95.3 You are the womb of herbs, O kuṣṭha, a child of the snowy mountains, the youngest of all existence. May you be gracious enough to make this man free from disease for me. (cf. Av. V.25.7)

Vanaspatiḥ (herb)

VI.96.1 The herbs which are numerous are of a hundred appearances and among whom the Chief is Soma. May those, impelled (prescribed) by the Lord supreme, free us from the malady.

VI.96.2 May those (herbs) free me from the malady caused by angry words, and also from what is caused by maladjustment of water (varuṇyāt); then from the fetters of the controller (death) and also from all the sins committed against the bounties of Nature.

Soma

VI.96.3 Whether awake or asleep, whatever defect we have acquired through vision, mind or speech, may the blissful Lord (Soma plant) purify that with His power of sustenance.

(९७) सप्तमवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । (१, ३) प्रथमावृषीययोर्कचोर्वेवा, (२) द्वितीयायाश्च मिथामकनी
देवताः । (१) प्रथमायाश्चिद्वृष, (२) द्वितीयाया अगती, (३) द्वितीयायाश्च अरिक्त्रिद्वृष उन्वांसि ॥

अभिभूर्यज्ञो अभिभूरभिरभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः ।
अभ्यहं विश्वाः पृतना यथासान्येवा विधेमाभिहोत्रा इदं हविः ॥१॥
स्वधास्तु मित्रावरुणा विपश्चिता प्रजावत्क्षत्रं मधुनेह पिन्वतम् ।
बाधेथां दुरं निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र सुसुक्तमस्मत् ॥२॥
इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम् ।
ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा ॥३॥

अभिऽभूः । यज्ञः । अभिऽभूः । अग्निः । अभिऽभूः । सोमः । अभिऽभूः । इन्द्रः । अभि । अहम् ।
विश्वाः । पृतनाः । यया । असानि । एव । विधेम । अग्निऽहोत्राः । इदम् । हविः ॥ १ ॥

स्वधा । अस्तु । मित्रावरुणा । विपऽचिता । प्रजाऽवत् । क्षत्रम् । मधुना । इह । पिन्वतम् ।
बाधेथाम् । दुरम् । निऽऽर्द्धतिम् । पराचैः । कृतम् । चित् । एनः । प्र । मुमुक्तम् । अस्मत् ॥ २ ॥
इमम् । वीरम् । अनु । हर्षध्वम् । उग्रम् । इन्द्रम् । सखायः । अनु । सम् । रभध्वम् ।
ग्रामऽजितम् । गोऽजितम् । वज्रऽबाहुम् । जयन्तम् । अज्मं । प्रऽमृणन्तम् । ओजसा ॥ ३ ॥

(९८) अष्टमवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१, ३) प्रथमावृषीययोर्कचोर्वेवा, (२)
(२) द्वितीयायाश्च इहृतीगर्भास्तारपङ्क्तिः उन्वांसि ॥

इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयातै ।
चर्कृत्य ईड्यो वन्द्यश्चोपसद्यो नमस्यो भवेह ॥१॥
त्वमिन्द्राधिराजः श्रवस्युस्त्वं भूरभिमूर्तिर्जनानाम् ।
त्वं दैवीर्विश इमा वि राजायुष्मत्क्षत्रमजरं ते अस्तु ॥२॥

इन्द्रः । जयाति । न । परा । जयातै । अधिऽराजः । राजऽसु । राजयातै ।
चर्कृत्यः । ईड्यः । वन्द्यः । च । उपऽसद्यः । नमस्यः । भव । इह ॥ १ ॥
त्वम् । इन्द्र । अधिऽराजः । श्रवस्युः । त्वम् । भूः । अभिऽभूतिः । जनानाम् ।
त्वम् । दैवीः । विशः । इमाः । वि । राज । आयुष्मत् । क्षत्रम् । अजरम् । ते । अस्तु ॥ २ ॥

Devāḥ

VI.97.1 The sacrifice is the conqueror; the adorable king is the conqueror; the Soma (the blissful herb) is the conqueror; the resplendent army Chief is the conqueror. We, the invokers of the adorable Lord, offer this oblation, so that I may conquer all the invading hordes.

Mitra - Varuṇa Pair

VI.97.2 O Lord friendly and venerable. O wise, may there be sustenance for us. May you pour on this man princely power with sweetness and with progeny. Drive the distress (perdition) far and far away. May you also free us from the sin (that we might have ever) committed.

Devāḥ

VI.97.3 Raise a shout of joy, O friends, following this mighty hero. Mobilize yourselves behind this resplendent one, the conqueror of villages, the conqueror of cows, wielder of the adamantine weapon, victorious and the destroyer of enemy's force by his vehemence.

Indraḥ

VI.98.1 The resplendent one wins; he is never defeated; he shines as the overlord among kings. May you, O destroyer of enemy, be worthy of praise, homage, approach, and reverence here.

VI.98.2 O resplendent king, may you become the glorious overlord of kings; may you become winner of people. May you rule over these godly people. May your princely power be long-lasting and never decaying.

प्राच्या दिशस्त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्या दिशो वृत्रहञ्छत्रुहोसि ।
यत्र यन्ति स्रोत्यास्तज्जितं ते दक्षिणतो वृषभ एषि हव्यः ॥३॥

प्राच्याः । दिशः । त्वम् । इन्द्र । असि । राजा । उत । उदीच्याः । दिशः । वृत्रहृन् ।
शत्रुऽहः । असि । यत्र । यन्ति । स्रोत्याः । तत् । जितम् । ते । दक्षिणतः । वृषभः ।
एषि । हव्यः ॥ ३ ॥

(९९) वषनवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यापर्वा ऋषिः । (१-२) वषमाद्वितीययोर्ऋषोरिन्द्रः, (३) द्वितीयायाश्चेन्द्रः सोमः
सविता च देवताः । (१-२) वषमाद्वितीययोरेवुदुर्, (३) द्वितीयायाश्च भुविहृती कन्दः ॥

अभि त्वेन्द्र वरिमतः पुरा त्वांह्रणाद्भुवे ।
ह्याम्युग्रं चेतारं पुरुणामानमेकजम् ॥१॥
यो अद्य सेन्यो वधो जिघांसन्न उदीरते ।
इन्द्रस्य तत्र बाहू समन्तं परि दद्यः ॥२॥
परि दद्य इन्द्रस्य बाहू समन्तं त्रातुस्त्रायतां नः ।
देवसवितः सोमं राजन्त्सुमनसं मा कृणु स्वस्तये ॥३॥

अभि । त्वा । इन्द्र । वरिमतः । पुरा । त्वा । अंह्रणात् । भुवे ।
ह्यामि । उग्रम् । चेतारम् । पुरुऽनामानम् । एकऽजम् ॥ १ ॥
यः । अद्य । सेन्यः । वधः । जिघांसन् । नः । उद्वीरते ।
इन्द्रस्य । तत्र । बाहू इति । समन्तम् । परि । दद्यः ॥ २ ॥
परि । दद्यः । इन्द्रस्य । बाहू इति । समन्तम् । त्रातुः । त्रायताम् । नः ।
देव । सवितः । सोमं । राजन् । सुऽमनसम् । मा । कृणु । स्वस्तये ॥ ३ ॥

(१००) शततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य गरुमातृषिः । वनस्पतिर्देवता । अनुदुर् कन्दः ॥

देवा अदुः सूर्यो अदाद्यौरदात्पृथिव्यदात् ।
तिस्त्रः सरस्वतीरदुः सचित्ता विषदूषणम् ॥१॥

देवाः । अदुः । सूर्यः । अदात् । द्यौः । अदात् । पृथिवी । अदात् ।
तिस्त्रः । सरस्वतीः । अदुः । सऽचित्ताः । विषऽदूषणम् ॥ १ ॥

VI.98.3 Of the eastern region, O resplendent one, you are the king; and of the northern region, O slayer of nescience, you are the destroyer of enemies. You have conquered all as far as the rivers go (in the west). Worthy of offerings and full of vigour, may you come from the southern region.

Indraḥ

VI.99.1 O resplendent Lord, due to your greatness, even before distress I call upon you; I call upon you, the formidable, the correcter, the one having many names and born alone.

VI.99.2 If murderous weapon of the army is raised up desirous of killing us today, then we encompass ourselves with the two arms of the resplendent Lord.

Indraḥ : Somah : Savitr

VI.99.3 We encompass ourselves with the two arms of the resplendent Lord, the saviour. May He save us. O impeller Lord, O blissful King, may you make me good-hearted for my well-being.

Vanaspatiḥ

VI.100.1 The bounties of Nature have given; the sun has given; the sky has given; the earth has given; and the three ladies, Idā, Bharti, and Sarasvatī in full accord have given this antidote to poison.

यद्दो देवा उपजीका आसिञ्चन्धन्व्युदकम् ।
 तेन देवप्रसूतेनेदं दूषयता विषम् ॥२॥
 असुराणां दुहितासि सा देवानामसि स्वसा ।
 दिवस्पृथिव्याः संभूता सा चर्करासं विषम् ॥३॥

यत् । वः । देवाः । उपऽजीकाः । आऽअसिञ्चन् । धन्वनि । उदकम् ।
 तेन । देवऽप्रसूतेन । इदम् । दूषयत् । विषम् ॥ २ ॥
 असुराणाम् । दुहिता । अ॒सि । सा । दे॒वाना॑म् । अ॒सि । स्व॒सा ।
 दि॒वः । पृ॒थि॒व्याः । स॒म॒भू॒ता । सा । च॒र्क॒र्य॒ । अ॒र॒स॒म् । वि॒ष॒म् ॥ ३ ॥

(१०१) एकोत्तराततमं सूत्रम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वाङ्गिरा ऋषिः । ब्रह्मणस्पतिर्वेषता । अनुदुष् ऊनः ॥

आ वृषायस्व श्वसिहि वर्धस्व प्रथयस्व च ।
 यथाङ्गं वर्धतां शोपस्तेन योषितमिज्जहि ॥१॥
 येन कृशं वाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् ।
 तेनास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्गिवा तानया पसः ॥२॥
 आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि ।
 क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥३॥

आ । वृ॒ष॒ऽय॒स्व । श्व॒सि॒हि । वर्ध॑स्व । प्र॒थ॒य॒स्व । च॒ ।
 य॒था॒ऽअ॒ङ्ग॒म् । वर्ध॑ताम् । शो॒पः । तेन॑ । यो॒षि॒त॒म् । इत् । ज॒हि ॥१॥
 येन॑ । कृ॒श॒म् । वा॒ज॒य॒न्ति॒ । येन॑ । हि॒न्वा॒न्ति॒ । आ॒तु॒र॒म् ।
 तेन॑ । अ॒स्य । ब्र॒ह्म॒णः । प॒ते । ध॒नुः॒ऽइ॒व । आ । ता॒न॒य॒ । प॒सः ॥ २ ॥
 आ । अ॒ह॒म् । त॒नो॒मि॒ । ते॒ । प॒सः । अ॒धि । ज्या॒मि॒व॒ । ध॒न्व॒नि॒ ।
 क्र॒म॒स्व । ऋ॒शः॒ऽइ॒व । रो॒हि॒त॒म् । अ॒न॒व॒ऽग्लाय॑ता । स॒दा ॥ ३ ॥

VI.100.2 O white ants (upajīkā), what water the bounties of Nature provide for you in the desert, with that, may you counter-act this poison.

VI.100.3 You are the daughter of life-savers (asura) and sister of the enlightened ones. You have sprung from sky and earth; as such, may you make the poison powerless.

Brahmaṇaspati

VI.101.1 Behave like a strong bull. Breathe in vitality. Grow and spread, so that your male organ be developed to the full. With that go to the woman confidently.

VI.101.2 With which they give new vigour to a lean and thin person, and with which they make a sick person strong and stout, with that, (treatment) O Lord of knowledge, may you make his male organ taut as a bow.

VI.101.3 I make your penis (member) taut like a bow-string on a bow; mount, as it were a stag, a doe, unrelaxingly always. (Also Av. IV.4.7)

(१०२) ह्युत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य अमद्विक्रमिः । अश्विनौ देवते । अनुहुण् छन्दः ॥

यथायं वाहो अश्विना समैति सं च वर्तते ।
 एवा मामभि ते मनः समेतु सं च वर्तताम् ॥१॥
 आहं खिदामि ते मनो राजाश्वः पृष्टयामिव ।
 रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः ॥२॥
 आञ्जनस्य मदुर्घस्य कुष्ठस्य नलदस्य च ।
 तुरो भगस्य हस्ताभ्यामनुरोधनमुद्गरे ॥३॥

यथा । अयम् । वाहः । अश्विना । सम्ऽप्रेति । सम् । च । वर्तते ।
 एव । माम् । अभि । ते । मनः । सम्ऽप्रेतु । सम् । च । वर्तताम् ॥ १ ॥
 आ । अहम् । खिदामि । ते । मनः । राजऽअश्वः । पृष्टयाम्ऽइव ।
 रेष्मच्छिन्नम् । यथा । तृणम् । मयि । ते । वेष्टताम् । मनः ॥ २ ॥
 आऽअञ्जनस्य । मदुर्घस्य । कुष्ठस्य । नलदस्य । च ।
 तुरः । भगस्य । हस्ताभ्याम् । अनुऽरोधनम् । उत् । भरे ॥ ३ ॥

(१०३) श्रुत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्योच्छोचन ऋषिः । मन्त्रोक्तं इन्द्राग्नी वा देवते । अनुहुण् छन्दः ॥

सुदानं वो बृहस्पतिः सुदानं सविता करत् ।
 सुदानं मित्रो अर्यमा सुदानं भगो अश्विना ॥१॥
 सं परमान्तसमवमानथो सं द्यामि मध्यमान् ।
 इन्द्रस्तान्पर्यहृदाक्षा तानमि सं द्या त्वम् ॥२॥
 अमी ये युधमायन्ति केतून्कृत्वानीकशः ।
 इन्द्रस्तान्पर्यहृदाक्षा तानमि सं द्या त्वम् ॥३॥

सम्ऽदानम् । वः । बृहस्पतिः । सम्ऽदानम् । सविता । करत् ।
 सम्ऽदानम् । मित्रः । अर्यमा । सम्ऽदानम् । भगः । अश्विना ॥ १ ॥
 सम् । परमान् । सम् । अवमान् । अथो इति । सम् । द्यामि । मध्यमान् ।
 इन्द्रः । तान् । परिं । अहाः । दाम्ना । तान् । अग्ने । सम् । द्या । त्वम् ॥ २ ॥
 अमी इति । ये । युधम् । आऽयन्ति । केतून् । कृत्वा । अनीकऽशः ।
 इन्द्रः । तान् । परिं । अहाः । दाम्ना । तान् । अग्ने । सम् । द्या । त्वम् ॥ ३ ॥

Aśvin - Pair

VI.102.1 O twins divine (aśvinau), just as this draught-horse comes to and moves along (with his mate), so (O maiden) may your mind come towards me and move along with me.

VI.102.2 I draw your mind towards me (O maiden), just as a king-horse draws a riding mare to him. May your mind whirl around me like straw broken by the whirlwind.

VI.102.3 With the hands Bhaga (good luck), I anoint your limbs with the ointment of antimony (āñjana), sugar-cane (madugha), kuṣṭha and spikenard (nalada or nard), a quick means of winning love.

Brhaspati etc.

VI.103.1 May the Lord supreme bind you; may the impeller Lord bind you. May the friendly Lord and the Lord of justice bind; may the Lord of wealth and glory (bhaga) and the twins divine bind you fast.

VI.103.2 I hereby bind the highest, the lowest and the middle-ones. The resplendent army chief has surrounded them; O adorable king, may you now fetter them.

VI.103.3 They who come to battle raising banners in their battalions - them the resplendent army-chief has surrounded; O adorable king, may you now fetter them.

(१०४) षष्ठोत्तरप्राततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य प्रशोचन ऋषिः । मन्त्रोक्ता इन्द्राग्नी वा देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

आ॒दानेन॑ सं॒दानेना॒भि॒त्रा॒ना द्या॑मसि ।
 अपा॒ना ये चै॑षां प्रा॒णा असु॑नासु॒न्तसम॑च्छिदन् ॥१॥
 इ॒दमा॒दानम॑करं तप॒सेन्द्रेण॑ सं॒शितम् ।
 अ॒मित्रा॑ येत्र नः सन्ति॒ तान॑म॒ आ द्या॑ त्वम् ॥२॥
 ऐ॒नान्द्य॑तामिन्द्राग्नी सोमो॒ राजा॑ च मे॒दिनौ॑ ।
 इन्द्रो॑ म॒रुत्वाना॑दानम॒मित्रे॑भ्यः कृणोतु नः ॥३॥

आ॒ऽदानेन॑ । सम॒ऽदानेन॑ । अ॒मित्रा॑न् । आ । द्या॒म॒सि ।
 अपा॒नाः । ये । च । एषा॑म् । प्रा॒णाः । असु॑ना । असू॒न् । सम॑ । अ॒च्छि॒दन् ॥ १ ॥
 इ॒दम् । आ॒ऽदानम् । अ॒कर॑म् । तप॒सा । इन्द्रेण॑ । सम॒ऽशित॑म् ।
 अ॒मित्राः॑ । ये । अत्र॑ । नः । सन्ति॑ । तान् । अ॒ग्ने । आ । द्या॑ । त्वम् ॥ २ ॥
 आ । ऐ॒नान् । द्या॒ताम् । इन्द्रा॑ग्नी इति॑ । सोमः॑ । राजा॑ । च । मे॒दिनौ॑ ।
 इन्द्रः॑ । म॒रुत्वान् । आ॒ऽदानम् । अ॒मित्रे॑भ्यः । कृ॒णोतु॑ । नः ॥ ३ ॥

(१०५) षष्ठोत्तरप्राततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्योन्मोचन ऋषिः । कासा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यथा॑ मनो॑ मन॒स्केतैः॑ परा॒पत॑त्याशुमत् ।
 ए॒वा त्वं का॒से प्र प॑त॒ मन॒सोनु॑ प्र॒वाय्य॑मि ॥१॥
 यथा॑ बाणः॑ सु॒संशितः॑ परा॒पत॑त्याशुमत् ।
 ए॒वा त्वं का॒से प्र प॑त॒ पृथि॑व्या अनु॒ऽसंव॑र्तम् ॥२॥
 यथा॑ सूर्य॑स्य र॒श्मयः॑ परा॒पत॑न्त्याशुमत् ।
 ए॒वा त्वं का॒से प्र प॑त॒ समु॒द्रस्यानु॑ वि॒क्षर॑म् ॥३॥

यथा॑ । मनः॑ । मनः॒ऽस्केतैः॑ । परा॒ऽपत॑ति । आशु॒ऽमत् ।
 ए॒व । त्वम् । का॒से । प्र । प॑त॒ । मन॑सः । अनु॑ । प्र॒वा॒य्य॑मि ॥ १ ॥
 यथा॑ । बाणः॑ । सु॒ऽसंशितः॑ । परा॒ऽपत॑ति । आशु॒ऽमत् ।
 ए॒व । त्वम् । का॒से । प्र । प॑त॒ । पृथि॑व्याः । अनु॑ । सम॒ऽव॑र्तम् ॥ २ ॥
 यथा॑ । सूर्य॑स्य । र॒श्मयः॑ । परा॒ऽपत॑न्ति । आशु॒ऽमत् ।
 ए॒व । त्वम् । का॒से । प्र । प॑त॒ । समु॒द्रस्य॑ । अनु॑ । वि॒ऽक्षर॑म् ॥ ३ ॥

Indrāṇī : Soma : Indra

VI.104.1 With fetters and ropes we bind up our foes. In-breaths and out-breaths of them, I cut off their lives with life.

VI.104.2 I have made this fetter, sharpened by the resplendent army-chief, with much zeal. O adorable king, may you fetter our enemies, who are here.

VI.104.3 May the resplendent army-chief and the adorable king allied and the shining blissful Lord fetter them. May the resplendent army chief make fetters for our enemies.

Kāśā : Cough

VI.105.1 As the mind flies fast far away by the objects of thought, so, O cough, may you run away following the destination (flight) of mind.

VI.105.2 Just as a well-sharpened arrow flies fast far away, so, O cough, may you run away to the lowest end of the earth.

VI.105.3 Just as the rays of the sun fly fast far away, so O cough (kāśā), may run away to the depths of the ocean.

(१०१) षडुत्तरसाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य प्रमोचनं कृषिः । पूर्वाशाळा देवता । अद्भुतं छन्दः ॥

आर्यने ते परार्यणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः ।
 उत्सो वा तत्र जायतां हृदो वा पुण्डरीकवान् ॥१॥
 अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् ।
 मध्ये हृदस्य नो गृहाः पराचीना मुखा कृधि ॥२॥
 हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि ।
 शीतहृदा हि नो भुवोभिष्कृणोतु भेषजम् ॥३॥

आऽअर्यने । ते । पराऽअर्यने । दूर्वाः । रोहन्तु । पुष्पिणीः ।
 उत्सः । वा । तत्र । जायताम् । हृदः । वा । पुण्डरीकऽवान् ॥ १ ॥
 अपाम् । इदम् । निऽअर्यनम् । समुद्रस्य । निऽवेशनम् ।
 मध्ये । हृदस्य । नः । गृहाः । पराचीना । मुखा । कृधि ॥ २ ॥
 हिमस्य । त्वा । जरायुणा । शाले । परि । व्ययामसि ।
 शीतऽहृदा । हि । नः । भुवः । अग्निः । कृणोतु । भेषजम् ॥ ३ ॥

(१०७) सप्तोत्तरसाततमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्कषस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिक्रिषिः । विश्वशिवेवता । अद्भुतं छन्दः ॥

विश्वजित्त्रायमाणायै मा परि देहि ।
 त्रायमाणे द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥१॥
 त्रायमाणे विश्वजिते मा परि देहि ।
 विश्वजिद्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥२॥

विश्वऽजित् । त्रायमाणायै । मा । परि । देहि ।
 त्रायमाणे । द्विऽपात् । च । सर्वम् । नः । रक्ष । चतुऽपात् । यत् । च । नः । स्वम् ॥१॥
 त्रायमाणे । विश्वऽजिते । मा । परि । देहि ।
 विश्वऽजित् । द्विऽपात् । च । सर्वम् । नः । रक्ष । चतुऽपात् । यत् । च । नः । स्वम् ॥२॥

Dūrvā : Grass : Sāmā

VI.106.1 At your approach and at the exit, may the dūrvā (Panicum dactylon) grass grow with flowers. May there appear a fountain spring or a water pond with lotuses.

VI.106.2 Here is the course of flowing waters, here is the abode of flood. May our houses be situated in the midst of the lake. Make the doors facing each other.

VI.106.3 O house, we encompass you with a perishable foetal covering of snow (himasya jarāyuṇā). May you have cool ponds (śīta-hraḍa) for us. May the fire be a remedy (for cold).

Viśvajit : All-conquering

VI.107.1 O conqueror of all, entrust me to the rescuing power. O rescuing power (trāya māṇe), may you protect all our bipeds, and quadrupeds which are our wealth.

VI.107.2 O rescuing power, entrust me to the conqueror of all. O conqueror of all, may you protect all our bipeds, and quadrupeds which are our wealth.

विश्वजित्कल्याण्यै मा परि देहि
 कल्याणि द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥३॥
 कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि ।
 सर्वविद्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥४॥

विश्वजित् । कल्याण्यै । मा । परि । देहि ।
 कल्याणि । द्विऽपात् । च । सर्वम् । नः । रक्ष । चतुऽपात् । यत् । च । नः । स्वम् ॥३॥
 कल्याणि । सर्वऽविदे । मा । परि । देहि ।
 सर्वविद्वत् । द्विऽपात् । च । सर्वम् । नः । रक्ष । चतुऽपात् । यत् । च । नः । स्वम् ॥४॥

(१०८) बहोसरसतत्तमं सूक्तम्

(१-५) ऋषिर्वास्तव सूक्तस्य सौमित्र ऋषिः । (१-३, ५) प्रथमाविद्वत्स्य ऋक्षमा ऋषय मेवा, (५) चतुर्धाभ्याग्निर्वेते ।

(१, ४-५) प्रथमाचतुर्षीषःशमीनामनुष्टुप्, (५) द्वितीयाया ऋतोद्बृहती, (१) कृतीयायाश्च पथ्याद्बृहती कन्दांसि ॥

त्वं नो मेघे प्रथमा गोभिरश्वेभिरा गृहि ।
 त्वं सूर्यस्य रश्मिभिस्त्वं नो असि युज्ञिया ॥१॥
 मेधामहं प्रथमां ब्रह्मण्वतीं ब्रह्मजूनामृषिदुताम् ।
 प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे हुवे ॥२॥
 यां मेधामभवो विदुर्यां मेधामसुरा विदुः ।
 ऋषयो भद्रां मेधां यां विदुस्तां मय्या वेशयामसि ॥३॥

त्वम् । नः । मेघे । प्रथमा । गोभिः । अश्वेभिः । आ । गृहि ।
 त्वम् । सूर्यस्य । रश्मिभिः । त्वम् । नः । असि । युज्ञिया ॥ १ ॥
 मेधाम् । अहम् । प्रथमाम् । ब्रह्मण्वतीम् । ब्रह्मजूनताम् । ऋषिदुताम् ।
 प्रऽपीताम् । ब्रह्मचारिभिः । देवानाम् । अवसे । हुवे ॥ २ ॥
 याम् । मेधाम् । ऋभवः । विदुः । याम् । मेधाम् । असुराः । विदुः ।
 ऋषयः । भद्राम् । मेधाम् । याम् । विदुः । ताम् । मयि । आ । वेशयामसि ॥ ३ ॥

VI.107.3 O conqueror of all, entrust me to the virtuous power. O virtuous power, may you protect all bipeds, and quadrupeds which are our wealth.

VI.107.4 O virtuous Power, entrust me to Omniscient. O Omniscient, may you guard all our bipeds, and quadrupeds which are our wealth.

Medhā : Understanding

VI.108.1 O understanding (medhā), the most important, may you come to us with cows, with horses and with rays of the sun. You are adorable to us (useful for our sacrifices).

VI.108.2 I invoke the understanding (medhā) the foremost, full of knowledge, inspired by knowledge, praised by seers, and drank to their fill by the seekers of knowledge, for helping the enlightened ones.

VI.108.3 The understanding, which the technicians (r̥bhu) have acquired, the understanding, which the life-enjoyers (life-asuras) have acquired, and the benign understanding, which the seers have acquired, that may you induct into me.

यामृषयो भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः ।
 तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कृणु ॥४॥
 मेधां सायं मेधां प्रातर्मेधां मध्यन्दिनं परि ।
 मेधां सूर्यस्य रश्मिभिर्वचसा वेशयामहे ॥५॥

याम् । ऋषयः । भूतऽकृतः । मेधाम् । मेधाविनः । विदुः ।
 तया । माम् । अद्य । मेधया । अग्ने । मेधाविनम् । कृणु ॥ ४ ॥
 मेधाम् । सायम् । मेधाम् । प्रातः । मेधाम् । मध्यन्दिनम् । परि ।
 मेधाम् । सूर्यस्य । रश्मिभिः । वचसा । आ । वेशयामहे ॥ ५ ॥

(१०९) नवोत्तरघाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । पिप्पली भेषजमायुर्वा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

पिप्पली क्षिप्तभेषज्युः तातिविद्धभेषजी ।
 तां देवाः समकल्पयन्नियं जीवित्वा अलम् ॥१॥
 पिप्पल्यः समवदन्तायतीर्जननादधि ।
 यं जीवमश्रवामहे न स रिष्याति पुरुषः ॥२॥
 असुरास्त्वा न्युखिनन्देवास्त्वोदवपन्पुनः ।
 वातीकृतस्य भेषजीमथो क्षिप्तस्य भेषजीम् ॥३॥

पिप्पली । क्षिप्तऽभेषजी । उत । अतिविद्धऽभेषजी ।
 ताम् । देवाः । सम् । अकल्पयन् । इयम् । जीवित्वै । अलम् ॥१॥
 पिप्पल्यः । सम् । अवदन्त । आऽयतीः । जननात् । अधि ।
 यम् । जीवम् । अश्नवामहे । न । सः । रिष्याति । पुरुषः ॥२॥
 असुराः । त्वा । नि । अखनन् । देवाः । त्वा । उत् । अवपन् । पुनः ।
 वातीऽकृतस्य । भेषजीम् । अथो इति । क्षिप्तस्य । भेषजीम् ॥ ३ ॥

Agni

VI.108.4 The understanding, which the wise seers, the creators of beings, have acquired, with that, O adorable Lord, may you make wise today.

Medhā

VI.108.5 The understanding in the evening, the understanding in the morning, the understanding throughout the noon, the understanding with the rays of the sun and with the speech we induct into ourselves.

Pippalī

VI.109.1 The pippalī (berry, the fruit of *Aśvattha*) is a remedy for mental diseases and a thorough cure. This the enlightened ones have prepared. This is sufficient to keep a patient alive.

VI.109.2 Coming out of their birth-place, the pippalīs said to each other: "The man, whom we reach living, will not suffer any harm".

VI.109.3 The life-savers (enjoyers) buried you in. Then the enlightened ones dug you out again - you who are the remedy for nervous diseases and the remedy of mental disturbance.

(११०) दशोत्तरशततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याधर्षा कृषिः । अग्निर्वेता । (१) प्रथमर्षः पश्विः, (२-३) द्वितीयाकृतीययोश्च भिक्षुप् कन्दसी ॥

प्रजो हि कमीढ्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्ति ।
 स्वां चमि तन्वुं पिप्रायस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥१॥
 ज्येष्ठध्यां जातो विचृतोर्यमस्य मूलवर्हणात्परि पाह्येनम् ।
 अत्येनं नेषडुरितानि विश्वा दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥२॥
 व्याघ्रेह्यजनिष्ट वीरो नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः ।
 स मा वधीत्पितरं वर्धमानो मा मातरं प्र मिनीज्जनित्रीम् ॥३॥

प्रजः । हि । कम् । ईड्यः । अध्वरेषु । सनात् । च । होता । नव्यः । च । सत्ति ।
 स्वाम् । च । अग्ने । तन्वुम् । पिप्रायस्व । अस्मभ्यम् । च । सौभगम् । आ । यजस्व ॥ १ ॥
 ज्येष्ठध्याम् । जातः । विचृतोः । यमस्य । मूलवर्हणात् । परि । पाहि । एनम् ।
 अति । एनम् । नेषत् । दुःशतानि । विश्वा । दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय ॥ २ ॥
 व्याघ्रे । अहि । अजनिष्ट । वीरः । नक्षत्रजाः । जायमानः । सुवीरः ।
 सः । मा । वधीत् । पितरम् । वर्धमानः । मा । मातरम् । प्र । मिनीत् । जनित्रीम् ॥३॥

(१११) एकादशोत्तरशततमं सूक्तम्

(१-४) वतुर्कवस्यास्य सूक्तस्याधर्षा कृषिः । अग्निर्वेता । (१) प्रथमर्षः पश्विः, (२-४) द्वितीयाकृतीययोश्च भिक्षुप् कन्दसी ॥

इमं मे अग्ने पुरुषं मुमुग्ध्ययं यो बद्धः सुर्यतो लालपीति ।
 अतोधि ते कृणवद्भागधेयं यदानुन्मदितोसति ॥१॥
 अग्निष्टे नि शमयतु यदि ते मन उद्युतम् ।
 कृणोमि विद्वान्भेषजं यथानुन्मदितोससि ॥२॥

इमम् । मे । अग्ने । पुरुषम् । मुमुग्धि । अयम् । यः । बद्धः । सुद्यतः । लालपीति ।
 अतः । अधि । ते । कृणवत् । भागधेयम् । यदा । अनुत्स्मदितः । असति ॥१॥
 अग्निः । ते । नि । शमयतु । यदि । ते । मनः । उद्युतम् ।
 कृणोमि । विद्वान् । भेषजम् । यथा । अनुत्स्मदितः । अससि ॥ २ ॥

Agniḥ

VI.110.1 O you are the ancient one, joy incarnate, praise-worthy, you are present at the sacrifices as the priest of old and modern times. O fire-divine, may you swell yourself (with our offerings) and bestow good fortune on us.

VI.110.2 He is born in the killer of the eldest (jyeṣṭhaḥ ghanyām) to the two slayers (vicṛtoḥ) of the controller (death); may protect him well from the uprooter. May you conduct him past all the calamities to the long life of a hundred autumns.

VI.110.3 This son is born on a tiger-day (vyāghre'hnya). He is born at an auspicious moment. He is very brave from the very birth. Growing up, may he not slay his father, may he not injure his mother who gave birth to him.

Agniḥ

VI.111.1 O adorable Lord, may you free from disease this man of mine, who tied down and well-restrained talks deliciously. For this reason, let him make share of offerings for you, so that he may be cured (freed from) of his mania. (ānunmadito'sati)

VI.111.2 If your mind goes out of control, may the adorable Lord soothe it. Knowing full well, I prepare a medicine, so that you may be (freed from) cured of your mania.

देवैनसादुन्मदितुन्मत्तं रक्षसस्परि ।
 कृणोमि विद्वान्भेषजं यदानुन्मदितोसंति ॥३॥
 पुनस्त्वा दुरप्सरसः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः ।
 पुनस्त्वा दुर्विश्वे देवा यथानुन्मदितोसंसि ॥४॥

देवऽएनसात् । उत्स्मदितम् । उत्स्मत्तम् । रक्षसः । परि ।
 कृणोमि । विद्वान् । भेषजम् । यदा । अनुत्स्मदितः । असंसि ॥ ३ ॥
 पुनः । त्वा । दुः । अप्सरसः । पुनः । इन्द्रः । पुनः । भगः ।
 पुनः । त्वा । दुः । विश्वे । देवाः । यथा । अनुत्स्मदितः । असंसि ॥ ४ ॥

(११२) द्वावसोत्तरपक्षतमं सूक्तम्

(१-३) वृषत्यास्य सूक्तस्याचर्वा ऋषिः । अग्निर्विष्णुता । गिरिभृन् । छन्दः ॥

मा ज्येष्ठं वधीदयमम एषां मूलबर्हेणात्परि पाह्येनम् ।
 स ग्राह्याः पाशान्वि चृत प्रजानन्तुभ्य देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥१॥
 उन्मुञ्च पाशास्त्वमम एषां त्रयस्त्रिभिरुत्सिता येभिरासन् ।
 स ग्राह्याः पाशान्वि चृत प्रजानन्पितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वान् ॥२॥
 येभिः पाशैः परिवित्तो विबुद्धोऽङ्गे अङ्ग आपित उत्सितश्च ।
 वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भ्रूणघ्नि पूषन्दुरितानि मृक्ष्व ॥३॥

मा । ज्येष्ठम् । वधीत् । अयम् । अग्ने । एषाम् । मूलबर्हेणात् । परि । पाहे । एनम् ।
 सः । ग्राह्याः । पाशान् । वि । चृत । प्रजानन् । तुभ्यम् । देवाः । अनु । जानन्तु । विश्वे ॥ १ ॥
 उत् । मुञ्च । पाशान् । त्वम् । अग्ने । एषाम् । त्रयः । त्रिभिः । उत्सिताः । येभिः । आसन् ।
 सः । ग्राह्याः । पाशान् । वि । चृत । प्रजानन् । पितापुत्रौ । मातरम् । मुञ्च । सर्वान् ॥ २ ॥
 येभिः । पाशैः । परिवित्तः । विबुद्धः । अङ्गेऽङ्गे । आपितः । उत्सितः । च ।
 वि । ते । मुच्यन्ताम् । विमुचः । हि । सन्ति । भ्रूणघ्नि । पूषन् । दुरितानि । मृक्ष्व ॥३॥

VI.111.3 If his mania is due to the fault pertaining to the enlightened ones, or he is mad due to the fault pertaining to the germs, knowing full well, I prepare a medicine, so that he may be cured (freed from) of his mania.

VI.111.4 The powers contained in water have given you back again; the adorable Lord, and the Lord of good fortune have given you back again; all the bounties of Nature have given you back again, so that you may be cured (freed from) of your mania.

Agniḥ

VI.112.1 May this man not murder his eldest, O fire-divine; protect him well from total uprooting. As such, may you, knowing full well, rend the nooses (pāśān), asunder. May all the enlightened ones approve your action.

VI.112.2 O fire-divine, may you unfasten their nooses, with three of which those three are tied down. As such, may you, knowing full well, rend the nooses of the rheumatism asunder and free all of them, the father, the son and the mother.

VI.112.3 With what nooses, a married man, having an elder brother unmarried, stays bound, tied up and secured each and every limb, may those nooses of you be unfastened, because there are releasers, O nourisher, may you remove the defects that destroy the embryo.

(११२) ऋषोदशोत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्यावर्णा ऋषिः । पूषा देवता । (१-२) ऋषमाद्वितीययोर्ऋषोस्त्रिदश, (३) कृतीवापाश्च ऋषिस्तुल्यन्तरी ।

त्रिते देवा अमृजतेतदेनस्त्रित एनन्मनुष्येषु ममृजे ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥१॥
 मरीचीर्धुमान्प्र विशानु पाप्मन्नुदाराणाच्छेत वा नीहारान् ।
 नदीनां फेनान् अनु तान्वि नश्य भ्रूणान्नि पूषन्दुरितानि मृक्ष्व ॥२॥
 द्वादशधा निहितं त्रितस्यापमृष्टं मनुष्येनसानि ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥३॥

त्रिते । देवाः । अमृजत । एतत् । एनः । त्रितः । एनत् । मनुष्येषु । ममृजे ।
 ततः । यदि । त्वा । ग्राहिः । आनशे । ताम् । ते । देवाः । ब्रह्मणा । नाशयन्तु ॥ १ ॥
 मरीचीः । धुमान् । प्र । विश । अनु । पाप्मन् । उत्तऽआरान् । गच्छ । उत्त । वा । नीहारान् ।
 नदीनाम् । फेनान् । अनु । तान् । वि । नश्य । भ्रूणऽग्नि । पूषन् । दुःऽतानि । मृक्ष्व ॥ २ ॥
 द्वादशऽधा । निऽहितम् । त्रितस्य । अपऽमृष्टम् । मनुष्यऽएनसानि ।
 ततः । यदि । त्वा । ग्राहिः । आनशे । ताम् । ते । देवाः । ब्रह्मणा । नाशयन्तु ॥ ३ ॥

(११४) ऋषोदशोत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । विधे देवा देवताः । मनुहुर्ऽग्नयः ॥

यदेवा देवहेडनं देवांसश्चकृमा वयम् ।
 आदित्यास्तस्मान्नो युयमृतस्यर्तेन मुञ्चत ॥१॥
 ऋतस्यर्तेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः ।
 यज्ञं यद्यज्ञवाहसः शिक्षन्तो नोपशेकिम ॥२॥
 मेदेस्वता यजमानाः सुचाज्यानि जुह्वतः ।
 अक्रामा विश्वे वो देवाः शिक्षन्तो नोप शेकिम ॥३॥

यत् । देवाः । देवऽहेडनम् । देवांसः । चकृम । वयम् ।
 आदित्याः । तस्मात् । नः । युयम् । ऋतस्य । ऋतेन । मुञ्चत ॥ १ ॥
 ऋतस्य । ऋतेन । आदित्याः । यजत्राः । मुञ्चत । इह । नः ।
 यज्ञम् । यत् । यज्ञऽवाहसः । शिक्षन्तः । न । उपऽशेकिम ॥ २ ॥
 मेदेस्वता । यजमानाः । सुचा । आज्यानि । जुह्वतः ।
 अक्रामाः । विश्वे । वः । देवाः । शिक्षन्तः । न । उप । शेकिम ॥ ३ ॥

Pūṣan

VI.113.1 The enlightened ones wiped off this sin and laid it on the mind (trita); the trita (mind) wiped it off and laid it on man. If due to that, any disease has seized you, may the enlightened ones, with their knowledge, make that vanish from you.

VI.113.2 O evil, go and enter into sun's-ray, or into smokes, or into vapours or into fogs. May you vanish into those foams of rivers. O nourisher, may you remove the defects that destroy the embryo.

VI.113.3 The sin wiped off the mind (trita) and laid on men is kept in twelve forms (places). If due to that any disease has seized you, may the enlightened ones, with their knowledge, make that vanish from you.

Viśvedevāh

VI.114.1 O enlightened ones, whatever disregard, we, being ourselves enlightened, have shown to you, from that, O old sages (āḍityas), may you absolve us with the eternal law of the sacrifice.

VI.114.2 O old sages, worthy of worship, may you absolve us with the eternal law of the sacrifice from the guilt, due to which, O performers of sacrifices, we, desirous of performing sacrifices, have been unable to do so.

VI.114.3 Performing sacrifice with what is rich in fat, and pouring purified sacrificial butter (ājya) with the spoon, without desire, to you, O all gods, i.e., the enlightened ones, we have been unable to do so; (therefore may you absolve us from that guilt).

(११५) यजुस्तोत्रसप्ततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्वास्त्य सूक्तस्य महा क्रमिः । विश्वे देवा देवताः । अमुषुर् इन्द्रः ।

यद्विद्वांसो यदविद्वांस एनींसि चक्रुमा वयम् ।
यूयं नस्तस्मान्मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः ॥१॥
यदि जाग्रद्यदि स्वप्नेन एनस्योक्तम् ।
भूतं मा तस्माद्भव्यं च द्रुपदादिव मुञ्चताम् ॥२॥
द्रुपदादिव मुमुक्षानः स्विन्नः स्नात्वा मलादिव ।
पूतं पवित्रेणैवाज्यं विश्वे शुम्भन्तु मेनसः ॥३॥

यत् । विद्वांसः । यत् । अविद्वांसः । एनींसि । चक्रुम । वयम् ।
ययम् । नः । तस्मात् । मुञ्चत । विश्वे । देवाः । सजोषसः ॥ १ ॥
यदि । जाग्रत् । यदि । स्वप्न । एनः । एनस्यः । अक्तम् ।
भूतम् । मा । तस्मात् । भव्यम् । च । द्रुपदात् । इव । मुञ्चताम् ॥ २ ॥
द्रुपदात् । इव । मुमुक्षानः । स्विन्नः । स्नात्वा । मलात् । इव ।
पूतम् । पवित्रेण । इव । आज्यम् । विश्वे । शुम्भन्तु । मा । एनसः ॥ ३ ॥

(११६) षोडशोत्तरसप्ततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्वास्त्य सूक्तस्य आठिकायन क्रमिः । विश्वान्वेषता । (१, ३) प्रथमा-

स्तीषर्षोर्कषोर्बगती, (२) द्वितीयापाथ मिदुर् इन्द्रसी ।

ययाम चक्रुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यया ।
वैवस्वते राजनि तजुहोम्यथ यज्ञियं मधुमदस्तु नोन्नम् ॥१॥
वैवस्वतः कृणवद्भागधेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति ।
मातुर्यदेन इषितं न आगन्यद्वा पितापराद्धो जिह्मिडे ॥२॥
यदीदं मातुर्यदि वा पितुर्नः परि भ्रातुः पुत्राचेतस एन आगन् ।
यावन्तो अस्मान्पितरः सचन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्युः ॥३॥

यत् । यामम् । चक्रुः । निखनन्तः । अग्रे । कार्षीवणाः । अन्नविदः । न । विद्यया ।
वैवस्वते । राजनि । तत् । जुहोमि । अथ । यज्ञियम् । मधुमत् । अस्तु । नः । अन्नम् ॥ १ ॥
वैवस्वतः । कृणवत् । भागधेयम् । मधुभागः । मधुना । सृजति । मातुः । यत् ।
एनः । इषितम् । नः । आगन् । यत् । वा । पिता । अपराद्धः । जिह्मिडे ॥ २ ॥
यदि । इदम् । मातुः । यदि । वा । पितुः । नः । परि । भ्रातुः । पुत्रात् । चेतसः । एनः । आगन् ।
यावन्तः । अस्मान् । पितरः । सचन्ते । तेषाम् । सर्वेषाम् । शिवः । अस्तु । मन्युः ॥ ३ ॥

Viśvedevāḥ

VI.115.1 Knowing or unknowing, whatever sins we have committed, O all the enlightened ones, may you free us from that with friendly unanimity.

VI.115.2 If awake, or asleep, I the sinful commit any sin, may the beings that are and that would be, free me from that just as from a stake.

VI.115.3 Like one being freed from the stake, or like a sweating person being freed from filth after a bath, or like melted butter strained with a strainer (pavitreṇa pūtam), may all purge me from sin.

Vivasvān

VI.116.1 What rule the farm-labourers, in days of old, made while ploughing the earth, like those who acquire food with their knowledge, that I offer to the king, the rehabilitator; now may our food be sweet and fit for sacrifice.

VI.116.2 The rehabilitator, the mead-enjoyer, while making share, combines with sweetness the sin, which has come to us from our mother, or what our wronged father has sent in anger.

VI.116.3 If this sin has come from the thinking of our mother, or of the father, or of the brother, or of the son, then, may the righteous anger of all the elders, who visit us, be propitious to us. (śivāḥ astu manyuh).

(११७) समवसोत्तरपाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य कौशिक ऋषिः । अग्निर्वेत्ता । विष्णुर्ऋक् ॥

अपमित्यमप्रतीत्तं यदस्मि यमस्य येन बलिना चरामि ।
 इदं तदग्ने अनूणो भवामि त्वं पाशान्विचूर्तं वेत्य सर्वान् ॥१॥
 इहैव सन्तः प्रति दद्य एनजीवा जीवेभ्यो नि हराम एनत् ।
 अपमित्यं धान्यं यज्ञघसाहमिदं तदग्ने अनूणो भवामि ॥२॥
 अनूणा अस्मिन्नूणाः परस्मिन्तृतीयं लोके अनूणाः स्याम ।
 ये देवयानाः पितृयानाश्च लोकाः सर्वान्यथो अनूणा आ क्षियेम ॥३॥

अपमित्यम् । अप्रतीत्तम् । यत् । अस्मि । यमस्य । येन । बलिना । चरामि ।
 इदम् । तत् । अग्ने । अनूणः । भवामि । त्वम् । पाशान् । विऽचूर्तम् । वेत्य । सर्वान् ॥१॥
 इह । एव । सन्तः । प्रति । दद्यः । एनत् । जीवाः । जीवेभ्यः । नि । हरामः । एनत्
 अपमित्यं । धान्यम् । यत् । जघसः । अहम् । इदम् । तत् । अग्ने । अनूणः । भवामि ॥
 अनूणाः । अस्मिन् । अनूणाः । परस्मिन् । तृतीयं । लोके । अनूणाः । स्याम ।
 ये । देवऽयानाः । पितृऽयानाः । च । लोकाः । सर्वान् । पयः । अनूणाः । आ । क्षियेम ॥३॥

(११८) अष्टावसोत्तरपाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य कौशिक ऋषिः । अग्निर्वेत्ता । विष्णुर्ऋक् ॥

यदस्ताभ्यां चक्रुः किल्बिषाण्यक्षाणां गन्धुमुपलिप्समानाः ।
 उग्रंपश्ये उग्रजितौ तदुद्याप्सरसावनुं दत्तामूणं नः ॥१॥
 उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत्किल्बिषाणि यदुक्षवृत्तमनुं दत्तं न एतत् ।
 ऋणाम्नो नर्णमेत्सीमानो यमस्य लोके अधिरक्षुरायत् ॥२॥
 यस्ता ऋणं यस्य जायामुपेमि यं याचमानो अभ्येमि देवाः ।
 ते वार्चं वादिषुर्मोत्तरां महेवपत्नी अप्सरसावधीतुम् ॥३॥

यत् । हस्ताभ्याम् । चक्रुः । किल्बिषाणि । अक्षाणाम् । गन्धुम् । उपऽलिप्समानाः ।
 उग्रंपश्ये इत्युग्रमऽपश्ये । उग्रऽजितौ । तत् । अद्य । अप्सरसौ । अनुं । दत्ताम् । ऋणम् । नः ॥१॥
 उग्रंपश्ये इत्युग्रमऽपश्ये । राष्ट्रभृत् । किल्बिषाणि । यत् । अक्षवृत्तम् । अनुं । दत्तम् । नः ।
 एतत् । ऋणात् । नः । न । ऋणम् । एत्सीमानः । यमस्य । लोके । अधिरऽरज्जुः । आ । अयत् ॥२॥
 यस्मै । श्रणम् । यस्य । जायाम् । उपऽप्रेमि । यम् । याचमानः । अभिऽप्रेमि । देवाः । ते ।
 वार्चम् । वादिषुः । मा । उत्तराम् । मत् । देवपत्नी इति देवऽपत्नी । अप्सरसौ । अधि । इतम् ॥३॥

Agniḥ

VI.117.1 A borrowed loan and not paid back yet, that am I, who move about bound by the mighty controller. O adorable Lord, now may I be free from that debt (anṛ no bhavāmi). You know how to unfasten all the nooses.

VI.117.2 While living here, we pay back this debt alive, we repay it to the living ones. What gains I have consumed having borrowed, from that debt, O adorable Lord, now I become free.

VI.117.3 From debt in this world, free from debt in the yonder world, and free from debt may we be in the third world. What abodes are visited by the enlightened ones and by the elders, may we reach them all free from debt.

Agniḥ

VI.118.1 Desirous of enjoying (obtaining) the objects of our senses, whatever sins we have committed with both our hands, may the two-watchers of our actions, fiercely-seeing and fiercely-conquering, forgive our that lapse today.

VI.118.2 O fiercely-seeing and O sustainer of kingdom, what sins we commit with our sense-organs, may you two forgive us for that. May the creditor, demanding repayment of his debt from the debtor, not come to us, with a rope in the realm of the controller (death).

VI.118.3 From whom I have borrowed; whose wife I approach for help; to whom I go begging for money, O enlightened ones, may they not speak disparagingly to me. O you two watchers of our actions, you spouses of the enlightened ones, may you keep this in mind.

(११९) यकोमर्षिस्तुत्तराततमं सुकृतम्

(१-१) यक्षस्यास्य सुकृत्य कौशिक क्रपिः । अग्निर्वेता । विष्णुः कन्वाः ॥

यददीव्यभूणमहं कृणोम्यदास्यन्नम् उत सैगूणामि ।
 वैश्वानरो नो अधिपा वसिष्ठ उदिभ्रयाति सुकृतस्य लोकम् ॥१॥
 वैश्वानराय प्रति वेदयामि यद्युणं सैगुरो देवतासु ।
 स एतान्पाशांन्विचृतं वेदु सर्वानथ पक्वेन सह सं भवेम ॥२॥
 वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत्सैगरमभिधावाम्याशाम् ।
 अनाजानन्मनसा याचमानो यत्तत्रैनो अप तत्सुवामि ॥३॥

यत् । अदीव्यन् । ऋणम् । अहम् । कृणोमि । अदास्यन् । अग्ने । उत । समऽगूणामि ।
 वैश्वानरः । नः । अधिष्ठाः । वसिष्ठः । उत् । इत् । नयाति । सुऽकृतस्य । लोकम् ॥ १ ॥
 वैश्वानराय । प्रति । वेदयामि । यदि । ऋणम् । समऽगुरः । देवतासु ।
 सः । एतान् । पाशान् । विऽचृतम् । वेद । सर्वान् । अथ । पक्वेन । सह । सम् । भवेम ॥२॥
 वैश्वानरः । पविता । मा । पुनातु । यत् । समऽगुरम् । आभेऽधावामि । आऽशाम् ।
 अनाजानन् । मनसा । याचमानः । यत् । तत्र । एनः । अप । तत् । सुवामि ॥ ३ ॥

(१२०) विंशत्युत्तराततमं सुकृतम्

(१-१) यक्षस्यास्य सुकृत्य कौशिक क्रपिः । मन्त्रोक्त देवताः । (१) यक्षमर्षो वगती,

(२) द्वितीयायाः पङ्क्तिः, (३) तृतीयायाश्च विष्णुः कन्वांसि ॥

यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम ।
 अयं तस्माद्गार्हपत्यो नो अभिरुदिभ्रयाति सुकृतस्य लोकम् ॥१॥
 भूमिर्मातादितिनो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिःशस्त्या नः ।
 द्यौर्नः पिता पित्र्याच्छ भवाति जामिमृत्वा माव पत्ति लोकात् ॥२॥
 यत्र सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः ।
 अश्लोणा अह्वैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ॥३॥

यत् । अन्तरिक्षम् । पृथिवीम् । उत । द्याम् । यत् । मातरम् । पितरम् । वा । जिहिंसिम ।
 अयम् । तस्मात् । गार्हपत्यः । नः । अग्निः । उत् । इत् । नयाति । सुऽकृतस्य । लोकम् ॥
 भूमिः । माता । अदितिः । नः । जनित्रम् । भ्राता । अन्तरिक्षम् । अभिऽशस्त्या । नः ।
 द्यौः । नः । पिता । पित्र्यात् । शम् । भवाति । जामिम् । ऋत्वा । मा । अव । पत्ति । लोकात् ॥
 यत्र । सुहार्दः । सुऽकृतः । मदन्ति । विहाय । रोगम् । तन्वः । स्वायाः ।
 अश्लोणाः । अह्वैः । अहुताः । स्वर्गो । तत्र । पश्येम । पितरौ । च । पुत्रान् ॥ ३ ॥

Vaiśvānaro'gniḥ

VI.119.1 If I incur debt without gambling, and O adorable Lord, if I promise without intending to pay, may the benefactor of all men, the rehabilitator, the overlord, lead us up to the world of virtues.

VI.119.2 I declare to the benefactor of all men the debt, which I have promised to repay to the enlightened ones. He knows how to unfasten all these nooses. Then may we be united with the ripened fruit of our actions.

VI.119.3 May the purifier benefactor of all men purify me. If I go against the promise and the expectation, without knowing the reality, begging with my mind for material gains; what sin is therein, that I dispel.

Antarikṣa etc (As per verses)

VI.120.1 What violence we have perpetrated on the midspace, on the earth, or even on the sky, or on our mother, or on our father, facing us from that guilt, may this house-hold fire lead us up to the land of virtuous.

VI.120.2 The indivisible earth is our mother, who gave us birth; the midspace is our brother, who protects us from ill fame; the sky is our father who saves us from paternal guilt. Having gone to relatives (for help), may I not fall down from the esteem of the people.

VI.120.3 Where the virtuous ones live in friendly happiness, leaving behind the diseases of their bodies, undeformed in limbs and free from lameness - there in the heaven, may we see our parents as well as our children.

(१२१) एकविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

(१-४) ऋतुर्केचस्यास्य सूक्तस्य कौशिक ऋषिः । मन्मोक्ष देवता । (१-२) प्रथमा-
द्वितीययोर्केचोक्तिद्वयं, (२-४) क्लीबाचतुर्थ्योश्चानुद्वयं छन्दसी ॥

विषाणा पाशान्वि ज्वाध्यस्मद्य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।
 दुष्वध्वं दुरितं नि ज्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥१॥
 यदारुणि बध्यसे यच्च रज्ज्वां यद्रम्यां बध्यसे यच्च वाचा ।
 अयं तस्माद्गार्हपत्यो नो अभिरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥२॥
 उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।
 प्रेहामृतस्य यच्छतां प्रेतु बद्धकमोचनम् ॥३॥
 वि जिहीष्व लोकं कृणु बन्धान्मुञ्चासि बद्धकम् ।
 योन्या इव प्रच्युतो गर्भः पृथः सर्वो अनु क्षिय ॥४॥

विऽसाना । पाशान् । वि । स्य । अधि । अस्मत् । ये । उत्तमाः । अधमाः । वारुणाः । ये ।
 दुऽस्वध्वम् । दुऽदुतम् । निः । स्व । अस्मत् । अयं । गच्छेम । सुऽसुकृतस्य । लोकम् ॥ १ ॥
 यत् । दारुणि । बध्यसे । यत् । च । रज्ज्वाम् । यत् । भूम्याम् । बध्यसे । यत् । च । वाचा ।
 अयम् । तस्मात् । गार्हपत्यः । नः । अग्निः । उत् । इत् । नयाति । सुऽसुकृतस्य । लोकम् ॥२॥
 उत् । अगाताम् । भगवती इति भगवती । विऽचृतौ । नाम । तारके इति ।
 प्र । इह । अमृतस्य । यच्छताम् । प्र । एतु । बद्धकमोचनम् ॥ ३ ॥
 वि । जिहीष्व । लोकम् । कृणु । बन्धात् । मुञ्चासि । बद्धकम् ।
 योन्याऽइव । प्रऽच्युतः । गर्भः । पृथः । सर्वान् । अनु । क्षिय ॥ ४ ॥

(१२२) द्वाविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चमस्यास्य सूक्तस्य ऋतुर्केचिः । विश्वकर्मा देवता । (१-३) प्रथमाद्विचषस्य त्रिद्वयं,
(४-५) ऋतुर्केचिः पञ्चमोर्केचोश्च जगती छन्दसी ॥

एतं भागं परि ददामि विद्वान्विश्वकर्मन्प्रथमजा ऋतस्य ।
 अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम ॥१॥

एतम् । भागम् । परि । ददामि । विद्वान् । विश्वकर्मन् । प्रथमजाः । ऋतस्य ।
 अस्माभिः । दत्तम् । जरसः । परस्तात् । अच्छिन्नम् । तन्तुम् । अनु । सम । तरेम ॥

Agni etc, (as per verses)

VI.121.1 Unfastening the fetters, that are the highest and lowest, of the venerable Lord, may you take off those from us. May you remove the evil of frightening dreams from us. And then, may we go to the land of the virtuous.

VI.121.2 If you are bound to a log, or with a rope; if you are bound under-ground, or with the speech-freeing us from that, may this house-hold fire lead us up to the land of the virtuous.

VI.121.3 Two stars, releasers (vicṛtau) be their name, glorious and prosperous ones, have risen up. May they bestow immortality here; may the releaser of the bound ones come quickly.

VI.121.4 Move on. Make place. Release the bound one from bonds. Like a new-born, having emerged from the womb, may you follow all the ways (you like).

Viśvakarmā

VI.122.1 O Lord of all actions (universal architect), (knowing that) you are the first ordainer of the eternal law, I offer this portion (of mine) to you. Beyond old age, may we go across following the unbroken line of what we have given.

ततं तन्नुमन्वेकं तरन्ति येषां वृत्तं पित्र्यमार्यनेन ।
 अबन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिक्षान्त्स स्वर्ग एव ॥२॥
 अनुवारभेयामनुसरंभेयामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।
 यद्वा एकं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रयेयाम् ॥३॥
 यज्ञं यन्तं मनसा बृहन्तमन्वारोहामि तपसा सयोनिः ।
 उपहृता अग्ने ज्वरसः पुरस्तात्तृतीये नाके सधुमादं मदेम ॥४॥
 शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणा हस्तेषु प्रपूयक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददातु तन्मे ॥५॥

ततम् । तन्तुम् । अनु । एके । तरन्ति । येषाम् । वृत्तम् । पित्र्यम् । आऽअर्यनेन ।
 अबन्धु । एके । ददतः । प्रयच्छन्तः । दातुम् । च । इत् । शिक्षान् । सः । स्वःऽगः । एव ॥
 अनुऽआरंभेयाम् । अनुऽसरंभेयाम् । एतम् । लोकम् । श्रुतऽदधानाः । सचन्ते । यत् । वाम् ।
 एकम् । परिविष्टम् । अग्नौ । तस्य । गुप्तये । दंपती इति दम्ऽपती । सम् । श्रयेयाम् ॥
 यज्ञम् । यन्तम् । मनसा । बृहन्तम् । अनुऽआरोहामि । तपसा । सऽयोनिः ।
 उपहृताः । अग्ने । ज्वरसः । पुरस्तात् । तृतीये । नाके । सधुऽमादम् । मदेम् ॥ ४ ॥
 शुद्धाः । पूताः । योषितः । यज्ञियाः । इमाः । ब्रह्मणाम् । हस्तेषु । प्रऽपूयक् । सादयामि ।
 यत्ऽकामः । इदम् । अभिऽसिञ्चामि । वः । अहम् । इन्द्रः । मरुत्वान् । सः । ददातु ।
 तत् । मे ॥ ५ ॥

(१२१) अथर्ववेदस्तुतपस्तमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्षस्वास्व सूक्तस्य ऋग्वेदः । विधे देवा देवताः । (१-२, ५) अथवा द्वितीयापञ्चमीनाष्टुपां भिदुः ।

(१) द्वितीयाया द्विपदा साम्बन्धुर्, (५) ऋग्वेदार्थैकावताना द्विपदा आवापत्या भुरिण्युर् इत्यादि ।

एतं सधस्थाः परि वो ददामि यं शैवधिमावहाज्ञातवेदाः ।

अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमिन् ॥१॥

एतम् । सधऽस्थाः । परि । वः । ददामि । यम् । शैवऽधिम् । आऽवहात् । जातऽवेदाः ।
 अनुऽआगन्ता । यजमानः । स्वस्ति । तम् । स्म । जानीत । परमे । विऽओमन् ॥ १ ॥

VI.122.2 Some person, whose ancestral debt is repaid by coming generation, go across following the extended line. Some others, having no kins, repay the debt to the creditors, if they are able to do so. That is verily the heaven.

VI.122.3 O both of you, start to accomplish it; make determined effort to accomplish it. Those having unflinching faith attain this abode of happiness. Whatever ripe offerings you have made in fire of sacrifice, may both, the husband and wife, stand united to guard them with care.

VI.122.4 Following the great sacrifice, which is going to the enlightened ones, I of the same origin, ascend to the heaven with will and fervor. O adorable Lord, beyond old age, having been called up, may we live in happiness jointly in the third sorrowless world.

VI.122.5 These are pure, pious, and holy women. I place them singly in the hands of the pious learned persons. With what desire I pour this libation for you; may he, the resplendent Lord with cloud-bearing winds, grant that to me.

Viśvedevāḥ

VI.123.1 You, who are present, to you I offer these entire riches, brought to us by Jātavedā, one who knows all that is born. The sacrificer is sure to follow. May you receive him in heaven. (Also Yv. XVIII.59)

जानीत स्मैन परमे व्योमिन्देवाः सधस्था विद लोकमत्र ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्तीष्टापूर्तं स्म कृणुताविरस्मै ॥२॥
 देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो अस्मि ॥३॥
 स पंचामि स ददामि स यजे स दत्तान्मा यूषम् ॥४॥
 नाके राजन्प्रति तिष्ठ तत्रैतत्प्रति तिष्ठतु ।
 विद्धि पूतस्य नो राजन्त्स देव सुमना भव ॥५॥

जानीत । स्म । एनम् । परमे । विऽओमन् । देवाः । सधऽस्थाः । विद । लोकम् । अत्र ।
 अन्ऽअगन्ता । यजमानः । स्वस्ति । इष्टापूर्तम् । स्म । कृणुत । अविः । अस्मै ॥ २ ॥
 देवाः । पितरः । पितरः । देवाः । यः । अस्मि । सः । अस्मि ॥ ३ ॥
 सः । पंचामि । सः । ददामि । सः । यजे । सः । दत्तात् । मा । यूषम् ॥ ४ ॥
 नाके । राजन् । प्रति । तिष्ठ । तत्र । एतत् । प्रति । तिष्ठतु ।
 विद्धि । पूतस्य । नः । राजन् । सः । देव । सुमनाः । भव ॥ ५ ॥

(१२४) ऋषिः शतपुत्रः शततमं सूक्तम्

(१-४) दृषस्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्तं दिव्या आपो वा देवताः । मिदुर् ऋष्यः ॥

दिवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादुपां स्तोको अभ्यपिपत्रसेन ।
 समिन्द्रियेण पर्यसाहर्मभे छन्दोभिर्यज्ञैः सुकृतां कृतेन ॥१॥
 यदि वृक्षादभ्यपमत्फलं तद्यद्यन्तरिक्षात्स उ वायुरेव ।
 यत्रास्पृक्षत्तन्वोऽ यच्च वासंस आपो नुदन्तु निर्व्रतिं पराचैः ॥२॥

दिवः । नु । माम् । बृहतः । अन्तरिक्षात् । अपाम् । स्तोकाः । अभि । अपपत्तु । रसेन ।
 सम् । इन्द्रियेण । पर्यसा । अहम् । अग्ने । छन्दऽभिः । यज्ञैः । सुकृताम् । कृतेन ॥ १ ॥
 यदि । वृक्षात् । अभिऽअपमत् । फलम् । तत् । यदि । अन्तरिक्षात् । सः । ऊं इति । वायुः । एव ।
 यत्र । अस्पृक्षत् । तन्वुः । यत् । च । वासंसः । आपः । नुदन्तु । निऽऽकृतिम् । पराचैः ॥२॥

VI.123.2 Do you recognize him in the highest heaven (parama vyoman). Of course, you know people here in the present society. One who is engaged in sacrifice shall have peace; lead him to the joy that comes from good actions.

VI.123.3 The enlightened ones are the elders, and the elders the enlightened ones. What I am, I am.

VI.123.4 The same I cook; the same I give; the same I perform the sacrifice (worship); may the same I never be parted from the fruit of what I have given.

VI.123.5 Stay in the sorrowless world, O king: may this (sacrifice also) stay there. May you know of the offerings we have given, O king. O Lord, as such may you be friendly towards us.

Divyāḥ Āpaḥ

VI.124.1 From the vast sky, or from the midspace, a drop of water with pleasure fall upon me. O adorable Lord, may I be united with power of my sense-organs, with milk, with praises, with sacrifices and with the fruit of pious deeds.

VI.124.2 If it falls from a tree, it is a fruit; if from the midspace, then it is surely the wind only. Where it touches a part of the body or of clothing, from there may the waters dispel distress (perdition) away from us.

अभ्यञ्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तदु पुत्रिममेव ।
सर्वा पवित्रा वितताध्यस्सत्तन्मा तारीमिश्रितिमो अरातिः ॥३॥

अभिऽअञ्जनम् । सुरभि । सा । सम्ऽअद्धिः । हिरण्यम् । वर्चः । तत् । ऊं इति । पुत्रिमम् । एव ।
सर्वा । पवित्रा । विस्तृता । अधि । अस्मत् । तत् । मा । तारीत् । निऽअतिः । मो इति । अरातिः ॥३॥

(१२५) षड्विंशत्युत्तरपाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्थापार्था ऋषिः । वनस्पतिर्वेत्ता । (१, ३) वषभा-
कृतीयोऽर्कचोक्रिदुर्, (२) द्वितीयायाश्च वगती छन्दसी ॥

वनस्पते वीडुङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः ।
गोभिः संनद्धो असि वीड्यस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥१॥
दिवस्पृथिव्याः पर्योज उभृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।
अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥२॥
इन्द्रस्योजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।
स इमां नो हव्यदाति जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥३॥

वनस्पते । वीडुऽअङ्गः । हि । भूयाः । अस्मत्सखा । प्रतरणः । सुवीरः ।
गोभिः । सम्ऽनद्धः । असि । वीड्यस्व । आऽस्थाता । ते । जयतु । जेत्वानि ॥ १ ॥
दिवः । पृथिव्याः । परि । ओजः । उत्ऽभृतम् । वनस्पतिभ्यः । परि । आऽभृतम् । सहः ।
अपाम् । ओज्मानम् । परि । गोभिः । आऽवृतम् । इन्द्रस्य । वज्रम् । हविषा । रथम् । यज ॥ २ ॥
इन्द्रस्य । ओजः । मरुताम् । अनीकम् । मित्रस्य । गर्भः । वरुणस्य । नाभिः ।
सः । इमाम् । नः । हव्यदातिम् । जुषाणः । देव । रथ । प्रति । हव्या । गृभाय ॥ ३ ॥

(१२६) षड्विंशत्युत्तरपाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्थापार्था ऋषिः । वानस्पत्यदुन्दुभिर्वेत्ता । (१-२) वषभाद्वितीयायो-
र्कचोऽर्कचिदुर्, (३) कृतीयायाश्च पुरोहृद्वितीयायाश्च मिदुर् छन्दसी ॥

उप श्वासय पृथिवीमुत थां पुरुत्रा ते वन्वतां विष्ठितं जगत् ।
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दुरादवीयो अप सेध शत्रून् ॥१॥

उप । श्वासय । पृथिवीम् । उत । थाम् । पुरुऽत्रा । ते । वन्वताम् । विऽस्थितम् । जगत् ।
सः । दुन्दुभे । सजुः । इन्द्रेण । देवैः । दुरात् । दवीयः । अप । सेध । शत्रून् ॥ १ ॥

VI.124.3 O sweet-smelling ointment, the prosperity, the gold, the splendour, all that is surely purifying. All the purifiers are spread over us. Therefore, may the distress (perdition) never overwhelm us, nor the niggardness (arāti).

Vanaspatih (uerb)

VI.125.1 May the chariot made of strong wood be wholesome; may it be our friend; our protector, and manned by brave men. May it show forth its strength, compact with the straps of leather and let its rider be victorious in the battle. (Also Rg. VI.47.26)

VI.125.2 Show full respect to the chariot replete with synthesis of basic elements of heaven and earth - the divine extracted essence of the forest wood. It possesses the velocity of waters, and is encompassed with the cow-hide and the thunderbolt. (Also Rg. VI.47.27)

VI.125.3 O all pervading Lord of the celestial chariot, your vehicle is as powerful as the bolt of justice of the resplendent Lord. It is the precursor of vital principles, and is as vast as our ocean. It is bright as sunrays. May you accept it offered with prayers and oblations. (Also Rg. VI.47.28)

Dundubhiḥ - Drum

VI.126.1 O war drums, fill with your thumping sound the earth and heaven. Let all things, movable or stationary be aware of it. May you associated with the resplendent Lord and Nature's forces drive all malign elements far from us. (Also Rg. VI.47.29)

आ ऋन्दय बलमोजो न आ धा अभि छन दुरिता बाधमानः ।
 अप सेध दुन्दुभे दुच्छुनामित इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥२॥
 प्राम् जयाभीधुमे जयन्तु केतुमहुन्दुभिर्वीवदीतु ।
 समश्वपर्णाः पतन्तु नो नरोस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥३॥

आ । ऋन्दय । बलम् । ओजः । नः । आ । धाः । अभि । स्तन । दुःऽऽता । बाधमानः ।
 अप । सेध । दुन्दुभे । दुच्छुनाम् । इतः । इन्द्रस्य । मुष्टिः । असि । वीडयस्व ॥ २ ॥
 प्र । अम् । जय । अभि । इमे । जयन्तु । केतुऽमत् । दुन्दुभिः । वावदीतु ।
 सम । अश्वऽपर्णाः । पतन्तु । नः । नरः । अस्माकम् । इन्द्र । रथिनः । जयन्तु ॥ ३ ॥

(१२७) समर्पितानुत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य ऋषिर्वा कृषिः । वनस्पतिर्वैष्णवाचार्यं वा वेत्ता । (१-२) वषमाद्वितीययो-
 र्कषोरपुद्गुर, (३) कृतीयावाथ प्रयत्नानां वृद्धा वगती कृन्वती ।

विद्वधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते ।
 विसर्पकस्योषधे मोच्छिषः पिशितं चन ॥१॥
 यौ ते बलास तिष्ठतः कक्षे मुष्कावपश्रितौ ।
 वेदाहं तस्य भेषजं चीपुद्गुरभिचक्षणम् ॥२॥
 यो अह्न्यो यः कर्ण्यो यो अक्ष्योर्विसर्पकः ।
 वि वृहामो विसर्पकं विद्वधं हृदयामयम् ॥
 परा तमज्ञातं यक्ष्ममधराच्च सुवामसि ॥३॥

विऽद्वधस्य । बलासस्य । लोहितस्य । वनस्पते ।
 विऽसर्पकस्य । ओषधे । मा । उत् । शिषः । पिशितम् । चन ॥ १ ॥
 यौ । ते । बलास । तिष्ठतः । कक्षे । मुष्कौ । अपऽश्रितौ ।
 वेद । अहम् । तस्य । भेषजम् । चीपुद्गुः । अभिऽचक्षणम् ॥ २ ॥
 यः । अह्न्यः । यः । कर्ण्यः । यः । अक्ष्योः । विऽसर्पकः । वि । वृहामः । विऽसर्पकम् । विऽद्वधम् ।
 हृदयऽआमयम् । परा । तम् । अज्ञातम् । यक्ष्मम् । अधराच्चम् । सुवामसि ॥ ३ ॥

VI.126.2 May (O drum) you sound loud and animate our vigour and enthusiasm. May you thunder aloud and scare away malignant powers. Please repel, O drum, those who take delight in harming us. You, being the first of the divines, show your firmness. (Also Rg. VI.47.30)

VI.126.3 O resplendent Lord, the drum sounds repeatedly as a signal. May you recover the lost cattle of wisdom and bring it back here. Our leaders mounted (winged with horses), as if, on speedy fly together. Let our car-borne fighting faculties against vice and nescience be triumphant. (Also Rg. VI.47.31)

Vanaspatiḥ (herb)

VI.127.1 O lord of the forest, O herb, may you not leave even a (trace, particle remaining of the cold abcess, the wasting disease, haemorrhage and the herpes.

VI.127.2 O wasting disease, the two swelling of glands, which have sprung in your armpits - of those I know the remedy. Cīpudru is a sure cure for that.

VI.127.3 The penetrating disease, pertaining to limbs, or pertaining to ears, or pertaining to eyes - that penetrating disease we drive out, as well as the haemorrhage (vidradham), and the heart-trouble (hrdayāmayam). We force that unknown consumption downwards far away.

(१२८) अष्टाविंशत्युत्तरप्रातस्तमं सूक्तम्

(१-५) ऋतुर्जचत्वास्त्य सूक्तस्याचर्वाङ्गिरा ऋषिः । सोमः शकधूमश्च देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

शकधूमं नक्षत्राणि यद्राजानमकुर्वत ।
 भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं राष्ट्रमसादिति ॥१॥
 भद्राहं नो मध्यन्दिने भद्राहं सायमस्तु नः ।
 भद्राहं नो अह्नां प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः ॥२॥
 अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रमसाभ्याम् ।
 भद्राहमस्मभ्यं राजञ्छकधूमं त्वं कृधि ॥३॥
 यो नो भद्राहमकरः सायं नक्तमथो दिवा ।
 तस्मै ते नक्षत्रराजं शकधूमं सदा नमः ॥४॥

शकधूमम् । नक्षत्राणि । यत् । राजानम् । अकुर्वत ।
 भद्राहम् । अस्मै । प्र । अयच्छन् । इदम् । राष्ट्रम् । असात् । इति ॥ १ ॥
 भद्राहम् । नः । मध्यन्दिने । भद्राहम् । सायम् । अस्तु । नः ।
 भद्राहम् । नः । अह्नाम् । प्रातः । रात्री । भद्राहम् । अस्तु । नः ॥ २ ॥
 अहोरात्राभ्याम् । नक्षत्रेभ्यः । सूर्याचन्द्रमसाभ्याम् ।
 भद्राहम् । अस्मभ्यम् । राजन् । शकधूमम् । त्वम् । कृधि ॥ ३ ॥
 यः । नः । भद्राहम् । अकरः । सायम् । नक्तम् । अथो इति । दिवा ।
 तस्मै । ते । नक्षत्रराजं । शकधूमम् । सदा । नमः ॥ ४ ॥

(१२९) एकविंशत्युत्तरप्रातस्तमं सूक्तम्

(१-३) ऋतुर्जचत्वास्त्य सूक्तस्याचर्वाङ्गिरा ऋषिः । भगो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

भगेन मा शांशपेनं साकमिन्द्रेण मेदिना ।
 कृणोमि भगिनं मापं द्रान्त्वरारतयः ॥१॥

भगेन । मा । शांशपेनं । साकम् । इन्द्रेण । मेदिना ।
 कृणोमि । भगिनम् । मा । अप । द्रान्तु । अरातयः ॥ १ ॥

Śaka dhūmaḥ - Cow dung smoke - Somaḥ

VI.128.1 When the stars (nakṣatrāṇi) made the cow-dung-smoke (śaka-dhūmam) the king (of weather forecasting), they gave an auspicious day to it, so that will be his domain (rāṣṭra).

VI.128.2 May it be a good day for us at noon (madhyandine); may it be a good day for us in the evening; may it be a good day for us in the morning of the days; and may it be a good day for us at nights.

VI.128.3 O shining cow-dung-smoke, (śaka dhūma), may you make a good day for day and night, for constellations, for sun and moon, and good day for us.

VI.128.4 To you, O cow-dung-smoke, the king of the stars, who make good day for us in the evening, at night and in the day, we always bow in reverence.

Bhagaḥ

VI.129.1 With the magnificence of the Sīsama or Sisu (śāṅśapa) (Dalbergia sisu) tree, in company of the friendly resplendent one, I make myself magnificent. May the enemies not paying our dues run away helter-skelter.

येन वृक्षौ अभ्यमवो भगेन वर्चसा सह ।
 तेन मा भगिनं कृष्णं द्रान्त्स्वरातयः ॥२॥
 यो अन्धो यः पुनःसरो भगो वृक्षेष्वार्हितः ।
 तेन मा भगिनं कृष्णं द्रान्त्स्वरातयः ॥३॥

येन । वृक्षान् । अभिऽअभवः । भगेन । वर्चसा । सह ।
 तेन । मा । भगिनम् । कृष्ण । अप । द्रान्तु । अरातयः ॥ २ ॥
 यः । अन्धः । यः । पुनःऽसुरः । भगः । वृक्षेषु । आऽर्हितः ।
 तेन । मा । भगिनम् । कृष्ण । अप । द्रान्तु । अरातयः ॥ ३ ॥

(११०) विष्णुपुराणतन्त्रं सूक्तम्

(१-४) षातुर्गन्धस्यास्य सूक्तस्यायर्षा ऋषिः । स्मरो देवता । (१) प्रथमर्चो विष्णु पुरस्ताद्ब्रह्मती,

(२-४) द्वितीयादितुषस्य षातुर्गन्धं ब्रह्मती ॥

रथजितां राथजितेयीनामप्सरसामयं स्मरः ।
 देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥१॥
 असौ मे स्मरतादिति प्रियो मे स्मरतादिति ।
 देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥२॥
 यथा मम स्मरादसौ नामुष्याहं कदा चन ।
 देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥३॥
 उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय ।
 अग्न उन्मादया त्वमसौ मामनु शोचतु ॥४॥

रथऽजिताम् । राथऽजितेयीनाम् । अप्सरसाम् । अयम् । स्मरः ।
 देवाः । प्र । हिणुत । स्मरम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु । १ ॥
 असौ । मे । स्मरतात् । इति । प्रियः । मे । स्मरतात् । इति ।
 देवाः । प्र । हिणुत । स्मरम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु ॥ २ ॥
 यथा । मम । स्मरात् । असौ । न । अमुष्य । अहम् । कदा । चन ।
 देवाः । प्र । हिणुत । स्मरम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु ॥ ३ ॥
 उत् । मादयत । मरुतः । उत् । अन्तरिक्ष । मादय ।
 अग्ने । उत् । मादय । त्वम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु ॥ ४ ॥

VI.129.2 With what magnificence and splendour you have surpassed the trees, by that may you make me magnificent. May the enemies, not paying our dues, run away helter-skelter.

VI.129.3 With that blinding and recurring magnificence, which has been laid in the trees, may you make me magnificent. May enemies, not paying our dues, run away helter-skelter.

Smarah : Love and Passion

VI.130.1 This is the passionate love of the apsaras (beauties) chariot-winning and belonging to the chariot-winners. O bounties of Nature, send forth the passionate love. Let so and so wail for me (asau māmanu śocatu.)

VI.130.2 So that may so and so (asau) remember me; so that my beloved remember me; O bounties of Nature, send forth the passionate love. Let so and so wail for me.

VI.130.3 So that may so and so remember me and may I never remember so and so, O bounties of Nature, send forth the passionate love. Let so and so wail for me.

VI.130.4 O cloud-bearing winds, make him crazy; make him crazy. O midspace. O fire divine, may you make him crazy. Let him wail for me.

(१३१) एकविंशत्युत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) वज्रस्यास्य सूक्तस्याचर्वा कृषिः । स्मरो देवता । अष्टपुत्रं कृण्वः ॥

नि शीर्षतो नि पत्तत आध्योऽत्र नि तिरामि ते ।

देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥१॥

अनुमतेन्विदं मन्यस्वाकृते समिदं नमः ।

देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥२॥

यद्धारवसि त्रियोजनं पञ्चयोजनमाश्विनम् ।

ततस्त्वं पुनरायसि पुत्राणां नो असः पिता ॥३॥

नि । शीर्षतः । नि । पत्ततः । आध्यः । नि । तिरामि । ते ।

देवाः । प्र । हिणुत । स्मरम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु ॥ १ ॥

अनुमते । अनु । इदम् । मन्यस्व । आऽकृते । सम् । इदम् । नमः ।

देवाः । प्र । हिणुत । स्मरम् । असौ । माम् । अनु । शोचतु ॥ २ ॥

यत् । धारवसि । त्रियोजनम् । पञ्चयोजनम् । आश्विनम् ।

ततः । त्वम् । पुनः । आऽअयसि । पुत्राणाम् । नः । असः । पिता ॥ ३ ॥

(१३२) द्वाविंशत्युत्तराततमं सूक्तम्

(१-५) वज्रस्यास्य सूक्तस्याचर्वा कृषिः । स्मरो देवता । (१) वचनमर्चयितवानुष्टुप्, (२, ५) द्वितीयाचतुर्थ्योश्चिप्रा
विष्टद् महाहृती, (३) कृतीबावा शुरिगुष्टुप्, (५) वज्रस्यास्य विष्टद् महाहृती कृण्वसि ॥

यं देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वऽन्तः शोशुचानं सुहाय्या । तं तै तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥१॥

यं विश्वे देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वऽन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।

तं तै तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥२॥

यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चन्त्स्वऽन्तः शोशुचानं सुहाय्या ।

तं तै तपामि वरुणस्य धर्मेणा ॥३॥

यम् । देवाः । स्मरम् । अर्चिञ्चन् । अप्सु । अन्तः । शोशुचानम् । सह । आय्या ।

तम् । ते । तपामि । वरुणस्य । धर्मेणा ॥ १ ॥

यम् । विश्वे । देवाः । स्मरम् । अर्चिञ्चन् । अप्सु । अन्तः । शोशुचानम् । सह ।

आय्या । तम् । ते । तपामि । वरुणस्य । धर्मेणा ॥ २ ॥

यम् । इन्द्राणी । स्मरम् । अर्चिञ्चन् । अप्सु । अन्तः । शोशुचानम् । सह । आय्या ।

तम् । ते । तपामि । वरुणस्य । धर्मेणा ॥ ३ ॥

Smara : Passion and Love

VI.131.1 Out of your head, out of your feet, I draw away your pangs of love. O bounties of Nature, send forth passionate Love. May that man burn with desire for me.

VI.131.2 May you assent to this (my wish) O assent divine (anumati); O determination, may you bend this together. O bounties of Nature, send forth passionate Love. May that man burn with desire for me.

VI.131.3 Even if you run away three leagues, or even five leagues, one day's journey of a horse, from there (tatah) you shall come back and shall be the father of our sons. (putrāṇām pitā).

Smara : Passionate Love

VI.132.1 The passionate love, which the bounties of Nature have poured into waters (i.e., semen), burning friendly and accompanied by pains of longing - that I heat up for you, according to the law of the venerable Lord (Law-maker).

VI.132.2 The passionate love, which all the bounties of Nature have poured into waters (i.e., semen), burning fiercely and accompanied by pains of longing - that I heat up for you, according to the law of the venerable Lord (Law-maker).

VI.132.3 The passionate love, which the power of the resplendent Lord (Indrāṇī) has poured into waters (i.e., semen), burning fiercely and accompanied by pains of longing - that I heat up for you, according to the law of the venerable Lord (Law-maker).

यमिन्द्राग्नी स्मरमसिञ्चतामप्स्वः॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।

तं ते तपाभि वरुणस्य धर्मेणा ॥४॥

य मित्रावरुणौ स्मरमसिञ्चतामप्स्वः॑न्तः शोशुचानं सहाध्या ।

तं ते तपाभि वरुणस्य धर्मेणा ॥५॥

यम् । इन्द्राग्नी इति । स्मरम् । असिञ्चताम् । अप्सु । अन्तः । शोशुचानम् । सह ।
आध्या । तम् । ते । तपाभि । वरुणस्य । धर्मेणा ॥ ४ ॥

यम् । मित्रावरुणौ । स्मरम् । असिञ्चताम् । अप्सु । अन्तः । शोशुचानम् । सह ।
आध्या । तम् । ते । तपाभि । वरुणस्य । धर्मेणा ॥ ५ ॥

(१३३) अथर्वसामुक्त्याततमं सुक्तम्

(१-५) ऋषिर्वास्त्यस्य सुक्तस्यागस्त्य ऋषिः । मेखला देवता । (१) ऋषमर्षो भुविस्मिदुर्, (२, ५)

द्वितीयापञ्चमोऽनुहुर्, (३) कृतीयायास्मिदुर्, (४) चतुर्थ्याश्च वगरी इत्यादि ।

य इमां देवो मेखलामाब्रवन् यः संननाह य उ नो युयोज ।

यस्य देवस्य प्रशिषा चरामः स पारमिच्छात्स उ नो वि मुञ्चात् ॥१॥

आहुतास्यभिहुत ऋषीणामस्यायुधम् ।

पूर्वीं व्रतस्य प्राश्नती वीरघ्नी भव मेखले ॥२॥

मृत्योरहं ब्रह्मचारी यदस्मि निर्याचन्भुतात्पुरुषं यमाय ।

तमहं ब्रह्मणा तपसा श्रमेणानयैनं मेखल्या सिनामि ॥३॥

यः । इमाम् । देवः । मेखलाम् । आऽब्रवन् । यः । सम्ननाह । यः । ऊं इति । नः ।

युयोज । यस्य । देवस्य । प्रशिषा । चरामः । सः । पारम् । इच्छात् । सः । ऊं इति ।

नः । वि । मुञ्चात् ॥ १ ॥

आऽहुता । अस्मि । अभिऽहुता । ऋषीणाम् । अस्मि । आयुधम् ।

पूर्वीं । व्रतस्य । प्रऽअश्नती । वीरऽघ्नी । भव । मेखले ॥ २ ॥

मृत्योः । अहम् । ब्रह्मऽचारी । यत् । अस्मि । निऽर्याचन् । भुतात् । पुरुषम् । यमाय ।

तम् । अहम् । ब्रह्मणा । तपसा । श्रमेण । अनया । एनम् । मेखल्या । सिनामि ॥ ३ ॥

VI.132.4 The passionate love, which the Lord resplendent and adorable, has poured into waters (i.e., semen), burning fiercely and accompanied by pains of longing - that I heat up for you, according to the law of the venerable Lord (Law-maker).

VI.132.5 The passionate love, which the Lord friendly and venerable, has poured into waters (i.e., semen), burning fiercely and accompanied by pains of longing - that I heat up for you, according to the law of the venerable Lord (Law-maker).

Mekhalā : Belt or Girdle

VI.133.1 The enlightened one, who has bound this (belt or girdle), who has fastened it tight, who has deployed us, at whose direction we move up, may he wish us to reach our goal (the other shore); may he free us from it as well.

VI.133.2 You are offered; you are praised. You are the weapon of the seers. Having achieved success in the work undertaken previously, may you, O belt, be the slayer of the heroes (among our enemies).

VI.133.3 I, who am the disciple of death, begging from people, a man for the controller (death). That man I bind fast to knowledge, to austerity, and to hard labour with this belt.

श्रद्धायां दुहिता तपसोधि जाता स्वस ऋषीणां भूतकृतां बभूव ।
 सा नो मेखले मतिमा धेहि मेधामथो नो धेहि तप इन्द्रियं च ॥४॥
 यां त्वा पूर्वे भूतकृत ऋषयः परिबेधिरे ।
 सा त्वं परि ष्वजस्व मां दीर्घायुत्वाय मेखले ॥५॥

श्रद्धायाः । दुहिता । तपसः । अर्थि । जाता । स्वसा । ऋषीणाम् । भूतकृताम् । बभूव ।
 सा । नः । मेखले । मतिम् । आ । धेहि । मेधाम् । अथो इति । नः । धेहि । तपः । इन्द्रियम् । च ॥
 याम् । त्वा । पूर्वे । भूतकृतः । ऋषयः । परिबेधिरे ।
 सा । त्वम् । परि । स्वजस्व । माम् । दीर्घायुत्वाय । मेखले ॥ ५ ॥

(१३४) चतुर्विंशतुत्तरशततमं सूक्तम्

(१-३) वृक्षस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । वज्रो देवता । (१) प्रथमर्चः परावृष्टुर् विष्टुर्,
 (२) द्वितीयाया अरिक्त्रिपदा गायत्री, (३) तृतीयायाश्चावृष्टुर् छन्दांसि ॥

अयं वज्रस्तर्पयतामृतस्यावांस्य राष्ट्रमप हन्तु जीवितम् ।
 शृणातु ग्रीवाः प्र शृणातुष्णिहा वृत्रस्येव शचीपतिः ॥१॥
 अधरोधर उत्तरेभ्यो गूढः पृथिव्या मोत्सृपत् ।
 वज्रेणावहतः शयाम् ॥२॥
 यो जिनाति तमन्विच्छ यो जिनाति तमिज्जहि ।
 जिन्नतो वज्र त्वं सीमन्तमन्वञ्चमनु पातय ॥३॥

अयम् । वज्रः । तर्पयताम् । ऋतस्य । अव । अस्य । राष्ट्रम् । अप । हन्तु ।
 जीवितम् । शृणातु । ग्रीवाः । प्र । शृणातु । उष्णिहाः । वृत्रस्येव । शचीपतिः ॥
 अधरः । अधरः । उत्तरेभ्यः । गूढः । पृथिव्याः । मा । उत् । सृपत् ।
 वज्रेण । अवहतः । शयाम् ॥ २ ॥

यः । जिनाति । तम् । अनु । इच्छ । यः । जिनाति । तम् । इत् । जहि ।
 जिन्नतः । वज्र । त्वम् । सीमन्तम् । अन्वञ्चम् । अनु । पातय ॥ ३ ॥

VI.133.4 You are the daughter of faith (śraddhāyā duhitā), born of austerity; you have become the sister of seers, the creators of beings. As such, O girdle (mekhalā), may you bestow on us thought and wisdom and then bless us with understanding, fervor and stamina.

VI.133.5 O you girdle (mekhalā), whom the ancient seers, the creators of beings, girdled around them, may you, the same, embrace me for a long life.

Vajra : A lamantine Bolt

VI.134.1 May this thunder-bolt support the right. May this over-throw his (enemy's) kingdom, and take away his life. May this tear the necks and tear the napes, as the Lord of actions tears those of the nescience.

VI.134.2 Lower and lower than his superiors, may he go underground. May he not rise on the earth. Smitten with thunder-bolt, may he lie down.

VI.134.3 May you seek him out who causes harm. May you strike him dead who causes harm. Whoever cause harm. O thunder-bolt, may you make his head to fall down straight away.

(१३५) पञ्चमिषादुत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) दृषस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । वज्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यदुश्नामि बलं कुर्वे इत्थं वज्रमा ददे ।
 स्कन्धानमुष्यं शातर्यन्वृत्रस्येव शचीपतिः ॥१॥
 यत्पिबामि सं पिबामि समुद्र इव संपिबः ।
 प्राणानमुष्यं संपाय सं पिबामो अमुं वयम् ॥२॥
 यद्विरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः ।
 प्राणानमुष्यं संगीर्यं सं गिरामो अमुं वयम् ॥३॥

यत् । अ॒श्नामि॑ । ब॒लम् । कु॒र्वे । इ॒त्थम् । व॒ज्रम् । आ । द॒दे ।
 स्क॒न्धा॒न् । अ॒मुष्यं॑ । शा॒तर्य॑न् । वृ॒त्रस्य॑ऽइव । श॒चीऽप॒तिः ॥ १ ॥
 यत् । पि॒बामि॑ । स॒म् । पि॒बामि॑ । स॒मु॒द्रऽइ॒व । स॒म्ऽपि॒बः ।
 प्रा॒णा॒न् । अ॒मुष्यं॑ । स॒म्ऽपा॒यं । स॒म् । पि॒बामः॑ । अ॒मुम् । व॒यम् ॥ २ ॥
 यत् । गि॒रामि॑ । स॒म् । गि॒रामि॑ । स॒मु॒द्रऽइ॒व । स॒म्ऽगि॒रः ।
 प्रा॒णा॒न् । अ॒मुष्यं॑ । स॒म्ऽगी॒र्यं । स॒म् । गि॒रामः॑ । अ॒मुम् । व॒यम् ॥ ३ ॥

(१३६) षड्विंशदुत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) दृषस्यास्य सूक्तस्य वीतहव्य ऋषिः । नितबीषनस्पतिर्देवता । (१, ३) प्रथमादृतीययोर्ऋचो-
 अनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्चैकावसाना द्विपदा साध्वी बृहती छन्दसी ॥

देवी देव्यामधि जाता पृथिव्यामस्योषधे ।
 तां त्वा नितन्नि केशेभ्यो दंहणाय खनामसि ॥१॥
 दंहं प्रत्नान्नयान्जाताज्जातानु वर्षीयसस्कृधि ॥२॥
 यस्ते केशोवपद्यते समूलो यश्च वृश्चते ।
 इदं तं विश्वभेषज्याभि सिञ्चामि वीरुधा ॥३॥

दे॒वी । दे॒व्याम् । अ॒धि । जा॒ता । पृ॒थि॒व्याम् । अ॒सि॑ । ओ॒ष॒धे ।
 ता॒म् । त्वा । नि॒त॒न्नि॒ । के॒शे॒भ्यः॑ । दं॒ह॒णाय॑ । ख॒ना॒म॒सि॑ ॥ १ ॥
 दं॒हं । प्र॒त्ना॒न् । ज॒नय॑ । अ॒जा॒ता॒न् । जा॒ता॒न् । ऊं इति॑ । वर्षी॑यसः । कृ॒धि॑ ॥ २ ॥
 यः । ते । के॒शः । अ॒व॒ऽप॒द्य॒ते । स॒मू॒लः । यः । च॒ । वृ॒श्च॒ते॑ ।
 इ॒दम् । तम् । वि॒श्व॒ऽभे॒ष॒ज्या॑ । अ॒भि । सि॒ञ्चा॒मि॑ । वी॒रु॒धा ॥ ३ ॥

Vajra : Bolt

- VI.135.1** What I eat (aśnāmi) , may I turn that into strength, and may I take up the adamantine weapon, cleaving the shoulders of such and such person, like the Lord of actions those of the nescience (vṛtra).
- VI.135.2** What I drink (pibāmi), I drink completely, drink to the finish like ocean. Drinking up the life of such and such (amuṣya) person, may we drink such and such person to the finish.
- VI.135.3** What I swallow (girāmi), I swallow to the finish, swallow to the finish like ocean. Swallowing up the life of such and such person, may we swallow such and such person to the finish.

Nitatni Vanaspati - herb

- VI.136.1** O medicinal herb, you are divine and are grown on the divine earth. As such, O herb spreading downwards, we dig you up for strengthening the hair (keśebhyo dr̥ṇhañāya) (Nitatni : spreading down-wards)
- VI.136.2** Make old hair firm; make new ones spring out, which are yet unborn; make longer the already growing ones.
- VI.136.3** Your hair, which falls off, or is torn with its root—that I wet with (the sap of) this plant, a cure-all remedy (panecea). (visva-bheṣajyā).

(१३७) सप्तविंशदुत्तरशततमं सूक्तम्.

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य वीतहव्यः ऋषिः । नितस्त्रीवनस्पतिर्वैवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यां ज॒मद॑मिर॒खन॑दु॒हित्रे॑ केश॒वर्ध॑नीम् ।
 तां वी॒तह॑व्य॒ आभ॑र॒दसि॑तस्य गृ॒हेभ्यः॑ ॥१॥
 अ॒भीशु॑ना मे॒या आ॑स॒न्व्यामे॑नानु॒मेयाः ।
 केशा॑ न॒डा इ॒व वर्ध॑न्तां शी॒र्ष्णस्ते॑ अ॒सिताः॑ परि ॥२॥
 दृ॒ह मू॒लमा॑ग्रं य॒च्छ वि॑ म॒ध्यं या॑मयौष॒धे ।
 केशा॑ न॒डा इ॒व वर्ध॑न्तां शी॒र्ष्णस्ते॑ अ॒सिताः॑ परि ॥३॥

याम् । ज॒मत् अ॒ग्निः । अ॒खन॑त् । दु॒हि॒त्रे । केश॑ऽवर्धनीम् ।
 ताम् । वी॒तह॑व्यः । आ । अ॒भ॒रत् । अ॒सि॒तस्य॑ । गृ॒हेभ्यः॑ ॥ १ ॥
 अ॒भीशु॑ना । मे॒याः । आ॒स॒न् । वि॒ऽआ॒मेन॑ । अनु॒ऽमे॒याः ।
 केशाः॑ । न॒डाऽइ॒व । वर्ध॑न्ताम् । शी॒र्ष्णः । ते । अ॒सिताः॑ । परि ॥ २ ॥
 दृ॒ह । मू॒लम् । आ । अ॒ग्रम् । य॒च्छ । वि॑ । म॒ध्यम् । य॒मय॑ । ओष॒धे ।
 केशाः॑ । न॒डाऽइ॒व । वर्ध॑न्ताम् । शी॒र्ष्णः । ते । अ॒सिताः॑ । परि ॥ ३ ॥

(१३८) अष्टाविंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्षस्यास्य सूक्तस्याग्रवां ऋषिः । नितस्त्रीवनस्पतिर्वैवता । (१-२, ४-५) प्रथमाद्वितीया-
 चतुर्थीपञ्चमीनाष्ट्यामनुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्च पथ्यापङ्क्तिश्छन्दसी ॥

त्वं वी॒रुधां॑ श्रेष्ठ॒तमा॑भि॒श्रुता॑स्यौष॒धे । इ॒मं मे॑ अ॒द्य पू॒रुषं॑ क्ली॒बमो॑प॒शिनं॑ कृ॒धि ॥१॥
 क्ली॒बं कृ॑ध्योप॒शिन॑मथो॒ कुरी॑रिणं कृ॒धि । अथा॑स्येन्द्रो॒ ग्राव॑भ्यामु॒भे भि॑नत्वा॒ण्ड्यौ ॥२॥

त्वम् । वी॒रुधा॑म् । श्रेष्ठ॒तमा॑ । अ॒भिऽश्रु॑ता । अ॒सि । ओष॒धे ।
 इ॒मम् । मे॑ । अ॒द्य । पू॒रुष॑म् । क्ली॒बम् । ओप॒शिन॑म् । कृ॒धि ॥ १ ॥
 क्ली॒बम् । कृ॒धि । ओप॒शिन॑म् । अथो॒ इति॑ । कुरी॑रिणम् । कृ॒धि ।
 अथ॑ । अ॒स्य । इन्द्रः॑ । ग्राव॑भ्याम् । उ॒भे इति॑ । भि॒नत् । आ॒ण्ड्यौ ॥ २ ॥

Nītatni Vanaspati (spreading down ward)

VI.137.1 The hair-lengthening herb, which the sage of burning fires (jamadagni) digs up for her daughter's locks grow long, that the sage of exhausted supplies teares for the homes of the white-haired (asitāḥ) one.

VI.137.2 The hair, that used to be measured with finger, became so long as to be measured with stretched out arms. May black hair spring all over your head and grow like reeds.

VI.137.3 May you, O herb, make firm the root; prolong the ends; and stretch the middle portion. May black hair spring all over your head and grow like reeds.

Vanaspati (herb)

VI.138.1 O herb, you are the best and well renowned of all the plants. May you make this man of mine impotent and female today.

VI.138.2 May you make him impotent and eunuch and female; then make him wearing a woman's head-dress (kurīṇīṇam) - may the resplendent one crush both of his testicles (āṇḍyau) with two pressing-stones (grāva-bhyām)

ह्रीबं ह्रीबं त्वाकरं वध्रे वध्रि त्वाकरमरसारसं त्वाकरम् ।
कुरीरमस्य शीर्षणि कुम्बं चाधिनिदध्मसि ॥३॥

ये ते नाड्यौ देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्ण्यम् ।
ते ते भिनद्धि शम्ययामुष्या अधि मुष्कयोः ॥४॥
यथा नडं कशिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यश्मना ।
एवा भिनद्धि ते शोपोमुष्या अधि मुष्कयोः ॥५॥

कलीबं । कलीबम् । त्वा । अकरम् । वध्रे । वध्रिम् । त्वा । अकरम् । अरसम् । अरसम् । त्वा । अकरम् ।
कुरीरम् । अस्य । शीर्षणि । कुम्बम् । च । अधिऽनिदध्मसि ॥ ३ ॥

ये इति । ते । नाड्यौ । देवकृते इति देवऽकृते । ययोः । तिष्ठति । वृष्ण्यम् ।
ते इति । ते । भिनद्धि । शम्यया । अमुष्याः । अधि । मुष्कयोः ॥ ४ ॥

यथा । नडम् । कशिपुने । स्त्रियः । भिन्दन्ति । अश्मना ।

एव । भिनद्धि । ते । शोपः । अमुष्याः । अधि । मुष्कयोः ॥ ५ ॥

(१३५) एकोनवत्वारिंशदुत्तरपाततमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चमर्षस्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । वनस्पतिर्वेषता । (१) प्रथमर्षस्यवसाना
वृद्धा विराडुगती, (२-५) द्वितीयाविषतस्युवाचाऽनुष्टुप् छन्दसी ॥

न्युस्तिक्ता रुरोहिथ सुभगंकरणी मम । शतं तव प्रतानास्त्रयस्त्रिंशन्नितानाः ।

तया सहस्रपुण्या हृदयं शोषयामि ते ॥१॥

शुष्यतु मयि ते हृदयमयो शुष्यत्वास्यम् ।

अथो नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥२॥

निऽअस्तिक्ता । रुरोहिथ । सुभगंऽकरणी । मम । शतम् । तव । प्रऽतानाः । त्रयऽत्रिंशत् ।

निऽतानाः । तया । सहस्रऽपुण्या । हृदयम् । शोषयामि । ते ॥ १ ॥

शुष्यतु । मयि । ते । हृदयम् । अथो इति । शुष्यतु । आस्यम् ।

अथो इति । नि । शुष्य । माम् । कामेन । अथो इति । शुष्काऽआस्या । चर ॥ २ ॥

VI.138.3 O impotent, I have made you impotent. O eunuch (vadhri), I have made you eunuch. O semenless, I have made you semenless. We put a woman's head-dress (kurīriṇam) on his head and the hair-ornament (kumbam) also.

VI.138.4 Your two vessels (nāḍyau) made by the bounties of Nature (devakṛte), and in which the semen (vr̥ṣṇyam) lies - crush those both of yours, placed just above the two testicles, on this stone with this stick. (śamyayā amuṣyā)

VI.138.5 Just as women-folk crash a reed with a stone for making a mat, even so I crush your male organ (śepaḥ), placed just above the two testicles (muṣkayoh) on this stone with this stick.

Vanaspati (herb)

VI.139.1 O herb, dispeller of misfortune and bestower of good fortune on me, you have grown up here. A hundred are your out-stretching branches and thirty-three down-stretching tendencies. With such a herb of a thousand leaves, I make your heart parch.

VI.139.2 May your heart parch for me; then may your mouth be dry. Then making me parched with passion, may you go about dry-mouthed.

संवर्ननी सधुष्पला बभ्रु कल्याणि सं नुद ।
 अमं च मां च सं नुद समानं हृदयं कृधि ॥३॥
 यथोदकमर्पपुषोपशुष्यत्यास्यभि ।
 एवा नि शुष्य मां कामेनायो शुष्कास्या चर ॥४॥
 यथा नकुलो विच्छिद्यं संदधात्यहि पुनः ।
 एवा कामस्य विच्छिन्नं सं धेहि वीर्यावति ॥५॥

सम्ऽवर्ननी । सम्ऽउष्पला । बभ्रु । कल्याणि । सम् । नुद । अमम् ।
 च । माम् । च । सम् । नुद । समानम् । हृदयम् । कृधि ॥ ३ ॥
 यथा । उदकम् । अर्पपुषः । अपऽशुष्यति । आस्यम् ।
 एव । नि । शुष्य । माम् । कामेन । अयो इति । शुष्काऽआस्या । चर ॥ ४ ॥
 यथा । नकुलः । विच्छिद्यं । सम्ऽदधाति । अहिम् । पुनः ।
 एव । कामस्य । विच्छिन्नम् । सम् । धेहि । वीर्यावति ॥ ५ ॥

(१४०) क्तवारिषादुत्तराततमं सूक्तम्

(१-३) दृषस्वास्य सूक्तस्वाधर्षा क्रधि । ब्रह्मणस्पतिर्वन्ता वा वेपताः । (१) प्रथमं उरोहृती,
 (२) द्वितीयाया उपरिष्टाज्योतिष्मती त्रिदुप्, (३) तृतीयाया व्यास्तारपङ्क्तिवन्तासि ॥

यौ व्याघ्रावर्वरुदौ जिघत्सतः पितरं मातरं च ।

तौ दन्तौ ब्रह्मणस्पते शिवौ कृणु जातवेदः ॥१॥

ब्रीहिमत्तं यवमत्तमथो माषमथो तिलम् ।

एष वा भगो निहितो रत्नधेयाय दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥२॥

उपहृतौ सयुजौ स्योनौ दन्तौ सुमङ्गलौ ।

अन्यत्र वा घोरं तन्वः परेतु दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥३॥

यौ । व्याघ्रौ । अवर्वरुदौ । जिघत्सतः । पितरम् । मातरम् । च ।

तौ । दन्तौ । ब्रह्मणः । पते । शिवौ । कृणु । जातवेदः ॥ १ ॥

ब्रीहिम् । अत्तम् । यवम् । अत्तम् । अयो इति । माषम् । अयो इति । तिलम् । एषः । वाम् ।

भागः । निहितः । रत्नधेयाय । दन्तौ । मा । हिंसिष्टम् । पितरम् । मातरम् । च ॥ २ ॥

उपहृतौ । सयुजौ । स्योनौ । दन्तौ । सुमङ्गलौ ।

अन्यत्र । वाम् । घोरम् । तन्वः । परेतु । दन्तौ । मा । हिंसिष्टम् । पितरम् । मातरम् । च ॥ ३ ॥

VI.139.3 O brown-coloured, beautiful herb, you are a reconciler, and arouser. May you urge her to meet; may urge me to meet. May you make our hearts alike. (samānam hrdayam kṛdhi)

VI.139.4 Just as the mouth of a man, not drinking water, gets parched, so making me parched with passion, may you go about dry-mouthed.

VI.139.5 Just as a mongoose, having cut a snake into pieces, puts it together again, so, O powerful herb, may you join together our severed passionate love.

Brahmanaspatih

VI.140.1 The two tiger-like teeth protruding downwards, that desire to eat the father and the mother - those two teeth, O Lord of knowledge, O knower of all, may you make benign.

VI.140.2 May you eat rice (vrīhi); may you eat barley (yava), also black beans (māsa) and sesamum (tila). This is the share allotted to both of you for happy result. O you two teeth (dantau), may you not injure the father and the mother.

VI.140.3 Praise be to the two teeth, friendly, bringing happiness and very propitious. May the ferocity of your selves go away else where. May you not, O teeth, injure the father and the mother.

(१४१) एकचत्वारिंशदुत्तरघाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य विश्वामित्र ऋषिः । वायुरेवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

वायुरेनाः समार्करत्त्वष्टा पोषाय ध्रियताम् ।
 इन्द्र आभ्यो अधि ब्रवद्बुद्रो भुम्ने चिकित्सतु ॥१॥
 लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि ।
 अर्कतामश्विना लक्ष्म तर्दस्तु प्रजया बहु ॥२॥
 यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या उत ।
 एवा सहस्रपोषाय कृणुतं लक्ष्माश्विना ॥३॥

वायुः । एनाः । समऽआर्करत् । त्वष्टा । पोषाय । ध्रियताम् ।
 इन्द्रः । आभ्यः । अधि । ब्रवत् । रुद्रः । भुम्ने । चिकित्सतु ॥ १ ॥
 लोहितेन । स्वऽधितिना । मिथुनम् । कर्णयोः । कृधि ।
 अर्कताम् । अश्विना । लक्ष्म । तत् । अस्तु । प्रऽजया । बहु ॥ २ ॥
 यथा । चक्रुः । देवऽअसुराः । यथा । मनुष्याः । उत ।
 एव । सहस्रऽपोषाय । कृणुतम् । लक्ष्म । अश्विना ॥ ३ ॥

(१४२) द्विचत्वारिंशदुत्तरघाततमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य विश्वामित्र ऋषिः । वायुरेवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

उच्छ्रयस्व बहुर्भवे स्वेन महसा यव ।
 मृणीहि विश्वा पात्राणि मा त्वा दिव्याशनिर्वधीत् ॥१॥
 आश्रूष्वन्तं यवं देवं यत्र त्वाच्छ्रावदामसि ।
 तदुच्छ्रयस्व द्यौरिव समुद्र ईवैध्यक्षितः ॥२॥
 अक्षितास्त उपसदोक्षिताः सन्तु राशयः ।
 पूणन्तो अक्षिताः सन्त्वत्तारः सन्त्वक्षिताः ॥३॥

उत् । श्रयस्व । बहुः । भव । स्वेन । महसा । यव ।
 मृणीहि । विश्वा । पात्राणि । मा । त्वा । दिव्या । अशनिः । वधीत् ॥ १ ॥
 आऽश्रूष्वन्तम् । यवम् । देवम् । यत्र । त्वा । अच्छ्रावदामसि ।
 तत् । उत् । श्रयस्व । द्यौःऽइव । समुद्रऽइव । एधि । अक्षितः ॥ २ ॥
 अक्षिताः । ते । उपऽसदः । अक्षिताः । सन्तु । राशयः ।
 पूणन्तः । अक्षिताः । सन्तु । अत्तारः । सन्तु । अक्षिताः ॥ ३ ॥

॥ इति षष्ठं काण्डम् ॥

[षष्ठकाण्डे सूक्ताणि १४२, ऋषयः ४५४]

Aśvin - Pair

- VI.141.1** May the cosmic wind collect them (samākarat) (group -wise), may the universal architect look after their nourishment; may the resplendent Lord bless and encourage them; may the Lord of cures (Rudra) treat them (cikitsatu), so that they may multiply.
- VI.141.2** With a red blade make a pair of marks on their both the ears. May the twins divine (physicians and surgeons) make the mark. May that make them multiply with progeny (to large numbers).
- VI.141.3** Such marks, as the enlightened ones and the life-savers have been making, and as the men also make, so, O twins divine, may you make the mark, so that these may multiply into thousands.

Vāyu

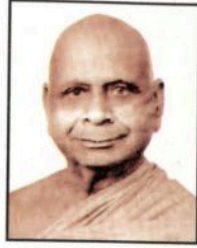
- VI.142.1** Grow high, O barley; become plentiful with your good quality (own vitality). May you fill all (our) containers. May the celestial thunder-bolt not kill you.
- VI.142.2** Where we praise you, the divine barley, that listens to us, there may you grow up just like heaven, like the ocean, may you be inexhaustible.
- VI.142.3** May inexhaustible be your servings (upasadas); inexhaustible be your gathered heaps. May inexhaustible be your bestowers, and inexhaustible be the partakers.

 Here ends Kāṇḍa VI
 Hymns 142 ; Verses 454

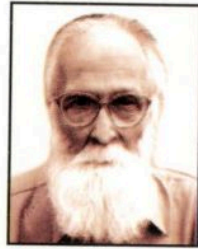

About the Translators

Swami Satya Prakash Saraswati

A renowned Vedic scholar, a prolific writer who took to *sanyas* after having served meritoriously as head of the Chemistry Department of Allahabad University. He brings to bear scientific temper to his spiritual writings.

Udaya Vir Viraj

Author of scores of books on various subjects, a Sanskrit scholar and poet of Sanskrit and Hindi, a freedom fighter, Viraj ji has made a niche for himself as an original author.

THE FOUR VEDAS

COMPLETE TRANSLATION IN ENGLISH
(A SET OF 22 VOLUMES)

Translated by

**Swami Satya Prakash Saraswati &
Satyakam Vidyalkar**

***Ved Mantras in Sanskrit with
transliteration followed by translation
in easily understandable modern English
Printed by offset with beautiful binding
More than 10,000 pages
Being offered at cost price***

Rig Veda 12 Volumes (Rs. 1100)
Atharva Veda 5 Volumes (Rs. 400)
Sama Veda 2 Volumes (Rs. 200)
Yajur Veda 3 Volumes (Rs. 300)

***Complete set of Four Vedas
priced at Rs 2000 only (22 volumes)***

*Outstation orders will be
supplied against bank draft of Rs. 2300
(Rs. 2000 + Rs. 300 for packing & forwarding)*

Published by

D.A.V. Publication Division
(VED PRATISHTHAN वेद प्रतिष्ठान)

Arya Samaj Building, UP Block
Pitampura, Delhi - 110034

